

ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาในโครงการพัฒนาโดยตุง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย
: กรณีศึกษา ชาวเขาเผ่าลาหู่

นางสาวปรีชวิกร มาสมบุญ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเคหพัฒนศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเคหการ ภาควิชาเคหการ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2545

ISBN 974-17-2130-7

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A PATTERN OF SETTLEMENTS AT DOI TUNG DEVELOPMENT PROJECT AREA
: A CASE STUDY OF THE LAHU TRIBE.

Miss Pruchwikorn Masomboon

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Housing Development in Housing

Department of Housing

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2002

ISBN 974-17-2130-7

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาในดอยตุง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย : กรณีศึกษา ชาวเขาเผ่าลาหู่
โดย	นางสาวปรัชวีกร มาสมบุญ
สาขาวิชา	เคหการ
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต นิตยะ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ศาสตราจารย์ ดร.สุภางค์ จันทวานิช

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์
ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารบัณฑิต

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ สัจกุล)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุปรัชญา หิรัญโร)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต นิตยะ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ศาสตราจารย์ ดร.สุภางค์ จันทวานิช)

..... กรรมการ
(อาจารย์ยุวดี ศิริ)

..... กรรมการ
(ดร.ชาร์ลส์ เบอ์นาร์ต เมห์ล)

ปรีชวิกร มาสมบุญณ์ : ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาในโครงการพัฒนาดอยตุง อำเภอ แม่ฟ้าหลวง
จังหวัดเชียงราย : กรณีศึกษา ชาวเขาเผ่าลาหู่ (A PATTERN OF SETTLEMENTS AT DOI TUNG
DEVELOPMENT PROJECT AREA : A CASE STUDY OF THE LAHU TRIBE.) อาจารย์ที่ปรึกษา :
รองศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต นิตยะ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : ศาสตราจารย์ ดร.สุภาวงศ์ จันทวานิช,
148 หน้า ISBN 974-17-2130-7

โครงการพัฒนาดอยตุงเป็นโครงการหนึ่งเข้ามาพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของชาวเขาให้ดีขึ้น โดยใช้วิธีการจัดสรรดินที่ใช้ในการอยู่อาศัยในรูปแบบการเช่า ที่ดินทั้งหมดเป็นกรรมสิทธิ์ของทางโครงการ ไม่ได้เป็นกรรมสิทธิ์ของชาวเขา ลักษณะการจัดสรรการใช้เช่าที่ดินในรูปแบบนี้ ทำให้พื้นที่อยู่อาศัยของชาวเขาแต่ละหมู่บ้าน แต่ละแปลงที่ดินมีขนาดพื้นที่ที่ไม่เท่ากัน หมู่บ้านมุเซอลาบาเป็นหมู่บ้านหนึ่งในโครงการ ที่มีพื้นที่อยู่อาศัยน้อย อัตราการตายรวมอยู่ในระดับปานกลางแต่อัตราการเกิดรวมอยู่สูงสุด ซึ่งทั้ง 2 ประเด็นนี้จะส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้านอย่างรวดเร็วและชัดเจนกว่าหมู่บ้านอื่น

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของที่อยู่อาศัยของชาวเขา ศึกษาลักษณะที่อยู่อาศัยการอยู่อาศัยของชาวเขาในปัจจุบัน และศึกษาปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าลาหู่ในปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่การวางแผนการแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย

การวิจัยเป็นการศึกษาข้อมูลและลงพื้นที่ภาคสนามในหมู่บ้านดังกล่าว เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์มีล่ามช่วยในการแปลภาษา การสังเกต การ Sketch ถ่ายภาพ รวมถึงการจดบันทึกการแลกเปลี่ยนข้อมูลในการสนทนากลุ่มแบบไม่เป็นทางการ จากการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดในการสำรวจโดยใช้เครื่องมือดังกล่าว

ผู้วิจัยค้นพบว่า ในหมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเรือนทั้งหมด 9 รูปแบบ ได้แก่ 1. เรือนดั้งเดิมยกพื้นเตี้ยแบบครัวอยู่ในตัวเรือน 2. เรือนดั้งเดิมยกพื้นเตี้ยแบบครัวอยู่ติดกับตัวเรือน 3. เรือนดั้งเดิมยกพื้นเตี้ยแบบเพิ่มห้องนอน 4. เรือนดั้งเดิมแบบแยกครอบครัวใหม่ 5. เรือนประยุกต์ยกพื้นแบบใช้ชานหน้าเรือนเป็นทางเชื่อมสู่ห้องครัว 6. เรือนประยุกต์ยกพื้นแยกแบบห้องครัวต่างหาก 7. เรือนประยุกต์ติดพื้นแบบแยกครัวอยู่ด้านหลังเรือน 8. เรือนประยุกต์ติดพื้นแบบแยกครัวอยู่ด้านหน้าเรือน 9. เรือนใหม่ 2 ชั้น ซึ่งจากรูปแบบเรือนทั้งหมดมีเรือนของผู้สูงอายุที่ยังคงชานหน้าเรือนไว้ เรือนที่สร้างใหม่มีการสร้างห้องเก็บของเป็นองค์ประกอบใหม่ที่สร้างขึ้นเป็นอันดับแรก การขยายตัวของเรือนได้เพิ่มห้องครัวและห้องนอนลูก พฤติกรรมการออกไปทำงานนอกพื้นที่ทำให้ระบบการเงินของชาวบ้านที่ดีขึ้น เรือนที่อยู่อาศัยจึงมีความถาวรมากขึ้น วัสดุที่ใช้สร้างเรือนเปลี่ยนจากวัสดุธรรมชาติเป็นสังกะสี ไม่แปรรูป และก่ออิฐฉาบปูน ส่วนความเชื่อที่ยังคงมีในพื้นที่ คือ การห้ามหันจั่วเรือนตรงกัน การแยกเรือนใหม่ของครอบครัวที่แต่งงานต้องสร้างเรือนติดพื้น และการรักษาลานประกอบพิธีกรรมไว้

ข้อเสนอแนะที่นำไปใช้ในการวางแผนการอยู่อาศัยได้ คือ เพิ่มนโยบายแบ่งแปลงที่ดินสำหรับการขออนุญาตปลูกสร้างเรือน ใหม่ ไม่ให้ปลูกสร้างในแปลงที่ดินเดิมที่มีเรือนอยู่อาศัยอยู่ก่อนแล้ว เพราะจะทำให้เกิดความแออัดมากขึ้น รวมถึงการกำหนดระยะห่างจากเขตที่ดินไปถึงเรือนอยู่อาศัย เพื่อให้มีพื้นที่เว้นว่างในการอยู่อาศัย และหาวัสดุใหม่ที่สามารถใช้ทดแทนวัสดุธรรมชาติเดิมที่หายากขึ้น ทดแทนการใช้วัสดุสมัยใหม่ตามท้องตลาดทั่วไป เพื่อทำให้เกิดลักษณะเฉพาะพื้นที่ถิ่นของรูปแบบเรือนและวัสดุก่อสร้าง

ภาควิชา _____ เหนือการ _____ ลายมือชื่อ นิสิต _____

สาขาวิชา _____ เหนือการ _____ ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา _____

ปีการศึกษา _____ 2545 _____ ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม _____

4474169125 : MAJOR HOUSING

KEY WORD : Lahu Hill tribe / Doi Tung / Pattern of Settlements

Pruchwikorn Masomboon : A PATTERN OF SETTLEMENTS AT DOI TUNG DEVELOPMENT PROJECT AREA : A CASE STUDY OF THE LAHU TRIBE. THESIS ADVISOR : ASSOCIATE PROFESSOR DR.CHAWALIT NITAYA, THESIS CO-ADVISOR : PROFESSOR DR.SUPANG CHANTAVANICH, 148 pp. ISBN 974-17-2130-7

Doi Tung Development Project Area, is one of the projects that has been established to improve the living standard of hill tribe people providing them with land. The land will be owned by the project and leased to the hill tribe people. Each place of land varies in size. Muzer La Ba village, one of the development project areas has a smaller block of land. The life expectancy considered to be in the middle range with a high birth rate in the village. These 2 statistics have dramatic impact on changes in the village.

The main objective of the study and develop a better pattern of settlement for Hill Tribe communities in order to study the pattern of their living style, life style and habitation and also the recent problems of Lahu Hill Tribe habitation. This will lead to proper developmental planning for the pattern of settlement.

This analysis is based on the study and actual survey of each Hill Tribe. This method involves interviewing hill tribe people by having native linguistic assistance, observation, sketching and photographic recording as well as exchanging information including informal conversation among groups.

The villages have several different types of accommodation

- 1) Original house, floor lifted and inside kitchen.
- 2) Original house, floor lifted and kitchen is attached.
- 3) Original house, floor lifted with bedroom added.
- 4) Original house separated family room.
- 5) Contemporary house, floor lifted, front terrace is leading to kitchen area.
- 6) Contemporary house, floor lifted with separated kitchen
- 7) Contemporary house on the ground, separated kitchen (at the rear).
- 8) Contemporary house on the ground, separated kitchen (at the front)
- 9) New style with 2 stories, from all types and has room for elderly and reserve front terrace.

New houses are built with storage room, a new concept of the home, followed by extensions of kitchens and bedrooms for family's members.

Living standards, both indoor and outdoors have greatly increased with these modifications. The villages are more structurally sound. The materials have been changed from natural resources to galvanized roofing, plywood, brick and concrete. The custom is not to have gable roofs, and houses for newly married couples will be on the ground level and to reserve the common area for village special ceremonies.

Therefore, the recommendation is for the Development and Planning Area to increase the amount of land, allowing permission to establish new habitat, and not to rebuild on the existing block. By introducing manufactured materials from the local market instead of material from area-limited natural resources, the manufactured materials used will create the basic character and style for the villages.

Department of ..... Housing ..... Student's Signature .....

Field of Study ..... Housing ..... Adviser's Signature .....

Academic Year ..... 2002 ..... Co-Adviser's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วยความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต นิตยะ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ดูแลให้คำปรึกษาในมุมมองการศึกษาวิจัยด้าน สถาปัตยกรรม และศาสตราจารย์ ดร.สุภางค์ จันทวานิช อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่างๆ ด้านสังคมศาสตร์ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัย

ขอขอบพระคุณ เจ้าหน้าที่ของโครงการพัฒนาตยตงทั้งที่อยู่ในกรุงเทพฯ และที่จังหวัด เชียงรายทุกท่าน ที่กรุณาให้โอกาสผู้วิจัยได้ทำการศึกษาหมู่บ้านชาวเขาในพื้นที่ตยตง ให้ข้อมูลทุก อย่างที่จำเป็นต่อการวิจัย จัดหาที่พัก และอาหาร ขอขอบคุณดร.ชาร์ลส์ เบอ์นาร์ดี เมห์ล ตัวแทน จากโครงการฯ ที่สละเวลามาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ นายพงษ์ศักดิ์ อภิสิทธิ์สุนทร และ นางสาวนาฏ อภิเสริมสกุล ที่ให้ความร่วมมือเป็นล่ามแปลช่วยในการสัมภาษณ์ชาวบ้านเป็นอย่างดี โดยเฉพาะพนักงานขับรถรับ-ส่งที่อำนวยความสะดวกตลอดการวิจัย

ขอขอบพระคุณอาจารย์ผู้ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ทำให้ผู้วิจัยได้รับความรู้สำหรับ ใช้ในการวิจัยและเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ ตลอดจนขอขอบคุณท่านอื่นๆ ที่ไม่สามารถ ระบุนามได้ทั้งหมด ที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือมาด้วยดีโดยตลอด

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณ มารดา ญาติพี่น้อง และเพื่อนๆ ที่คอยดูแลช่วยเหลือ ให้กำลังใจจนสามารถสำเร็จการศึกษาตามความมุ่งหวัง

ปรัชวีกร มาสมบุญณ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญรูป.....	ญ
สารบัญตาราง.....	ต
สารบัญแผนภูมิ.....	ถ
สารบัญแผนที่.....	ด

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	3
1.4 ข้อจำกัดในการวิจัย.....	3
1.5 คำจำกัดความ.....	4
1.6 วิธีดำเนินการวิจัย.....	4
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6

บทที่ 2 แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความเข้าใจเกี่ยวกับชนเผ่าลาหู่.....	7
2.2 นโยบายการพัฒนาดอยตุง.....	12
2.3 ปัจจัยที่กำหนดลักษณะของบ้าน.....	14
2.4 ทฤษฎีเกี่ยวกับวัสดุก่อสร้าง.....	15
2.5 ทฤษฎีของการเปลี่ยนแปลง.....	17
2.6 แนวความคิดการพัฒนาดอยตุงชุมชนบนภูเขา.....	20
2.7 แนวความคิดเกี่ยวกับที่ว่างทางสถาปัตยกรรม.....	20
2.8 แนวความคิดของพฤติกรรมมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อที่อยู่อาศัย.....	25
2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	27

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย

3.1 ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น.....	32
3.2 ขั้นตอนการลงพื้นที่ภาคสนาม.....	33
3.3 เครื่องมือที่ใช้และการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย.....	34
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	36

บทที่ 4 รายละเอียดหมู่บ้านมุเซอลาบา

4.1 ประวัติหมู่บ้านมุเซอลาบา.....	44
4.2 อาณาเขตที่ตั้งและข้อมูลเบื้องต้นของหมู่บ้าน.....	45
4.3 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านและบริเวณใกล้เคียงที่สำคัญ.....	51
4.4 รูปแบบเรือนประเภทต่างๆ.....	54

บทที่ 5 ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าลาหู่

5.1 พัฒนาการของที่อยู่อาศัยชาวเขาเผ่าลาหู่.....	59
5.2 ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย.....	67
5.3 พฤติกรรมในการอยู่อาศัย.....	81
5.4 การเลือกวัสดุก่อสร้าง.....	90
5.5 ปัญหาในการอยู่อาศัย.....	106

บทที่ 6 ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

6.1 การเปลี่ยนแปลงลักษณะที่อยู่อาศัย.....	112
6.2 ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย.....	117
6.3 พฤติกรรมในการอยู่อาศัย.....	118
6.4 การเลือกวัสดุก่อสร้าง.....	119
6.5 ปัญหาในการอยู่อาศัย.....	123
6.6 ข้อเสนอแนะ.....	123

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
รายการอ้างอิง.....	126
ภาคผนวก.....	128
ภาคผนวก ก.....	129
ภาคผนวก ข.....	133
ภาคผนวก ค.....	139
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	148

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญรูป

รูปภาพที่	หน้า
2.1	แสดงเครื่องแต่งกายชาวลาหู่ณะ.....8
2.2	แสดงเครื่องแต่งกายชาวลาหู่ยี.....8
2.3	แสดงเครื่องแต่งกายชาวลาหู่เฒ่า.....9
2.4	แสดงเครื่องแต่งกายชาวลาหู่สี่.....9
2.5	แสดงผังเรือนและรูปด้านทั่วไปของชาวเขาเผ่าลาหู่.....12
2.6	ผังแสดงประโยชน์ใช้สอยเฉพาะอย่าง.....21
2.7	ผังแสดงแยกเฉพาะส่วนตามประโยชน์ใช้สอย.....21
2.8	ผังแสดงการจัดรวมความสัมพันธ์ของประโยชน์ใช้สอย.....22
2.9	ผังแสดงความสัมพันธ์ของกลุ่มประโยชน์ใช้สอยกับที่ว่างใกล้เคียง.....22
2.10	แสดงการเปรียบเทียบลักษณะที่ว่างภายในและภายนอก.....22
2.11	แสดงการรวมประเภทลักษณะการใช้งานของที่ว่างในอาคารพักอาศัย.....23
2.12	แสดงการล้อมรั้วบ้าน.....24
2.13	แสดงการปลูกต้นไม้ล้อมบริเวณ.....24
2.14	แสดงการใช้แผงกันผสมกันแนวต้นไม้ปิดล้อมที่ว่าง.....24
2.15	แสดงการใช้ต้นไม้และตัวอาคารปิดล้อมที่ว่าง.....25
2.16	แสดงการใช้กลุ่มอาคารย่อยปิดล้อมที่ว่าง.....25
3.1	น.ส.นานู อภิเสริมสกุล (ล่ามของผู้วิจัย).....36
4.1	ภาพหัวหน้าหมู่บ้านคนปัจจุบันและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน.....44
4.2	แสดงงานประเพณีปีใหม่ชาวมูเซอ.....47
4.3	แสดงงานประเพณีกินข้าวใหม่ชาวมูเซอ.....47
4.4	แสดงพื้นที่การเกษตรกรรมของชาวบ้าน.....48
4.5	แสดงการรับจ้างเก็บกาแฟ.....48
4.6	แสดงอาชีพป้องกันไฟป่า.....48
4.7	สถานีควบคุมไฟป่า.....51
4.8	บริเวณสถานีควบคุมไฟป่า ห่างจากหมู่บ้าน 5 กม.....51
4.9	ศูนย์สัตว์ป่า.....51
4.10	บริเวณศูนย์สัตว์ป่า ห่างจากหมู่บ้าน 1 กม.....51

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปภาพที่	หน้า
4.11 ศูนย์วิจัยพืชสวนเชียงราย.....	51
4.12 บริเวณศูนย์วิจัยพืชสวนเชียงราย ห่างจากหมู่บ้าน 7 กม.....	51
4.13 บริเวณโครงการคอตตงห่างจากหมู่บ้าน 8.5 กม.....	52
4.14 บริเวณประตูหมู่บ้านมูเซอลาบา	52
4.15 พื้นที่เกษตรของชาวบ้าน	52
4.16 ถนนคอนกรีตเสริมเหล็กสายหลัก	52
4.17 ถนนสายหลักปฐุธิฐบล็อกคอนกรีตของศูนย์เร่งรัดพัฒนา (รพช.).....	52
4.18 ทางเดินย่อยเข้าแต่ละหลังคาเรือน.....	52
4.19 ศูนย์แจ้งข่าวสาธารณะสุข	53
4.20 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	53
4.21 ร้านค้าชุมชนและลานหมู่บ้าน เวลา 11.30 น.....	53
4.22 บริเวณร้านค้าช่วงเย็น เวลา 17.20 น.....	53
4.23 โรงเรียนศูนย์การศึกษาชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง บ้านมูเซอลาบา (ศศช.).....	53
4.24 ธนาคารข้าวประจำหมู่บ้าน.....	53
4.25 เรือนประยุกต์วัสดุถาวรชั้นเดียวติดพื้นทั้งหลัง	54
4.26 เรือนประยุกต์วัสดุถาวรชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง.....	54
4.27 เรือนดั้งเดิมวัสดุกิ่งถาวรชั้นเดียวยกใต้ถุนเตี้ย.....	55
4.28 เรือนดั้งเดิมวัสดุไม้ถาวรชั้นเดียวยกใต้ถุนเตี้ย.....	55
4.29 เรือนประยุกต์วัสดุกิ่งถาวรชั้นเดียวติดพื้นทั้งหลัง.....	55
4.30 เรือนประยุกต์วัสดุกิ่งถาวรชั้นเดียวยกใต้ถุนเตี้ย.....	55
4.31 เรือนประยุกต์วัสดุกิ่งถาวรชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง.....	55
4.32 เรือนใหม่วัสดุถาวร 2 ชั้น.....	55
4.33 หลังคาเรือนที่ผู้อยู่อาศัยทำงานนอกพื้นที่.....	56
4.34 หลังคาเรือนว่าง.....	56
4.35 เรือนตามความเชื่อที่สร้างใหม่จากการแยกครอบครัว.....	56
4.36 เรือนตามความเชื่อที่สร้างใหม่จากการแยกครอบครัว.....	56
5.1 แสดงรูปแบบและลักษณะภายในเรือนแบบดั้งเดิม.....	59

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปภาพที่	หน้า
5.2	เรือนถาวรหลังแรกของหมู่บ้าน..... 61
5.3	ลักษณะเรือนที่มีอยู่เป็นส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน..... 61
5.4	หลังคาเรือนแรกในพื้นที่แปลงเดียวกัน..... 61
5.5	เรือนที่คู่แต่งงานแยกออกมาปลูกใหม่ตามความเชื่อดั้งเดิม..... 62
5.6	ผังแสดงลักษณะการดำเนินชีวิตของชาวบ้านซึ่งออกไปทำงานนอกพื้นที่..... 71
5.7	ผังแสดงลักษณะการดำเนินชีวิตของชาวบ้านซึ่งออกไปทำงานในพื้นที่..... 75
5.8	ผังแสดงลักษณะการดำเนินชีวิตของชาวบ้านซึ่งไม่ต้องออกจากบ้าน..... 76
5.9	ลานหมู่บ้านหรือลานประกอบพิธีกรรม..... 86
5.10	รั้วบ้านสำหรับตากผ้า..... 86
5.11	การขนไม้ไผ่จากป่าเพื่อนำมาสร้างเรือน..... 86
5.12	เตรียมไม้ไผ่เพื่อซ่อมแซมส่วนพื้นและผนัง..... 86
5.13	ยามว่างชาวบ้านมานั่งคุยกันบริเวณลานกลาง..... 86
5.14	ยามว่างใช้เวลาในการจักสาน..... 86
5.15	บริเวณหน้าบ้านสำหรับพักผ่อน..... 87
5.16	หญ้าคาที่แม่เฒ่าเตรียมไว้ซ่อมเรือน..... 87
5.17	ต้นกล้วยที่แบกมาเพื่อเป็นอาหารหมู..... 87
5.18	การเข็นต้นกล้วยเพื่อทำอาหารหมู..... 87
5.19	การขนส่งวัสดุสมัยใหม่ที่นำมาสร้างเรือน..... 87
5.20	บริเวณลานซักล้าง..... 87
5.21	กินอาหารกลางวันแบบชาวบ้าน..... 88
5.22	ครัวแยกจากเรือนนอน มีทั้งเตาแก๊สและเตาผืน..... 88
5.23	ชาวบ้านช่วยกันเหลาตอกเพื่อเตรียมสร้างเรือน..... 88
5.24	เรือนที่เจ้าบ้านไปทำงานนอกพื้นที่..... 88
5.25	หลังคาทรงจั่วของชาวลาหู่ที่มีการต่อเติมกันสาดหญ้าคา..... 91
5.26	เรือนแบบสมัยใหม่ที่มีการต่อเติมผ้าใบกันสาด..... 91
5.27	รั้วไม้ไผ่..... 92
5.28	ตัวเรือนขนาดเล็ก (หลังคาเรือนที่ 7)..... 94

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปภาพที่	หน้า
5.29	ตัวเรือนขนาดกลาง (หลังคาเรือนที่ 37)..... 94
5.30	ตัวเรือนขนาดใหญ่ (หลังคาเรือนที่ 39)..... 94
5.31	โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กต่อกับเสาไม้จริง..... 95
5.32	โครงสร้างลำต้นของต้นไม้ขนาดต่างๆ..... 95
5.33	พื้นปากปูเสื่อทอและผนังปาก..... 96
5.34	พื้นไม้แปรรูปปูเสื่อทอและผนังไม้แปรรูป..... 96
5.35	ผนังปากลดหลายต่างๆ ที่ใช้เป็นผนัง..... 96
5.36	ฝ้าไม้ไผ่..... 97
5.37	ฝ้ายิปซัมบอร์ด..... 97
5.38	พื้น ผนัง และประตูไม้ธรรมชาติ..... 97
5.39	ประตูไม้แปรรูปและม่านบังสายตา..... 97
5.40	ผนังไม้แปรรูปและหน้าต่างกรอบไม้-บานไม้..... 98
5.41	หน้าต่างกรอบไม้-บานกระจกที่มีการติดเหล็กตัด..... 98
5.42	ไม้จริงตีเว้นร่องเพื่อระบายควันไฟภายในครัว..... 98
5.43	ฟูกนอนเพื่อให้ได้รับความอุ่นจากเตาฟืนภายในครัว..... 98
5.44	ครัวผนังก่ออิฐบล็อก หลังคากระเบื้อง..... 99
5.45	ครัวผนังปาก หลังคาหญ้าคา..... 99
5.46	ผนังห้องน้ำ-ห้องส้วมที่มีการใช้งานอยู่ในหมู่บ้าน..... 99
5.47	ห้องน้ำ-ห้องส้วมของหลังคาเรือนที่ 8 มีผู้มาใช้ร่วมมากที่สุดรวม 3 หลัง..... 100
5.48	ห้องน้ำ-ห้องส้วมผนังปากหลังคาสังกะสี..... 100
5.49	ห้องน้ำ-ห้องส้วมผนังอิฐบล็อกฉาบปูนหลังคากระเบื้อง..... 100
5.50	บันไดของเรือนที่มีผู้เฒ่าและเด็กจะมีแผ่นไม้รองกันตก..... 100
5.51	พื้นที่ชานบางส่วนสำหรับล้างจานหรือเก็บภาชนะเก็บน้ำ..... 101
5.52	พื้นที่ชานบางส่วนสำหรับล้างจานหรือเก็บภาชนะเก็บน้ำ..... 101
5.53	ชั้นเก็บของเหนือเตาฟืน..... 102
5.54	ห้องเก็บของของเรือนใหม่ 2 ชั้น..... 102
5.55	ส่วนชานหน้าบ้านเพื่อรองรับแขก..... 103

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปภาพที่	หน้า
5.56	ส่วนนอนและส่วนพักผ่อนของเรือนแบบดั้งเดิม.....103
5.57	หิ้งบูชาทั่วไป.....104
5.58	ห้องทำพิธีของหมอผี.....104
5.59	แสดงเรือนที่มีการเปลี่ยนตำแหน่งทิศทางของเรือนไปจากเรือนเดิม เนื่องจากเกิดการเจ็บป่วย.....107
5.60	ปัญหาหลังคารั่ว.....108
5.61	ปัญหาวัสดุผนังหลังคาและพื้นหมดสภาพ.....108
5.62	ผนังเรือนใช้แผ่นพลาสติกมาแทนผนังส่วนที่ชำรุด.....109
5.63	ผนังห้องน้ำใช้ตาข่ายมาช่วยบังสายตา.....109
5.64	ฝากผนังสถานที่ซื้อมาจากหมู่บ้านอื่น.....109
5.65	หญ้าคาที่ชาวบ้านไปเกี่ยวมาเอง.....109
5.66	ชาวบ้านช่วยกันก่อสร้างเรือนให้แม่เฒ่า.....110
5.67	เรือนใหม่ที่จ้างผู้รับเหมาพื้นราบมาก่อสร้าง.....110
5.68	ข้าวเปลือกที่เก็บไว้รอการจำหน่าย แต่ยุ่งจนเก็บไม่พอ.....111
5.69	ยุ่งจนเก็บข้าวเปลือกตั้งอยู่บนเรือนเนื่องจากรอบเรือนไม่มีพื้นที่สร้าง.....111
5.70	ทางระบายน้ำทิ้ง.....111
5.71	ทางระบายน้ำทิ้ง.....111
6.1	แสดงการขยายตัวของเรือนในอดีตกับปัจจุบัน.....115
6.2	แสดงกระบวนการพัฒนาเรือนจากอดีตถึงปัจจุบัน.....116
6.3	ผังแสดงสาระสังเขปของพัฒนาการที่อยู่อาศัย.....122

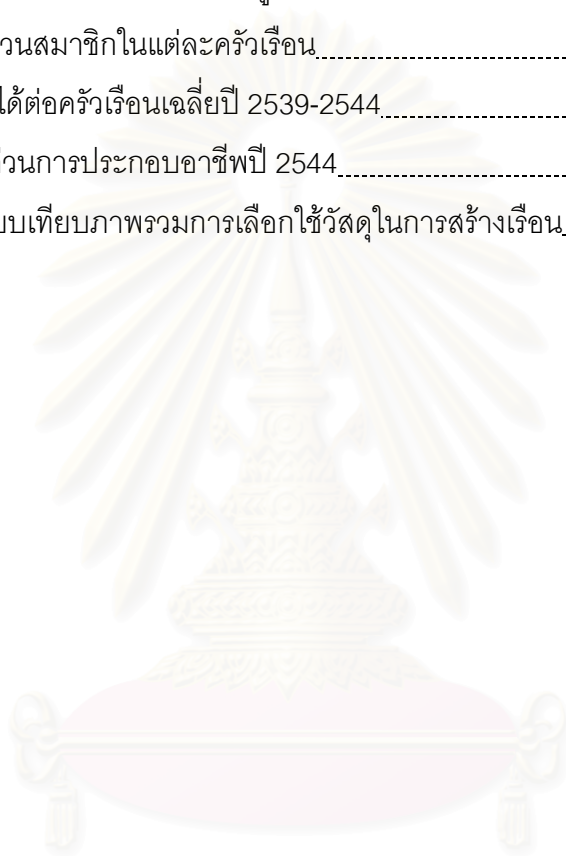
สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	แสดงการแบ่งกลุ่มชนเผ่าลาหู่.....	8
3.1	แสดงช่วงเวลาการลงพื้นที่ภาคสนามของผู้วิจัย.....	37
5.1	แสดงการสรุปการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเรือนในช่วงปี 2532-2545.....	63
5.2	แสดงลักษณะของชาวบ้าน รายได้เฉลี่ย จำนวนสมาชิก และประเภทเรือน.....	84
5.3	แสดงลักษณะการทำงานกับที่อยู่อาศัย.....	85
5.4	แสดงการวิเคราะห์พฤติกรรมของชาวบ้าน.....	89
5.5	แสดงส่วนประกอบของเรือนแต่ละประเภท.....	105
6.1	แสดงวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของเรือน.....	115
6.2	เปรียบเทียบความเชื่อดั้งเดิมกับสิ่งที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน.....	117

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1.1 แสดงขนาดพื้นที่เฉลี่ยต่อแปลงของแต่ละหมู่บ้านในโครงการฯ.....	2
1.2 แสดงแผนภูมิอัตราการเกิด-ตายรวมในช่วงปีพ.ศ. 2535-2543.....	2
4.1 แสดงขนาดที่ดินแต่ละแปลงในหมู่บ้านปี 2544.....	49
4.2 แสดงจำนวนสมาชิกในแต่ละครัวเรือน.....	49
4.3 แสดงรายได้ต่อครัวเรือนเฉลี่ยปี 2539-2544.....	50
4.4 แสดงสัดส่วนการประกอบอาชีพปี 2544.....	50
6.1 กราฟเปรียบเทียบภาพรวมการเลือกใช้วัสดุในการสร้างเรือน.....	120

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแนที่

แนที่ที่	หน้า
2.1	แสดงผังหมู่บ้านทั่วไปของชาวเขาเผ่าลาหู่..... 11
4.1	แนที่ประเทศไทยแสดงตำแหน่งที่ตั้งจังหวัดเชียงราย..... 39
4.2	แสดงจังหวัดเชียงราย แสดงเขตเทือกเขาและที่ราบ..... 40
4.3	แสดงการแบ่งเขตอำเภอในจังหวัดเชียงราย..... 41
4.4	แสดงตำแหน่งของอำเภอแม่ฟ้าหลวงและที่ตั้งหมู่บ้านมุเซอลาบา..... 42
4.5	หมู่บ้านมุเซอลาบาก่อนผู้วิจัยการสำรวจรายแปลง..... 43
5.1	แสดงหมู่บ้านที่สำรวจใหม่..... 57
5.2	แสดงตำแหน่งของเรือดั้งเดิม ประยุกต์ และสมัยใหม่..... 65
5.3	แสดงตำแหน่งของเรือดาวร กิ่งดาวร และไม้ดาวร..... 66
5.4	แสดงการใช้ประโยชน์ของที่ดินในแต่ละแปลง..... 93

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชาวเขาเป็นกลุ่มคนเร่ร่อนกลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจากประเทศจีน พม่า และลาว ด้วยเหตุผลทางการเมืองแล้วย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเมื่อประมาณศตวรรษที่แล้ว ชาวเขาเหล่านี้ได้ตั้งถิ่นฐาน ทำมาหากิน ปลูกฝิ่น อยู่บนเขตภูเขาสูง และตัดไม้เพื่อใช้เป็นพื้นที่ทำกินอยู่ตลอดมา ซึ่งพื้นที่ตามจังหวัดต่างๆ ในประเทศไทยรวม 20 จังหวัด มีชาวเขาอาศัยอยู่ โดยเฉพาะพื้นที่ทางภาคเหนือของประเทศตามจังหวัด เชียงราย เชียงใหม่ แพร่ และแม่ฮ่องสอน ตามลำดับ¹

ต่อมาในปี พ.ศ.2528 ทางรัฐบาลมีนโยบายกวาดล้างการปลูกฝิ่น ผลักดันชาวเขาให้เป็นประชาชนชาวไทยอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อความมั่นคง และความปลอดภัยของประเทศ มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งแน่นอน ส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งหน่วยงานที่มีความสำคัญ คือ โครงการหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ (ปัจจุบันเปลี่ยนสถานภาพเป็น “มูลนิธิโครงการหลวง” เมื่อปี พ.ศ.2535)² และโครงการพัฒนาโดยตงที่มีการวางนโยบายในการพัฒนาที่ชัดเจน มีบทบาทในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขาเป็นอย่างมาก

โครงการพัฒนาโดยตงเริ่มเข้ามามีบทบาทในการดูแลและพัฒนาหมู่บ้านชาวเขาในปี พ.ศ.2531 ปัจจุบันทางโครงการฯ รับผิดชอบการดูแลหมู่บ้านชาวเขาอยู่จำนวน 27 หมู่บ้าน ส่วนมากเป็นชาวเขาเผ่าอาข่า (อีก้อ) ลาหู่ (มุเซอ) ไทยใหญ่ และจีนฮ่อ มีชาวเขาเผ่า ลีวะ ลี้อ ลีซอ เย้า ว่า และมัง ปะปนอยู่ในหมู่บ้านต่างๆ แต่เป็นส่วนน้อย ซึ่งทางโครงการฯ มีการวางนโยบายเรื่องการจัดสรรพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อให้ชาวเขามีพื้นที่ในการอยู่อาศัยที่แน่นอน ไม่รุกล้ำพื้นที่ป่าต้นน้ำ³

จากลักษณะการจัดสรรพื้นที่ในรูปแบบนี้ ทำให้พื้นที่อยู่อาศัยของชาวเขาแต่ละหมู่บ้าน แต่ละแปลงมีขนาดพื้นที่ที่ไม่เท่ากัน เป็นผลให้บางหมู่บ้านมีขอบเขตพื้นที่อยู่อาศัยน้อยกว่าหมู่บ้านอื่น

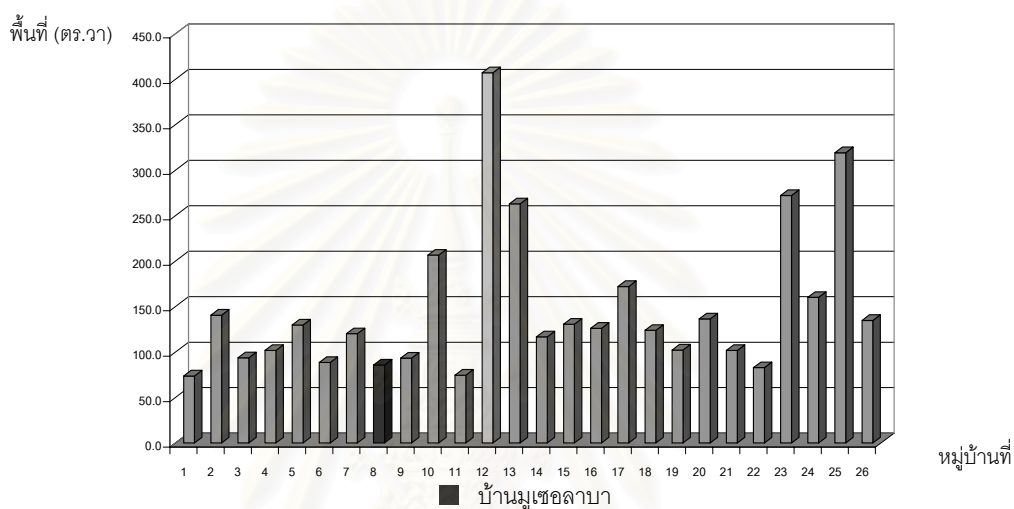
---

¹ สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์, การตั้งถิ่นฐานชาวเขาในประเทศไทย (กรุงเทพฯ : กรมประชาสงเคราะห์, 2538), หน้า 6.

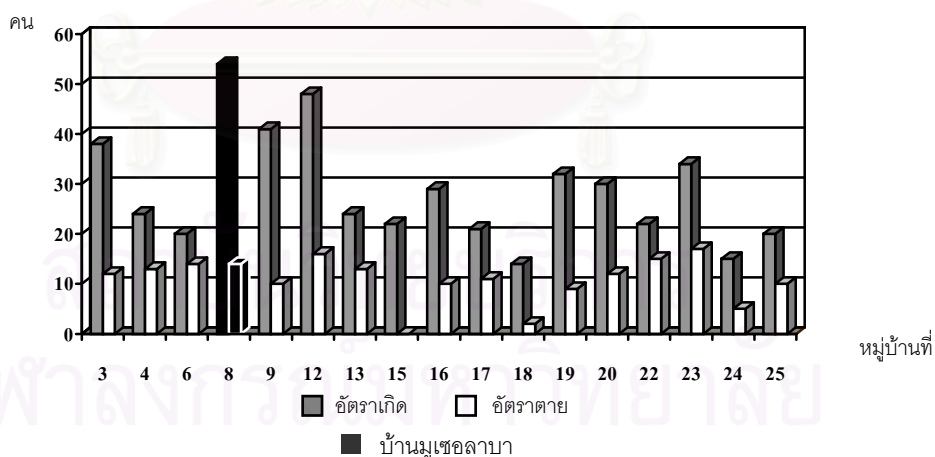
² เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

³ ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาโดยตง, “ข้อมูลหมู่บ้านในโครงการพัฒนาโดยตง,” พฤษภาคม 2545. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

ในจำนวนครัวเรือนและประชากรที่ใกล้เคียงกัน จากแผนภูมิที่ 1.1 จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า หมู่บ้านลำดับที่ 8 หรือ “บ้านมุเซอลาบา” มีที่ดินเฉลี่ยแปลงละประมาณ 85 ตารางวา เมื่อพิจารณาควบคู่ไปกับแผนภูมิที่ 1.2 พบว่า แม้จะได้รับการจัดสรรพื้นที่อยู่อาศัยให้อยู่ในกลุ่มน้อย แต่อัตราการเกิดตลอด 8 ปีที่ผ่านมาเทียบกับกลุ่มหมู่บ้านที่มีพื้นที่อยู่อาศัยและจำนวนประชากรที่ใกล้เคียงกัน หมู่บ้านมุเซอลาบายังมีอัตราการเกิดรวมอยู่ในอันดับสูงสุด อัตราการตายรวมอยู่ในปริมาณใกล้เคียงกับหมู่บ้านอื่น ซึ่งทั้ง 2 ประเด็นนี้จะส่งผลกระทบต่อในการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่อยู่อาศัย พัฒนาการของตัวเรือน และปัญหาในการอยู่อาศัยได้ชัดเจน รวดเร็วกว่าหมู่บ้านอื่น

แผนภูมิที่ 1.1 แสดงขนาดพื้นที่เฉลี่ยต่อแปลงของแต่ละหมู่บ้านในโครงการฯ

แผนภูมิที่ 1.2 แสดงอัตราการเกิด-ตายรวมในช่วงปี พ.ศ. 2535-2543

อีกทั้งประชากรชาวลาหู่ในโครงการฯ มีจำนวนมากเป็นอันดับที่ 2 รองมาจากประชากรชาวอาข่า ด้านลักษณะสถาปัตยกรรมของที่อยู่อาศัยมีเอกลักษณ์เฉพาะชนเผ่าที่โดดเด่นต่างจากเผ่าอื่น คือ รูปทรงเรือนมีลักษณะใต้ถุนสูง ตัวเรือนอ้วนป้อมคล้ายป้อมปราการที่ใช้ในการตรวจตราเวรยามและเข้าศึก

ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ จะทำการศึกษาลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าลาหู่ ในหมู่บ้านมูเซอลาบา อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย โดยศึกษาสภาพความเป็นอยู่ทางกายภาพ การเปลี่ยนแปลงตัวเรือน การปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยที่เหมาะสมกับขนาดพื้นที่ในปัจจุบัน

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาพัฒนาการของที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าลาหู่
2. ศึกษาลักษณะที่อยู่อาศัย และการอยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าลาหู่ในปัจจุบัน
3. ศึกษาปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าลาหู่ในปัจจุบัน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1. ผู้ให้ข้อมูลการวิจัย
  - สัมภาษณ์ฝ่ายพัฒนาสังคมโครงการพัฒนาออยตุง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวางแผนที่อยู่อาศัยของโครงการฯ
  - จับกลุ่มสนทนากับชาวบ้านแบบไม่เป็นทางการ สัมภาษณ์หัวหน้าครอบครัว ภรรยา หรือสมาชิกของครัวเรือนที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านมูเซอลาบา ที่สามารถพูดภาษากลางได้ จำนวน 58 หลังคาเรือน
2. พื้นที่ศึกษา

ศึกษาในบริเวณหมู่บ้านมูเซอลาบา อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย พื้นที่ 11-3-13 ไร่ จำนวน 58 หลังคาเรือน

1.4 ข้อจำกัดในการวิจัย

1. การศึกษามีระยะเวลา 1 ภาคการศึกษาตามหลักสูตร ข้อมูลที่รวบรวมได้จึงเป็นข้อมูลในช่วงระยะเวลาสั้น ที่พยายามให้ครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงระยะยาวที่ผ่านมา โดยอาศัยการสัมภาษณ์ย้อนหลัง ไม่ได้เป็นการวิจัยแบบติดตามเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง
2. ข้อมูลทางสถิติและการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของแปลงที่ดิน ที่ได้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีบางส่วนที่ไม่สมบูรณ์ จึงอาจเกิดการคลาดเคลื่อนของข้อมูลได้
3. การลงพื้นที่ภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ พูดคุยกับชาวบ้าน พบปัญหาและอุปสรรคในเรื่องของพื้นที่ที่มีความลาดชัน สภาพภูมิอากาศ ชาวบ้านที่มีอายุมากไม่เข้าใจภาษากลางอย่างถ่องแท้ จึงต้องใช้ล่ามช่วยแปล ผู้ที่อยู่อาศัยแจ้งชื่อเข้าอยู่แต่ไม่มีการอยู่อาศัยจริง ผู้ที่อยู่อาศัยออกไปทำงานนอกพื้นที่ ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากผู้ที่อยู่อาศัย เช่น เพราะไม่อยากเสียเวลา เพราะกลัวได้รับผลกระทบจากการให้สัมภาษณ์ เป็นต้น

1.5 คำจำกัดความ

ลาหู่หรือมุเซอ หมายถึง ชาวเขาเผ่าลาหู่ยี่ (มุเซอแดง) ที่อพยพมาจากประเทศทิเบตเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านมุเซอลาบา โครงการพัฒนาออยตุง

ที่อยู่อาศัย หมายถึง บ้าน และบริเวณอันบุคคลใช้เป็นที่พักนอนพักพิง และใช้สอย อยู่ร่วมกับครอบครัวในชีวิตประจำวัน ซึ่งอาจเกี่ยวหรือไม่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพก็ได้

พื้นที่อยู่อาศัย หมายถึง การนำพื้นที่ครอบครองในแปลงที่ดิน มาใช้ในชีวิตประจำวัน

ความเชื่อ หมายถึง สิ่งที่คนในพื้นที่เคารพนับถือกันมาตั้งแต่ในสมัยอดีต ทั้งที่มีตัวตนและไม่มีตัวตน เช่น การถือผี เป็นต้น

อดีตจนถึงปัจจุบัน หมายถึง ระยะเวลาในช่วงปี พ.ศ.2532 – 2545

เรือนแบบดั้งเดิม หมายถึง เรือนที่มีรูปแบบดั้งเดิมของเผ่าลาหู่ที่มีการปลูกสร้างในระยะแรกของการตั้งหมู่บ้าน (ประมาณปี พ.ศ. 2532) ก่อสร้างโดยใช้วัสดุที่หาได้เองตามธรรมชาติ

เรือนแบบประยุกต์ หมายถึง เรือนที่มีรูปแบบผสมผสานโดยอาจใช้วัสดุเดิมจากการรื้อย้ายต่อเติมด้วยวิธีการสมัยใหม่ หรืออาจสร้างเลียนแบบผังพื้นบ้านดั้งเดิมแต่ใช้วัสดุสมัยใหม่

เรือนแบบใหม่ หมายถึง เรือนที่มีการสร้างขึ้นในระยะหลัง มีผังพื้นที่เปลี่ยนแปลงไปจากเรือนแบบดั้งเดิม โครงสร้างและส่วนประกอบเป็นวัสดุสมัยใหม่ เช่น ไม้เนื้อแข็งที่ผ่านการแปรรูปสังกะสี กระเบื้อง คอนกรีต อิฐ เป็นต้น

เรือนวัสดุไม่ถาวร หมายถึง เรือนที่ปลูกสร้างโดยใช้วัสดุที่มีความคงทนน้อย หาได้เองตามธรรมชาติ เช่น หญ้าคา ไม้ไผ่ แผ่นไม้ที่ไม่ได้รับการแปรรูป เป็นต้น

เรือนวัสดุกึ่งถาวร หมายถึง เรือนที่ปลูกสร้างโดยใช้วัสดุส่วนหนึ่งส่วนใดเป็นวัสดุสมัยใหม่ เช่น อิฐบล็อกจากหญ้าคา สังกะสีกับไม้ไผ่ เป็นต้น

เรือนวัสดุถาวร หมายถึง เรือนที่ปลูกสร้างโดยใช้วัสดุทั้งหมดเป็นวัสดุสมัยใหม่ เช่น ไม้แปรรูป กระเบื้อง สังกะสี เป็นต้น

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

เนื่องจากหมู่บ้านทั้ง 27 แห่งในโครงการพัฒนาออยตุง รวมถึงหมู่บ้านที่ผู้วิจัยใช้ทำการศึกษาลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขานั้น กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ดินเป็นของทางโครงการฯ ไม่ได้เป็นกรรมสิทธิ์ของชาวบ้านเอง ดังนั้นเพื่อที่จะสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมและการรับผิดชอบในที่ดินของตน โครงการฯ จึงได้มีนโยบายให้เช่าที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยหลังคาเรือนละ 1 ไร่ต่อปี

การเข้าศึกษาในพื้นที่นี้ ผู้วิจัยต้องขออนุญาตในการทำศึกษาหมู่บ้านกับทางโครงการฯ ก่อน หลังจากนั้นการเข้าหมู่บ้านในครั้งแรกต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ดูแลหมู่บ้านเป็นผู้นำเข้าหมู่บ้าน เพื่อแนะนำผู้วิจัยกับหัวหน้าหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ

วิธีดำเนินการวิจัยจึงได้แบ่งแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ

1. ข้อมูลเบื้องต้น

- รวบรวมข้อมูลทางความเชื่อเรื่องที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าลาหู่ ลักษณะการใช้พื้นที่ของชาวลาหู่ ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีปัจจัยที่กำหนดลักษณะของบ้าน ทฤษฎีเกี่ยวกับวัสดุก่อสร้าง การเปลี่ยนแปลง แนวความคิดการพัฒนาต่อชุมชนบนภูเขา การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ว่าง ขนาดของที่อยู่อาศัย พฤติกรรมมนุษย์กับการใช้พื้นที่ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- เอกสารของหมู่บ้านมุเซอลาปา เช่น จำนวนประชากร ครัวเรือน แผนที่แปลงที่ดิน การขออนุญาตต่อเติมที่อยู่อาศัย เป็นต้น จากโครงการพัฒนาโดยตงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- การสัมภาษณ์ฝ่ายพัฒนาสังคมโครงการตงตง ผู้มีส่วนร่วมในการดูแลรับผิดชอบการวางแผนที่อยู่อาศัยให้แก่ชาวเขา รวมทั้งแนวนโยบายด้านที่อยู่อาศัย
- จัดทำแบบสัมภาษณ์ โดยพิจารณาจากข้อมูลที่ได้ในขั้นตอนที่ 1, 2 และ 3

2. ขั้นตอนการลงพื้นที่

- สัมภาษณ์หมู่บ้านเบื้องต้น สร้างความคุ้นเคย และทำเครื่องหมายที่อยู่อาศัยแยกเป็นประเภทต่างๆ จำนวน 58 หลังคาเรือน
- สัมภาษณ์แต่ละหลังอย่างละเอียด โดยการสังเกตพฤติกรรมการอยู่อาศัย ลักษณะทางกายภาพและการใช้พื้นที่ส่วนต่างๆ
- เมื่อมีโอกาสเหมาะสมผู้วิจัยจับกลุ่มสนทนากับชาวบ้านแบบไม่เป็นทางการเพื่อหาการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา สัมภาษณ์แต่ละครัวเรือนโดยใช้ล่ามช่วยในการสัมภาษณ์ผู้นำครัวเรือนที่ไม่สามารถเข้าใจภาษากลางได้อย่างถ่องแท้ เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป สภาพที่อยู่อาศัย การใช้พื้นที่ ความสัมพันธ์ทางสังคม ทดสอบ และปรับปรุงแบบสัมภาษณ์
- รวบรวมข้อมูลโดยการถ่ายภาพ Sketch วัดพื้นที่ ถอดเทปสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูล
- ประมวลผลและสรุปผลพร้อมเสนอแนะ

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงพัฒนาการที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าลาหู่ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของพื้นที่ใช้สอยและวัสดุที่นำมาใช้สร้างที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าลาหู่
3. เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางกระบวนการพิจารณาที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหา วิธีการวางแผนงานด้านที่อยู่อาศัย ให้สอดคล้องกับลักษณะความเป็นอยู่และการใช้พื้นที่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้งานวิจัยเป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ได้มีการรวบรวม แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ ดังนี้

1. ความเข้าใจเกี่ยวกับชนเผ่าลาหู่ (มูเซอ)
2. นโยบายโครงการพัฒนาออยตุง
3. ปัจจัยที่กำหนดลักษณะของบ้าน
4. ทฤษฎีเกี่ยวกับวัสดุก่อสร้าง
5. ทฤษฎีของการเปลี่ยนแปลง
6. แนวความคิดการพัฒนาต่อชุมชนบนภูเขา
7. แนวความคิดเกี่ยวกับที่ว่างทางสถาปัตยกรรม
8. แนวความคิดของพฤติกรรมมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อที่อยู่อาศัย
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความเข้าใจเกี่ยวกับชนเผ่าลาหู่

ชาวเขาเผ่าลาหู่เป็นกลุ่มประชากรในพื้นที่ที่ผู้วิจัยทำการศึกษา เพื่อความเข้าใจในการวิจัยที่ตรงกันทางผู้วิจัยขออธิบายถึงเชื้อสายของชนเผ่าลาหู่ที่อยู่อาศัยในประเทศไทยในเรื่องกลุ่มของชาวลาหู่ ลักษณะที่อยู่อาศัยแบบดั้งเดิม และความเชื่อ

ชาวลาหู่มีต้นกำเนิดในมณฑลยูนนานทางตอนใต้ของประเทศจีน แล้วถูกชาวจีนขับไล่ลงสู่ทางใต้ เพราะชาวจีนถือว่าชาวลาหู่เป็นคนป่าเถื่อน ก่อความวุ่นวาย ชาวลาหู่ส่วนใหญ่เข้าสู่ประเทศไทยจากรัฐฉานประเทศพม่าและประเทศลาว

การแบ่งกลุ่มชนเผ่าลาหู่

ชาวลาหู่ที่อยู่อาศัยในประเทศไทยปัจจุบันแบ่งได้เป็น 4 กลุ่มใหญ่ คือ 1. ลาหู่ณะ 2. ลาหู่ยี 3. ลาหู่แฉะ 4. ลาหู่สี¹ แต่ละกลุ่มยังมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป ดังตารางด้านล่างนี้

¹ ชาวเขาในเมืองไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิริยธรรม, 2517), หน้า 17-27.

ลาหู่ณะ	ลาหู่ยี	ลาหู่เฒ่า	ลาหู่สี
มุเซอดำ	มุเซอแดง	ลาหู่ณาเมี้ยว	มุเซอหลวง
มุเซอเมืองเหนือ	ลาหู่ย่า		มุเซอกุเลา
ลาหู่แท้	ลาหู่เมืองใต้		ลาหู่ก๊วย

ตารางที่ 2.1 แสดงการแบ่งกลุ่มชนเผ่าลาหู่

(1) ลาหู่ณะ

ลาหู่ณะอาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงรายและเชียงใหม่ เข้าสู่ประเทศไทยจากประเทศลาวและพม่า ลาหู่ณะเป็นชื่อที่พวกเขาเรียกตนเอง แปลว่าลาหู่ดำหรือลาหู่แท้ ชาวลาหู่ณะยังคงอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของมณฑลยูนนานและตอนเหนือของรัฐฉานในประเทศพม่าก็มี มักแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำมีลายปัก ลักษณะที่อยู่อาศัยมีขนาดเล็กกว่าลาหู่อื่น ปัจจุบันอาศัยอยู่ในประเทศไทยประมาณ 2,000 คนเท่านั้น

ที่มา : หนังสือชาวเขาในเมืองไทย

รูปที่ 2.1 แสดงเครื่องแต่งกายชาวลาหู่ณะ

(2) ลาหู่ยี

รูปที่ 2.2 แสดงเครื่องแต่งกายชาวลาหู่ยี

ลาหู่ยีหรือลาหู่เมืองใต้ เรียกตัวเองว่าลาหู่ย่า ซึ่งแปลว่าลาหู่ตนเอง กลุ่มนี้เคยเป็นกลุ่มเดียวกับลาหู่ณะ อาศัยอยู่ทางตอนใต้ของรัฐฉานเป็นเวลานาน ชาวไทยใหญ่เรียกชนกลุ่มนี้ว่ามุเซอแดง เพราะลาหู่กลุ่มนี้ดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ค่อนข้างลำบาก ในที่นี้คำว่าแดง หมายถึงยังห่ามอยู่ คือ ไม่เจริญเต็มที่ ในประเทศไทยจึงเรียกลาหู่แดงเช่นกัน แต่ในความหมายที่แตกต่าง ผู้หญิงของกลุ่มนี้จะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีแดงนั่นเอง ลักษณะที่อยู่อาศัยมีขนาดปานกลางเมื่อเทียบกับ

กับลาหู่อื่น ลาหู่ยี่ในประเทศไทยอาศัยอยู่ทางจังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ทางตอนเหนือและ ตะวันตกของจังหวัดเชียงราย และทางเหนือของจังหวัดตาก รวมประมาณ 10,000 คน

(3) ลาหู่เฒ่า

ที่มา : หนังสือชาวเขาในเมืองไทย
รูปที่ 2.3 แสดงเครื่องแต่งกายชาวลาหู่เฒ่า

ลาหู่เฒ่าเรียกตนเองว่าลาหู่นาเมี้ยว เป็นชื่อที่ลาหู่ยี่เรียก ตั้งแต่กลุ่มนี้เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย เดิมเป็นลาหู่ กลุ่มเดียวกับชาวลาหู่ระ ชนกลุ่มนี้อาศัยอยู่ในจังหวัด ตาก แม่ฮ่องสอน และอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ แต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำไม่มีลายปัก ลักษณะที่อยู่อาศัย มีหลังคาลาดต่ำกว่าลาหู่อื่น ปัจจุบันอาศัยอยู่ในประเทศไทยประมาณ 2,000 คน

(4) ลาหู่ลี

ที่มา : หนังสือชาวเขาในเมืองไทย
รูปที่ 2.4 แสดงเครื่องแต่งกายชาวลาหู่ลี

ลาหู่ลีหรือมูเซอก๊วย มีต้นกำเนิดจากมณฑลยูนนานเช่นกัน อพยพเข้าสู่ประเทศไทยเมื่อไม่นานมานี้และมีจำนวน ประชากรไม่เกิน 1,000 คน อาศัยอยู่ทางตอนเหนือของ เชียงใหม่และเชียงราย ผู้หญิงสวมเสื้อและกระโปรงสั้นๆ แทนเสื้อคลุมและกางเกงขายาว ลักษณะที่อยู่อาศัยมี ขนาดใหญ่กว่าลาหู่อื่น

ความเชื่อในการสร้างเรือนของชาวลาหู่

การก่อตั้งหมู่บ้านหัวหน้าหรือผู้นำศาสนาเป็นผู้พิจารณาคัดเลือกพื้นที่ที่ไม่เคยมีใครปลูก สร้างมาก่อนและไม่มีจอมปลวก จากนั้นมีพิธีเส้นไหว้บูชาเจ้าที่เพื่อขอขมาโทษและขออนุญาตวาง ป่าเพื่อตั้งหมู่บ้าน จากนั้นทุกคนจะเตรียมพื้นที่ปรับและจัดแบ่งพื้นที่เพื่อปลูกบ้านเรือน เรือนหลัง แรกที่ต้องสร้างขึ้นเป็นเรือนของผู้นำศาสนา มีธงหางว่าวปักอยู่เพื่อให้เห็นชัดเจนเพื่อแสดงถึง ตำแหน่งในหมู่บ้าน พร้อมกับเว้นที่ว่างเป็นลานเต็นท์หรือลานทำพิธีกรรมทางศาสนา (จะก็คือ) การปลูกเรือนจะต้องสร้างให้เสร็จภายในวันเดียว ไม่มีการกันรั้วล้อมบ้านเหมือนชาวอาข่า เมื่อ สร้างครบทุกหลังคาเรือนแล้วผู้นำทางศาสนาจะตั้งศาลผีประจำหมู่บ้าน (แซมมือ) เพื่อคุ้มครองดูแล สมาชิกในหมู่บ้านให้สุขสบาย ลาหู่ยี่จะมีวัดตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน

การสร้างหมู่บ้านหนึ่งๆ โดยเฉลี่ยแล้วจะสร้างหมู่บ้านละ 5-20 หลังคาเรือนโดยประมาณ ชุมชนประกอบไปด้วย บ้านหัวหน้าหมู่บ้านมีหน้าที่ดูแลลูกบ้านให้อยู่อย่างสงบสุข ผู้นำศาสนาเป็นผู้เลือกทำเลในการตั้งหมู่บ้าน หมอผีมีหน้าที่รักษาลูกบ้านที่เกิดอาการเจ็บป่วย ช่างตีเหล็กมีหน้าที่ผลิตและซ่อมแซมอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ และเรือนของลูกบ้าน จึงจะถือว่าเป็นหมู่บ้านที่สมบูรณ์ตามแนวคิดของชาวลาหู่จะขาดอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ได้

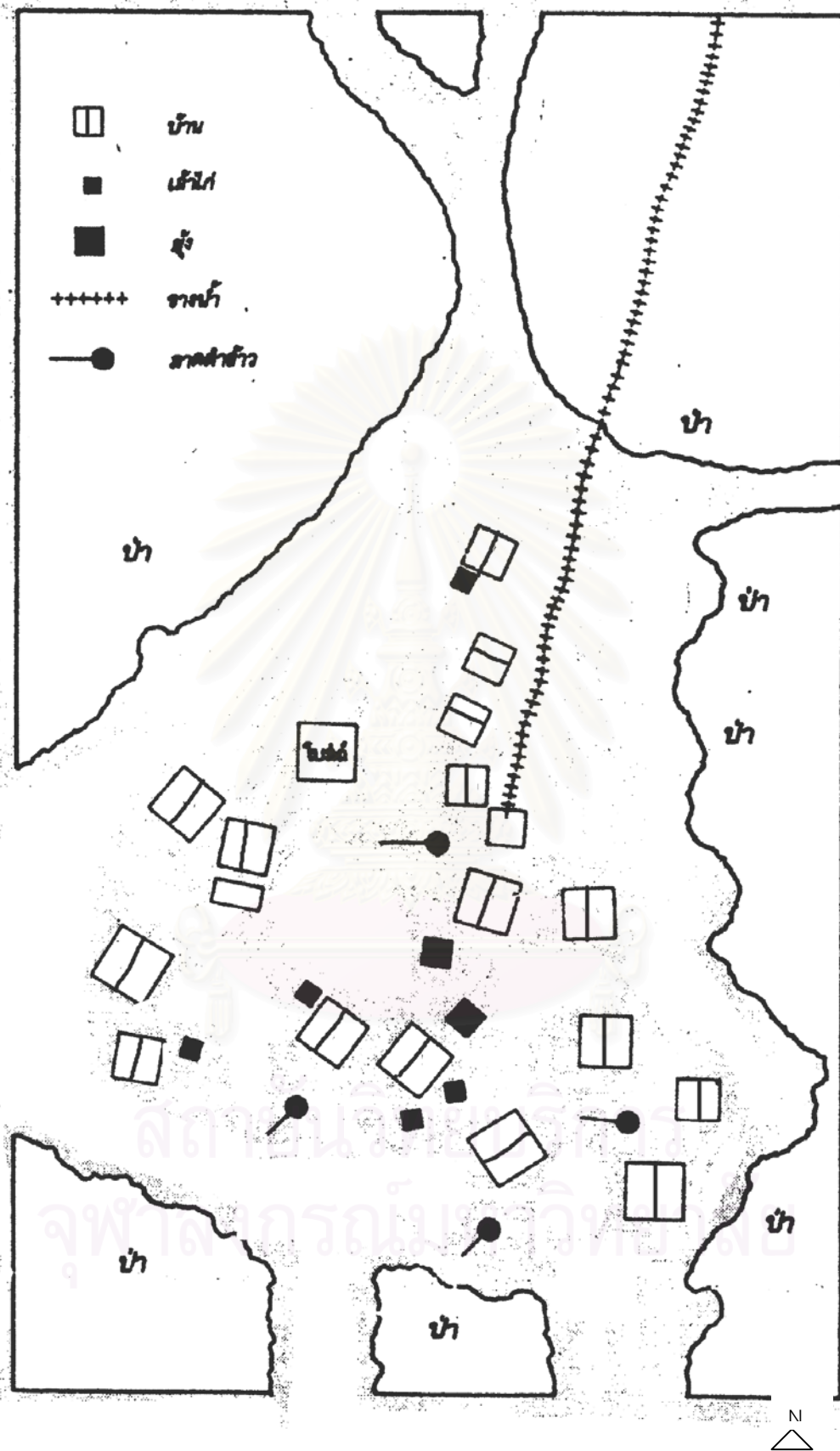
ลักษณะเรือนแบบเดิม

การเลือกทำเลที่ตั้งหมู่บ้านมักตั้งอยู่บนระดับความสูงประมาณ 3,000 - 6,000 ฟุตจากระดับน้ำทะเลปานกลาง บ้านเรือนปลูกสร้างตามที่ราบบนสันเขารองจากยอดสันเขาสูงสุด หรือตอนบนสุดของที่ลาดบนไหล่เขาซึ่งมียอดเขาสูงล้อมรอบ บางหมู่บ้านตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำก็มี พื้นที่เพาะปลูกมักจะอยู่ห่างไกลจากตัวหมู่บ้าน

ผังของหมู่บ้านสร้างรวมกันเป็นกระจุก ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย และขาดสุขลักษณะมาก เนื่องจากเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีการย้ายถิ่นมากกว่าชนกลุ่มอื่น (อยู่อาศัยในพื้นที่เดิมไม่เกิน 5 ปี) ในหมู่บ้านจะมีครกสร้างไว้เป็นของสาธารณะวางอยู่รอบหมู่บ้าน ยุงข้าวส่วนมากอยู่รวมกันในหมู่บ้าน เล้าไก่กระจาดกระจายอยู่ทั่วไป สัตว์เลี้ยงมักอยู่ที่ใต้ถุนเรือน และหาไม้มาล้อมรั้วไว้กันสัตว์ของตน เรือนหัวหน้าหมู่บ้านหรือพ่อครูจะมีขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ตรงกลางล้อมรอบด้วยเรือนลูกบ้าน บางหมู่บ้านสร้างลานเต็นรำไว้ต่างหาก (ดูแผนที่ 2.1 ประกอบ)

องค์ประกอบตัวเรือน ตัวเรือนเป็นแบบยกพื้น เสาและคานเรือนทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ฝาผนังทำด้วยไม้ไผ่ผ่าซีก พื้นทำด้วยไม้ไผ่เช่นกัน ส่วนหลังคาจุ่มด้วยแฝกหรือใบไม้ มีประตูหนึ่งบานขนาดใหญ่และสูงถึงหลังคาทำด้วยแผ่นกระดานหรือไม้ไผ่ทั้งลำ สามารถเปิดออกไปสู่ระเบียงเรือนซึ่งเก็บกระบอไม้ไผ่สำหรับใส่น้ำกิน น้ำใช้ และเก็บฝืนสำหรับหุงอาหาร จากระเบียงมีบันไดพาดสำหรับขึ้นลงทำด้วยไม้เนื้อแข็ง บนแผ่นไม้จะทำมุมเป็นระยะกันลิ้น ขนาดของเรือนแต่ละหลังมีขนาดไม่เท่ากัน แล้วแต่ฐานะและจำนวนผู้อยู่อาศัย (ดูรูปที่ 2.5 ประกอบ)

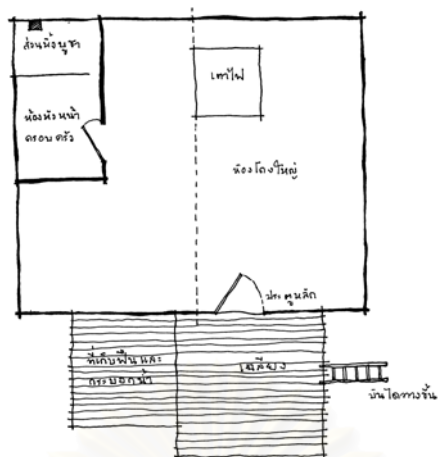
พื้นที่ใช้สอยภายในเรือนแบ่งออกเป็นส่วนหลักๆ 3 ส่วน คือ ซาน พื้นที่ส่วนนอน และพื้นที่ส่วนปรุงอาหารรวมกับพื้นที่รับประทานอาหาร ลักษณะเรือนจะโล่ง มีเตาไฟขนาดใหญ่ก่อด้วยดิน ตั้งอยู่บริเวณกลางพื้นที่สำหรับปรุงอาหารและเป็นที่ตั้งไฟในเวลาค่ำคืน รอบเตาไฟจะมีเสื่อรำแพนหนึ่งผืนและท่อนไม้สี่เหลี่ยมแบนๆ เป็นหมอนหนุนรวมหลายชุด ใช้สำหรับเป็นที่หลับนอนของสมาชิกในครัวเรือน เสื้อผ้าของแต่ละคนวางกองไว้ปลายเท้าและข้างฝา บางเรือนอาจกั้นห้องขนาดเล็กนอกเหนือจากห้องนอนใหญ่ของหัวหน้าครอบครัวในกรณีที่มีบุตรแต่งงานแล้วพาคู่ครองเข้ามาอยู่ด้วย บนมุมซ้ายของฝาผนังห้องหัวหน้าครอบครัวมีหิ้งขนาดเล็กเป็นที่สิงสถิตของผีเรือนและวางเครื่องบูชาที่ห้ามผู้อื่นเข้าไปจับต้อง

ที่มา : หนังสือชาวเขาเผ่ามูเซอ

มาตราส่วน 1 : 1,000

แผนที่ 2.1 แสดงผังหมู่บ้านทั่วไปของชาวเขาเผ่าลาหู่

มาตราส่วน 1: 75

รูปด้านหน้า

รูปด้านข้าง

ที่มา : หนังสือชาวเขาเผ่ามูเซอ

รูปที่ 2.5 แสดงผังเรือนและรูปด้านทั่วไปของชาวเขาเผ่าลาหู่

จากแผนที่ 2.1 แสดงให้เห็นว่า เรือนของลูกบ้านมีลักษณะไม่อยู่ในแนวตรงกัน ไม่เป็นระเบียบ และกระจัดกระจาย เนื่องจากความเชื่อในเรื่องของการห้ามหันจั่วเรือนชนกัน จะทำให้เกิดความเจ็บป่วยในครอบครัว

2.2 นโยบายการพัฒนาดอยตุง

เนื่องจากพื้นที่ที่ผู้วิจัยทำการศึกษาคือหมู่บ้านหนึ่งในความดูแลของโครงการฯ ผู้วิจัยจึงขอทำความเข้าใจในแผนนโยบายหลัก ซึ่งโครงการพัฒนาดอยตุง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้แบ่งระยะเวลาของการดำเนินพัฒนาหมู่บ้านที่อยู่ในความดูแลออกเป็น 3 ระยะ ในเวลา 30 ปี ดังนี้²

² ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาดอยตุง, “แผนงานโครงการพัฒนาดอยตุง,” 2531. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

แผนพัฒนาระยะที่ 1 ระหว่างปี พ.ศ. 2531 - 2536

จุดมุ่งหมายเพื่อหยุดยั้งการทำไร่เลื่อนลอย และการปลูกฝิ่นของชาวเขาด้วยการเริ่มโครงการสร้างความเข้าใจ ไม่ว่าจะเป็นกับเจ้าหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติงานในโครงการและกับชาวบ้าน เพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ตลอดจนวางรากฐานทางกายภาพ ได้แก่ ถนน แหล่งน้ำ ไฟฟ้า และพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการสร้างงาน ปรับปรุงสาธารณสุข การศึกษา เพื่อจะให้ประชาชนอยู่ดีกินดีขั้นระดับหนึ่ง

แผนพัฒนาระยะที่ 2 ระหว่างปี พ.ศ. 2537 - 2545

จุดมุ่งหมายหลักเพื่อส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ตลอดจนพัฒนาระบบการผลิตให้สามารถแข่งขันกับในตลาดระดับชาติและสากลได้ มีเป้าหมายให้ราษฎรในพื้นที่มีรายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 30,000 บาทต่อคนต่อปี สาระสำคัญอย่างหนึ่งในการดำเนินการของแผนพัฒนาระยะที่ 2 นี้ คือ การพัฒนาโครงการฯ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีมาตรฐานในระดับสากล โดยเน้นนิเวศน์ทัศนกิจ (Eco-tourism) และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประจำเผ่าให้คงไว้

แผนพัฒนาระยะที่ 3 ระหว่างปี พ.ศ. 2546 - 2560

จุดมุ่งหมาย คือ การที่ราษฎรในพื้นที่สามารถพึ่งตนเองได้ในการดำรงชีพ ด้วยการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ สามารถควบคุมตนเองในระดับหมู่บ้านได้ และขยายผลในเชิงการปกครองให้สอดคล้องกับกฎหมายไทย และเมื่อราษฎรมีรายได้ดีแล้ว สามารถเสียภาษีคืนสู่รัฐได้ เช่นเดียวกับคนไทยทั่วประเทศ

นโยบายด้านการพัฒนาที่อยู่อาศัย

การก่อสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย และการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของราษฎรในเขตโครงการฯ เดิมมีลักษณะของการทำไร่แบบเลื่อนลอยมีการย้ายหมู่บ้านและพื้นที่ทำกินทุก 5-10 ปี ซึ่งเป็นการตัดไม้ทำลายป่าอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นในการพิจารณาการจัดพื้นที่อยู่อาศัยและทำกิน จะพิจารณาการจัดระบบให้สอดคล้องกับพื้นที่อยู่เดิม ภูมิประเทศ และระบบนิเวศน์วิทยา โดยมุ่งหวังให้คนอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างเหมาะสม โดยโครงการฯ มีนโยบายค่าเช่าพื้นที่อยู่อาศัยจากราษฎรในอัตรา 1 หลังคาเรือนละ 1 บาทต่อปี และพื้นที่ทำกินในอัตราไร่ละ 1 บาทต่อปี เพื่อให้ราษฎรมีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมกับโครงการ³

³ สัมภาษณ์ สมเกียรติ ปินน้ำ, หัวหน้าฝ่ายข้อมูล ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาอ้อยตุง, 22 พฤศจิกายน 2545.

2.3 ปัจจัยที่กำหนดลักษณะของบ้าน

ในความหลากหลายของลักษณะบ้านตามเงื่อนไขของการทำมาหาเลี้ยงชีพอันแตกต่างกัน มีปัจจัยที่เป็นตัวกำหนด ดังนี้⁴

1. ภูมิประเทศและภูมิอากาศ โดยทั่วไปบ้านบนภูเขาสูงไม่เหมือนบ้านที่อยู่ชายหาดริมทะเล บ้านในที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงจึงยกพื้นมีใต้ถุนสูง แต่เมื่ออยู่ในที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง จึงไม่จำเป็นต้องมีใต้ถุน ถ้าอยู่ริมน้ำจะเป็นเรือนแพ ถ้าอยู่ในบริเวณแผ่นดินไหวและไม่มีเทคนิคที่เหมาะสม บ้านจะพังได้ง่าย จึงต้องสร้างให้หลุดเป็นชิ้นๆ แล้วสามารถประกอบขึ้นใหม่ได้สะดวก ถ้าอยู่ริมทะเลเผชิญไอน้ำเค็มจะไม่ใช้วัสดุโลหะที่ผุ่ก่อนง่ายจากความเค็ม ถ้าเป็นริมทะเลในเส้นทางของพายุ ต้องมีวิธีป้องกันบ้านจากแรงพายุ การจะยอมตามสภาพธรรมชาติของภูมิประเทศ จะขัดขึ้นหรือดัดแปลงสภาพได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยประยุกต์วิทยาของสังคมนั้น
2. ประยุกต์วิทยาและเทคโนโลยี คือ ความสามารถในการสร้างเครื่องมือและวิธีการของคนในสังคม การก่อสร้างบ้านด้วยเครื่องมือ แปรสภาพวัสดุธรรมชาติให้เป็นอาคารสถานที่ ถ้ามีเครื่องมือและวิธีการที่มีประสิทธิภาพสูง จะสามารถควบคุมและดัดแปลงสภาพภูมิประเทศมากขึ้น
3. ทรัพยากร วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างบ้าน ส่วนใหญ่นำมาจากวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่นนั้นๆ แต่การนำมาใช้ขึ้นอยู่กับความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและความสามารถทางประยุกต์วิทยาของบุคคลหรือสังคมนั้น ทั้งคุณสมบัติวิธีการที่จะเคลื่อนย้าย แยกแยะ และแปรรูปจากแหล่งมายังบริเวณก่อสร้าง ทำให้วัสดุที่จะใช้สร้างบ้านไม่จำกัดอยู่เพียงวัสดุท้องถิ่นเท่านั้น ขึ้นอยู่กับวิธีการเสาะหา และลำเลียงวัสดุจากแหล่งอื่นที่ไม่มีในท้องถิ่น หรือการซื้อขายแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่น ความสามารถทางประยุกต์วิทยาสามารถสร้างวัสดุสังเคราะห์ได้ไม่ต้องใช้แต่วัสดุธรรมชาติ แต่อาจมีเพิ่มจากฝีมือของมนุษย์
4. ระบบเศรษฐกิจ ทรัพยากรสำหรับการก่อสร้างบ้านมีมากหรือน้อย ยังขึ้นอยู่กับระบบการผลิตจ่ายแจกและการบริโภคที่มีประสิทธิภาพ หมายถึงระบบเศรษฐกิจที่จัดการใช้ทรัพยากรเพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ผู้มีและใช้ทรัพยากรนั้น ระบบเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพสูง ย่อมเพิ่มหรือกระจายทรัพยากรได้มากและกว้างขวาง จากการแลกเปลี่ยนซื้อขาย จะได้ผลผลิตของผู้อื่นหรือสังคมนั้นมาขยายปริมาณ และเพิ่มคุณภาพทรัพยากรในท้องถิ่น ทำให้สร้างบ้านได้มากและพิเศษเหนือบุคคลหรือสังคมนั้นที่กำลังอำนาจทางเศรษฐกิจต่อยกว่า

⁴ บัณฑิต จุลาสัย, บ้านไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 31.

5. ฐานะทางสังคม ในระดับบุคคลความสามารถทางการจัดการทรัพยากรให้เกิดการผลิตที่เป็นประโยชน์ในการบริโภคนั้น ฐานะทางสังคมของบุคคลอาจไม่กำหนดขีดด้วยอำนาจทางการปกครองและกำลังทางเศรษฐกิจต่างๆ แต่กำหนดด้วยชาติกำเนิด หรือด้วยความสามารถทางสติปัญญา อำนาจการปกครอง จะใช้และมีวัตถุประสงค์ประกอบการค้าหรือชีวิตต่างๆ กันไป ซึ่งรวมถึงลักษณะบ้าน จะต้องมีความสอดคล้องกับฐานะทางสังคมของตน
6. อำนาจการบริหารปกครอง สามารถบังคับ กำหนด ลักษณะบ้านเรือนที่บุคคลฐานะใดจะสร้างใช้ได้ การก่อสร้างก็ต้องเป็นไปตามนั้น เช่น พระราชบัญญัติ หรือเทศบัญญัติการก่อสร้าง ข้อบังคับเกี่ยวกับการก่อสร้างในท้องถิ่นๆ เป็นต้น
7. ความเชื่อ ค่านิยม และอุดมการณ์ เป็นตัวกำหนดรูปลักษณะของบ้านเรือนได้ ทั้งในสมัยอดีตและปัจจุบัน ด้วยความรู้สึกนึกคิดในบางสิ่งที่มีค่า สำหรับผู้ที่ยึดถือ ซึ่งมีเสรีภาพกระทำกรในสิ่งที่ตัวเองเห็นชอบและต้องการ
8. โอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงพัฒนา บุคคลเปลี่ยนสิ่งของ เครื่องใช้ และระเบียบวิธี การกระทำปฏิบัติเมื่อพบว่าสิ่งเก่าหมดประสิทธิภาพหรือไม่สอดคล้องกับสภาพเงื่อนไขความต้องการใหม่ แต่จะเปลี่ยนเป็นเครื่องมือใหม่และวิธีการใหม่ได้ต้องอาศัยความสามารถคิดประดิษฐ์สิ่งใหม่ที่มีประสิทธิภาพ หรือให้ความพอใจได้มากกว่าของเดิม และโอกาสรับเอาสิ่งใหม่ที่ผู้อื่นทำไว้มาใช้เป็นเสมือนของตน ซึ่งย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะของอาคารบ้านเรือนได้ เมื่อได้ติดต่อกับผู้คนและสังคมภายนอก การพัฒนาเพราะอุตสาหกรรมก่อสร้าง ทำสินค้า และวัสดุใหม่ๆ ให้ใช้กันแพร่หลายได้มากกว่าระบบการผลิตแบบเกษตรกรรมและหัตถกรรม

2.4 ทฤษฎีเกี่ยวกับวัสดุก่อสร้าง

2.4.1. ลักษณะพื้นถิ่นของวัสดุก่อสร้าง

นิจ วิทยุธีระนันท์ กล่าวว่า สถาปัตยกรรมของประเทศไทยมีความแปลกแยกแตกต่างกันในแต่ละภาค ทำให้มีเอกลักษณ์อันหลากหลาย ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้สถาปัตยกรรมในแต่ละภาคพัฒนาบนรากเหง้าและพื้นฐานดั้งเดิม เพื่อดำรงรักษาลักษณะจำเพาะของท้องถิ่นต่อไป⁵

⁵ นิจ วิทยุธีระนันท์, “สถาปัตยกรรมไทย,” ใน การประชุมวิชาการศิลปกรรม ครั้งที่ 9 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), หน้า 17.

Collin Duly ให้ความคิดเห็นว่าคุณลักษณะพื้นถิ่นของวัสดุก่อสร้าง แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างประโยชน์ใช้สอยของวัสดุก่อสร้างกับความเป็นอยู่ของชุมชนในท้องถิ่นนั้น และความชำนาญของช่าง ตลอดจนบ่งชี้ถึงสุนทรียภาพที่เป็นที่ยอมรับของสังคมนั้นๆ การศึกษาถึงระบบการก่อสร้างพื้นบ้านดั้งเดิม ย่อมเป็นฐานความรู้ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการคิดค้นวัสดุก่อสร้างและเทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น

2.4.2. การใช้วัสดุให้ได้ประโยชน์สูงสุด

การตัดสินใจเลือกวัสดุที่จะใช้นั้นมีผลเกี่ยวเนื่องไปถึงราคาก่อสร้างอาคาร การเลือกใช้วัสดุก่อสร้างที่มีประสิทธิภาพสูงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งไม่ได้หมายความว่าใช้วัสดุราคาถูก แต่เป็นการใช้วัสดุก่อสร้างให้เต็มความสามารถของวัสดุนั้น

มนุษย์ในอดีตเริ่มต้นสร้างสถาปัตยกรรมขึ้นจากการใช้วัสดุธรรมชาติ นำมาประกอบเป็นที่อยู่อาศัย หลบภัยจากภูมิอากาศ และสัตว์ร้ายต่างๆ ต่อมาก็มีการพัฒนาให้มีการดัดแปลง ผลิตภัณฑ์วัสดุขึ้นมาใหม่ โดยอาศัยเทคโนโลยี ซึ่งได้รับการคิดค้นพัฒนาควบคู่กันมา อันมีความแตกต่างกันตามยุคสมัย

วัสดุก่อสร้างไม่ว่าจะเป็นวัสดุธรรมชาติ หรือวัสดุที่ได้รับการผลิตโดยใช้เทคโนโลยีขั้นสูงล้วนสามารถนำมาก่อสร้าง ก่อให้เกิดเป็นงานสถาปัตยกรรมขึ้นมาได้ทั้งสิ้น แต่ผลจากการใช้วัสดุก่อสร้างดังกล่าว ย่อมมีความแตกต่างทางด้านประสิทธิภาพในการใช้งาน ความคงทน ความงาม การสื่อความหมาย เป็นต้น ซึ่งถือเป็นเรื่องคุณสมบัติของวัสดุนั้นๆ โดยเฉพาะ

จุดด้อยของสถาปัตยกรรมไทยเดิมอยู่ที่ทางด้านความเปราะบาง ชำรุดง่าย ไม่ถาวร วัสดุบางชนิดมีความคงทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศได้น้อย มีผลทำให้งานสถาปัตยกรรมชำรุด ทนุโทรมอย่างรวดเร็ว การเลือกใช้วัสดุที่ทนทานจะทำให้อายุของอาคารที่ก่อสร้างด้วยวัสดุนั้นมีความคงทนถาวร

2.4.3 วัสดุก่อสร้างเป็นสิ่งที่แสดงถึงกาลสมัยของสถาปัตยกรรม

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ ได้กล่าวไว้ว่า ลักษณะสถาปัตยกรรมในแถบพื้นถิ่นและกลุ่มชนเดียวกัน ยังแตกต่างกันออกไปตามยุคสมัยที่สร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรม ความเปลี่ยนแปลงในสิ่งต่างๆ ซึ่งรวมถึงแนวความคิดความเชื่อทางศาสนา คตินิยม ธรรมเนียม การกินอยู่ การดำรงชีวิต และการกำหนดรูปแบบทางสังคมย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย ซึ่งก็รวมถึงการเปลี่ยนแปลง พัฒนาวัสดุก่อสร้างและเทคโนโลยีในการก่อสร้างด้วยเช่นกัน⁶

⁶ ประสงค์ เอี่ยมอนันต์, “การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน,” เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เนื่องในวาระครบรอบสถาปนา 80 ปี เสนอที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 23-26 เมษายน 2540.

การรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้วัสดุก่อสร้างและเทคโนโลยีแบบใหม่ เพื่อให้ตอบสนองความต้องการและประโยชน์ใช้สอยที่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป

2.5 ทฤษฎีของการเปลี่ยนแปลง

2.5.1 การเปลี่ยนแปลงจากอดีตถึงปัจจุบัน

1. วิวัฒนาการจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงของระบบและวิธีการก่อสร้างในอดีต การสร้างบ้านหลังแรกๆ ถูกสร้างขึ้นมาด้วยความประสงค์ขั้นมูลฐาน คือ เป็นที่กินอยู่หลับนอน พักอาศัยเพียงพอกับการดำรงชีวิต ทุกสิ่งทุกอย่างจะมีเฉพาะสิ่งที่จำเป็นเท่านั้น วัสดุก่อสร้างและโครงสร้างต่างๆ ของบ้าน จึงมีเพียงไม้ไผ่ ใบหญ้า ตอตึง ฝาसान เป็นต้น จากนั้นมา วิวัฒนาการบ้านเริ่มซับซ้อนขึ้น บ้านในเขตชนบทยังคงรูปเดิมอยู่ได้ บ้านในเขตเมืองเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง

2. ผลกระทบของสังคม สภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่การครองชีพ และเศรษฐกิจของปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงในอดีตทำให้เกิดผลกระทบขึ้นหลายอย่างในปัจจุบัน คนส่วนหนึ่งชอบและต้องการ แต่บางครั้งการยอมรับโดยไม่ศึกษาให้ถ่องแท้แน่นอน ทำให้เกิดผลกระทบข้างเคียงได้มากและทำให้เกิดการเข้าใจผิดกับผู้พบเห็นได้มาก การศึกษาถึงผลดีผลเสียเป็นสิ่งจำเป็นต่อการใช้งานและพัฒนารูปแบบของสถาปัตยกรรมเป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นว่าสถาปัตยกรรมที่ดีนั้นเกิดขึ้นได้เพราะอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดีด้วย ประกอบกับสิ่งอื่นๆ รอบด้าน เช่น ภูมิประเทศ ความเป็นอยู่หรือการครองชีพในสังคมนั้นๆ สามารถที่จะยอมรับเอาเป็นวัฒนธรรมที่มีอยู่ดั้งเดิมผสมผสานส่วนที่จะเกิดขึ้นใหม่และส่วนที่มีอยู่ในปัจจุบันให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก เพราะนั้นเป็นทางสายกลางที่ทุกคนต้องการที่จะให้เกิดมีขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ดีและสวยงามในที่หนึ่งก็ไม่ได้หมายความว่า สิ่งนั้นจะดีหรือเหมาะสมกับที่อื่นๆ ในทุกแห่งเสมอไป⁷

ผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นสามารถแยกได้ คือ ด้านจารีตประเพณี ด้านเศรษฐกิจ และสังคมแบบดั้งเดิม ด้านวัสดุก่อสร้าง เทคโนโลยี และค่านิยมของคนรุ่นใหม่

2.5.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย

Rogers Everett กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ กระบวนการซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในโครงสร้างและหน้าที่ของระบบสังคม ในสมัยโบราณมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเชื่องช้า เพราะสิ่งประดิษฐ์คิดค้น ตลอดจนการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมยังมีอยู่น้อย สิ่งสำคัญที่เกี่ยวกับ

⁷ สามารถ สิริเวชพันธ์ และสุพล ปวารณาจารย์, *เรือนชนบท* (เชียงใหม่: โรงพิมพ์คลองช่าง, 2537), หน้า 104.

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ การพัฒนาไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในชนบทหรือเมืองเป้าหมายสำคัญ คือ ความทันสมัยที่เกิดขึ้น¹⁰

Smelser Neil พบว่า การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยมีความหมายคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่มีขอบเขตที่กว้างกว่า คือ มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคนิคด้านเศรษฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา คือ ลดการอ่านเขียนหนังสือไม่ได้และเพิ่มความรู้ความชำนาญมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางศาสนา จากความเชื่อทางโลกเข้ามาแทนที่ความเชื่อดั้งเดิม การเปลี่ยนแปลงทางครอบครัว ที่ทำให้ความผูกพันทางด้านญาติพี่น้องลดลง¹¹

Hunter G. พบว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจเกิดขึ้นเมื่อหมู่บ้านนั้นมีน้ำใช้ มีถนน เครื่องกำเนิดไฟฟ้า แล้วขยายการเติบโตไปสู่การเป็นเมือง Hunter ได้สรุปว่า การสร้างสาธารณูปโภคมากขึ้นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย¹²

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข กล่าวว่ แนวความคิดดังกล่าวพอสรุปความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบโครงสร้างและหน้าที่ของระบบสังคม การพัฒนาเป็นการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่รวบรวมทรัพยากรในระบบสังคมนั้นมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ เพื่อให้ระบบสังคมเจริญเติบโตยิ่งขึ้น ส่วนการเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยเป็นกรณีพิเศษของการพัฒนาที่กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงของระบบสังคมที่สมาชิกยึดมั่นในระเบียบประเพณีในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ไปสู่ระบบของสังคมที่ทันสมัย¹³

ลักษณะของสังคมที่กำลังเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย ปรากฏการณ์ทางสังคมที่สำคัญซึ่งเป็นลักษณะของการเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย มีดังนี้

¹⁰ Rogers Everett, *Modernization among presents* (New York : Holt, Rinehart and Winston Inc., 1969), p. 78.

¹¹ Smelser, Neil J. in Myron Weiner, *Modernization* (New York : Basic Book, 1966), p. 42.

¹² Hunter, G. *Modernizing Peasant Societies* (London : Oxford University Press, 1969), p. 63.

¹³ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, สังคมวิทยาชนบท : วิธีการวิจัย ทฤษฎี และการเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบทไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2 (ขอนแก่น : ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2528), หน้า 52.

1. การจ้างแรงงาน

สังคมไทยเห็นคุณค่าของการจ้างแรงงานแทนการแลกเปลี่ยน ทุกวันนี้มีประชาชนส่วนน้อยเท่านั้นที่ทำงานร่วมกันในนา คนเริ่มสนใจการจ้างแรงงานในนามมากขึ้นกว่าการร่วมกันลงแขก การช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีน้อยลง

2. การประกอบอาชีพอื่นทดแทนการทำนา

เนื่องมาจากการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบตลาดและการเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพอื่นทดแทนซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยละทิ้งการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมในสังคมการเกษตร ไปแสวงหาความสำเร็จในอาชีพอื่นมากขึ้น โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่จะมีความทะเยอทะยานเลื่อนสถานะภาพของตนเอง

3. การประยุกต์วิทยาการใหม่ๆ

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข กล่าวว่า มีการประยุกต์วิทยาการใหม่ๆ เข้ามาใช้ในหมู่บ้าน เช่น การเปลี่ยนแปลงเทคนิควิธีการทำนาในพื้นที่ภาคกลาง โดยใช้เครื่องผ่อนแรง ไล่ปุ๋ย การเปลี่ยนแปลงพันธุ์ข้าวให้มีคุณภาพ เป็นการยอมรับวิธีการสมัยใหม่ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น¹⁴

4. การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในครอบครัว

ระบบความสัมพันธ์ในครอบครัวมีลักษณะประนีประนอม เมื่อเข้าสู่สมัยใหม่บทบาทของพ่อแม่จะลดลง เช่น เมื่อลูกกลับมาเยี่ยมบ้านจะแต่งกายสมัยใหม่ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ ชี้แจงช่วยทำงานบ้าน เป็นต้น

5. การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในด้านศาสนา

สุวรรณ บัณฑวน กล่าวว่า ประเพณีทางศาสนายังคงมีอยู่ แต่ความเชื่อด้านศาสนาจะลดลงไปบ้าง มีการเปลี่ยนแปลงด้านจริยธรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อ ความศรัทธา ความยึดมั่น และถือปฏิบัติในขนบธรรมเนียมที่เป็นค่านิยมในลักษณะลดความเชื่อมั่น และจริงจังจากที่เป็นมาแต่เดิม¹⁵

6. เครื่องอำนวยความสะดวก

เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ มีอยู่ทุกหมู่บ้านที่ถนนเข้าไปถึง ทั้งนี้เนื่องจากระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่เข้าไปถึงหมู่บ้าน ทำให้เกิดการอพยพแรงงานของหนุ่มสาวไปทำงานนอกหมู่บ้านแล้วนำความทันสมัยเข้ามา

¹⁴ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, สังคมวิทยาชนบท : วิชาการวิจัย ทฤษฎี และการเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบทไทย, หน้า 55.

¹⁵ สุวรรณ บัณฑวน, "ทัศนคติต่อการยอมรับของใหม่และลักษณะการยอมรับของชาวนา ในจังหวัดขอนแก่น,"

7. โลกทัศน์ต่างๆ

การเปลี่ยนแปลงในด้านวัตถุและจิตใจ ส่วนใหญ่จะเปลี่ยนด้านจิตใจในอัตราที่เร็วกว่าแบบแผนชีวิตที่ปรากฏออกมาภายนอก (ด้านวัตถุ) โดยเฉพาะโลกทัศน์ที่เล็งเห็นคุณค่าของการศึกษา การยอมรับการแสวงหาและการอยากรู้ในสิ่งใหม่

2.6 แนวความคิดการพัฒนาต่อชุมชนบนภูเขา

Binney George ให้ความคิดเห็นว่า ชาวเขาบางกลุ่ม เช่น แม้ว มีครอบครัวและเครือญาติเป็นหน่วยในการจัดองค์การทางสังคมหรือเป็นตัวอธิบายความสัมพันธ์ของส่วนต่างๆ ในสังคมเครือญาติต่างๆ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ทั้งโดยสายเลือดและการแต่งงาน จะเป็นตัวกำหนดการตั้งถิ่นฐานเป็นหลักประกันในการถือครองที่ดินว่าจะไม่ถูกแย่งชิงและเป็นพันธมิตรในการต่อสู้เมื่อเกิดความขัดแย้งกับกลุ่มเครือญาติอื่นๆ แม้ว่าที่ดินจะเป็นของครัวเรือนก็ตาม แต่ครัวเรือนจะต้องพยายามรักษาสิทธิในที่ดินโดยการแต่งงาน ซึ่งเป็นการสร้างพันธมิตรไว้คอยช่วยเหลือและปกป้องที่ดินของครอบครัวเอาไว้ เพื่อให้มีที่ดินเพียงพอต่อการเพาะปลูก ขณะเดียวกันสามารถดำรงอยู่ในชุมชนได้โดยปลอดภัย¹⁶

Mile Douglas มีความเห็นว่า การเกษตรกรรมแบบหมุนเวียนของชาวเขาไม่ได้เป็นระบบที่ทำลายป่าเพียงด้านเดียว เพราะในระบบนี้จะมีช่วงพักดินระยะหนึ่ง ทำให้ที่ดินทำกินคืนสภาพเป็นป่าจนสามารถทำการผลิตได้อีก ดังนั้นถ้ามองในด้านประสิทธิภาพแล้ว ระบบการเพาะปลูกของเขาคือระบบการเกษตรที่มั่นคงดีวิธีหนึ่ง โดยเฉพาะการทำไร่หมุนเวียนแบบไม่ย้ายที่ เขาได้เสนอความเห็นต่ออนาคตของชุมชนชาวเขาที่ทำการเพาะปลูกแบบหมุนเวียนว่าด้วยเหตุที่ทรัพยากรธรรมชาติมีความสามารถในการรองรับการใช้อย่างจำกัด นโยบาย การพัฒนาชาวเขาต้องไม่พยายามปิดกั้นการเคลื่อนย้ายเพราะจะทำให้ชุมชนบนที่สูงมีประชากรมากเกินไป จนเกินกว่าทรัพยากรจะรองรับได้ ดังนั้นจึงควรกระจายชุมชนหรือหมู่บ้านชาวเขาออกไปให้มีขนาดพอเหมาะไม่ใหญ่เกินไป และส่งเสริมให้ทำการเกษตรหมุนเวียนแบบถาวร โดยไม่ต้องเคลื่อนย้ายอีก¹⁷

¹⁶ Binney, George A, "Social and Economic Organization of Two White Meo Community in Northern Thailand," (Unpublished Ph.D thesis, Advanced Research Project Agency, Washington DC., 1968) pp. 102-104.

¹⁷ Mile, Douglas, *Shifting Cultivation, Threat and Prospects*, In Hinton, P. (editor), *Tribesmen and Peasants in North Thailand*, (Chiang Mai : Tribal Research Center, 1969), p.88.

2.7 แนวความคิดเกี่ยวกับที่ว่างทางสถาปัตยกรรม

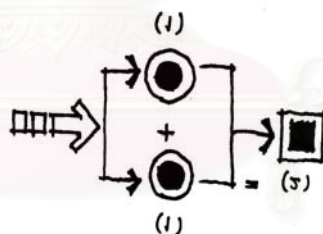
2.7.1 แนวความคิดการแบ่งประเภทที่ว่างทางสถาปัตยกรรมซึ่งเกี่ยวเนื่องกับประโยชน์ใช้สอย

- (1) ที่ว่าง ที่มีหน้าที่แบ่งการใช้สอยเฉพาะอย่าง โดยไม่ได้กั้นผนังเฉพาะ การใช้ที่ว่างในลักษณะนี้ได้จากการจัดเครื่องเรือนของเรือนชุดประเภทที่เป็นห้องเดี่ยว คือ มีพื้นที่ห้องโล่ง มีส่วนใช้งานเพียงห้องโล่งห้องเดียว การจัดแบ่งประโยชน์ใช้สอยใช้จัดแบ่งตามส่วนต่างๆ ของห้องโล่งนั้น เช่น เนื้อที่บริเวณรับประทานอาหาร เนื้อที่บริเวณทำงาน ส่วนที่กั้นเฉพาะอาจเป็นส่วนห้องน้ำ ส้วม และครัว เท่านั้น

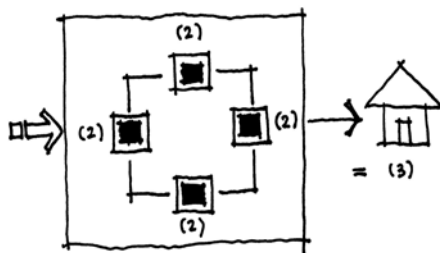
รูปที่ 2.6 ผังแสดงประโยชน์ใช้สอยเฉพาะอย่าง

- (2) ที่ว่าง ที่แบ่งแยกเฉพาะส่วนตามประโยชน์ใช้สอย โดยกั้นแยกออกจากส่วนอื่นๆ แน่นนอน ในกรณีบ้านพักอาศัยสามารถแยกได้เป็น ห้องนอน ห้องรับแขก ห้องนั่งเล่น ห้องรับประทานอาหาร ห้องครัว ห้องเก็บของ โรงจอดรถ ห้องน้ำ – ส้วม เป็นต้น จะเห็นได้ว่าที่ว่างที่เกิดเป็นห้อง คือ ที่ว่างย่อยๆ ในส่วนต่างๆ มาจับกลุ่มกัน แล้วกั้นด้วยผนัง แผงกั้น หรือเครื่องเรือน เพื่อให้มีความเป็นสัดส่วน

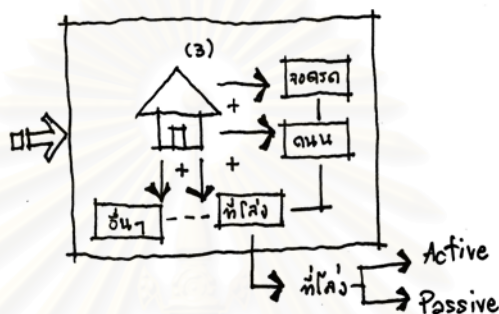
รูปที่ 2.7 ผังแสดงการแยกเฉพาะส่วนตามประโยชน์ใช้สอย

- (4) ที่ว่าง ที่เกิดขึ้นจากการรวมประโยชน์ใช้สอยและการจัดรวมความสัมพันธ์ต่อเนื่องของประโยชน์ใช้สอยเข้าด้วยกัน คือ ความเกี่ยวเนื่องของที่ว่างย่อยที่นำมาจัดวางเป็นแผนผังแล้ว ความสัมพันธ์ต่อเนื่องของประโยชน์ใช้สอยต่างๆ อาจแยกเป็นเนื้อที่ต่างหากหรือเป็นส่วนติดต่อกันซึ่งแอบแฝงอยู่ภายในก็ได้ เช่น ทางเดินเชื่อมต่ออาคารแฝงอยู่ในส่วนโถงนั่งเล่น

รูปที่ 2.8 ผังแสดงการจัดรวมความสัมพันธ์ของประโยชน์ใช้สอย

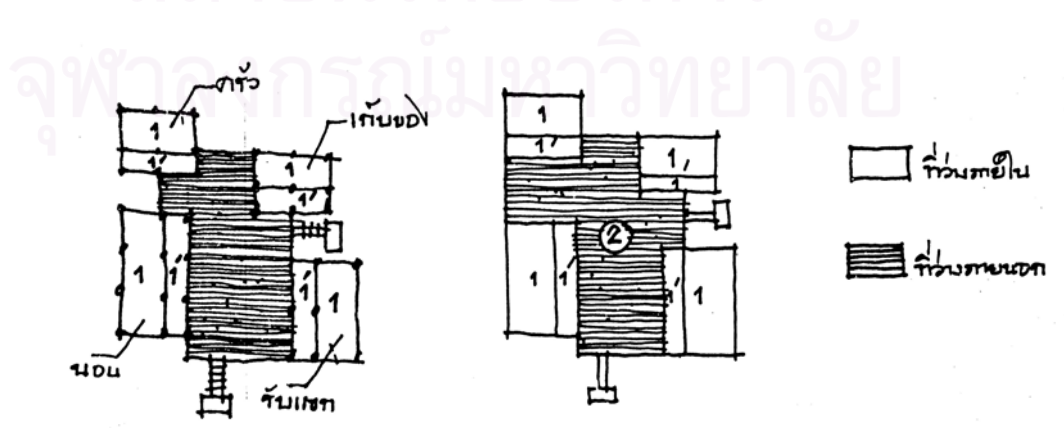
(4) ที่ว่าง ภายในอาคารที่มีความสัมพันธ์กับตัวอาคารในผังบริเวณเดียวกัน

รูปที่ 2.9 ผังแสดงความสัมพันธ์ของกลุ่มประโยชน์ใช้สอยกับที่ว่างใกล้เคียง

2.7.2 ประเภทการใช้งานของที่ว่างภายในและภายนอกอาคาร

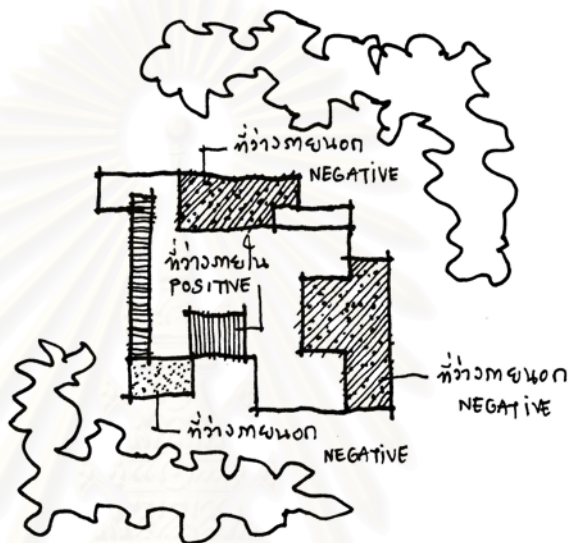
การแบ่งประเภทการใช้งานของที่ว่างทางสถาปัตยกรรม อาจแบ่งได้เป็นที่ว่างภายใน (Inner Space) และที่ว่างภายนอก (Outer Space) โดยพิจารณาจากส่วนประโยชน์ใช้สอยที่มีหลังคาคลุมหรือส่วนที่มีการปิดล้อมเป็นหลักใหญ่ แต่สำหรับอาคารในเมืองไทยสภาพดินฟ้าอากาศ สภาพสังคม และชีวิตประจำวัน ทำให้ลักษณะที่ว่างที่ใช้งานกับอาคาร มีบางครั้งที่จะไม่แยกอย่างเด็ดขาดว่าเป็นที่ว่างภายในหรือภายนอกอาคาร ฉะนั้นเมื่อระบุลักษณะของที่ว่างทางสถาปัตยกรรมของไทย จึงพิจารณาจากการใช้งานควบคู่กันไปด้วย จะทำให้การพิจารณาลักษณะของที่ว่างถูกต้องมากขึ้น

รูปที่ 2.10 แสดงการเปรียบเทียบลักษณะที่ว่างภายในและภายนอก

การแยกลักษณะการใช้งานของที่ว่างแบ่งได้เป็นประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

- (1.) ประเภทมีการใช้งานเฉพาะเจาะจง คือ มีประโยชน์ใช้สอยคงที่ (Positive Space) เช่น เนื้อที่ส่วนนั่งเล่น รับประทานอาหาร ห้องทำงาน ครุฑ ห้องคนรับใช้ และห้องน้ำ เป็นต้น
- (2.) ประเภทมีประโยชน์ใช้สอยไม่เฉพาะเจาะจง (Negative Space) เช่น โถง ทางเดิน ชาน เฉลียง เป็นต้น

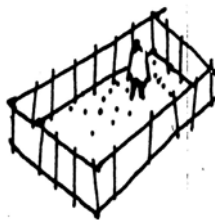
รูปที่ 2.11 แสดงการรวมประเภทลักษณะการใช้งานของที่ว่างในอาคารพักอาศัย

2.7.3 คุณลักษณะของที่ว่างทางสถาปัตยกรรม

หมายถึง ลักษณะการใช้ประโยชน์ของที่ว่างกับงานสถาปัตยกรรมในรูปลักษณะต่างๆ ที่เกิดจากการปิดล้อมที่ว่างทางสถาปัตยกรรม เป็นการใช้อัฒกวางชนิดใดชนิดหนึ่งเข้าปิดล้อมที่ว่างเพื่อหยุดความเคลื่อนไหวของผู้คนและสิ่งทีเคลื่อนที่ได้ภายในบริเวณที่ถูกปิดล้อม หรืออาจกล่าวได้ว่าเพื่อให้ประโยชน์ใช้สอยซึ่งมีความเคลื่อนไหวภายนอกบริเวณที่ถูกปิดล้อม เปลี่ยนแปลงไปเป็นช้าลงหรือหยุดนิ่งภายในบริเวณที่ถูกปิดล้อมแล้ว เช่น การล้อมรั้วบ้าน เพื่อไม่ให้รถและผู้คนเข้ามาผ่านพื้นที่ที่เป็นเจ้าของ ลักษณะของการปิดล้อมที่ว่างทำได้หลายประเภทและตัวกลางที่ใช้ในการปิดล้อมที่ว่างอาจเป็นหลายชนิดได้เช่นกัน

- (1) การล้อมรั้วบ้านเป็นการปิดล้อมที่ว่างแบบมิดชิด เพื่อให้มีความเป็นส่วนตัวอย่างชัดเจนและทำให้ประโยชน์ใช้สอยภายในและภายนอกในบริเวณเห็นได้ชัด

รูปที่ 2.12 แสดงการล้อมรั้วบ้าน

- (2) การปลูกต้นไม้เป็นแนวโอบล้อมบริเวณนั่งเล่น พักผ่อน หรือบริเวณอื่นๆ ที่ต้องการเน้นความเป็นส่วนตัวและเน้นความแตกต่างของประโยชน์ใช้สอยเป็นการปิดแบบโอบล้อม ที่ว่างภายนอกและภายในบริเวณอาจไหลไปมาถึงกัน ลักษณะการปิดล้อมประเภทนี้ให้ผลทางทัศนวิสัยที่ไม่ตีบตัน ทำให้เกิดความสบายตา ใช้ได้ดีสำหรับบริเวณเปิดโล่งของที่พักอาศัยและสวนสาธารณะ

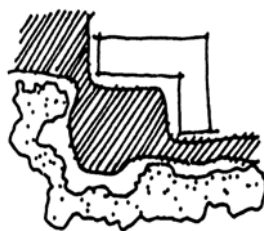
รูปที่ 2.13 แสดงการปลูกต้นไม้ล้อมบริเวณ

- (3) ใช้แผงกั้นปิดล้อมที่ว่างที่มีตัวกลางต่อเนื่องอยู่แล้ว เพื่อให้บริเวณที่ต้องการถูกปิดล้อม มีสัดส่วนของตนเองไม่ประเจิดประเจ้อ

รูปที่ 2.14 แสดงการใช้แผงกั้นผสมกันแนวต้นไม้ปิดล้อมที่ว่าง

- (5) การปิดล้อมด้วยตัวกลางเพียงด้านต่อเนื่องกับอีกด้านเปิดโล่งให้บริเวณว่างต่อเนื่องกับภายนอก ในกรณีนี้ตัวกลางอาจเป็นอาคาร แนวต้นไม้ หรืออื่นๆ ก็ได้

รูปที่ 2.15 แสดงการใช้ต้นไม้และตัวอาคารปิดล้อมที่ว่าง

- (5) การปิดล้อมที่ว่างบริเวณกว้างใหญ่ด้วยการล้อมกลุ่มอาคารหุ้มที่ว่าง เพื่อให้ประโยชน์ใช้สอยของส่วนภายในเปลี่ยนแปลงไป เช่น หมู่บ้านโอมาราคานา (Omarakana Village) หมู่เกาะนิวกินี หมู่บ้านนี้เกิดขึ้นจากการที่แต่ละบ้านล้อมเป็นรูปวงรี หมู่บ้านมีการเปิดให้เชื่อมต่อกับบริเวณภายนอกหลายส่วน เกิดที่ว่างสำหรับทำพิธีกรรมขึ้น อาคารที่รายล้อมเป็นที่อยู่อาศัย แถวหลังเป็นยุงฉางและคอกสัตว์ บริเวณรอบนอกของส่วนปิดล้อมเป็นพื้นที่ทำมาหากิน ทำนา ทำไร่¹⁸

รูปที่ 2.16 แสดงการใช้กลุ่มอาคารย่อยปิดล้อมที่ว่าง

2.8 แนวความคิดของพฤติกรรมมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อที่อยู่อาศัย

2.8.1 ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

ลักษณะทางพฤติกรรมที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เป็นการวิเคราะห์ตามสิ่งที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ด้วย คือ คุณสมบัติเชิงพฤติกรรมของสภาพแวดล้อมกายภาพที่มีคุณสมบัติต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์กับมนุษย์ในเรื่องต่างๆ สามารถแยกความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้¹⁹

¹⁸ อรศิริ ปาณินท์, ที่ว่างทางสถาปัตยกรรม (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), หน้า 1- 37.

¹⁹ วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, พฤติกรรมมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า

- (1) ความสัมพันธ์ทางมิติ มนุษย์สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมกายภาพในด้านขนาด ระยะห่างของสิ่งต่างๆ รวมทั้งระยะห่างจากบุคคลอื่น อันเป็นคุณสมบัติของ สภาพแวดล้อมด้านมิติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับกายวิภาคหรือโครงร่างสัดส่วนของมนุษย์ ทาง สรีรวิทยา ทางจิตวิทยา ตลอดจนทางด้านระบบนิเวศของมนุษย์ เช่น ความสูงของโต๊ะ เก้าอี้ ต้องมีความสัมพันธ์กับสัดส่วนมนุษย์ในการใช้งานและก่อให้เกิดความสบาย ระยะห่างของบ้านตนเองกับเพื่อนบ้าน อาณาเขตครอบครอง (Territoriality) และที่เว้น ว่างส่วนบุคคล (Personal Space) เป็นต้น
- (2) ความสัมพันธ์ทางทิศทาง ทิศทางของสิ่งต่างๆ เป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งของ สภาพแวดล้อมที่กำหนดตำแหน่งของบุคคลที่สัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ทำให้ทราบว่าจะต้อง เดินทางหรือเคลื่อนไหวไปในทิศทางใด สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับทิศทางจึงเป็น ตัวกำหนดพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการเคลื่อนที่ ตลอดจนพฤติกรรมการเลือกที่ตั้งและการ หันทิศทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามระบบความเชื่อถือ นอกจากทิศทางตามแกนเหนือ ใต้ ตะวันออก และตะวันตกที่สามารถกำหนดตำแหน่งได้แล้ว ยังอาจอาศัยคุณสมบัติทาง กายภาพที่เด่นชัดในการกำหนดตำแหน่งได้ เช่น ยอดเขา อาคารสูง หลังคาโบสถ์ เป็น ต้น
- (3) ความสัมพันธ์ทางการกระทำระหว่างกันทางสังคม สภาพแวดล้อมทางกายภาพยังมี คุณสมบัติในการส่งเสริมให้มนุษย์มีความสัมพันธ์หรือกระทำระหว่างกันมากหรือน้อย สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำระหว่างกัน เกิดจากความจำเป็นที่มนุษย์ จะต้องมีความสัมพันธ์กันทางสังคม มนุษย์มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในแง่ ที่ว่าสภาพแวดล้อมส่งเสริมหรือขัดขวางการกระทำระหว่างกัน เช่น หากรั้วที่กั้นอยู่ ระหว่างบ้านสูงเพื่อนบ้านไม่อาจมีการกระทำระหว่างกันได้สะดวก เป็นต้น
- (4) ความสัมพันธ์ทางการผสมผสานรวมกันทางวัฒนธรรม คุณสมบัติอีกประการหนึ่งของ สภาพแวดล้อมกายภาพ คือ การก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม เป็น คุณสมบัติร่วมสภาพแวดล้อมที่สะท้อนมาจากระบบคุณค่าของวัฒนธรรมโดยมี ความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งซึ่งระหว่างระบบกายภาพกับระบบวัฒนธรรมย่อมส่งเสริมผสมผสาน รวมกัน มนุษย์มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมกายภาพที่ส่งเสริมการรวมกันมาก หรือน้อย สังเกตได้ว่าชุมชนในชนบทห่างไกลหรือชุมชนในสังคมปิด ซึ่งระบบ วัฒนธรรมท้องถิ่นยังมีความสำคัญอยู่ สภาพแวดล้อมกายภาพมีคุณสมบัติที่ก่อให้เกิด ความสัมพันธ์ระหว่างระบบวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมอย่างลึกซึ้ง ในทางตรงกันข้าม สภาพแวดล้อมกายภาพในระบบสังคมเปิดนั้น ระบบคุณค่าที่ยึดถือต่างกันมาก ขาด

ความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งซึ่งระหว่างระบบวัฒนธรรมกับระบบกายภาพ สภาพแวดล้อม ขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม ขาดจุดร่วม ไม่เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวในระบบสังคม

2.8.2 อิทธิพลที่มีผลต่อการรับรู้สภาพแวดล้อมทางกายภาพ

- (1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่บุคคลรับรู้รวมถึงสภาพแวดล้อมอื่นที่อยู่รอบตัว จาก ทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรรับรู้ เช่น การจัดระเบียบในการรับรู้ การรับรู้ความลึก การรับรู้ความคงที่ทางวัตถุของสิ่งต่างๆ ในด้านขนาด รูปร่าง สี ความสว่าง ความคงที่ ทางตำแหน่ง และการรับรู้มายาทางทัศนาการ เหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของ อิทธิพลสภาวะแวดล้อมที่อยู่รอบๆ สิ่งเร้าที่เป็นจุดสนใจที่บุคคลรับรู้ ในการรับรู้ สภาพแวดล้อมที่เราใช้ในชีวิตประจำวันก็เช่นเดียวกัน การรับรู้สภาพแวดล้อมทาง กายภาพขึ้นอยู่กับอิทธิพลของสภาพแวดล้อมด้วยเช่นกัน
- (2) ประสบการณ์จากอดีตของบุคคลที่รับรู้สภาพแวดล้อม มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อ กระบวนการรับรู้ที่เกิดขึ้น ผลของการรับรู้ที่แตกต่างระหว่างบุคคล ส่วนมากมาจาก ประสบการณ์จากอดีต
- (3) ความต้องการตามความจำเป็นหรือเป้าหมายในปัจจุบันหรืออนาคต ก่อให้เกิดความ ใส่ใจ (Attention) ที่มีต่อข่าวสารที่เป็นสิ่งเร้าในเรื่องที่สอดคล้องกับความสนใจของ บุคคล และการให้คุณค่า (Value) ต่อสิ่งต่างๆ จะเกิดขึ้นในขณะที่รับรู้ก็ยอมให้ ความหมายตามระบบคุณค่าที่บุคคลยึดถือ

2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.9.1 ที่อยู่อาศัยในชุมชนชนบทกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม : กรณีศึกษา หมู่บ้านแหลมยาง- ตรอกสมุทร ตำบลน้ำคอก อำเภอเมือง จังหวัดระยอง โดย ประภฤต รินทรานุรักษ์²⁰

เป็นการศึกษาลักษณะของที่อยู่อาศัยในชนบท พร้อมด้วยปัจจัยทางสังคมเกี่ยวกับ สถานภาพ บทบาท และค่านิยมของผู้อยู่อาศัย โดยใช้การสังเกต ใช้แบบสอบถามรวบรวม ข้อมูลปัจจัยทางสังคม และการสัมภาษณ์ถึงทัศนคติ ความคิดเห็น นำมาวิเคราะห์เชิง

²⁰ ประภฤต รินทรานุรักษ์, “ที่อยู่อาศัยในชุมชนชนบทกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม : กรณีศึกษา หมู่บ้านแหลมยาง- ตรอกสมุทร ตำบลน้ำคอก อำเภอเมือง จังหวัดระยอง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรม ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541)

บริบทในปรากฏการณ์ที่พบด้วยแนวความคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ผลการวิจัยพบว่า ที่อยู่อาศัยในชนบทที่ทำการศึกษานี้แบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ คือ แบบดั้งเดิม แบบประยุกต์ และแบบสมัยใหม่ บ้านแบบสมัยใหม่เกิดขึ้นจากค่านิยมในความทันสมัยและฐานะทางเศรษฐกิจ บ้านแบบประยุกต์เป็นไปด้วยความจำเป็นและความจำกัดในวัสดุก่อสร้างที่ไม่สามารถผลิตในท้องถิ่น ส่วนบ้านแบบดั้งเดิมมีความเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยจากการปรับปรุงและซ่อมแซม ใช้ช่างก่อสร้างของท้องถิ่น วัสดุที่ใช้ก่อสร้างหรือย้ายจากบ้านเดิม และใช้วัสดุทั่วไปตามท้องตลาด เจ้าของบ้านส่วนใหญ่มีความต้องการเบื้องต้น คือ แข็งแรง ทนทานและประหยัดงบประมาณ มากกว่าความสวยงามและความอยู่สบาย เรื่องการครอบครองนั้นผู้ที่อยู่อาศัยเกือบทั้งหมดยังคงความเป็นเจ้าของ สำหรับลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางสังคม คือ ขนาดที่ดินและตัวบ้านที่สร้างใหม่จะเล็กลง เพราะการแยกครอบครัวและปลูกบ้านหลังใหม่บนเนื้อที่ของบ้านหลังเดิม การใช้สอยที่อยู่อาศัยสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาชีพเกษตรกรรมลดลง โดยคนรุ่นใหม่ออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรมากขึ้น การโยกย้ายถิ่นฐานยังมีน้อย เนื่องจากความผูกพันในท้องถิ่นและที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ไม่ไกลจากแหล่งงานในเมืองมากนัก

ที่อยู่อาศัยในชนบท มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ด้านวัสดุ รูปแบบของบ้านไม่เหมาะกับการอยู่อาศัย และได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ โดยเฉพาะวิถีการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพา

2.9.2 เรือนไทดำ : กรณีศึกษาเพชรบุรี โดย ไชติมา จตุรวงศ์²¹

ศึกษาลักษณะบ้านและเรือนไทดำ บ้านแม่ประจันต์ จ.เพชรบุรี และพัฒนาการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมไปถึงการวิเคราะห์ถึงที่มาของลักษณะบ้านและรูปทรงเรือน จากผลการวิจัยพบว่า บ้านและเรือนไทดำเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ บ้านและเรือนจึงเป็นที่อยู่ของทั้งคนและผี และประกอบด้วย พื้นที่อยู่อาศัย (Domestic Area) และพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ (Sacred Area) เช่น ที่บูชาบรรพบุรุษ และศาลผี ลักษณะบ้านและรูปทรงของเรือนไทดำ บ้านแม่ประจันต์ ในปัจจุบันเป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมเก่าของคนไทดำสิบสองจุไทย ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศเวียดนาม และวัฒนธรรมใหม่ของคนไทยสยามบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางของไทย ทำให้

²¹ ไชติมา จตุรวงศ์, "เรือนไทดำ : กรณีศึกษา เพชรบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540)

แบ่งประเภทของเรือนไทดำบ้านแม่ประจันต์ออกได้เป็น 4 ลักษณะ คือ 1) เรือนไทดำบ้านแบบดั้งเดิม 2) เรือนที่พัฒนาจากแบบดั้งเดิม 3) เรือนที่ได้รับอิทธิพลของท้องถิ่น และ 4) เรือนที่ได้รับอิทธิพลจากส่วนกลาง และยังพบว่า การเปลี่ยนแปลงลักษณะของบ้านและรูปทรงเรือน เกิดจากปัจจัยหลัก 3 ประการคือ 1) ปัจจัยทางกายภาพ ได้แก่ ที่ตั้ง ภูมิอากาศ ความต้องการที่หลบแดดฝน วัสดุ วิธีการก่อสร้าง และเทคโนโลยี 2) ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ เศรษฐกิจ การป้องกันภัยจากคนและสัตว์ ความเชื่อ 3) ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ ลักษณะครอบครัว สถานะของสตรี ความต้องการความเป็นส่วนตัว และความสัมพันธ์ทางสังคม

2.9.3 การวิเคราะห์รูปแบบของเรือนที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเนื่องจากพฤติกรรมของชาวบ้าน : กรณีศึกษา หมู่บ้านลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง²²

เป็นการศึกษารูปแบบการเปลี่ยนแปลงของเรือนพักอาศัยในภาคเหนือโดยเฉพาะในชนบทแห่งหนึ่ง ศึกษาสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง ผลของการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพื่อให้ทราบแนวความคิดที่จะพัฒนาเรือนพักอาศัยในชนบทภาคเหนือ ซึ่งจะมีผลต่อชีวิตประจำวันของผู้อยู่อาศัยโดยตรง

ผลของการศึกษา พบว่า พฤติกรรมของชาวบ้านที่มีผลต่อที่พักอาศัยสรุปได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ดังนี้

1. พฤติกรรมที่ไม่เปลี่ยนแปลง เช่น การยึดถือเรื่องทิศทาง โชคลาง ที่ค่อนข้างเคร่งครัด ส่งผลให้ทิศทางรูปแบบเรือนพักอาศัยของชาวบ้านไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก ได้แก่ ใต้ถุนสูง ทิศทางห้องนอน ทางขึ้นเรือน
2. พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามสมัยและสิ่งแวดล้อม พฤติกรรมของชาวบ้านมีความซับซ้อนมากขึ้น ทำให้เกิดพฤติกรรมเดิมเปลี่ยนไปเกิดเป็นพฤติกรรมใหม่ จึงมีผลโดยตรงกับที่พักอาศัย ที่ทำกิน ทำให้ต้องเปลี่ยนรูปแบบของสิ่งแวดล้อม
3. พฤติกรรมที่มีผลเสียต่อสังคม เกิดจากการแก่งแย่งกัน ไม่คำนึงถึงผลเสียของสังคม เช่น การลักลอบตัดไม้ การหลอกลวง เนื่องจากการขาดการศึกษา

²² อีรศักดิ์ วงศ์คำแน่น, “การวิเคราะห์รูปแบบของเรือนที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเนื่องจากพฤติกรรมของชาวบ้าน : กรณีศึกษา หมู่บ้านลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง,” รายงานวิชาการระบบมนุษย์กับสภาพแวดล้อม ปริญญาโทบัณฑิตคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

2.9.4 เรือนไทยพื้นบ้านไทย-มอญ โดย ศาสตราจารย์อรศิริ ปาณินท์²³

การศึกษาเรือนพื้นบ้านไทย-มอญ เน้นการสำรวจภาคสนามของบ้านในแหล่งที่ตั้งต่างๆ 10 แหล่งที่ตั้ง และศึกษาเปรียบเทียบกับบ้านที่มีผู้ศึกษาไว้แล้วตั้งแต่ พ.ศ.2520 อีก 1 หมู่บ้าน กรณีศึกษาที่เลือกกระจายอยู่ในพื้นที่ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีพื้นที่เกี่ยวเนื่องกับกรุงเทพฯ กลุ่มภาคกลางตอนบนต่อเนื่องกับภาคเหนือตอนล่าง และกลุ่มภาคตะวันตก จากการศึกษพบว่า เรือนไทย-มอญโดยภาพรวมมีความคล้ายเรือนไทยภาคกลาง คือเป็นเรือนไม้จริง ใต้ถุนสูง ใช้พื้นที่ใต้ถุนเรือนแบบล่างเอนกประสงค์ รูปทรงของเรือนเป็นแบบเรือนขยาย ซึ่งมีเค้าโครงของเรือนเริ่มแรกในกลุ่มเป็นเรือนไทยหลังคาจั่วแหลม แต่มีการต่อเติมขยายออกไปตามปริมาณการขยายตัวของสมาชิกในครอบครัว มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ โดยเฉพาะเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษและการถือโชคลางต่างๆ ที่ส่งผลมายังสถาปัตยกรรมอย่างมาก โดยเฉพาะการวางทิศทางของจั่วบ้านไปทางทิศตะวันตก ตะวันออก ซึ่งต่างกับเรือนไทย มีความเชื่อเกี่ยวกับการวางตำแหน่งของห้องผีตาฝาย ห้องนอน และความเชื่ออื่นๆ ที่บังคับการวางตำแหน่งใช้สอย มีความต่างระดับของพื้นที่บ้านที่มาตามความเชื่อ และยังพบอีกว่าลักษณะการขยายตัวของเรือนมอญที่รองรับครอบครัวขยาย จะต่างกับเรือนขยายของไทยอย่างมาก เพราะไม่ได้เป็นการขยายตัวแบบต่อเรือนล้อมชานเดิมแบบบ้านไทย แต่เป็นการต่อเติมแบบต่อออกด้านที่ไม่ขัดต่อทิศทางของห้องผีบรรพบุรุษ บางครั้งก็ต่อแบบเป็นห้องหรือเป็นเรือนติดกัน การใช้ชีวิตบนเรือนส่วนใหญ่เป็นห้องโถงโถง ซึ่งใช้งานเอนกประสงค์ทำให้มีห้องปิดน้อย มีขนาดพื้นที่ใช้สอยบนเรือนซึ่งเตรียมรองรับกิจกรรมทางประเพณีของคนหมู่มากทำให้ส่งผลต่อขนาดพื้นที่ใช้สอยมีขนาดใหญ่ ขณะที่ปริมาณผู้อยู่อาศัยในเรือนมีจำนวนน้อย

นอกจากเรือนไม้จริง พบว่า ระบบเรือนเครื่องผูกของกลุ่มบ้านที่พบที่สังขละบุรีมีลักษณะเฉพาะของการใช้พื้นที่และระบบการก่อสร้าง และการใช้วัสดุที่แตกต่างไปจากเรือนเครื่องผูกของไทย

พื้นที่ที่สำรวจในกลุ่มใกล้เคียงกับกรุงเทพมหานคร เป็นกลุ่มที่พบว่าความเชื่อต่างๆ ที่ส่งผลมายังตัวเรือนหลงเหลืออยู่น้อย ได้รับอิทธิพลจากสังคมไทยและปรับเปลี่ยนตัวเองไปเกือบหมด เช่น เปลี่ยนห้องผีเป็นห้องพระ แต่กลุ่มภาคตะวันตกและภาคกลางตอนบนยังมีความเชื่อที่ส่งผลมายังตัวเรือนอย่างแน่นแฟ้น รวมทั้งมีระบบเรือนขยายแบบเครือญาติที่ยังเป็น

²³ อรศิริ ปาณินท์, “เรือนไทยพื้นบ้านไทย-มอญ,” รายงานวิจัยจากทุนอุดหนุนของ สกว., 2543.

ลักษณะเด่นของรูปแบบเรื่อนอยู่ และมีแนวโน้มว่าจะยังคงอยู่เพราะลักษณะชีวิตและสังคมเกษตรกรรมที่เด่นชัด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยสามารถแยกหัวข้อในการศึกษา ได้ดังนี้

1. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของลักษณะที่อยู่อาศัย
2. ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย
3. พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมของผู้อยู่อาศัย
4. การเลือกใช้วัสดุก่อสร้าง
5. ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย

โดยทั้งหมดมุ่งเน้นศึกษาพัฒนาการของเรือน ลักษณะการใช้พื้นที่ภายในที่อยู่อาศัยเป็นหลัก พิจารณาประกอบกับองค์ประกอบและภาพรวมของชุมชน โดยใช้เทคนิควิธีหลายรูปแบบประกอบกัน เพื่อให้ครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงในระยะยาวที่ผ่านมาดังที่กล่าวไว้แล้วในบทที่ 1 โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจในหมู่บ้านและกลุ่มประชากรที่จะทำการวิจัย ข้อมูลเบื้องต้นจะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่ช่วยให้มองเห็นภาพรวมของที่อยู่อาศัยและเป็นพื้นฐานสำคัญในการหาคำตอบที่ซ่อนอยู่ในพื้นที่ศึกษา รวมถึงศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เพื่อกำหนดประเด็นการศึกษา รวมถึงขอบเขตการศึกษา

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับหมู่บ้านได้รวบรวมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

- นโยบายหลักเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยชุมชนบนภูเขาที่อยู่ในความดูแลของโครงการพัฒนา ดอยตุง
- แนวทางปฏิบัติและข้อกำหนดเกี่ยวกับการพัฒนาที่อยู่อาศัย โดยฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนา ดอยตุง
- การวางผัง การแบ่งแปลงที่ดิน
- ข้อมูลหมู่บ้าน เช่น ประวัติหมู่บ้าน จำนวนครัวเรือน จำนวนประชากร รายได้ และการทำอาชีพ เป็นต้น
- รูปแบบเรือนดั้งเดิมและความเชื่อของเผ่าลาหู่หรือมูเซอแดง
- ร่องรอยของพัฒนาการที่อยู่อาศัยที่ทำการศึกษา เช่น ภาพถ่าย บันทึกต่างๆ เป็นต้น

จากนั้นทำการสำรวจภาคสนามเบื้องต้น เพื่อให้ทราบถึงสภาพที่อยู่อาศัย ลักษณะกายภาพในปัจจุบันของเรือนรูปแบบต่างๆ จำนวนครัวเรือนที่อยู่อาศัย และสภาพการอยู่อาศัยจริง พร้อมทั้งทำการออกแบบสัมภาษณ์ถึงการเปลี่ยนแปลงภายในครัวเรือน ทดสอบความเข้าใจกับประชากรในพื้นที่สำรวจ ปรับแก้แบบสัมภาษณ์เพื่อให้มีความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกัน แล้วทำการสำรวจอย่างละเอียดเป็นรายหลังคาเรือน สัมภาษณ์เพิ่มเติมเฉพาะบางประเด็นเป็นข้อมูลในเชิงลึก รวมทั้งการเฝ้าสังเกตพฤติกรรม sketch และถ่ายภาพ ประกอบการวิจัย

กลุ่มประชากรที่ทำการศึกษาระยะเดียวในการวิจัยครั้งนี้ คือ ที่อยู่อาศัย มีหน่วยเป็นครัวเรือน เป็นที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าลาหู่ยี่ หมู่บ้านมุเซอลาบา จ.เชียงราย จำนวน 58 หลังคาเรือน ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยทั้งหมดของหมู่บ้านประมาณ 11 ไร่ 3 งาน 13 ตารางวา ที่ดินเพื่อการเกษตร 157 ไร่ ผลผลิตที่ได้ส่วนมากเป็น ข้าว กาแฟ และลิ้นจี่

3.2 ขั้นตอนการลงพื้นที่ภาคสนาม

ในการเก็บข้อมูลการวิจัยภาคสนามช่วงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2545 ถึงมกราคม พ.ศ. 2546 มีการดำเนินการ 3 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 ลงสำรวจเพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้น ใช้วิธีการวิจัยแบบสำรวจลักษณะทางกายภาพต่างๆ ไป แนะนำตัวผู้วิจัย กล่าวถึงวัตถุประสงค์การวิจัย การพูดคุย สอบถาม และทำความเข้าใจความคุ้นเคยกับชาวบ้านในพื้นที่ สังเกต ถ่ายภาพ ลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างหยาบๆ ภายในชุมชน
- ขั้นตอนที่ 2 สำรวจที่อยู่อาศัยของกลุ่มประชากรที่ทำการศึกษาเป็นรายหลังคาเรือน เพื่อศึกษาลักษณะที่อยู่อาศัย การใช้พื้นที่ พฤติกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในบ้านและชุมชน รวมถึงความเชื่อที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัยโดยละเอียด แล้วนำมาวิเคราะห์ร่วมกับปัจจัยที่เป็นต้นเหตุส่งผลกระทบต่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น การกำหนดประเภทของที่อยู่อาศัยใช้ลักษณะทางกายภาพเป็นหลัก ดังนี้
- (1) ลักษณะการเข้าอยู่อาศัย แบ่งเป็น
    - การอยู่อาศัยแบบถาวร คือ ปลูกสร้างเรือนแล้วมีการเข้าอยู่ประจำ
    - การอยู่อาศัยแบบไม่ถาวร คือ การอยู่อาศัยแบบชั่วคราวหรือมีที่อยู่อาศัยในพื้นที่อื่นอีก
  - (2) รูปแบบเรือน แบ่งเป็น (ดูรูป 4.25-4.36 ประกอบ)
    - เรือนชั้นเดียวติดพื้นทั้งหลัง
    - เรือนชั้นเดียวยกใต้ถุนเตี้ย 0.60 – 1.20 เมตร
    - เรือนชั้นเดียวยกใต้ถุนสูงมากกว่า 1.20 เมตร

- เรือ 2 ชั้น คือ เรือที่มีการกันห้องอย่างถาวรบริเวณใต้ถุนเรือ

(3) ความถาวรของเรือ

- เรือวัสดุถาวร
- เรือวัสดุกึ่งถาวร
- เรือวัสดุไม่ถาวร

(4) อายุเรือที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของเรือในช่วงเวลาต่างๆ กัน

ขั้นตอนที่ 3 สํารวจ จับกลุ่มสนทนากับชาวบ้านแบบไม่เป็นทางการ และรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลจากประชากรครัวเรือนทั้งหมดเกี่ยวกับข้อมูลเบื้องต้น ลักษณะที่อยู่อาศัยปัจจุบัน ลักษณะการอยู่อาศัย ปัญหาในการอยู่อาศัย และค่านิยมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งถ้าหัวหน้าครัวเรือนใดเป็นผู้มีอายุมากไม่สามารถสื่อสารภาษากลางได้ ผู้วิจัยจำเป็นต้องให้ล่ามช่วยแปลเพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน

ข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 แสดงให้เห็นถึงสภาพการณ์และความเป็นอยู่ทั่วไปของชุมชน สามารถสรุปลักษณะสำคัญบางประการเพื่อการสัมภาษณ์และสังเกตลักษณะที่อยู่อาศัยรายหลังคาเรือนในขั้นตอนที่ 2 ร่วมกับแนวความคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องจากบทที่ 2 มาสังเคราะห์สร้างแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในขั้นตอนที่ 3 ต่อไป

3.3 เครื่องมือที่ใช้และการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้นำเครื่องมือมาใช้ ดังนี้

1. ศึกษาด้านกายภาพโดยใช้ แผนที่ภาพรวมแสดงตำแหน่งที่ตั้งสถานที่สำคัญที่มีผลต่อชุมชน แผนที่แปลงที่ดินของหมู่บ้าน แผนที่แสดงระดับความสูงของระดับดิน เอกสารเกี่ยวกับระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ สภาพแวดล้อม และสภาพภูมิอากาศที่เกี่ยวข้อง
2. sketch และถ่ายภาพ เป็นการเข้าใจในพื้นที่ได้ง่ายขึ้น ในการ sketch แปลงที่ดินแต่ละแปลงใช้การเทียบสเกลกับผังแปลงที่ดิน เนื่องจากพื้นที่จริงไม่สามารถหาหมุดที่ใช้แสดงเขตพื้นที่ได้ ส่วนแต่ละหลังคาเรือนใช้วิธีการวัดระยะของเสาแต่ละช่วง โดยวิธีต่างๆ เช่น การนับก้าว การนับแผ่นกระเบื้องหรือบล็อก เป็นต้น ส่วนลักษณะการใช้พื้นที่จะใช้วิธีการสังเกตและสัมภาษณ์เพิ่มเติม

3. การสังเกตและถ่ายภาพแบบรายหลังคาเรือน ซึ่งประกอบด้วยลักษณะทางกายภาพเป็นหลัก ได้แก่ รูปแบบเรือน วัสดุที่ใช้ก่อสร้างส่วนต่างๆ การจัดผังบริเวณ และพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนกับบริเวณรอบๆ เรือน

รูปแบบเรือน ได้กำหนดเป็น 3 ประเภท คือ เรือนดั้งเดิม เรือนประยุกต์ และเรือนใหม่ (ดูคำจำกัดความหน้า 4)

ความถาวรของเรือน กำหนดเป็น 3 ประเภท คือ เรือนวัสดุไม่ถาวร เรือนวัสดุกึ่งถาวร และเรือนวัสดุถาวร (ดูคำจำกัดความหน้า 4)

วัสดุที่ใช้ก่อสร้าง แบ่งตามส่วนประกอบของเรือน คือ หลังคา ผนัง พื้น ประตู หน้าต่าง และโครงสร้างหลักของเรือน จำแนกชนิดของวัสดุแต่ละรายการให้เห็นประเด็นคร่าวๆ ถึงการใช้วัสดุจากธรรมชาติ หรือวัสดุที่ต้องซื้อจากร้านค้า พร้อมกับเพิ่มเติมในส่วนของรั้วบ้าน ว่ามีการกันรั้วหรือไม่ วัสดุชนิดใด

ผังบริเวณ จำแนกเป็น ผังบริเวณเรือนเดี่ยวและผังบริเวณเรือนร่วมที่มีเรือนมากกว่า 1 หลัง ในพื้นที่แปลงเดียวกัน

พื้นที่ใช้สอยภายในเรือนกับบริเวณรอบๆ เรือน จำแนกเป็น จำนวนและการจัดวางห้องต่างๆ ภายในเรือน รวมถึงการวางตำแหน่งองค์ประกอบภายนอกเรือน โดยแบ่งเป็นการใช้พื้นที่เกี่ยวกับอาชีพ เช่น ยุงข้าว หรือพื้นที่เก็บผลผลิต การใช้พื้นที่เพื่อการดำรงชีวิต เช่น เล้าไก่ เล้าหมู ที่เก็บฟืน และการใช้พื้นที่เพื่อประโยชน์อื่น เช่น จอดรถ เป็นต้น

4. สันทนากลุ่มแบบไม่เป็นทางการ แบบสัมภาษณ์เป็นคำถามแบบปลายเปิดและปลายปิด โดยการใช้ล่ามช่วย ซึ่งก่อนหน้าที่จะทำการสัมภาษณ์ได้ชี้แจงกับผู้ประสานงานชุมชนถึงหัวข้อในการสัมภาษณ์ และเทียบกับแบบสำรวจข้อมูลรายปีของทางฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาอดอยตุ่ง เพื่อปรับแก้ไขบางคำถามให้เข้าใจต่อการเข้าใจของทั้ง 2 ฝ่าย รวมถึงการแลกเปลี่ยนข้อมูลแบบไม่เป็นทางการเป็นรายหลังคาเรือน

การวิจัยครั้งนี้มีกลุ่มประชากรประมาณ 58 หลังคาเรือน ทางผู้วิจัยสามารถศึกษาให้ครอบคลุมโดยไม่ต้องใช้การสุ่มตัวอย่าง การสัมภาษณ์จะถามทุกหลังคาเรือนตามรายชื่อเจ้าบ้านของทางฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาอดอยตุ่ง มุ่งเน้นสัมภาษณ์ตัวเจ้าบ้านที่อาศัยอยู่ในหลังคาเรือนนั้น หรือผู้ครอบครองที่อยู่อาศัยเสมือนเป็นเจ้าบ้าน สามารถพูดภาษาไทยได้ เป็นผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เป็นหลัก

แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเพื่อตอบวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ได้แบ่งเป็น 4 ส่วน คือ

- ส่วนที่ 1 เกี่ยวกับข้อมูลเบื้องต้นของครอบครัวผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อให้ทราบถึงสถานะของผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวนสมาชิก อาชีพ ความสัมพันธ์ของผู้อยู่อาศัยในครัวเรือน
- ส่วนที่ 2 ลักษณะที่อยู่อาศัยปัจจุบัน เน้นในเรื่องของรูปแบบทางกายภาพของเรือนในปัจจุบัน อายุเรือน สภาพการใช้งาน วัสดุที่ใช้ก่อสร้าง และองค์ประกอบของเรือน
- ส่วนที่ 3 ลักษณะการอยู่อาศัย เน้นเรื่องของการใช้พื้นที่กับพฤติกรรมการอยู่อาศัย ในพื้นที่ส่วนต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกเรือน สิ่งอำนวยความสะดวก และความคิดเห็นต่อที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน
- ส่วนที่ 4 ปัญหาในการอยู่อาศัย เป็นการสอบถามย้อนหลังถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงเรือนที่เกิดขึ้นในอดีตจนถึงการเกิดเรือนในลักษณะปัจจุบัน การซ่อมแซมเรือน และปัญหาที่เกี่ยวกับการอยู่อาศัยเกิดขึ้น
- ส่วนที่ 5 เป็นส่วนของการ sketch ถ่ายภาพ ฝังภายในเรือน ระยะเวลา ตำแหน่งของสิ่งต่างๆ และการใช้พื้นที่

รูปที่ 3.1 น.ส.นานู อภิเสริมสกุล (สามีของผู้วิจัย)

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการที่ได้รวบรวมข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลภาคสนามแล้ว จะนำข้อมูลทั้งหมดมาทำการวิเคราะห์ ดังนี้

- นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาจัดกลุ่มตามความสัมพันธ์ แสดงผลในรูปแบบของร้อยละ
- วิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ใช้ลักษณะการนำเสนอเป็นการวิเคราะห์แบบบรรยายตามลำดับเวลา เพื่อให้ทราบถึงความจริงที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

พัฒนาการของลักษณะเรือนรูปแบบต่างๆ ขึ้น พร้อมภาพประกอบ รวมถึงการอยู่อาศัย
และปัญหาเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน

ตารางที่ 3.1 แสดงช่วงเวลาการลงพื้นที่ภาคสนามของผู้วิจัย

วันที่	วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนาม
ศุกร์ 22 พ.ย. 2545	- สัมภาษณ์ สมเกียรติ ปินน้ำ หัวหน้าฝ่ายข้อมูล ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาโดยตุง เกี่ยวกับนโยบายที่อยู่อาศัยและขอเอกสารที่เกี่ยวข้อง
เสาร์ 23-24 พ.ย. 2545	- ช่วงเช้ามีรถจากโครงการนำเข้าหมู่บ้าน จากนั้นผู้วิจัยแนะนำตัวกับพ่อหลวง (ผู้ใหญ่บ้าน) เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีในการดำเนินการวิจัย - ช่วงเวลาที่เหลือทำความคุ้นเคยกับชาวบ้าน เดินสำรวจโดยรอบหมู่บ้าน สถานที่สำคัญต่างๆ เช่น ร้านค้า พื้นที่ทำการเกษตร บ่อเก็บน้ำ เป็นต้น สังเกตการใช้ชีวิตประจำวัน และพฤติกรรมที่น่าสนใจ
จันทร์ 25 พ.ย. 2545	- ได้รับความร่วมมือจากหญิงวัยรุ่นอาสาเป็นล่ามให้ เริ่มทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับจากฝ่ายพัฒนาสังคมฯ ว่าตรงกับความเป็นจริงในปัจจุบันหรือไม่ เช่น แผนที่หมู่บ้าน รายชื่อเจ้าบ้าน รายชื่อคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น จากนั้นแก้ไขและสร้างแผนที่ใหม่ที่สอดคล้องกับพื้นที่ในปัจจุบัน เช่น ตำแหน่งของเรือนดั้งเดิม เรือนประยุกต์ และเรือนใหม่
อังคาร 26 พ.ย. 2545	- สังเกตการอยู่อาศัย พร้อมกับทดสอบความเข้าใจในแบบสอบถามกับชาวบ้านจำนวน 5 ชุด เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข
อาทิตย์ 15 ธ.ค. 2545	- เข้าหมู่บ้านตั้งแต่ 10.00-17.00 น. เพื่อสังเกตการอยู่อาศัย การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกแต่ละหลังคาเรือน รั้ววัดพื้นที่ Sketchภาพ และถ่ายภาพ ได้ทั้งหมด 11 ชุด
จันทร์ 16 ธ.ค. 2545	- ทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกแต่ละหลังคาเรือน รั้ววัดพื้นที่ Sketchภาพ และถ่ายภาพ ได้ทั้งหมด 5 ชุด
อังคาร 17 ธ.ค. 2545	- ทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกแต่ละหลังคาเรือน รั้ววัดพื้นที่ Sketchภาพ และถ่ายภาพ ได้ทั้งหมด 5 ชุด
พุธ 18 ธ.ค. 2545	- เข้าหมู่บ้านตั้งแต่ 10.00-19.00 น. สัมภาษณ์แบบเจาะลึกแต่ละหลังคาเรือน รั้ววัดพื้นที่ Sketchภาพ และถ่ายภาพ ได้ทั้งหมด 14 ชุด

วันที่	วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนาม
พฤษภาคม 19 ค.ศ. 2545	- สังเกตการอยู่อาศัย สัมภาษณ์แบบเจาะลึกแต่ละหลังคาเรือน รั้ววัดพื้นที่ Sketchภาพ และถ่ายภาพ ได้ทั้งหมด 6 ชุด
ตุลาคม 20 ค.ศ. 2545	- ทำการสังเกต การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก รั้ววัดพื้นที่ Sketchภาพ และถ่ายภาพ ได้ทั้งหมด 6 ชุด
เสาร์ 21 ค.ศ. 2545	- ทำการสังเกต การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก รั้ววัดพื้นที่ Sketchภาพ และถ่ายภาพ ได้ทั้งหมด 5 ชุด รวมแบบสัมภาษณ์ที่ได้ทั้งหมด 56 ชุด
26 ค.ศ. 2545 – 8 ม.ค. 2546	- หลังจากที่ได้ทำการตรวจสอบข้อมูล พบว่า ข้อมูลส่วนแบบสัมภาษณ์ใช้ประมวลผลได้จริง 51 ชุดจากทั้งหมด 56 ชุด จากนั้นจัดเรียงข้อมูลตามข้อวัตถุประสงค์ ประมวลผลข้อมูล
จันทร์ 13-19 ม.ค. 2546	- กลับเข้าหมู่บ้านครั้งสุดท้ายเพื่อเก็บข้อมูลในส่วนที่บกพร่อง ถ่ายภาพสถานที่สำคัญรอบนอกหมู่บ้าน เช่น สถานที่ทำงาน ร้านค้า สถานีอนามัย เป็นต้น

บทที่ 4

รายละเอียดหมู่บ้านมูเซอลาบา

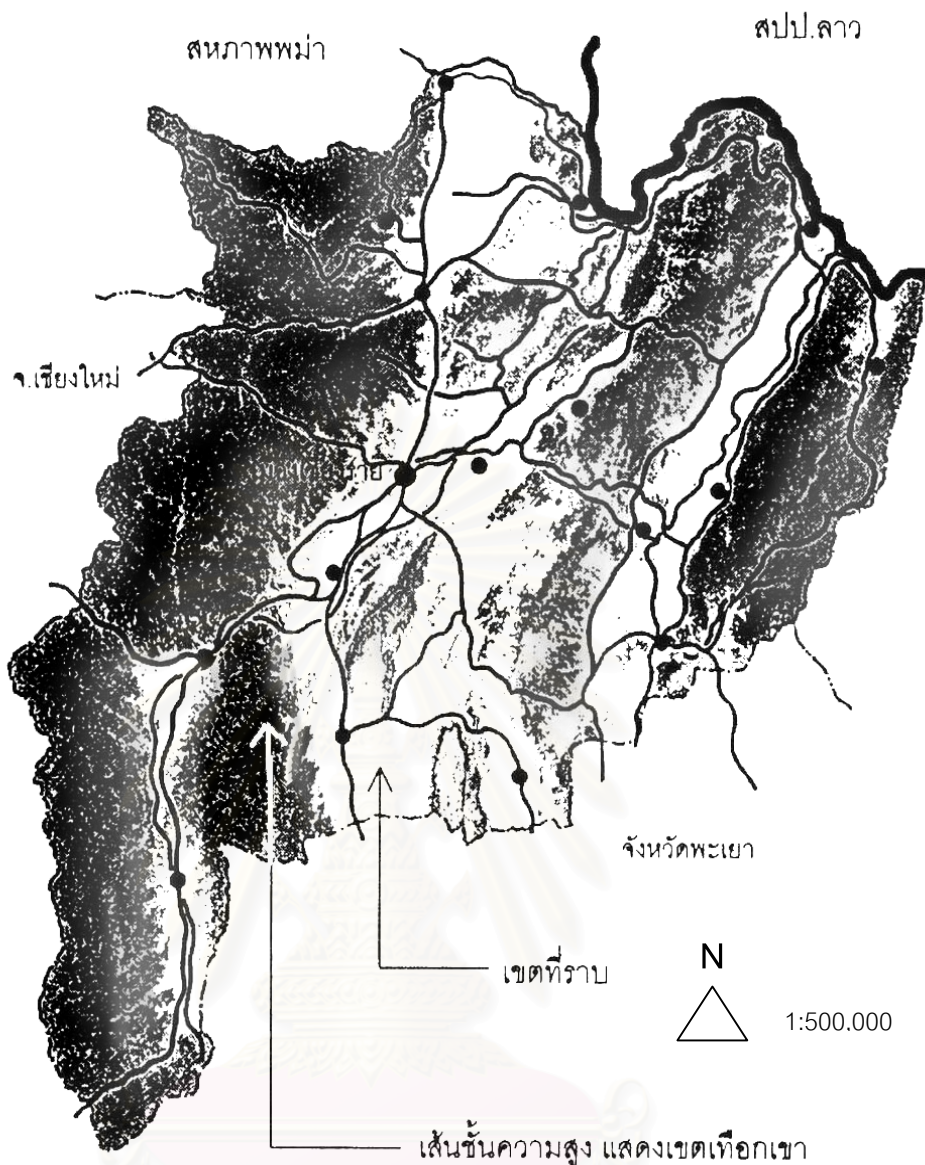
ในบทนี้ผู้วิจัยขอกล่าวถึงหมู่บ้านมูเซอลาบาตั้งแต่ในมุมมองกว้างไปจนถึงภายในชุมชน เพื่อให้ผู้อ่านมีความเข้าใจในตำแหน่งที่ตั้ง สภาพโดยรวมของพื้นที่ จ. เชียงราย และเนื่องจาก จ. เชียงรายเป็นจังหวัดที่อยู่ทางเหนือสุดของประเทศไทย จึงมีอาณาเขตพื้นที่บางส่วนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน คือ สาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่าและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นผลให้ประชากรในพื้นที่จึงมีความผสมผสานทางวัฒนธรรม ประเพณี และความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกันอยู่มาก ทางทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดพะเยาและลำปาง ทิศตะวันตกติดกับจังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ทั้งสิ้น 11,678,369 ตารางกิโลเมตร หรือ 7,298,981 ไร่

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, www.thailandta.ro/thai/ro/destinatii.php

แผนที่ 4.1 แผนที่ประเทศไทยแสดงตำแหน่งที่ตั้งจังหวัดเชียงราย

ที่มา : โครงการรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยศิลปากร
แผนที่ 4.2 แสดงจังหวัดเชียงราย แสดงเขตเทือกเขาและที่ราบ

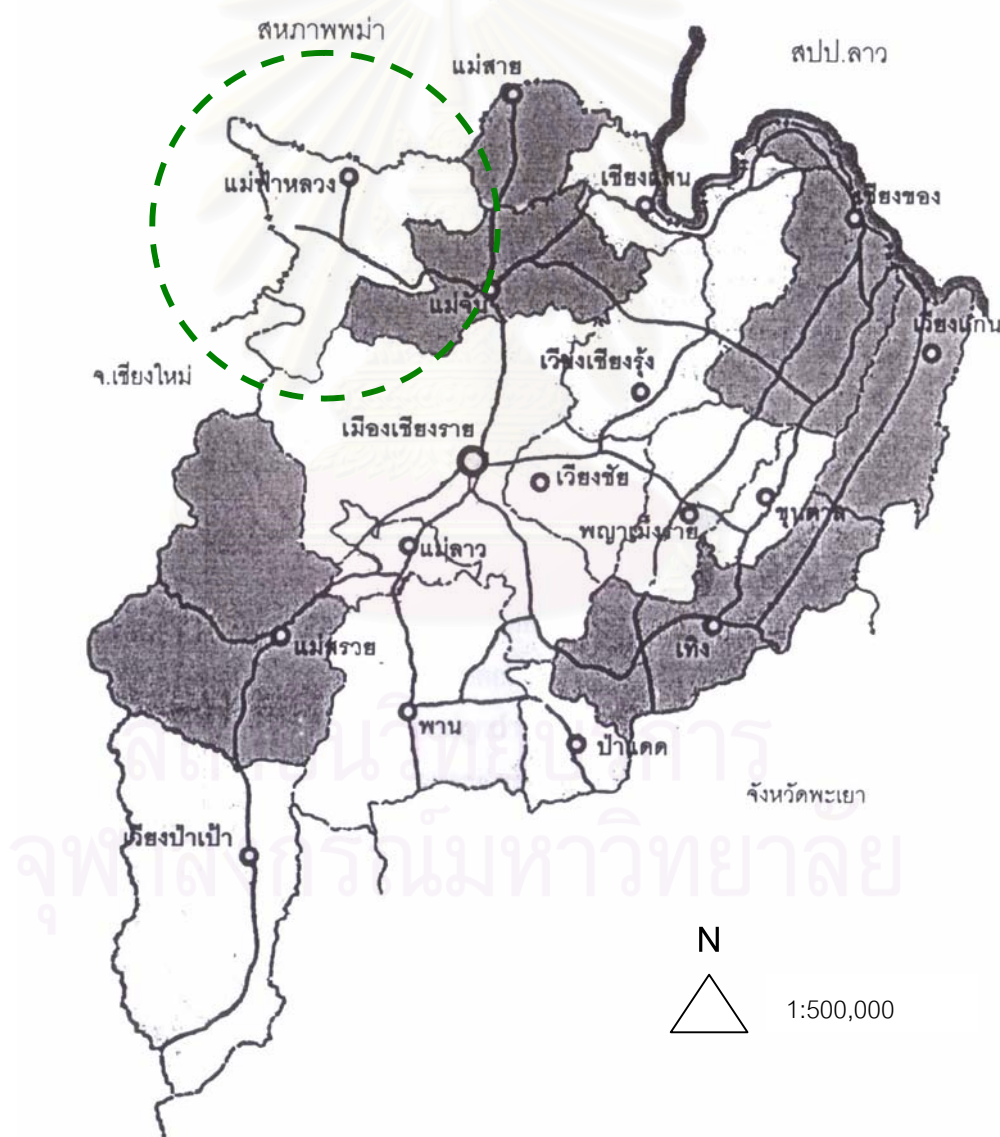
ลักษณะทางกายภาพของจังหวัดเชียงราย ภูมิประเทศจัดอยู่ในประเทศเทือกเขาสูงในทวีปตอนเหนือ (North Continental Highland) พื้นที่ร้อยละ 40 ของจังหวัดเป็นป่าภูเขา หลายแห่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของประเทศ พื้นที่ราบส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในแอ่งที่ราบภาคเหนือตอนบนและด้วยข้อจำกัดทางสภาพภูมิประเทศ ทำให้มีพื้นที่ราบที่เหมาะสมกับการเกษตรค่อนข้างน้อย (ประมาณร้อยละ 9 ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนที่เหลือเป็นพื้นที่ดอนและที่สูง) สำหรับรูปแบบการเกษตรนั้น มีการใช้พื้นที่เพื่อการทำนามากที่สุด รองลงไปเป็นการปลูกพืชไร่และไม้ผล¹

¹ โครงการรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร) หน้า 1-1 – 1-2.

ภูมิอากาศเป็นแบบฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดูหรือสะวันนา / มรสุม (Tropical Savanna) มีช่วงฝนตกและฝนแล้งอย่างละ 6 เดือน และมีฤดูกาล ดังนี้

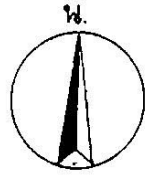
- ฤดูร้อน   เริ่มประมาณกลางเดือนมีนาคม – พฤษภาคม
- ฤดูฝน   เริ่มประมาณกลางเดือนพฤษภาคม – ตุลาคม
- ฤดูหนาว   เริ่มประมาณกลางเดือนพฤศจิกายน – กุมภาพันธ์

เนื่องจากจังหวัดเชียงรายตั้งอยู่เหนือสุดของประเทศ จึงทำให้ได้รับอิทธิพลจากทะเลน้อย ประกอบกับภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาสูงและป่าไม้ จึงทำให้อุณหภูมิในแต่ละฤดูมีความแตกต่างกันมาก บางปีอุณหภูมิในฤดูร้อนมีความสูงถึง 37.80 องศาเซลเซียสและอุณหภูมิต่ำสุดเพียง 1.50 องศาเซลเซียสในฤดูหนาว

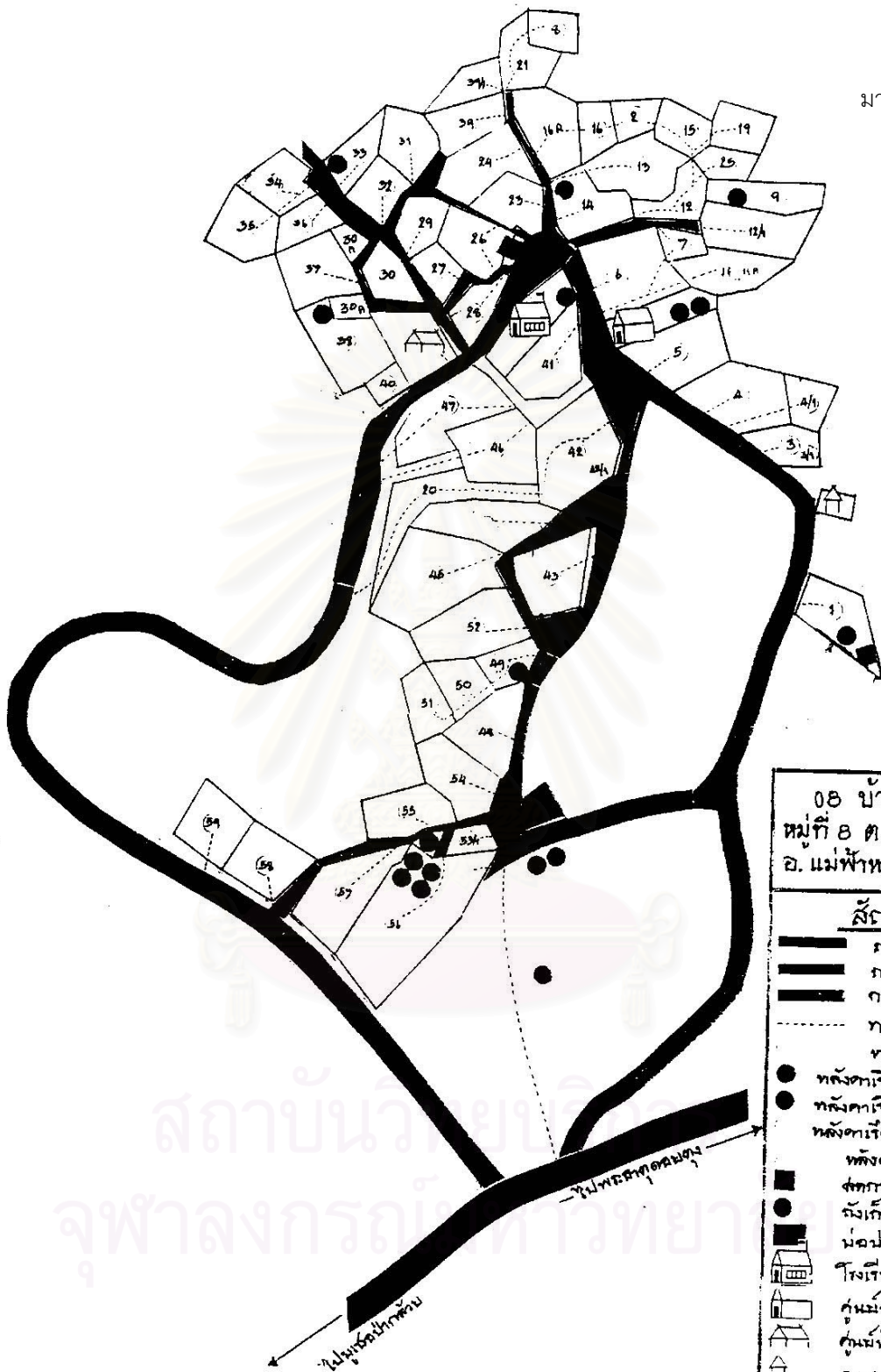

ที่มา : โครงการรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยศิลปากร
แผนที่ 4.3 แสดงการแบ่งเขตอำเภอในจังหวัดเชียงราย

มาตราส่วน 1:500

๐๘ บ้านมูเซอลาบา
หมู่ที่ ๘ ต.แม่ฟ้าหลวง
อ. แม่ฟ้าหลวง จ. เชียงราย

สัญลักษณ์

- ถนนลาดยาง
- ถนนปืดู รพ.ช.
- ถนนลูกรัง
- ทางเดินเท้า
- ที่ตั้งคาเรือน
- ที่ตั้งคาเรือน สังกัใหม่
- ที่ตั้งคาเรือน ที่ไม่สมบูรณ์
- ที่ตั้งคาเรือนเล็ก
- ที่ตั้งคาเรือนว่าง
- สังกะสี รั้วค้ำ
- สังกะสีน้ำ
- มอปลง
- โรงเรียน ศ.ศ.ร.
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
- ศูนย์พัฒนาหมู่บ้าน
- ธนาคาร

ที่มา : ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาโดยตง
แผนที่ 4.5 หมู่บ้านมูเซอลาบา ก่อนผู้วิจัยการสำรวจรายแปลง

อำเภอแม่ฟ้าหลวงเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดเชียงรายที่มีชาวเขาอาศัยอยู่หลายชาติพันธุ์ จากการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาตามแนวตะเข็บชายแดนไทย – พม่า ปัจจุบันภายในโครงการพัฒนาออยตุงได้รับผิดชอบอยู่ทั้งหมด 27 หมู่บ้าน หนึ่งในหมู่บ้านเหล่านั้นเป็นหมู่บ้านที่ผู้วิจัยทำการศึกษาคือ หมู่บ้านมุเซอลาบา

4.1 ประวัติหมู่บ้านมุเซอลาบา

บ้านมุเซอลาบา เป็นชาวเขาเผ่ามูเซอแดง (ลาหู่ยี่) อพยพมาจากประเทศพม่า เข้ามาอาศัยอยู่ก่อนชาวเขาเผ่าอื่นๆ ประมาณ 100 ปีมาแล้ว (ชาวบ้านทั่วไป เรียกว่า บ้านแกปี) และได้อพยพย้ายถิ่นฐานไปเรื่อยๆ ตามความเหมาะสมของพื้นที่ที่ทำมาหากิน ตามสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน² จากการย้ายถิ่นฐานไปเรื่อยๆ ทำให้มีผู้นำถึง 5 คน คือ 1. นายซาไล๊ะ แซ่ลี 2. นายซาโป๊ะ แซ่ลี 3. นายยาปา แซ่ลี 4. นายจะง๊ะ แซ่ลี 5. นายอาใจ แซ่ลี และ 6. นายสิทธิชัย อภิพงค์ศักดิ์

รูปที่ 4.1 นายสิทธิชัย อภิพงค์ศักดิ์ (พ่อหลวง)

นายลีสี่ ลิโป (ผู้ช่วยพ่อหลวง)

ในอดีตหมู่บ้านมุเซอลาบาแบ่งเป็น 2 กลุ่มบ้าน คือ บ้านลาบานอก กับบ้านลาบาใน อยู่ห่างกัน 2 กิโลเมตร อาศัยการเดินทางไปมาหาสู่ เดิมชาวบ้านลาบามีรายได้จากอาชีพเกษตร การค้าขาย และหาของป่าขาย แต่ในปัจจุบันสภาพความสมบูรณ์ของป่าหมดไป ทำให้เกิดความลำบากในการประกอบอาชีพเกษตร ชาวบ้านจึงหันมาประกอบอาชีพรับจ้างตามหน่วยงานราชการต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน จึงทำรายได้ให้กับชาวบ้านได้เป็นอย่างดี เมื่อโครงการพัฒนาออยตุงเข้ามาพัฒนา ทางคณะกรรมการได้พิจารณาอุปสรรคและปัญหาของกลุ่มบ้านขนาดเล็ก ที่อยู่กระจัดกระจาย ยากแก่การปกครอง จึงเห็นสมควรให้มีการจัดระบบประชากร โดยย้ายบ้านลาบาใน จำนวน 48 หลังคาเรือน โดยได้กำหนดการย้ายเมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2532 แล้วเสร็จเมื่อปลาย

² ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาออยตุง, “ข้อมูลหมู่บ้านในโครงการพัฒนาออยตุง,” พฤษภาคม 2545. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

เดือนธันวาคม 2532 ปัจจุบันบ้านมุเซอลาบาเป็นบ้านที่ถูกต้องตามกฎหมาย และเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในโครงการพัฒนาออยตุง

4.2 อาณาเขตที่ตั้งและข้อมูลเบื้องต้นของหมู่บ้าน

บ้านมุเซอลาบาตั้งอยู่บริเวณพิกัด NC 846468 ความสูงจากระดับน้ำทะเล 1,054 เมตร หมู่ที่ 8 ตำบลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย และมีบ้านบริวาร คือ บ้านผ่าป้อ ระยะทางจากพระตำหนัก 8.5 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทาง 15 นาที โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับพระธาตุดอยตุง และผาช้างมูบ
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านผ่าป้อ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านมุเซอปากล้วยและหน่วยควบคุมไฟฟ้า
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับบ้านลิเซ

แหล่งน้ำธรรมชาติ

มีจุดเดียว แต่แยกออกเป็น 3 สาย จุดใหญ่ชื่อ ลำห้วยมะม่วงก๊ะ

หลังจากนโยบายแผนพัฒนาออยตุงระยะที่ 1 ระหว่างปี พ.ศ. 2531 – 2536 เสร็จสิ้นลง หมู่บ้านได้มีระบบสาธารณูปโภคและระบบสาธารณูปการขั้นพื้นฐานตามที่ทางโครงการฯ จัดสรรให้ คือ ระบบประปาภูเขา ไฟฟ้า ถนน ล้อม และสิ่งอำนวยความสะดวกภายในชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เส้นทางคมนาคม

ถนนลาดยางผ่านเหนือหมู่บ้าน 1 สาย เป็นถนนทางหลวงแผ่นดิน ถนนเข้าหมู่บ้านปุอิฐรพช.

การติดต่อสื่อสาร

เดินทางติดต่อราชการที่อำเภอแม่ฟ้าหลวง มีระยะทาง 12 กิโลเมตร โดยรถยนต์โดยสารประจำทาง 20 บาท

สาธารณูปโภค สาธารณูปการ และสิ่งอำนวยความสะดวก

(1) ถนน	ทางหลวงแผ่นดินลาดยาง 1 สาย
(2) ไฟฟ้า	มีไฟฟ้าใช้ 54 หลังคาเรือน ไม่ใช้ไฟฟ้า 1 หลังคาเรือน
(3) น้ำประปา	ใช้ระบบประปาภูเขา
(4) บ่อเลี้ยงปลา	7 บ่อ ราษฎรขุดขึ้นเอง สำหรับเลี้ยงปลานิล ปลาไน และปลาตะเพียน

(5) ถังน้ำ	ถังเก็บน้ำ 12 เหลี่ยม 1 ถัง ชลประทานจัดสร้าง
	- ถังเก็บน้ำทรงกลม 9 ถัง
	- ถังเก็บน้ำ รพช. 7 ถัง
	- ถังเก็บน้ำ ร.ร.ศศช. 2 ถัง
	- ถังกรองน้ำ 1 ถัง
	- ถังเก็บน้ำใน ศพด. 3 ถัง
(6) สถานศึกษา	ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน สร้างเมื่อปีพ.ศ.2535
(7) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	1 แห่ง สร้างเมื่อปีพ.ศ. 2536
(8) ศูนย์ข้อมูลหมู่บ้าน	1 แห่ง
(9) ล้อม	ครบทุกหลังคาเรือน
(10) ธนาคารข้าว	1 แห่ง

ประชากร

ประกอบด้วย 58 หลังคาเรือน 88 ครอบครัว แบ่งเป็นชาย 136 คน หญิง 155 คน รวมทั้งสิ้น 291 คน ราษฎรส่วนใหญ่ได้สัญชาติไทย 97% และเป็นชาวเขาเผ่าลาหู่

ด้านศาสนา

ราษฎรนับถือบรรพบุรุษ (ผี) ประกอบกับการทำพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ

ด้านความเชื่อที่มีอยู่ในพื้นที่

ในหมู่บ้านมุเซอลาบามีความเชื่อภายในท้องถิ่น ดังนี้

- การปักธงหางว่าวไว้ที่ตัวเรือนเพื่อแสดงถึงตำแหน่งของผู้อยู่อาศัยในเรือนนั้น เช่น ตำแหน่งหัวหน้าหมู่บ้านหรือหมอผี
- หมู่บ้านต้องมีพื้นที่ว่างเป็นลานเต็นรำหรือลานประกอบพิธีกรรมทางศาสนา (จะก็คือ)
- การปลูกเรือนจะต้องสร้างให้เสร็จภายในวันเดียว
- ความเชื่อเรื่องเรือนแต่ละหลังห้ามหันหน้าจั่วตรงกัน จะทำให้เกิดการเจ็บป่วยในครัวเรือน
- โดยเฉลี่ยแล้วในอดีตจะสร้างหมู่บ้านละ 5-20 หลังคาเรือน เพื่อให้เคลื่อนย้ายเพื่อหาพื้นที่อยู่ใหม่ได้สะดวก
- องค์ประกอบชุมชนต้องประกอบด้วย บ้านหัวหน้าหมู่บ้าน ผู้นำศาสนา หมอผี ช่างตีเหล็ก และบ้านของลูกบ้าน จึงเป็นหมู่บ้านที่สมบูรณ์
- คู่แต่งงานที่แยกครอบครัวต้องสร้างเรือนหลังแรกเป็นเรือนติดพื้นดิน

ด้านวัฒนธรรมประเพณี

ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมา คือ ประเพณีตรุษจีน กินข้าวใหม่ ปีใหม่ ออกพรรษา และเข้าพรรษา

ที่มา : บริษัท Vis-Art จำกัด

รูปที่ 4.2 แสดงงานประเพณีปีใหม่ชาวมูเซอ

รูปที่ 4.3 แสดงงานประเพณีกินข้าวใหม่ชาวลานู (มูเซอ)

พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยและเกษตรกรรม

- พื้นที่อยู่อาศัย	ในพื้นที่	55	แปลง	11	ไร่	3	งาน
- พื้นที่ทำกิน	ในพื้นที่	50	แปลง	157	ไร่		
	นอกพื้นที่	5	แปลง			28	งาน
- พื้นที่ทำกินที่ไม่ใช่ของตนเอง		3	แปลง	39	ไร่		

รูปที่ 4.4 แสดงพื้นที่การเกษตรกรรมของชาวบ้าน

อาชีพและรายได้

รายได้เฉลี่ยต่อบุคคลต่อปี 17,009 บาท (ข้อมูลสำรวจระหว่างวันที่ 1 เมษายน 2543 ถึง 31 มีนาคม 2544) ได้จากอาชีพ

รับจ้าง	ในพื้นที่	2,094,500	บาท
	นอกพื้นที่	1,341,120	บาท

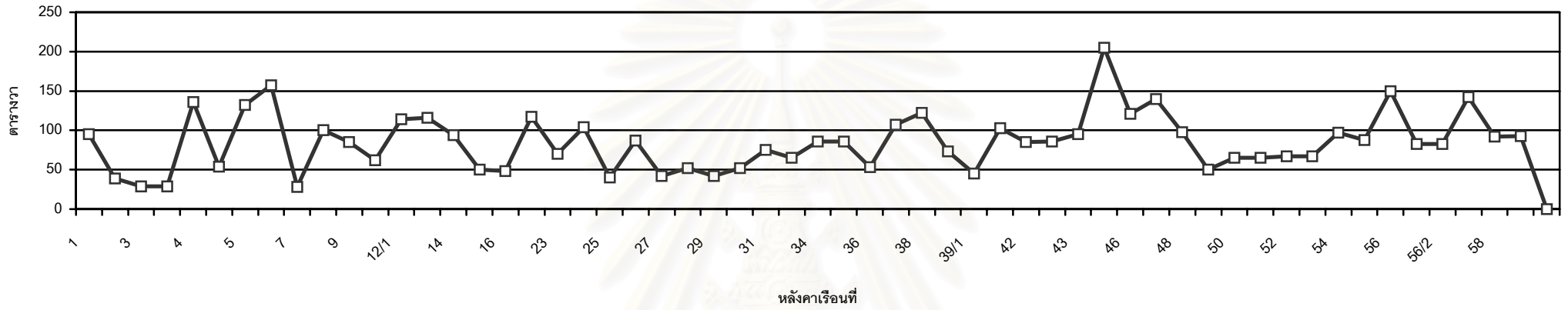
ที่มา : โครงการพัฒนาออยตุง
รูปที่ 4.5 แสดงการรับจ้างเก็บกาแฟ

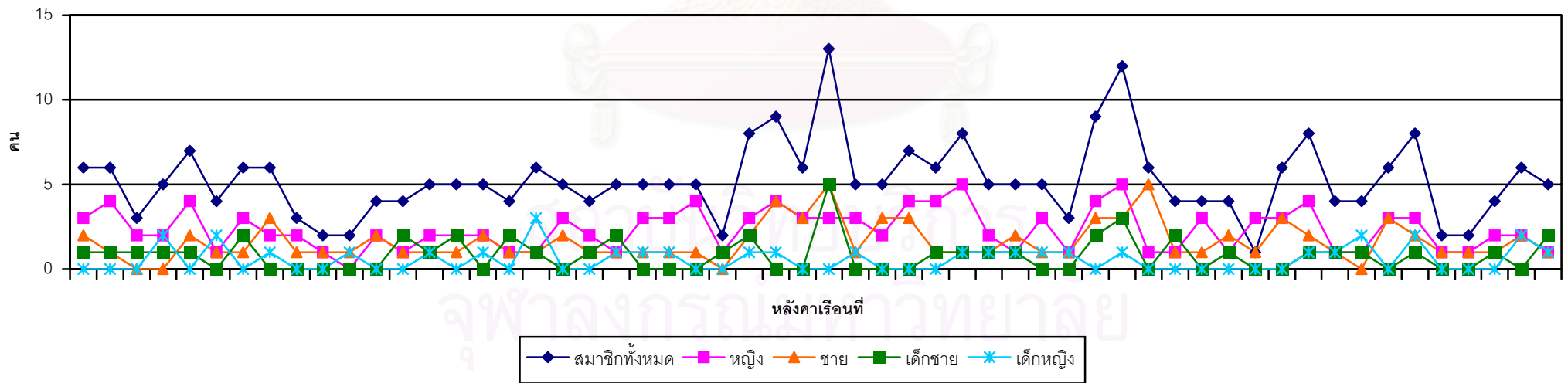
ที่มา : โครงการพัฒนาออยตุง
รูปที่ 4.6 แสดงอาชีพป้องกันไฟป่า

เกษตรกรรม	ในพื้นที่	91,444	บาท
	นอกพื้นที่	459,200	บาท
ค้าขาย	ในพื้นที่	120,000	บาท
	นอกพื้นที่	120,000	บาท
เลี้ยงสัตว์	ในพื้นที่	207,500	บาท
หัตถกรรม		18,000	บาท
ส่งมาจากนอกพื้นที่		62,000	บาท
อื่นๆ		435,800	บาท
รวมเป็นเงินทั้งสิ้น		4,949,564	บาท

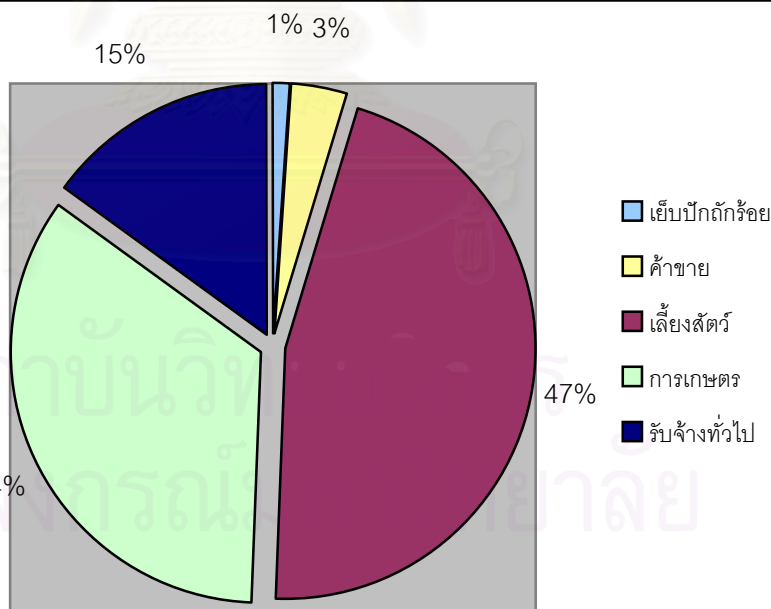
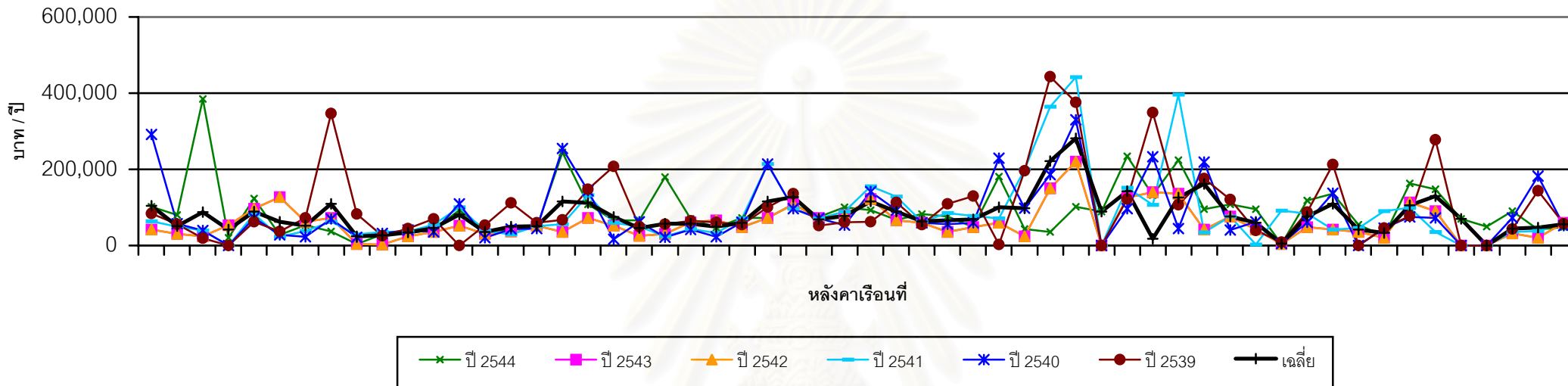
แผนภูมิที่ 4.1 แสดงขนาดที่ดินอยู่อาศัยแต่ละแปลงในหมู่บ้านปี 2544

แผนภูมิที่ 4.2 แสดงจำนวนสมาชิกในแต่ละครัวเรือนปี 2544

แผนภูมิที่ 4.3 แสดงรายได้ต่อครัวเรือนเฉลี่ยปี 2539-2544

แผนภูมิที่ 4.4 แสดงสัดส่วนการประกอบอาชีพปี 2544

4.3 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านและบริเวณใกล้เคียงที่สำคัญ

รูปที่ 4.7 – 4.8 บริเวณสถานีควบคุมไฟป่า ห่างจากหมู่บ้าน 5 กม.

รูปที่ 4.9 – 4.10 บริเวณศูนย์สัตว์ป่า ห่างจากหมู่บ้าน 1 กม.

รูปที่ 4.11 – 4.12 บริเวณศูนย์วิจัยพืชสวนเชียงราย ห่างจากหมู่บ้าน 7 กม.

รูปที่ 4.13 บริเวณโครงการตอยตุงห่างจากหมู่บ้าน 8.5 กม.

รูปที่ 4.14 บริเวณประตูหมู่บ้านมุเซอลาบา

รูปที่ 4.15 พื้นที่เกษตรของชาวบ้าน

รูปที่ 4.16 ถนนคอนกรีตเสริมเหล็กสายหลัก

รูปที่ 4.17 – 4.18 ถนนสายหลักปูอิฐบล็อกคอนกรีตของศูนย์เร่งรัดพัฒนา (รพข.) และทางเดินย่อยเข้าแต่ละหลังคาเรือน

รูปที่ 4.19 ศูนย์แจ้งข่าวสาธารณสุข

รูปที่ 4.20 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

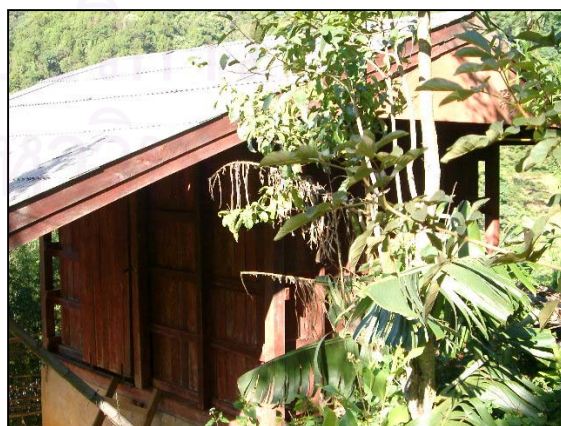
รูปที่ 4.21 ร้านค้าชุมชนและลานหมู่บ้าน เวลา 11.30 น.

รูปที่ 4.22 บริเวณร้านค้าช่วงเย็น เวลา 17.20 น.

รูปที่ 4.23 โรงเรียนศูนย์การศึกษาชุมชนชาวไทยภูเขา บ้านมุเซอลาบา (ศศช.) (ปัจจุบันไม่มีการใช้งาน)

รูปที่ 4.24 ธนาคารข้าวประจำหมู่บ้าน (ปัจจุบันไม่มีการใช้งาน)

จากการสำรวจเบื้องต้นเมื่อวันที่ 22 – 26 พฤศจิกายน 2545 พบว่า หลังคาเรือนที่อยู่ในพื้นที่
ที่รังวัดจำนวน 58 หลัง พื้นที่ว่าง 1 แปลง และพื้นที่สวนกลาง 1 แปลง และเรือนอยู่อาศัยนอกพื้นที่
รังวัดจำนวน 3 หลัง รวมเรือนที่อยู่ในหมู่บ้าน 61 หลัง สามารถจำแนกรูปแบบบ้านได้เป็น

- เรือนแบบดั้งเดิม แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ
  - เรือนชั้นเดียวใต้ถุนเตี้ย (ดูรูปที่ 4.27, 4.28, 4.34)
  - เรือนตามความเชื่อที่สร้างใหม่จากการแยกครอบครัว (ดูรูปที่ 4.35 – 4.36)
- เรือนประยุกต์ แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ
  - เรือนชั้นเดียวติดพื้นทั้งหลัง (ดูรูปที่ 4.25, 4.29, 4.33)
  - เรือนชั้นเดียวยกใต้ถุนเตี้ย 0.60 – 1.20 เมตร (ดูรูปที่ 4.30)
  - เรือนชั้นเดียวยกใต้ถุนสูงมากกว่า 1.20 เมตร (ดูรูปที่ 4.26, 4.31)
- เรือนใหม่ 2 ชั้น (ดูรูปที่ 4.32)

แบ่งตามความถาวรของเรือนได้เป็น

- เรือนวัสดุถาวร (ดูรูปที่ 4.25, 4.26, 4.32, 4.33)
- เรือนวัสดุกึ่งถาวร (ดูรูปที่ 4.27, 4.29, 4.30, 4.31)
- เรือนวัสดุไม่ถาวร (ดูรูปที่ 4.28, 4.34, 4.35, 4.36)

4.4 รูปแบบเรือนประเภทต่างๆ

รูปที่ 4.25 เรือนประยุกต์วัสดุถาวรชั้นเดียวติดพื้นทั้งหลัง

รูปที่ 4.26 เรือนประยุกต์วัสดุถาวรชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง

รูปที่ 4.27 เรือนดั้งเดิมวัสดุกิ่งถาวรชั้นเดียวยกใต้ถุนเตี้ย

รูปที่ 4.28 เรือนดั้งเดิมวัสดุไม้ถาวรชั้นเดียวยกใต้ถุนเตี้ย

รูปที่ 4.29 เรือนประยุกต์วัสดุกิ่งถาวรชั้นเดียวติดพื้นหลังเตี้ย

รูปที่ 4.30 เรือนประยุกต์วัสดุกิ่งถาวรชั้นเดียวยกใต้ถุน

รูปที่ 4.31 เรือนประยุกต์วัสดุกิ่งถาวรชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง

รูปที่ 4.32 เรือนใหม่วัสดุถาวร 2 ชั้น

รูปที่ 4.33 หลังคาเรือนที่ผู้อยู่อาศัยทำงานนอกพื้นที่

รูปที่ 4.34 หลังคาเรือนว่าง

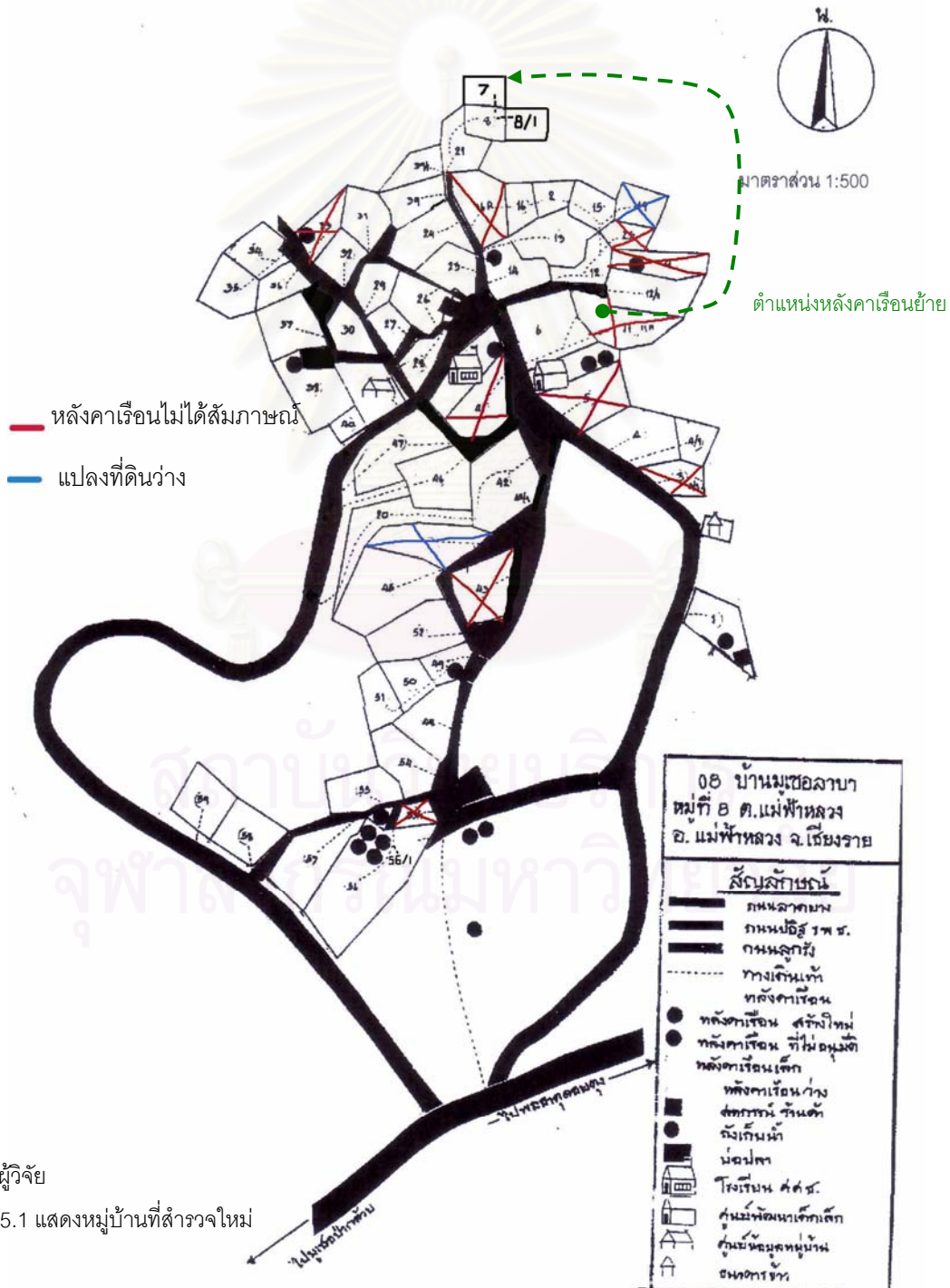
รูปที่ 4.35 – 4.36 เรือนตามความเชื่อที่สร้างใหม่จากการแยกครอบครัว ต้องสร้างเรือนหลังแรกติดพื้น ไม่เช่นนั้นจะก่อให้เกิดการเจ็บป่วยกับคนในครอบครัว เมื่อเปลี่ยนเรือนหลังต่อไปจึงสามารถสร้างเป็นเรือนยกพื้นหรือติดพื้นก็ได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่ามูเซอ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาที่เน้นด้านกายภาพของลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวมูเซอแดงเป็นหลัก การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดของครัวเรือนที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านมูเซอลาบา จ. เชียงราย ซึ่งข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารของโครงการ มีเรือนอยู่อาศัย จำนวน 58 หลังคาเรือน แต่เมื่อผู้วิจัยได้เข้าทำการสำรวจจริงในพื้นที่ พบว่า เรือนในปัจจุบันที่ยังไม่ได้รับการสำรวจจากทางโครงการ มีจำนวนเพิ่มอีก 3 หลัง รวมเป็นจำนวนเรือนอยู่อาศัย ทั้งหมด 61 หลัง

จากแผนที่ 5.1 เป็นแผนที่ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสำรวจใหม่เมื่อวันที่ 12 - 24 ธันวาคม 2545 เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของแปลงที่ดินอยู่อาศัยนอกเหนือการรังวัดของฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาโดยตุง ดังนี้

- หลังคาเรือนที่ 7 ย้ายจากที่เดิมซึ่งอยู่หลังจากหลังคาเรือนที่ 6 มาอยู่บริเวณหลังคาเรือนที่ 8 พื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่นอกการรังวัด
- หลังคาเรือนที่ 8/1 เป็นการแบ่งแปลงที่ดินออกมาจากหลังคาเรือนที่ 8 ทางฝ่ายพัฒนาสังคมกำลังดำเนินการแบ่งแปลงที่ดินให้

การลงเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยสามารถเก็บรวบรวมลักษณะทางกายภาพภายนอกของที่อยู่อาศัยชาวลาหู่ยี่ (มุเซอแดง) หมู่บ้านมุเซอลาบา จ. เชียงราย ได้ครบทั้งหมู่บ้านเป็นจำนวน 61 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 100

หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ใช้ล่ามช่วยแปลภาษาในส่วนของเทคนิคการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนแต่ละหลัง ซึ่งมีทั้งหมด 61 หลังคาเรือน แต่ผู้วิจัยไม่สามารถทำการสัมภาษณ์ได้ครบทุกหลังคาเรือน เนื่องจากไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ที่อยู่อาศัยและบางหลังคาเรือนเป็นการอยู่อาศัยแบบชั่วคราว (ดูรูปแต่ละหลังคาเรือนที่ภาคผนวก) ผู้วิจัยจึงเก็บแบบสัมภาษณ์และเข้าสำรวจภายในเรือนอยู่อาศัยได้จำนวนทั้งสิ้น 51 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 83.61 เป็นข้อมูลที่ครอบคลุมลักษณะต่างๆ ของประชากรทั้งหมดแล้ว

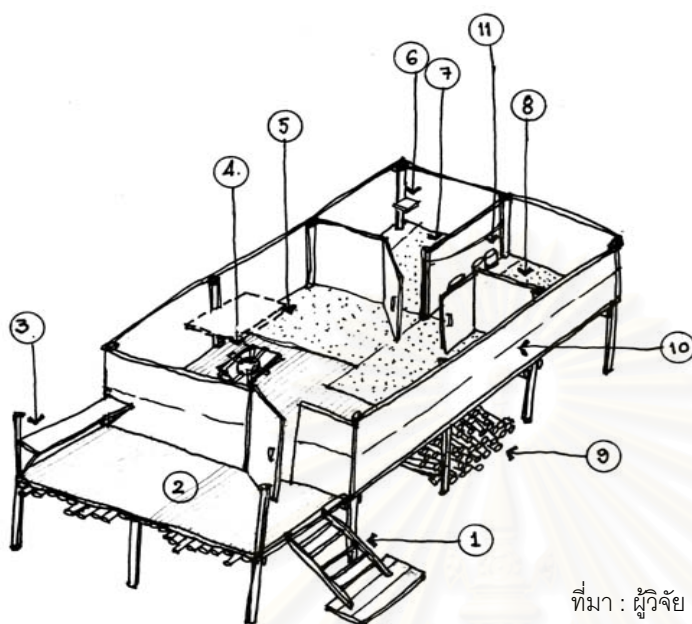
ข้อมูลทั่วไปและข้อมูลที่ผ่านมาการวิเคราะห์จะนำเสนอต่อไปในรูปแบบการเรียงลำดับตามหัวข้อในการศึกษาในบทที่ 3 ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงลักษณะที่อยู่อาศัย
2. ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย
3. พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมของผู้อยู่อาศัย
4. การเลือกใช้วัสดุก่อสร้าง
5. ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย

นำเสนอประกอบกับภาพถ่ายลักษณะที่อยู่อาศัยที่มีความสอดคล้องกับประเด็นต่างๆ ที่ทำการศึกษา ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณที่นำมาประกอบการวิเคราะห์ผลการวิจัยได้แสดงไว้ในภาคผนวกท้ายเล่ม

5.1 พัฒนาการของที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าลาหู่

เรือนแบบดั้งเดิมของหมู่บ้านมีรูปแบบและลักษณะของส่วนประกอบภายในเรือน ดังนี้

ที่มา : ผู้วิจัย

รูปที่ 5.1 แสดงรูปแบบและลักษณะภายในเรือนแบบดั้งเดิม

1. บันไดไม้จริง
2. ชานหน้าเรือน
3. ชั้นวางภาชนะใส่น้ำ
4. เต้าพิน
5. ฟืนฟากไม้ไผ่ปูด้วยเสื่อสำหรับพักผ่อน
6. หิ้งบูชาบรรพบุรุษ
7. ห้องนอนผู้เฒ่า
8. ห้องนอนลูก
9. ฟืนที่เก็บฟืน
10. ผนังฟากไม้ไผ่
11. ตะกร้าผ้าและราวแขวนเสื่อ

เรือนดั้งเดิมยังคงสร้างด้วยวัสดุที่หาได้จากธรรมชาติทั้งหลาย เช่น หลังคาใช้หญ้าคา เส้า เรือนใช้ลำต้นของไม้เนื้อแข็ง ผนังและพื้นใช้ฟากไม้ไผ่สาน เป็นต้น เรือนสร้างตามความเชื่อที่ห้ามหัน จั่วเรือนชนกัน ปักธงทางว่าเพื่อแสดงถึงสถานะทางสังคมของผู้อยู่อาศัยภายในเรือนนั้นๆ และมีหิ้ง บูชาบรรพบุรุษอยู่ภายในห้องนอนของผู้เฒ่าห้ามผู้อื่นจับต้อง ภายในเรือนประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ชานหน้าเรือนสำหรับพักผ่อนและเก็บภาชนะใส่น้ำ ส่วนครัวสำหรับทำอาหารด้วยเต้าพินและกินอาหาร และส่วนนอนสำหรับเก็บเสื่อผ้าหรือของมีค่าต่างๆ ภายนอกเรือนบริเวณใต้ถุนเรือนมีไว้ สำหรับเก็บฟืน เลี้ยงไก่ และเก็บเครื่องมือในการประกอบอาชีพ ลักษณะการอยู่อาศัยเป็นแบบพึ่งพา

อาศัยซึ่งกันและกัน เรือนจึงไม่มีรั้วรอบขอบชิด ซึ่งในหมู่บ้านจะมีเรือนลูกบ้านประมาณ 20 หลังคา เรือน เพื่อที่สามารถย้ายถิ่นฐานได้สะดวก รวดเร็ว ไม่มีไฟฟ้า ห้องน้ำ และห้องส้วม ชาวบ้านอาบน้ำ บริเวณลำห้วยที่อยู่ใกล้กับหมู่บ้านและขับถ่ายในป่า

ส่วนความเชื่อที่มีอยู่ในหมู่บ้านมุเซอลาบา จากการศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์ มีดังนี้

- การปักธงหางวาวไว้ที่ตัวเรือนเพื่อแสดงถึงตำแหน่งของผู้อยู่อาศัยในเรือนนั้น เช่น ตำแหน่งหัวหน้าหมู่บ้านหรือหมอผี
- หมู่บ้านต้องมีพื้นที่ว่างเป็นลานเต็นรำหรือลานประกอบพิธีกรรมทางศาสนา (จะคี่คือ)
- การปลูกเรือนจะต้องสร้างให้เสร็จภายในวันเดียว
- ความเชื่อเรื่องเรือนแต่ละหลังห้ามหันหน้าจั่วตรงกัน จะทำให้เกิดการเจ็บป่วยในครัวเรือน
- โดยเฉลี่ยแล้วในอดีตจะสร้างหมู่บ้านละ 5-20 หลังคาเรือน เพื่อให้เคลื่อนย้ายเพื่อหาพื้นที่อยู่ใหม่ได้สะดวก
- องค์ประกอบชุมชนต้องประกอบด้วย บ้านหัวหน้าหมู่บ้าน ผู้นำศาสนา หมอผี ช่างตีเหล็ก และบ้านของลูกบ้าน จึงเป็นหมู่บ้านที่สมบูรณ์
- คู่แต่งงานที่แยกครอบครัวต้องสร้างเรือนหลังแรกเป็นเรือนติดพื้นดิน

จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการสำรวจภาคสนามเพื่อดูการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าลาหู่ยี่ (มุเซอแดง) ที่เกิดขึ้น จากข้อมูลการสำรวจทางกายภาพ จำนวน 61 หลังคาเรือน และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นรายหลังคาเรือน จำนวน 51 หลังคาเรือน ที่รวบรวมได้ทั้งหมด พยายามให้ครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงระยะยาวที่ผ่านมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2532-2545 โดยอาศัยการสัมภาษณ์ย้อนหลัง ข้อมูลทางเอกสาร และร่องรอยของการเปลี่ยนแปลง ไม่ได้เป็นการวิจัยแบบติดตามเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง สามารถมองภาพการเปลี่ยนแปลงของเรือนชาวลาหู่ยี่หมู่บ้านมุเซอลาบา จ. เชียงราย ได้เป็น 2 ช่วง ดังนี้

ช่วงแรก ประมาณปี พ.ศ.2532-2536 ช่วงแรกที่มีการก่อตั้งหมู่บ้านในปี พ.ศ.2532 หลังคาเรือนในหมู่บ้านมีจำนวน 55 หลังคาเรือน แต่ละหลังคาเรือนอยู่ในแปลงที่ดินของตนเอง ไม่มีแปลงที่ดินใดที่มีมากกว่า 1 หลังคาเรือนในแปลงเดียวกัน เกือบทุกหลังคาเรือนเป็นเรือนแบบดั้งเดิม ยกพื้นสูงประมาณ 0.60-1.20 เมตร ใช้วัสดุก่อสร้างที่หาได้เองตามธรรมชาติ เช่น หนุ่้าคา ไม้ไผ่ เป็นต้น อีก 1 หลังที่เหลือเป็นเรือนวัสดุถาวรหลังแรกที่มีการก่อสร้างแบบสมัยใหม่ (หลังคาเรือนที่ 1) ใช้ระบบคอนกรีตเสริมเหล็กผสมไม้แปรรูป ยกใต้ถุนสูง 2.00 เมตร แต่หลังคายังคงเป็นสังกะสีที่เหลืออีก 3 หลังเป็นเรือนแบบติดพื้นทั้งหลัง จากการสอบถามย้อนหลังจากชาวบ้านสูงอายุคาดว่าที่สร้างเรือนเป็นแบบติดพื้นทั้งหลัง เนื่องจากถ้าคู่แต่งงานแยกครอบครัวใหม่ออกมาจากครอบครัวเดิม เรือนหลังแรกที่สร้างต้องเป็นเรือนแบบติดพื้นทั้งหลังตามความเชื่อโบราณ ไม่เช่นนั้นจะ

รูปที่ 5.2 เรือนวัสดุถาวรหลังแรก
ของหมู่บ้าน

รูปที่ 5.3 ลักษณะเรือนที่มีอยู่เป็นส่วนใหญ่
ภายในหมู่บ้าน

อยู่แล้วไม่มีความสุข เจ็บไข้ได้ป่วยบ่อย แต่เมื่อสร้างเรือนต่อไปสามารถเลือกที่จะยกพื้นขึ้นได้ หรือถ้าต้องการสร้างเป็นเรือนแบบติดพื้นเช่นเดิมก็ได้ ในเรื่องของห้องน้ำ-ห้องส้วมซึม ได้เริ่มมีทางโครงการพัฒนาโดยตุ้งได้มีโครงการให้ชาวเขามีห้องส้วมทุกหลังคาเรือนแทนการเข้าไปขับถ่ายในป่า ซึ่งเป็นการเพิ่มองค์ประกอบใหม่เข้ามาในแต่ละหลังคาเรือน

ช่วงหลัง ประมาณปี พ.ศ.2537-2545 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้ในปี พ.ศ.2537 ทางฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาโดยตุ้ง ได้เริ่มการสำรวจเพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของแต่ละหมู่บ้าน ทำให้ผู้วิจัยทราบว่าในช่วงปีนี้ได้เริ่มมีการสร้างเรือนวัสดุถาวรเพิ่มอีก จำนวน 3 หลัง (หลังคาเรือนที่ 20, 42 และ 45 ซึ่งหลังคาเรือนที่ 20 เป็นเรือน 2 ชั้นหลังแรก) เป็นเรือนที่ใช้โครงสร้าง

รูปที่ 5.4 หลังคาเรือนแรกในพื้นที่แปลงเดียวกัน

แบบคอนกรีตเสริมเหล็ก ก่ออิฐบล็อกรวม และใช้ไม้แปรรูป มีทั้งเรือนแบบยกใต้ถุนสูง 2.00 เมตร และแบบติดพื้นทั้งหลัง เริ่มมีการใช้วัสดุผนังหลังคาเป็นกระเบื้อง จำนวน 2 หลัง และสังกะสีจำนวน 2 หลัง ซึ่งเรือนที่มีการก่อสร้างแบบใหม่ได้มีการแยกส่วนครัวออกจากเรือนนอนแล้ว มีเรือนที่มีห้องน้ำ-ห้องส้วมซึมใช้ จำนวน 50 หลัง มีไฟฟ้าใช้ทุกหลังคาเรือนแต่ใช้มิเตอร์พ่วงกับหลังคาเรือนอื่น จำนวน 12 หลัง ในปี พ.ศ.2538 ได้มีการสร้างหลังคาเรือนที่ 2 ชั้นเป็นหลังแรกใน

พื้นที่แปลงเดียวกัน คือ หลังคาเรือนที่ 4/1 ภายในแปลงที่ดินของหลังคาเรือนที่ 4 ลักษณะของเรือนเป็นเรือนดั้งเดิมแบบวัสดุไม้ถาวร ยกพื้น 0.60-1.20 เมตร แต่ยังไม่แยกครัวออกจากเรือนนอนเหมือนหลังคาเรือนอื่นที่สร้างภายหลังแล้วแยกครัวออกมา และหลังคาเรือนที่ 39/1 ภายในแปลงที่ดินของหลังคาเรือนที่ 39 ลักษณะของเรือนเป็นเรือนดั้งเดิมแบบวัสดุไม้ถาวร ติดพื้นทั้งหลังตาม

ความเชื่อ แต่ยังไม่แยกครัวออกจากเรือนนอนเช่นกัน นอกจากนี้ได้มีการแบ่งแปลงที่ดินใหม่สำหรับ หลังคาเรือนที่ 59 เพิ่มขึ้นอีก 1 แปลง ลักษณะของเรือนหลังนี้เป็นแบบเรือนวัสดุไม้ถาวร ชั้นเดียว ติดพื้น ต่อมาปี พ.ศ.2539 หลังคาเรือนที่ 18 เป็นหลังคาเรือนแรกที่มีการรื้อถอนออกไป ในช่วงปีนี้ได้มีการเริ่มสร้างเรือนวัสดุกึ่งถาวรเพิ่มอีก 2 หลัง (หลังคาเรือนที่ 6 และ 46) มีการสร้างเรือนวัสดุ

รูปที่ 5.5 เรือนที่คู่แต่งงานแยกออกมาปลูกใหม่ตามความเชื่อดั้งเดิม

ถาวรเพิ่มอีก 1 หลัง (หลังคาเรือนที่ 52) เป็นเรือนแบบติดพื้นทั้งหลังที่ใช้โครงสร้างแบบคอนกรีตเสริมเหล็ก ก่ออิฐบล็อกจากห้องครัว ส่วนเรือนที่ไม่มีห้องน้ำ-ห้องส้วมซึมใช้เหลือเพียง 1 หลัง ปี พ.ศ.2540 รื้อถอนหลังคาเรือนที่ 11 และ 17 ออก มีการสร้างหลังคาเรือนเพิ่มในพื้นที่แปลงเดียวกัน คือ สร้างหลังคาเรือนที่ 12/1 ภายในแปลงที่ดินของหลังคาเรือนที่ 12 ลักษณะของเรือนเป็นเรือนดั้งเดิมแบบวัสดุไม้ถาวร ยกพื้น 0.60-1.20 เมตร แต่ยังไม่แยกครัวออกจากเรือน

นอน หลังคาเรือนที่ 10 เปลี่ยนจากเรือนวัสดุไม้ถาวรเป็นเรือนวัสดุกึ่งถาวรหลังคากระเบื้อง ปี พ.ศ. 2541 มีการสร้างหลังคาเรือนที่ 53/1 ภายในแปลงที่ดินของหลังคาเรือนที่ 53 ลักษณะของเรือนเป็นเรือนดั้งเดิมแบบวัสดุไม้ถาวร ยกพื้น 0.60-1.20 เมตร แต่ยังไม่แยกครัวออกจากเรือนนอน ส่วนหลังคาเรือนที่ 12/1 และ 39 เปลี่ยนจากเรือนวัสดุไม้ถาวรเป็นเรือนวัสดุถาวรยกใต้ถุนสูง 2.00 เมตร ใช้ระบบก่อสร้างแบบคอนกรีตเสริมเหล็กผสมไม้แปรรูป แยกห้องครัว หลังคาเรือนที่ 41 เปลี่ยนเป็นเรือนวัสดุถาวรติดพื้นทั้งหลัง หลังคาเรือนที่ 31 และ 57 เปลี่ยนจากเรือนวัสดุไม้ถาวรเป็นกึ่งถาวร แต่วัสดุผนังหลังคายังคงเป็นหญ้าคา ปี พ.ศ.2542 รื้อถอนหลังคาเรือนที่ 22, 44 และ 53 มีการสร้างหลังคาเรือนที่ 3/1 ภายในแปลงที่ดินของหลังคาเรือนที่ 3 ลักษณะของเรือนเป็นเรือนดั้งเดิมแบบวัสดุไม้ถาวร ยกพื้น 0.60-1.20 เมตร แต่ยังไม่แยกครัวออกจากเรือนนอน ส่วนหลังคาเรือนที่ 12/1, 39 และ 46 เปลี่ยนจากเรือนวัสดุไม้ถาวรเป็นเรือนวัสดุถาวรยกใต้ถุนสูง 2.00 เมตร ใช้ระบบก่อสร้างแบบคอนกรีตเสริมเหล็กผสมไม้แปรรูป แยกห้องครัวมีเรือนที่มีห้องน้ำ-ห้องส้วมซึมใช้ครบทุกหลังคาเรือน หลังคาเรือนที่ใช้มิเตอร์ไฟฟ้าพ่วงกับหลังคาเรือนเหลือ 7 หลัง ปี พ.ศ.2543 รื้อถอนหลังคาเรือนที่ 19, 21 และ 33 หลังคาเรือนที่ 43 เปลี่ยนจากเรือนวัสดุไม้ถาวรเป็นเรือนวัสดุถาวร หลังคาเรือนที่ 4, 16, 36 และ 56 เปลี่ยนจากเรือนวัสดุไม้ถาวรเป็นเรือนวัสดุกึ่งถาวร แปลงที่ดินของหลังคาเรือนที่ 42 สร้างหลังคาเรือนที่ 42/1 เพิ่ม เป็นเรือนแบบถาวรแยกห้องครัว ปี พ.ศ.2544 ก่อสร้างหลังคาเรือนที่ 56/1 ในแปลงที่ดิน 56 เป็นเรือนแบบดั้งเดิมติดพื้นทั้งหลัง หลังคาเรือนที่ 2, 29, 34, 49 และ 58 เปลี่ยนจากเรือนวัสดุไม้ถาวรเป็นเรือนวัสดุกึ่งถาวร ปี พ.ศ.2545 หลังคาเรือนที่ 28 ได้เปลี่ยนจากเรือนวัสดุไม้ถาวรเป็นเรือนวัสดุถาวร หลังคาเรือนที่ 4/1 และ 14 ได้เปลี่ยนจาก

เรือนวัสดุไม่ถาวรเป็นเรือนวัสดุกึ่งถาวร พื้นที่ในแปลงที่ 56 ได้สร้างหลังคาเรือน 56/2 ขึ้นมาใหม่ เป็นเรือนแบบดั้งเดิมติดพื้นทั้งหลัง หลังคาเรือนที่ 7 ย้ายจากพื้นที่เดิมไปสร้างหลังคาเรือนในพื้นที่ใหม่เนื่องจากพื้นที่เดิมเล็กเกินไป หลังคาเรือนที่ 8 สร้างหลังคาเรือนที่ 8/1 ในพื้นที่แปลงเดียวกัน

ช่วงแรกปี พ.ศ.	การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบเรือนในหมู่บ้าน
2532 - 2536	เกิดเรือนประยุกต์ถาวรชั้นเดียวยกใต้ถุนสูงหลังคามุงกระเบื้องขึ้นเป็นหลังแรก เริ่มแยกส่วนครัวออกจากเรือนนอน ที่เหลือยังคงเป็นเรือนแบบดั้งเดิมวัสดุไม่ถาวร และมีเรือนแบบติดพื้นทั้งหลังเกิดขึ้นจากการแยกครอบครัว
2537	เรือนวัสดุถาวรเพิ่มเป็น 3 หลัง เกิดเรือน 2 ชั้นหลังแรกขึ้น มีห้องน้ำ-ส้วมใช้ 50 หลัง
2538	สร้างหลังคาเรือนที่ 2 ขึ้นเป็นหลังแรกในพื้นที่แปลงเดียวกัน มีการแบ่งแปลงที่ดินใหม่สำหรับหลังคาเรือนที่ 59 เพิ่มขึ้นอีก 1 แปลง
2539	เกิดหลังคาเรือนแรกที่มีการรื้อถอนออกเนื่องจากผู้อยู่อาศัยย้ายถิ่นฐาน เรือน 2 หลัง เปลี่ยนแปลงเรือนเป็นกึ่งถาวร มีการสร้างเรือนวัสดุถาวรติดพื้นทั้งหลังเพิ่มอีก 1 หลัง ส่วนเรือนที่ไม่มีห้องน้ำ-ห้องส้วมซึมใช้เหลือเพียง 1 หลัง
2540 - 2544	ในช่วงปีนี้มีมีการเปลี่ยนแปลงที่ต่อเนื่องกัน คือ มีการรื้อถอนหลังคาเรือน เปลี่ยนแปลงเรือนเป็นเรือนวัสดุกึ่งถาวรและเรือนวัสดุถาวร สร้างหลังคาเรือนเพิ่มในพื้นที่แปลงเดียวกัน และหลายหลังคาเรือนแยกห้องครัวออกจากเรือนนอน ประเด็นทั้งหมดนี้มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ
2545	เกิดการย้ายจากแปลงที่ดินเดิมมาอยู่แปลงใหม่ในหมู่บ้านเดิม เนื่องจากพื้นที่เดิมมีขนาดเล็กเกินไป นอกจากนี้มีการแยกเรือนของครอบครัวใหม่ออกจากเรือนเดิมที่สร้างเรือนตามความเชื่อขึ้นอีก 2 หลัง

ตารางที่ 5.1 แสดงการสรุปการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเรือนในช่วงปี 2532-2545

การวิเคราะห์ตารางตามช่วงปีต่างๆ ทำให้ทราบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ.2532 – 2536 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นช้ากว่าช่วงปีหลัง เนื่องจากถ้าพิจารณาตามขั้นตอนของนโยบายการพัฒนาดอยตุง แผนพัฒนาระยะที่ 1 ระหว่างปี พ.ศ. 2531 – 2536 เป็นการสร้างปัจจัยพื้นฐานในการอยู่อาศัย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นยังไม่มีผลกระทบชัดเจนต่อชุมชน ต่อมาแผนพัฒนาระยะที่ 2 ระหว่างปี พ.ศ. 2537 – 2545 มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมอาชีพที่มั่นคงให้ราษฎรในพื้นที่มีรายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 30,000 บาทต่อคนต่อปี จากนโยบายนี้ประกอบกับระบบสาธารณสุขโรคและสาธารณสุขการที่ดีขึ้นกว่าเดิม ทำให้สามารถมองเห็นการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและชัดเจนของความต้องการที่อยู่อาศัยที่มีความถาวร เริ่มการขยายขยายครัวเรือนโดยการแยกครอบครัวออกจากเรือนเดิม แต่ยังคงสร้างครัวเรือนใหม่ในแปลงพื้นที่ดินของตนเอง บางเรือนที่ย้ายออกจากครัวเรือนใหญ่ไม่มีครัวอยู่ในตัวเรือน เพราะยังคงพึ่งพาอาศัยครัวเรือนเดิม เช่น กินอาหารร่วมกัน ใช้ห้องน้ำ-ส้วมร่วมกัน เป็นต้น ส่วน

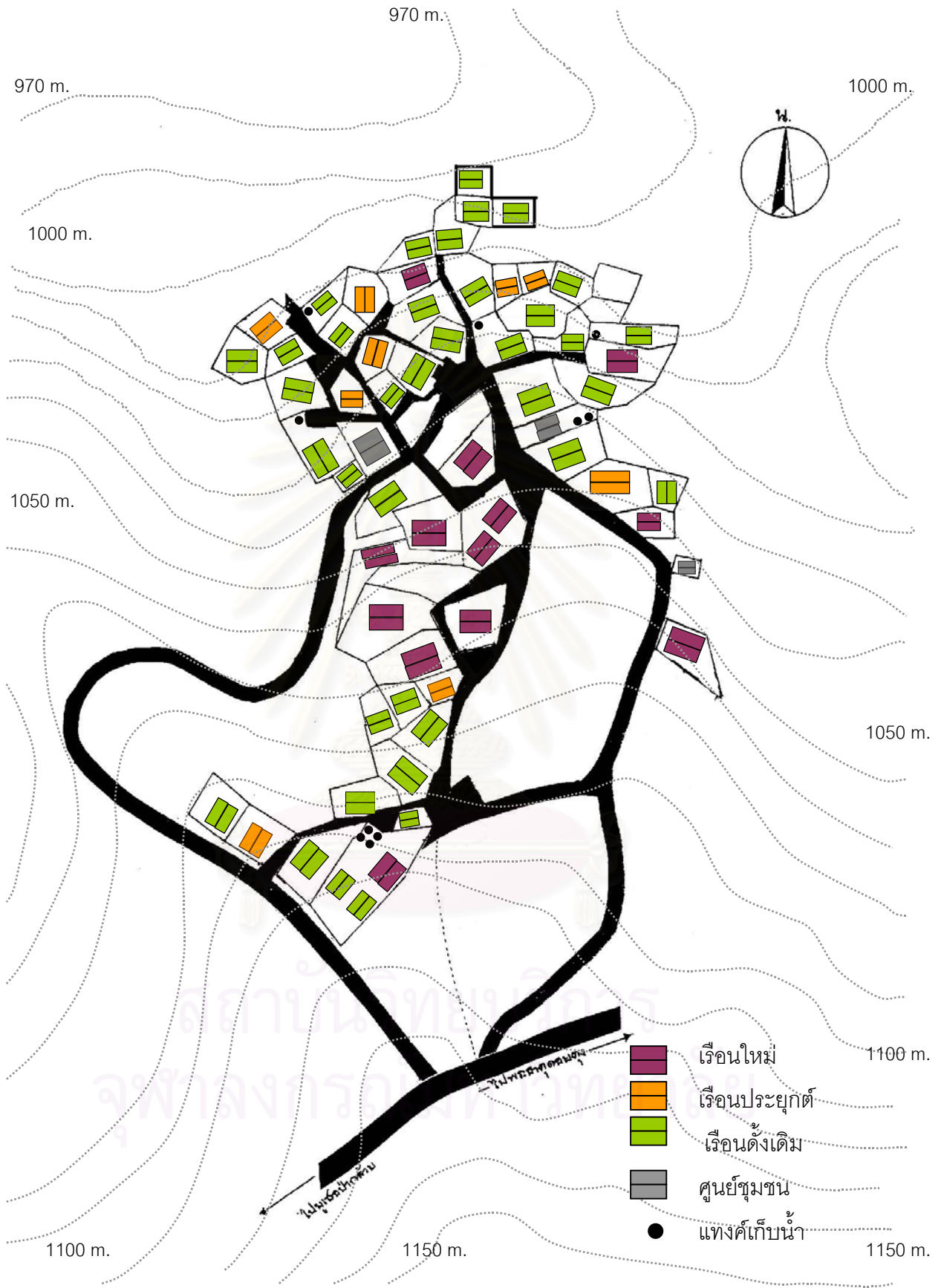

หลังคาเรือนที่มีการย้ายออกจากพื้นที่มีเหตุมาจากการแต่งงานกับชาวบ้านหมู่บ้านอื่น หรือหาที่อยู่ใหม่บริเวณใกล้แหล่งงาน จึงรื้อถอนหลังคาเรือนเดิมออก ไม่นานนักจะมีหลังคาเรือนใหม่ไปสร้างขึ้นแทนในพื้นที่ว่างที่มีอยู่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นที่ว่างนั้นต้องอย่าไม่ห่างจากครัวเรือนเดิมมากนัก

ดังนั้นลักษณะของเรือนที่มีอยู่ในปัจจุบันแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ คือ เรือนดั้งเดิมยกพื้นเดี่ยว เรือนดั้งเดิมแยกครอบครัวใหม่ เรือนประยุกต์ และเรือนใหม่ 2 ชั้น

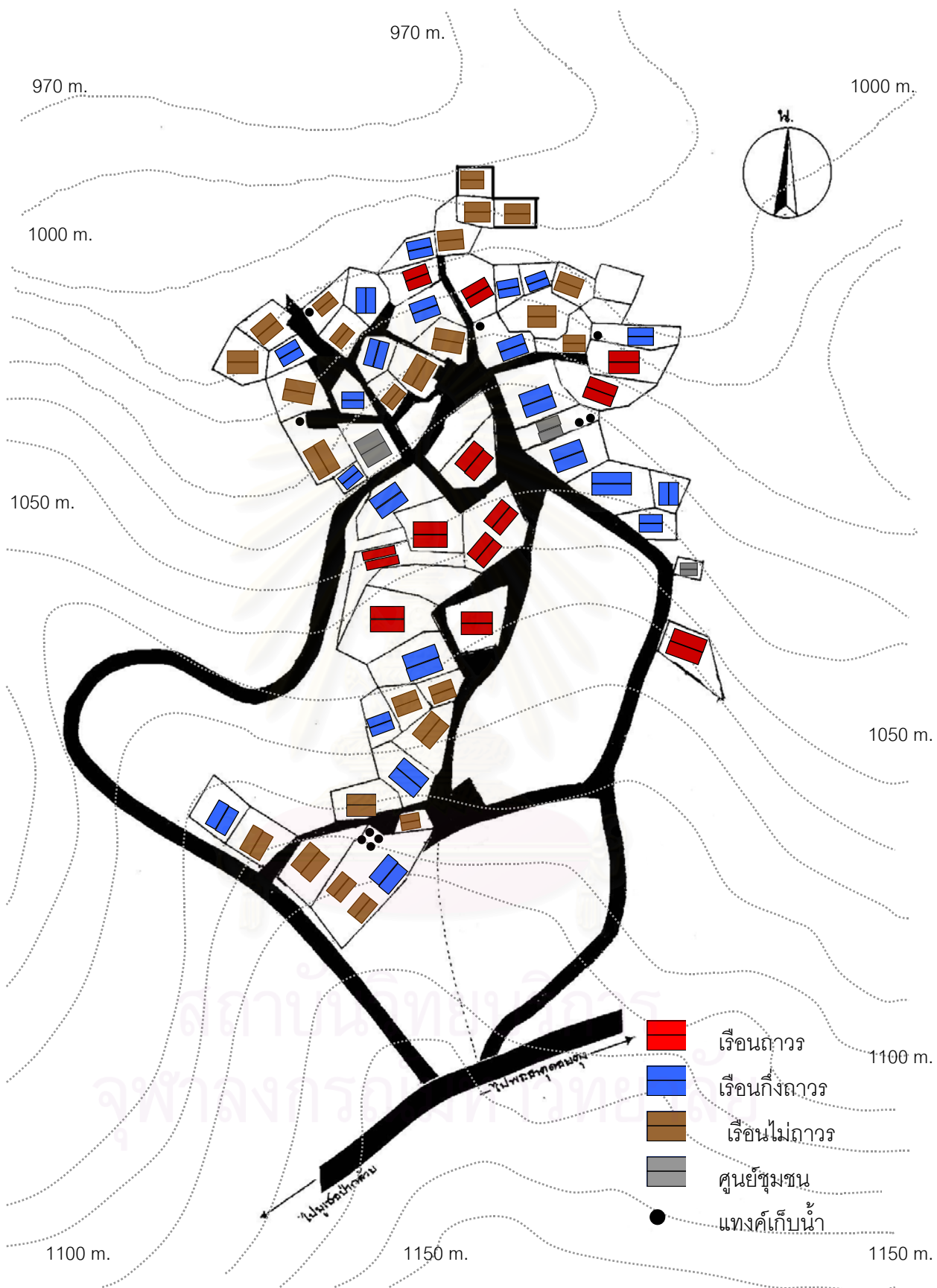

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มา : ผู้วิจัย

แผนที่ 5.2 แสดงตำแหน่งของเรือนดั้งเดิม ประยุกต์ และสมัยใหม่

ที่มา : ผู้วิจัย

แผนที่ 5.3 แสดงตำแหน่งของเรือนถาวร กึ่งถาวร และไม่ถาวร

5.2 ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย

ผู้วิจัยสรุปผลในเรื่องของความเชื่อในการสร้างเรือนที่อ้างอิงจากการค้นคว้าทางเอกสาร และการสอบถามชาวบ้านตามหัวข้อต่างๆ พบว่า

- การปักธงหางว่าวไว้ที่ตัวเรือนเพื่อแสดงถึงตำแหน่งของผู้อยู่อาศัยในเรือนนั้น เช่น ตำแหน่งหัวหน้าหมู่บ้านหรือหมอผี ในปัจจุบันไม่ปรากฏ เนื่องจากไม่มีการย้ายถิ่นฐาน ดังนั้นเรือนแต่ละหลังจึงตั้งอยู่ในพื้นที่เดิม รวมถึงในหมู่บ้านมีแต่คนกันเองซึ่งทราบตำแหน่งในหมู่บ้านของแต่ละคนอยู่แล้ว
- ที่ว่างเป็นลานเต็นรำหรือลานประกอบพิธีกรรมทางศาสนา (จะคี่ก่อ) ในปัจจุบันใช้พื้นที่บริเวณลานกลางหมู่บ้านเป็นสถานที่ชุมนุมในการทำพิธีกรรมทางศาสนาและประกอบกิจกรรมอื่นๆ
- การปลูกเรือนจะต้องสร้างให้เสร็จภายในวันเดียว แต่ในปัจจุบันการสร้างเรือนใช้วัสดุสมัยใหม่มากขึ้น สร้างให้เสร็จภายในวันเดียวเหมือนแบบโบราณไม่ได้ ชาวบ้านไม่มีความรู้ ความสามารถในการสร้างเรือนด้วยวัสดุใหม่จึงจำเป็นต้องจ้างช่างจากพื้นราบ ทำให้ความเชื่อในส่วนนี้หายไปโดยปริยาย ผู้ที่กำลังมีการสร้างเรือนหลังใหม่จะขอย้ายเข้ามาอยู่ในเรือนของญาติสนิทชั่วคราว
- ความเชื่อเรื่องเรือนแต่ละหลังห้ามหันหน้าจั่วตรงกัน ยังคงมีความเชื่อนี้อยู่ในผู้เฒ่าผู้แก่ แต่จะค่อยๆ หายไปตามวันเวลา รวมทั้งไม่มีพื้นที่ว่างให้เลือกปลูกเรือนมากนัก จึงใช้การขยับเรือนใหม่เพื่อไม่ให้หน้าจั่วตรงกับทิศทางของเรือนเดิม
- โดยเฉลี่ยแล้วในอดีตจะสร้างหมู่บ้านละ 5-20 หลังคาเรือน เพื่อให้เคลื่อนย้ายเพื่อหาพื้นที่อยู่ใหม่ได้สะดวก แต่ในปัจจุบันชาวบ้านมีพื้นที่อยู่อาศัยที่แน่นอน เกิดการขยายตัวของที่อยู่อาศัยโดยการแบ่งพื้นที่ในพื้นที่ดินแปลงเดียวกับที่อยู่อาศัยแปลงเดิม
- องค์ประกอบชุมชนเดิมประกอบด้วย บ้านหัวหน้าหมู่บ้าน ผู้นำศาสนา หมอผี ช่างตีเหล็ก และบ้านของลูกบ้าน ในปัจจุบันไม่พบเรือนของช่างตีเหล็ก อาจเพราะเป็นองค์ประกอบที่ไม่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิตในปัจจุบันของชุมชน สามารถหาของสิ่งอื่นทดแทนได้ทั่วไป
- ความเชื่อที่ผู้วิจัยได้พบในหมู่บ้านนอกเหนือจากการค้นคว้าทางเอกสาร เป็นความเชื่อที่คู่แต่งงานที่แยกครอบครัวต้องสร้างเรือนหลังแรกติดพื้น ซึ่งความเชื่อนี้ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

วิเคราะห์ผังการใช้งานของเรือนในปัจจุบัน

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจแบบเจาะลึกหมู่บ้านมูเซอลาบามาในช่วงระยะเวลา 3 เดือน เดินทางเข้าหมู่บ้านจำนวน 3 ครั้ง เฉลี่ยครั้งละ 7-10 วัน สามารถเก็บข้อมูลรูปแบบผังการใช้งานภายในเรือนได้จำนวน 51 หลังคาเรือน จาก 61 หลังคาเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 83.61 ซึ่งเป็นข้อมูลที่ครอบคลุมเพียงพอจากจำนวนประชากรทั้งหมด

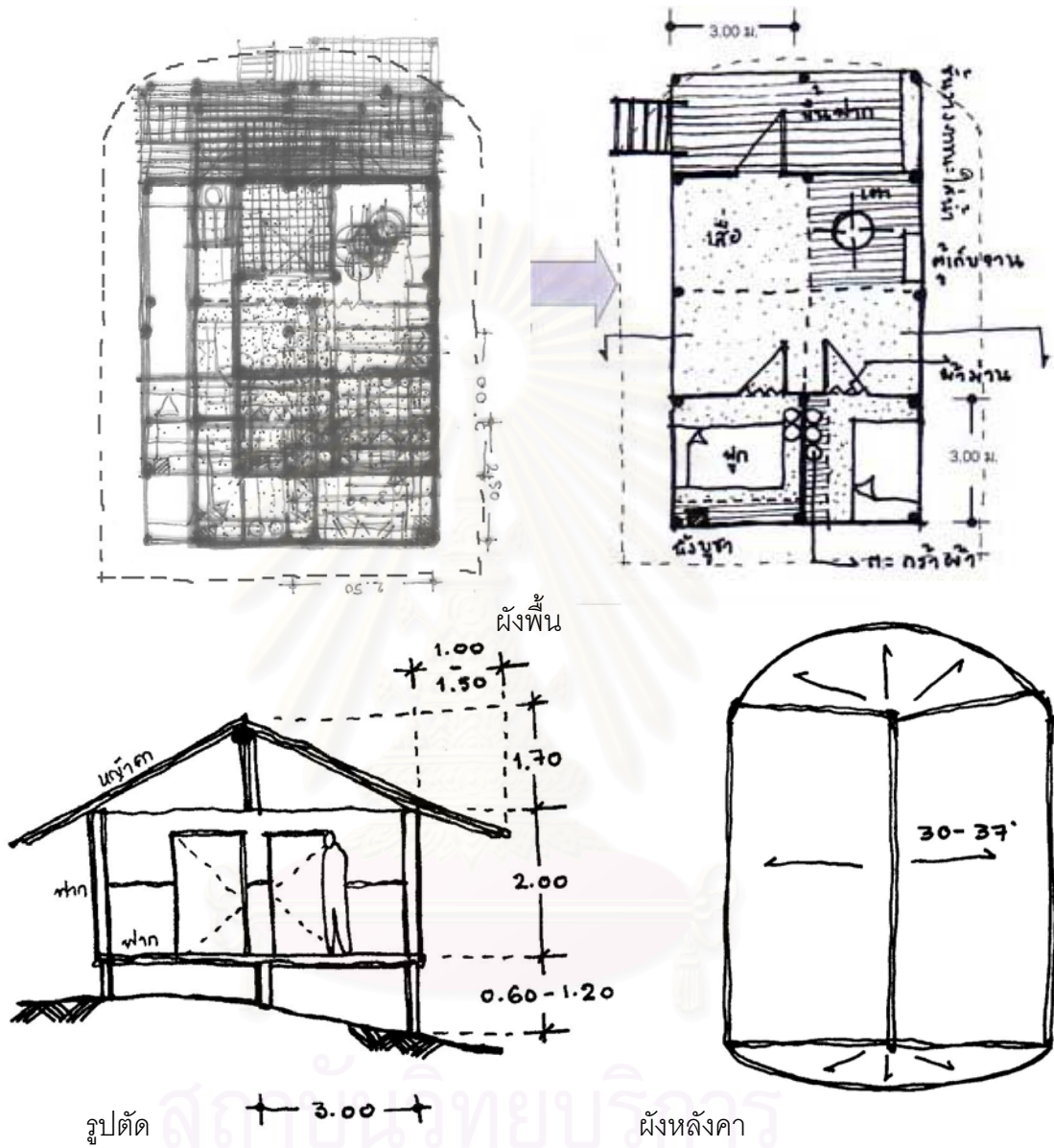
ในการสำรวจแต่ละครั้งผู้วิจัยได้ทำการรังวัดพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนโดยประมาณจากการใช้ระยะการก้าวเดินของผู้วิจัยเทียบกับระยะของช่วงเสาเรือนแต่ละช่วง ที่เป็นตัวแบ่งขนาดห้องต่างๆ ภายในเรือน เช่น ส่วนพักผ่อน ส่วนห้องนอน ส่วนครัว เป็นต้น รวมทั้งใช้ขนาดมาตรฐานตามท้องตลาดของส่วนประกอบเรือนประตู่ หน้าต่าง เป็นตัวบ่งบอกระดับความสูงของผนังเรือนในส่วนต่างๆ

เมื่อการสำรวจเสร็จสิ้น ผู้วิจัยนำผังเรือนมาจำแนกเป็นผังแต่ละรูปแบบ นำผังเรือนที่มีลักษณะการจัดวางพื้นที่แต่ละส่วนในตำแหน่งที่ใกล้เคียงกัน เช่น เต้าพื้น ห้องนอน ส่วนพักผ่อน เป็นต้น มาซ้อนทับกัน เพื่อให้ได้ตำแหน่งที่มีการซ้อนทับกันของห้องต่างๆ หรือเฟอร์นิเจอร์ที่เกิดการซ้อนทับกันมากที่สุด แล้วมาวิเคราะห์เพื่อสรุปผลเป็นรูปแบบการจัดวางผังเรือนที่มีอยู่ในปัจจุบันได้ดังนี้

1. เรือนดั้งเดิม แบ่งได้เป็น 4 รูปแบบ คือ
  - แบบครัวอยู่ในตัวเรือน
  - แบบครัวอยู่ติดกับตัวเรือน
  - แบบเพิ่มห้องนอน
  - แยกครอบครัวใหม่
2. เรือนประยุกต์ แบ่งได้เป็น 4 รูปแบบ คือ
  - แบบเรือนยกพื้นใช้ชานเป็นทางเชื่อมสู่ห้องครัว
  - แบบเรือนยกพื้นแยกห้องครัวต่างหาก
  - แบบเรือนติดพื้นทั้งหลัง
  - แบบเรือนติดพื้นทั้งหลัง แยกครัวอยู่ด้านหน้าเรือน
3. เรือนใหม่ 2 ชั้น

ผังของเรือนดั้งเดิมยกพื้นเตี้ย สามารถแยกย่อยออกได้เป็นอีก 4 รูปแบบ คือ

1. แบบครัวอยู่ในตัวเรือน ซ้อนกัน 19 หลัง จาก 51 หลัง (มากที่สุด)

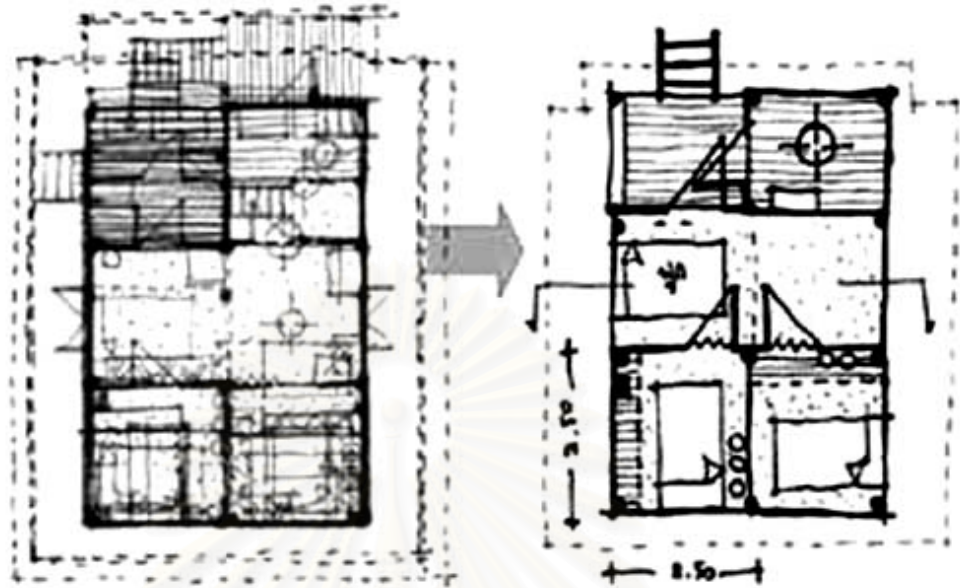

หลังคาเรือนที่ 26

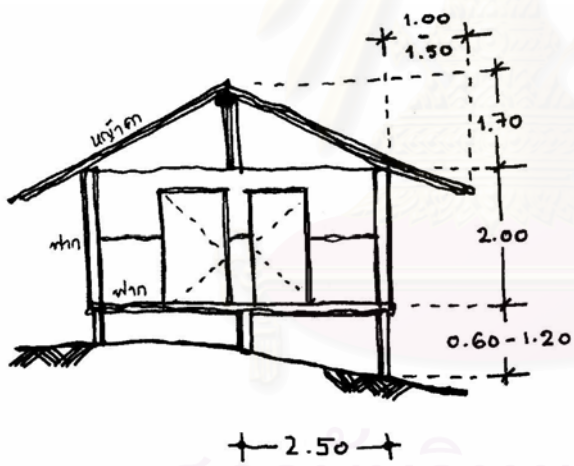

หลังคาเรือนที่ 38

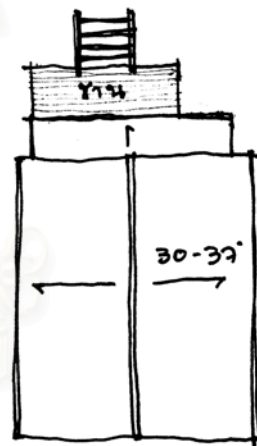
2. แบบครัวอยู่ติดกับตัวเรือน ชั้นบนกัน 4 หลัง

ผังพื้น

รูปตัด

ผังหลังคา

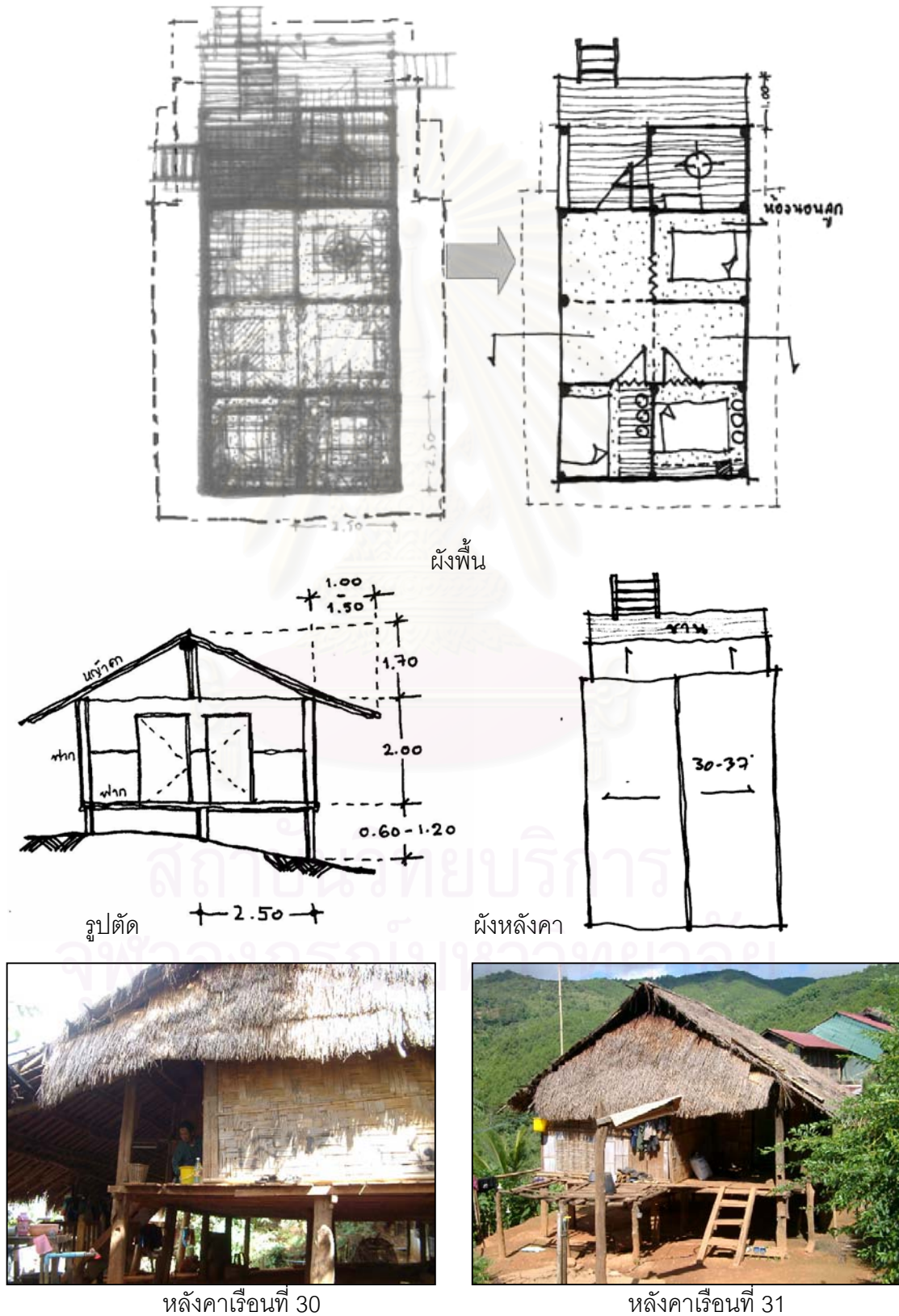
หลังคาเรือนที่ 8/1

หลังคาเรือนที่ 8

เรื่อนรูปแบบนี้เป็นการกันห้องครัวให้มีความเป็นสัดส่วนมากขึ้น เมื่อพิจารณาอย่างละเอียดแล้ว พบว่า การจัดวางห้องภายในเรื่อนทุกส่วนคงอยู่ตำแหน่งเดิม มีเพียงฝาผนังที่กั้นระหว่างครัวกับพื้นที่นอนเท่านั้นที่เพิ่มขึ้นมาจากเดิม

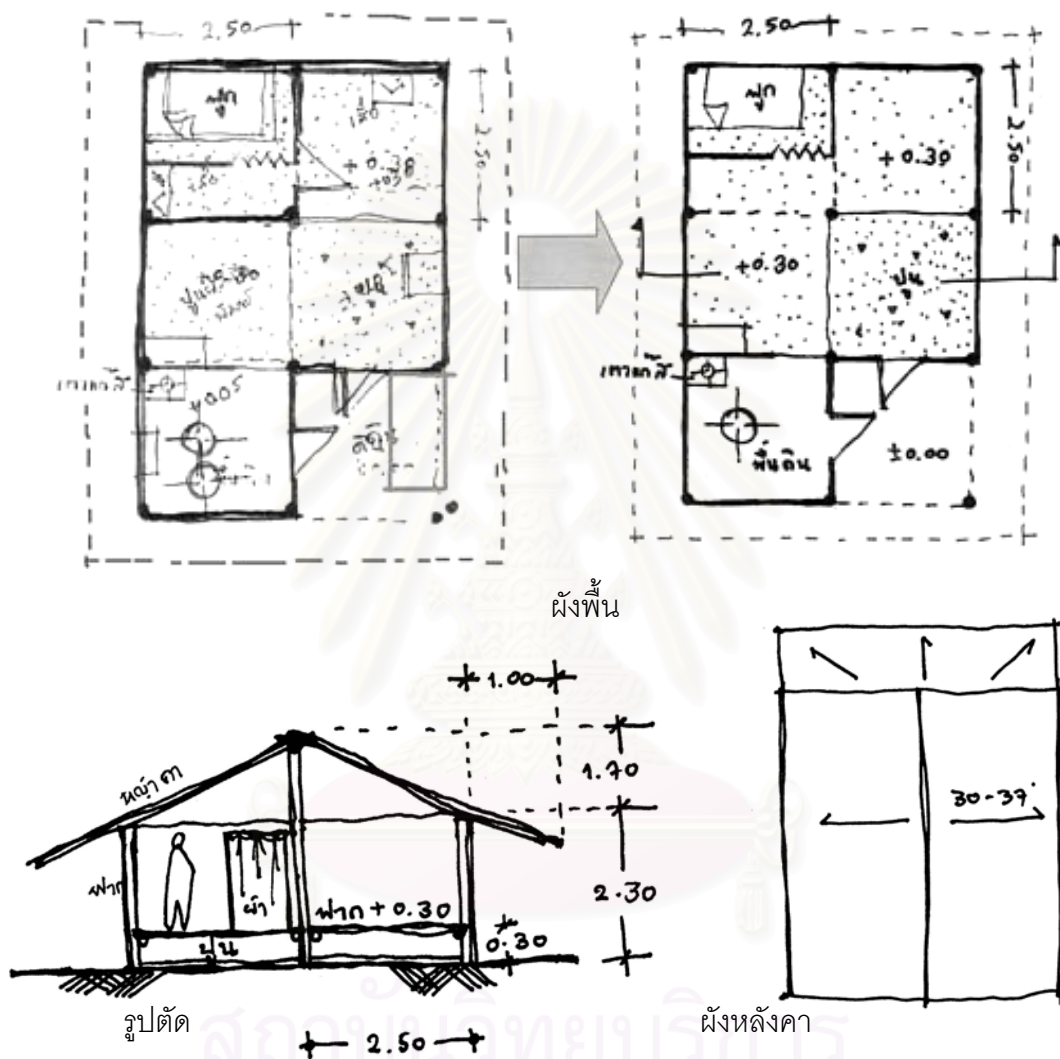
3. แบบเพิ่มห้องนอน ชั้นกัน 8 หลัง

จะเห็นได้ว่าแบบของเรือนดั้งเดิมยกพื้นเตี้ยทั้ง 3 รูปแบบ มีการพัฒนาผังพื้นมาจากเรือนดั้งเดิมแบบคร่าวอยู่ในตัวเรือนทั้งสิ้น แต่มีการเพิ่มช่องเสาเพิ่มขึ้นอีก 1 ช่อง เพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยสำหรับห้องนอนลูก

ผังของเรือนดั้งเดิมสำหรับเรือนที่แยกครอบครัวใหม่มีเพียงรูปแบบเดียว ซ้อนกัน 2 หลัง คือ

หลังคาเรือนที่ 56/1

หลังคาเรือนที่ 56/2

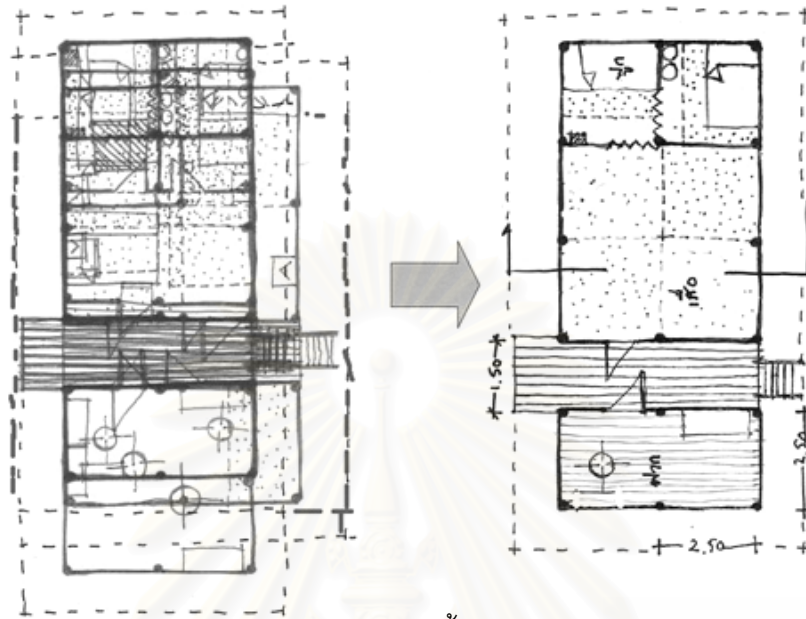
ผังดั้งเดิมสำหรับเรือนที่แยกครอบครัวใหม่ ถึงแม้จะเป็นเรือนที่มีการสร้างขึ้นในระยะหลัง แต่ยังคงผังเรือนที่เหมือนแบบดั้งเดิมมีครัวอยู่ในเรือนนอนผสมผสานกับความเชื่อ แตกต่างกันเพียงระดับความสูงของเรือนที่สร้างติดพื้นทั้งหลังกับยกพื้น ดังนั้นส่วนชานหน้าเรือนของเรือนดั้งเดิมจึงเป็นส่วนพื้นดินของเรือนแยกครอบครัวใหม่เท่านั้น

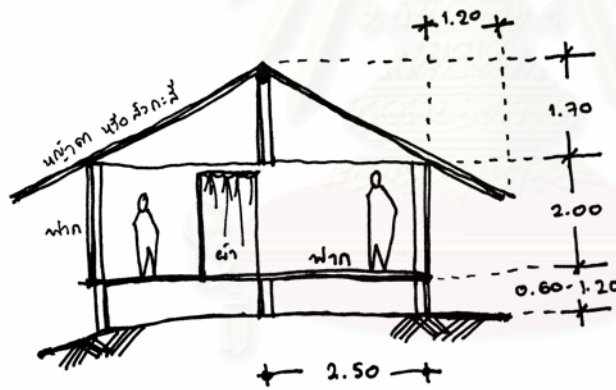
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผังของเรือนประยุกต์ สามารถแยกย่อยออกได้เป็นอีก 4 รูปแบบ คือ

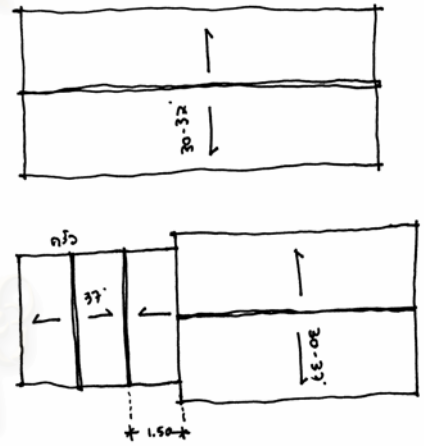
1. แบบเรือนยกพื้นใช้ชานเป็นทางเชื่อมสู่ห้องครัว ชั้นกัน 5 หลัง

ผังพื้น

รูปตัด

ผังหลังคา 2 แบบ

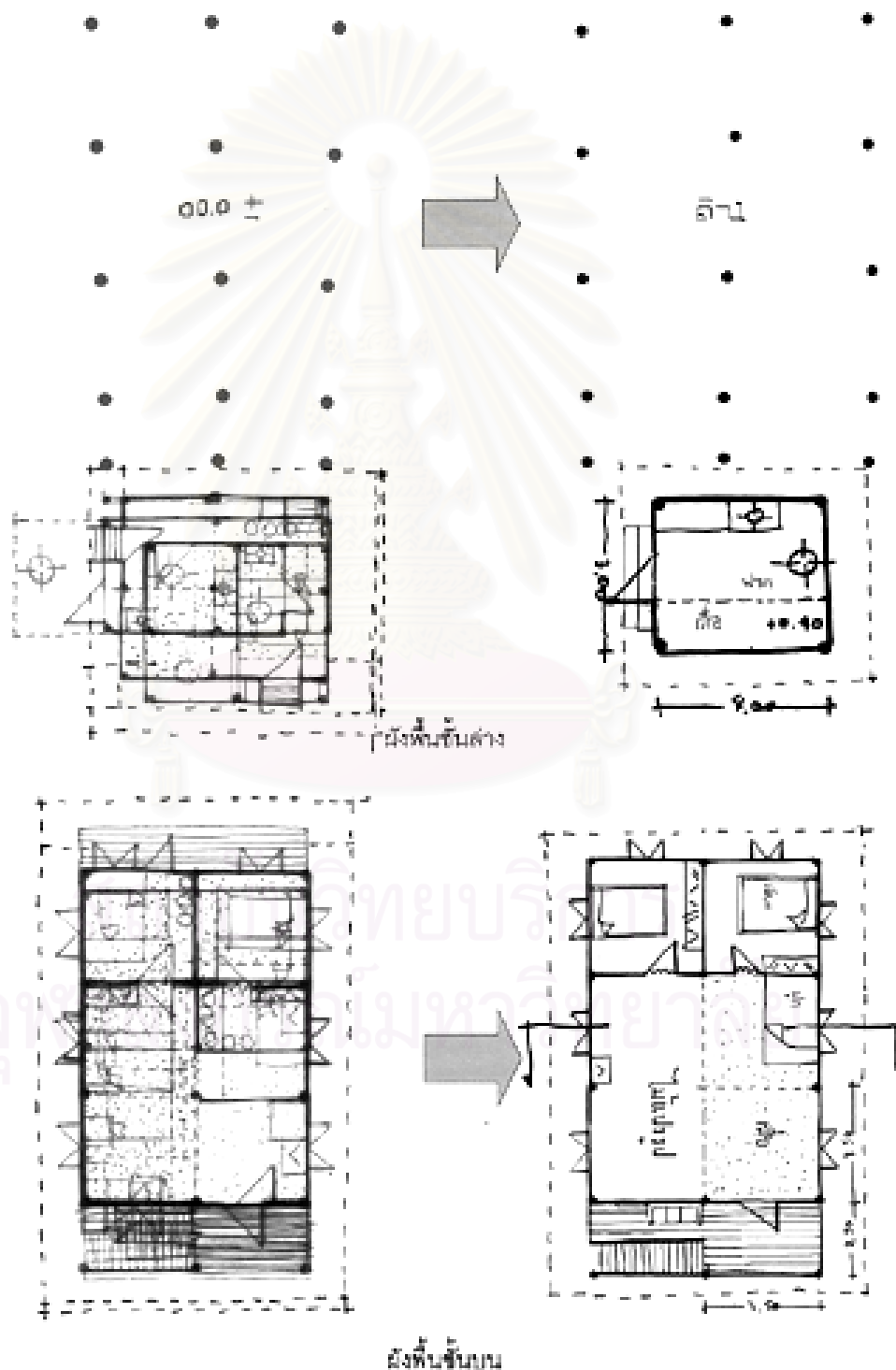
หลังคาเรือนที่ 4

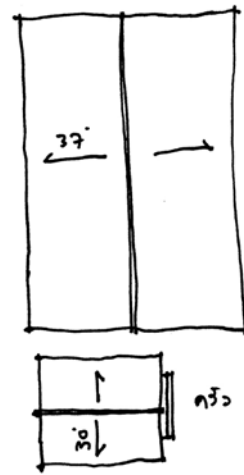
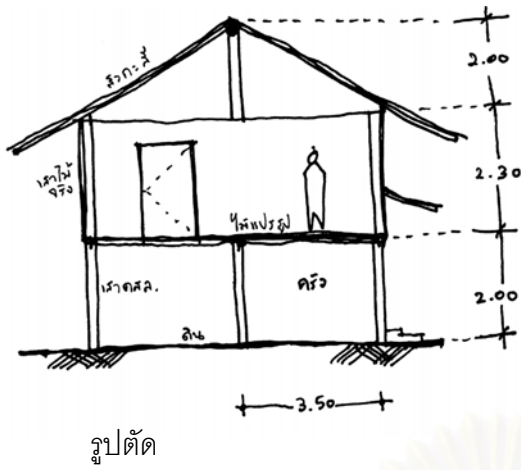

หลังคาเรือนที่ 24

จากการพิจารณาของผู้วิจัยเรื่องประเภทนี้เป็นการพัฒนาขึ้นมาอีกระดับหนึ่งของเรื่องดั้งเดิมแบบคร่าวๆติดกับตัวเรือน ใช้การแยกครัวให้มีระยะห่างจากเรือนนอนพอสมควร กลิ่นของควันและเขม่าจะได้ไม่สามารถเข้าไปสู่เรือนนอนได้มากนัก แต่ความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยทั้ง 2 ส่วนยังคงมีความสัมพันธ์กัน ไม่พัฒนาถึงขั้นแยกครัวออกจากเรือนเหมือนเรือนยกพื้นสูง

2. แบบเรือนยกพื้นแยกห้องครัวต่างหาก ชั้นบนกัน 7 หลัง

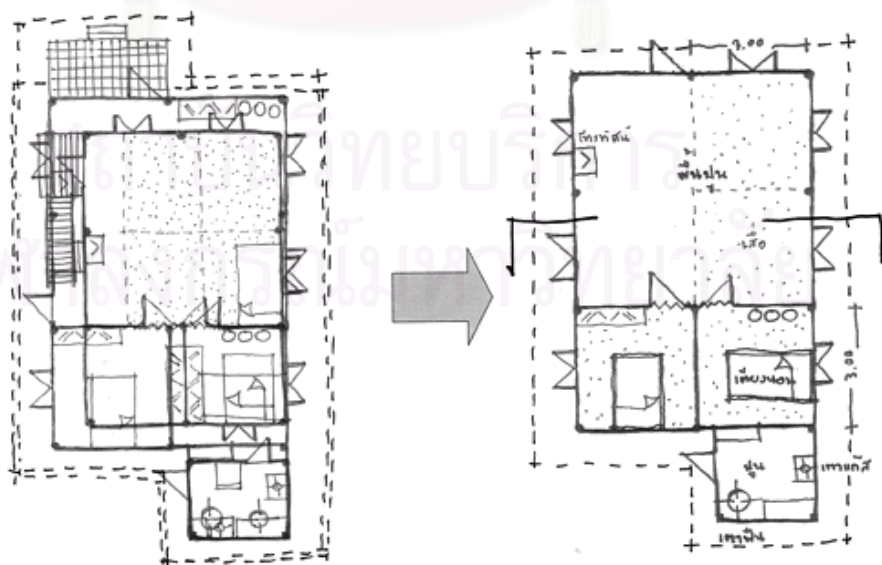

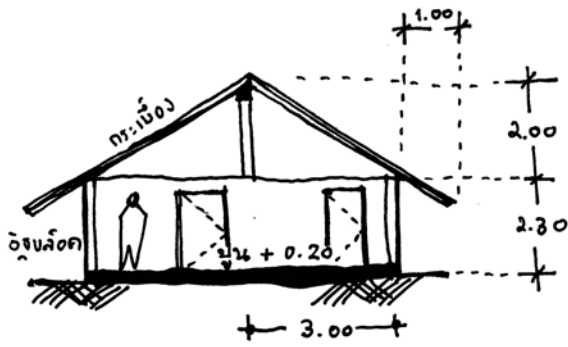
หลังคาเรือนที่ 42/1

หลังคาเรือนที่ 12/1

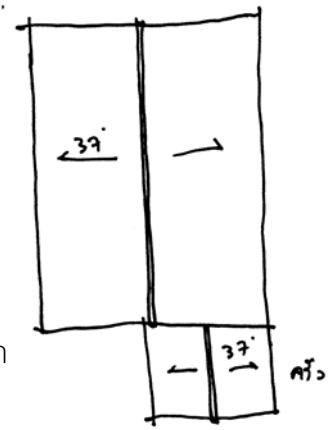
3. แบบเรือนติดพื้นทั้งหลัง แยกครัวอยู่ด้านหลังเรือน ซ้อนกัน 2 หลัง

ผังพื้น

รูปตัด

ผังหลังคา

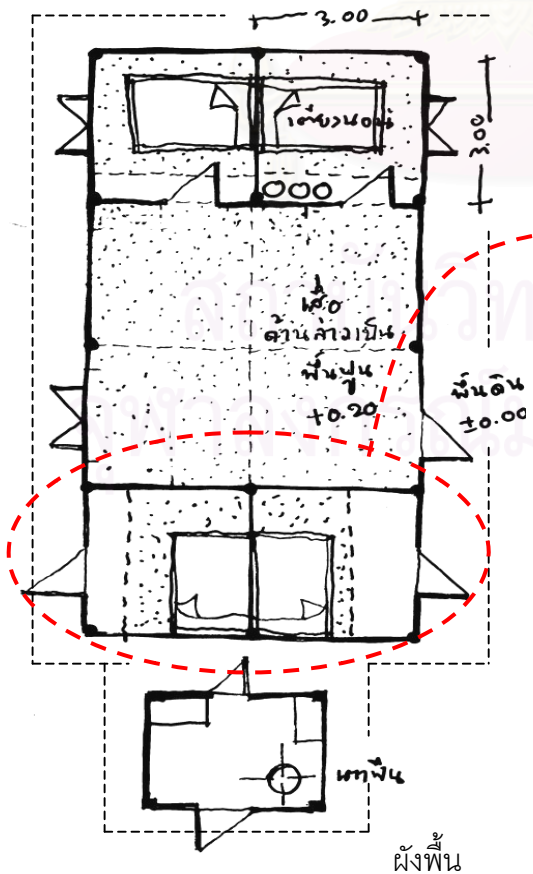

หลังคาเรือนที่ 39/1

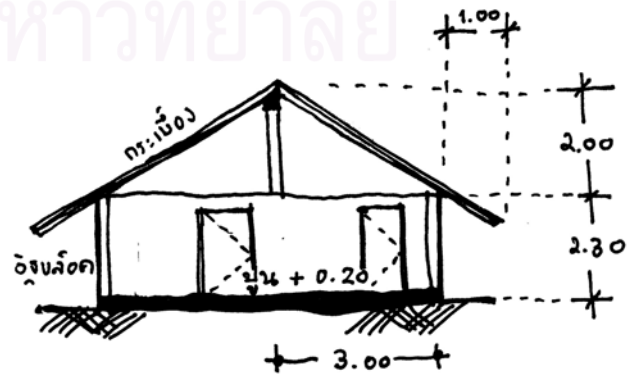

หลังคาเรือนที่ 41

4. แบบเรือนติดพื้นทั้งหลัง แยกครัวอยู่ด้านหน้าเรือน (ทั้งหมู่บ้านพบเพียงหลังเดียว)

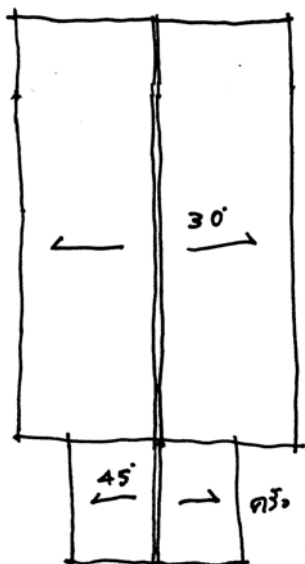

ห้องนอนลูกต่อเติมภายหลัง

รูปตัด

ผังพื้น

ผังหลังคา

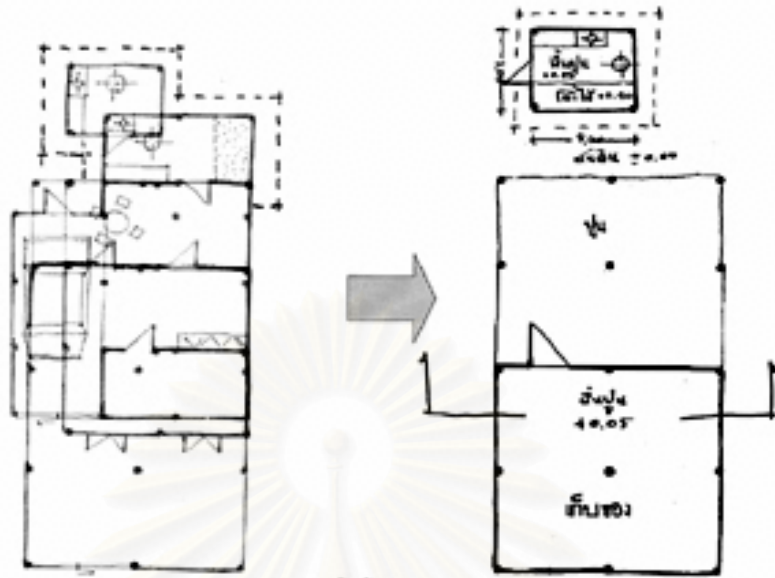

หลังคาเรือนที่ 45

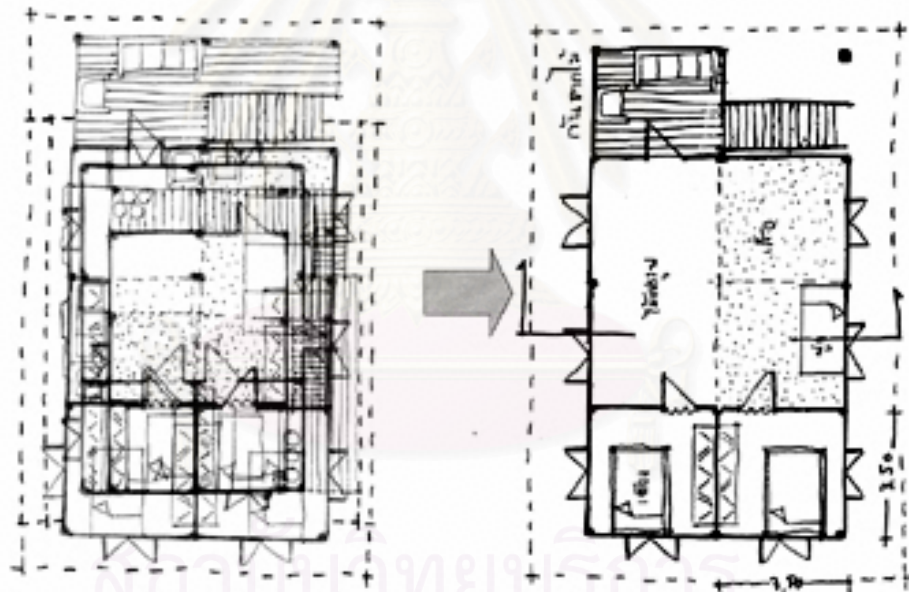
จากผังเรือนประยุกต์ทั้ง 4 รูปแบบ เป็นการพัฒนาแบบขึ้นมาอีกระดับจากรูปแบบของผังเรือนดั้งเดิม เห็นได้ชัดเจนว่า ผังพื้นที่หลักของเรือนนอนคงการจัดวางแบบดั้งเดิม ไม่มีความเปลี่ยนแปลงในเรื่องการวางตำแหน่งห้องต่างๆ ยกเว้นแบบเรือนประยุกต์แบบที่ 4 ที่มีการขยายต่อเติมภายหลังในส่วนห้องนอนของลูกตามด้านยาวของเรือน ทำให้พื้นที่บริเวณโถงถูกโอบล้อมจากห้องนอน ซึ่งมีความแตกต่างจากผังเรือนประเภทอื่นอย่างชัดเจน ผู้วิจัยคาดว่าเกิดจากลักษณะของเรือนเป็นเรือนติดพื้น จึงสามารถต่อเติม-แก้ไขโครงสร้างหลักได้ง่ายกว่าเรือนที่มีการยกพื้น และเกิดผลกระทบต่อโครงสร้างเรือนเดิมน้อยกว่า

ส่วนของห้องครัว ถ้ามีการแยกครัวออกจากเรือนเดิมแล้วชาวนิยมเลือกพื้นที่ว่างบริเวณใดบริเวณหนึ่งที่อยู่ใกล้กับเรือนเป็นพื้นที่ในการสร้างครัว ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวไม่มีการระบุตายตัวว่าต้องเป็นบริเวณใดหรือทิศใดของเรือน ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจและความสะดวกของเจ้าบ้าน ผู้วิจัยพบว่าพื้นที่ที่เจ้าบ้านเลือกที่จะสร้างครัวมีอยู่ 3 ตำแหน่งของเรือน คือ บริเวณด้านหลังของเรือนคิดเป็นร้อยละ 45.83 เลือกสร้างครัวบริเวณด้านหน้าของเรือนคิดเป็นร้อยละ 45.83 และเลือกสร้างครัวบริเวณด้านขวาของเรือนคิดเป็นร้อยละ 8.34

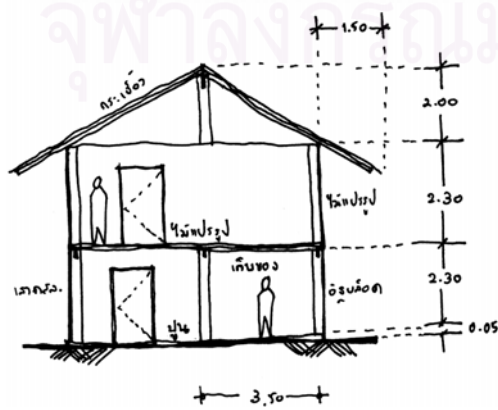
ผังของเรือนใหม่ 2 ชั้น ชั้นกัน 3 หลัง

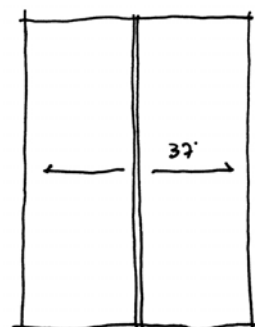
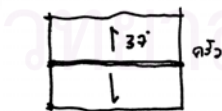
ชั้นล่าง

ชั้นบน

รูปตัด

ผังหลังคา

หลังคาเรือนที่ 46

หลังคาเรือนที่ 20

ผังเรือนใหม่ 2 ชั้น เป็นเรือนที่มีการพัฒนามากที่สุดของหมู่บ้านมูเซอลาบา ที่ยังคงการจัดผังเรือนหลักแบบดั้งเดิม แต่เพิ่มส่วนรับแขกหรือส่วนนั่งเล่นบริเวณชานหน้าเรือนและพื้นที่เก็บของบริเวณใต้ถุนเรือน (ไม่มีการหลบนอนในพื้นที่ใต้ถุนเรือน) ซึ่งในปัจจุบันเรือนที่มีการยกใต้ถุนสูงเกือบทั้งหมด เจ้าบ้านต้องการพื้นที่บริเวณใต้ถุนทำประโยชน์อื่นต่อไปในอนาคต

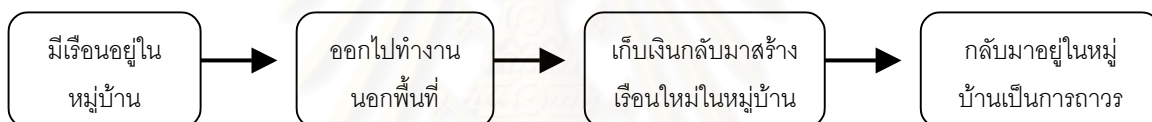
ผู้วิจัย พบว่า เรือนที่มีการสร้างขึ้นในระยะหลังทั้งเรือนวัสดุถาวรและวัสดุกึ่งถาวร ไม่นิยมเปลี่ยนผังเรือนไปจากเดิมมากนัก แต่มีการเปลี่ยนระยะของช่วงเสาให้กว้างขึ้น อาจเกิดจากความต้องการพื้นที่ใช้สอยเดิมแต่ต้องการขนาดพื้นที่ที่กว้างขึ้นและความสามารถของวัสดุสมัยใหม่ที่เลือกใช้รองรับความต้องการได้ เช่น จากระยะช่วงเสา 2.50 เมตร กลายเป็นระยะ 3.50 เมตร หรือเรือนที่ยังคงใช้วัสดุที่หาได้เองตามธรรมชาติ ใช้การเพิ่มช่วงเสาด้านยาวของเรือนให้มากขึ้นกว่าเดิมอีก 1 ช่วง แทนการเปลี่ยนวัสดุสมัยใหม่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.3 พฤติกรรมการอยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าลาหู่ในปัจจุบัน

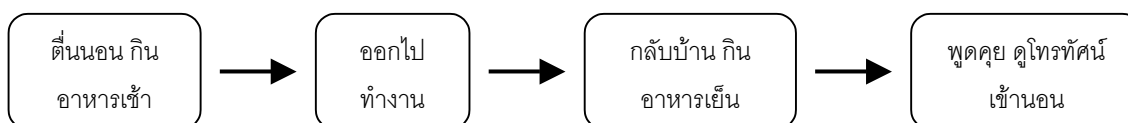
อดีตชาวบ้านอยู่แบบเร่ร่อน แต่จากการสังเกตการใช้ชีวิตประจำวันของชาวเขาเผ่ามูเซอ หมู่บ้านมูเซอลาบา จ. เชียงราย ผู้วิจัยสามารถแบ่งลักษณะการดำเนินชีวิตโดยทั่วไปได้เป็น 3 ประเภทหลักๆ ดังนี้

ประเภทที่ 1 ชาวบ้านที่มีเรือนอยู่ในหมู่บ้านแต่ออกไปทำงานนอกพื้นที่ เช่น ในตัวเมือง เชียงราย เมืองเชียงของ มีสถานที่ทำงานในจังหวัดอื่นๆ รวมถึงออกไปทำงานในต่างประเทศ เรือนที่มีอยู่ในหมู่บ้านก็จะให้ญาติมาอยู่แทน หรือจ้างชาวบ้านเรือนใกล้เคียงดูแล ชาวบ้านประเภทนี้จะกลับเข้ามาในหมู่บ้านเมื่อมีงานประจำเผ่าที่สำคัญ หรือมีการสำรวจข้อมูลหมู่บ้านโดยโครงการฯ เฉลี่ยชาวบ้านจะกลับมาปีละ 1-2 ครั้ง ในแต่ละครั้งจะนำเงินที่เก็บจากการทำงานมาปรับปรุง หรือซื้อเรือนเก่าสร้างเรือนใหม่ตามรูปแบบเรือนที่ตนเองไปพบเห็น หรือเคยอยู่อาศัยจากภายนอกพื้นที่ ชาวบ้านประเภทนี้หลังจากทำงานเก็บเงินเพื่อสร้างเนื้อสร้างตัวได้เพียงพอแล้ว จึงกลับมาใช้ชีวิตอยู่ในเรือนที่สร้างไว้ในหมู่บ้าน

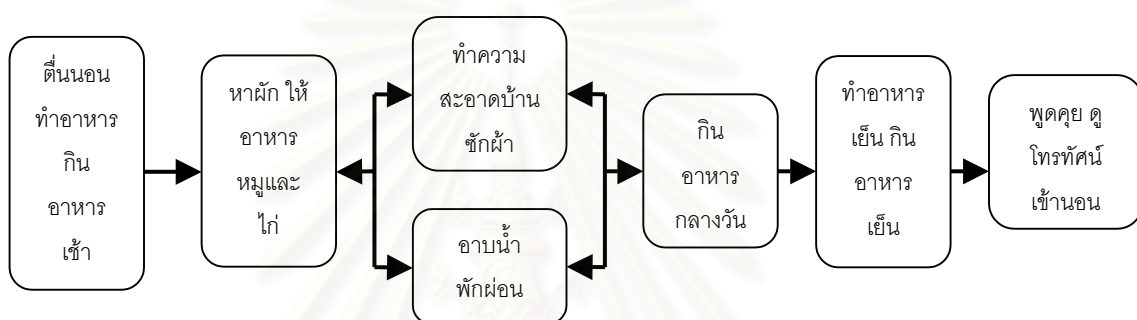
รูปที่ 5.6 ผังแสดงลักษณะการดำเนินชีวิตของชาวบ้านซึ่งออกไปทำงานนอกพื้นที่

ประเภทที่ 2 ชาวบ้านที่ต้องออกไปทำงานในพื้นที่ ได้แก่ อาชีพรับจ้างทั่วไป รับจ้างที่ศูนย์วิจัย เก็บเมล็ดกาแฟ และดูแลพืชผลที่สวนของตนเอง ชาวบ้านในประเภทนี้จะตื่นเช้าประมาณตีห้าถึงหกโมงเช้า ไม่ค่อยอาบน้ำ กินอาหารแล้วออกไปทำงานนอกพื้นที่อยู่อาศัยโดยรถจักรยานยนต์ มีบางส่วนที่มีรถปิกอัพจะทำอาชีพรับจ้างขนผลผลิตไปส่งในที่ต่างๆ เช่น ข้าว ถั่วลิสง เมล็ดกาแฟ เป็นต้น หรือในฤดูที่ไม่ใช่ฤดูเก็บเกี่ยวพืชผลจะทำอะไรก็ได้แต่ผู้ว่าจ้าง (บางวันก็จะว่าง) คนกลุ่มนี้กลับจากทำงานประมาณ 5 โมงเย็น ซื้อมีข้าวมาพร้อมกับชาวบ้านที่ออกนอกบ้านบางเวลา ในบางวันถ้าเลิกงานเร็วกว่าปกติ เมื่อกลับมาถึงบ้านจะแวะคุยกับคนในหมู่บ้านบริเวณลานหมู่บ้านก่อนกินอาหารเย็น (ประมาณหกโมงเย็น) ดังนั้นชาวบ้านที่อยู่ในประเภทนี้ส่วนมากเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง

รูปที่ 5.7 ผังแสดงลักษณะการดำเนินชีวิตของชาวบ้านซึ่งต้องออกไปทำงานในพื้นที่

ประเภทที่ 3 ชาวบ้านที่ออกจากบ้านบางเวลา ชาวบ้านประเภทนี้จะตื่นพร้อมกับชาวบ้านที่ต้องออกไปทำงานในพื้นที่เพื่อทำอาหารเช้า หลังจากนั้นบ้านใดที่เลี้ยงหมูต้องออกจากบ้านในตอนสายเพื่อไปหาต้นกล้วยขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 20 ซม. จากในป่าใกล้เคียงเพื่อมาเป็นอาหารให้หมู กล้วย 1 ต้นสำหรับหมู 2 ตัว พร้อมกับเก็บผักมาเป็นอาหารกลางวันถึงเย็นด้วย เช่น ผักบุ้ง ตำลึง หัวปลี เป็นต้น ส่วนมากเป็นคนสูงอายุทั้งชายและหญิงที่มีลูกหลานออกไปทำงานทั้งในและนอกพื้นที่ จะกลับมาเมื่อมีงานเทศกาลหรือมีธุระจำเป็น แล้วนำเงินมาให้ กิจกรรมประจำวัน คือ ทำความสะอาดบ้าน ซักเสื้อผ้า เมื่อมีเวลาว่างจะออกมาพบปะพูดคุยที่ลานหมู่บ้าน หรือทำการสานเครื่องใช้ เช่น ตะกร้า ภาชนะใส่พื้นทำจากไม้ไผ่เหลาเป็นเส้นบางๆ เพื่อเอาไว้ใช้งานต่อไป

รูปที่ 5.8 ผังแสดงลักษณะการดำเนินชีวิตของชาวบ้านซึ่งไม่ต้องออกจากบ้าน

เป็นที่น่าสังเกตว่า บ้านส่วนใหญ่จะมีชาวบ้านที่ต้องออกไปทำงานเป็นหลักไม่ว่าจะเป็นผู้ที่ทำงานในพื้นที่หรือนอกพื้นที่ เพื่อเป็นกำลังหลักในการหาเงินมาจุนเจือครอบครัว และซ่อมแซมเรือน โดยเฉพาะบ้านที่มีแต่ผู้สูงอายุอยู่ประจำ ในทุกๆ ปีลูกหลานจะส่งเงินมาเพื่อเป็นทุนในการซื้อวัสดุ

บ้านทุกหลังจะตื่นและออกไปทำงานในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน หลังจากนั้นทยอยกลับมาในช่วงเวลา 4-6 โมงเย็น ผู้ที่อยู่บ้านหรือกลับมาก่อนเป็นผู้หุงหาอาหารให้กับคนในครอบครัวที่มาสมทบ (ถ้าครอบครัวใดเป็นครอบครัวแยกจากเรือนพ่อแม่จะกลับไปกินอาหารที่เรือนพ่อแม่ มากกว่ากินที่บ้านของตน) แล้วกินข้าวเย็นพร้อมกันบริเวณครัว เมื่อเสร็จจากการทานอาหารเย็นจะใช้พื้นที่ส่วนใดในการดูโทรทัศน์ร่วมกัน จากนั้นประมาณ 3-4 ทุ่มจึงแยกย้ายไปนอน (ถ้าเป็นผู้ชายให้นอนบริเวณใดก็ได้ แต่ถ้าเป็นผู้หญิงมักให้นอนในห้อง) ที่นอนเป็นฟูกและกางมุ้ง นอกจากบ้านที่มีฐานะจะมีเตียงนอน การอาบน้ำของคนในหมู่บ้านจะอาบไม่เป็นเวลา ถ้าฤดูหนาวจะอาบตอนเที่ยงหรือไม่อาบ ส่วนฤดูอื่นจะอาบน้ำในช่วงเย็น

ลักษณะการใช้พื้นที่ของชุมชน ส่วนมากเป็นการใช้พื้นที่บริเวณบ้านเรือนของตนเองมากกว่า มีบางหลังคาเรือนเท่านั้น (โดยเฉพาะวัยกลางคนถึงผู้สูงอายุ) ที่ชอบมาพูดคุยบริเวณลานหมู่บ้านในช่วงสายและช่วงเย็น

การใช้พื้นที่อยู่อาศัยในบ้าน นอกจากการนอนในเวลาากลางคืนแล้ว ผู้อยู่อาศัยทั้งหมดจะออกมาใช้พื้นที่บริเวณโถงนั่งเล่นในบ้านเพื่อพูดคุย ดูโทรทัศน์ ฟังเพลง และนอน กับพื้นที่บริเวณชานระเบียง เพื่ออ่านหนังสือ หรือทำเครื่องจักสาน สำหรับผู้สูงอายุถึงแม้ในบ้านจะมีเครื่องอำนวยความสะดวก เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เต้าแก๊ส แต่จะไม่ใช้งานเนื่องจากใช้ไม่เป็น จากประเด็นนี้ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่า เรือนของผู้สูงอายุยังคงมีชานหน้าเรือนไว้พักผ่อน พบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้าน เพราะผู้สูงอายุใช้เครื่องอำนวยความสะดวกที่มีอยู่ภายในเรือนไม่เป็น

จากการพูดคุยกับชาวบ้านเป็นหญิงวัยรุ่นที่สามารถใช้ภาษากลางได้ดีทำให้ทราบว่า “ชาวบ้านที่นี้เลี้ยงหมูและไก่เพื่อเป็นอาหารตามเทศกาลต่างๆ บางบ้านที่มีเงินเลี้ยงหมูไว้มากบางทีก็ขายได้ เมื่อขายไปแล้วก็หาลูกหมูมาเลี้ยงใหม่ แต่การเลี้ยงหมูค่อนข้างลำบากเนื่องจากต้องตื่นเช้าเพื่อไปแบกกล้วยจากในป่ามาเป็นอาหารหมู ประมาณ 2-3 วันก็ต้องออกไปหาใหม่ เวลาไปแบกต้นกล้วยต้องไปครั้งละ 2 คน สำหรับแบกหัวและท้าย ไม่สามารถแบกคนเดียวได้ ถ้าเลี้ยงหลายตัวก็ต้องใช้คนหาอาหารหลายคน เมื่อฆ่าหมูแล้วส่วนหนึ่งมักเกลือเก็บไว้ ที่เหลือแจกจ่ายบ้านใกล้เคียงเคียง การกินอาหารของชาวบ้านเป็นการกินแบบง่ายๆ เช่น ผักต้ม ปลาต้ม ไข่ทอด เป็นต้น ดังนั้นถ้าอยู่ที่นี้วันๆ แทบจะไม่ต้องใช้เงินเลย นอกจากข้าวสารหมดที่ซื้อจากชาวบ้านในหมู่บ้านที่ปลูกข้าว หรือถ้าต้องการออกไปข้างนอกก็เสียเงินค่ารถเท่านั้น คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่จึงเก็บเงินไว้เพื่อซ่อมแซมบ้านหรือปลูกบ้านใหม่ให้ถาวรขึ้น บ้านหลังใหญ่ (เรือนวัดศตุวาร) ที่มีในหมู่บ้านนั้น เจ้าของบ้านทั้งหมดไปทำงานนอกพื้นที่ ซึ่งได้รายได้ที่ดีกว่ามาก เช่น ไปขายน้ำเต้าหู้ที่สมุทรสาคร ไปทำงานที่เชียงใหม่ และไปทำงานต่างประเทศ เป็นต้น นานๆ จึงจะกลับมา การออกไปทำงานนอกพื้นที่นั้น ชาวบ้านจะออกไปทำงานในพื้นที่เดียวกัน ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากรู้สึกว่าการปลอดภัย มีคนรู้จักมาจากหมู่บ้านเดียวกันที่สามารถพึ่งพา และช่วยเหลือกันได้ ส่วนบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านก็ให้ญาติเป็นคนดูแล บางหลังก็ไม่มีคนอยู่ ปล่อยให้โหมม ชาวบ้านส่วนมากมีปัญหาเกี่ยวกับการเปลี่ยนหลังคาเนื่องจากไม่มีเงินต้องใช้หลังคาหญ้าคาที่แต่ก่อนหาง่าย แต่ในปัจจุบันต้องซื้อจากหมู่บ้านอื่นหรือตัดเอง แล้วยาแค้นพม่า ทำให้เปลี่ยนมาเป็นหลังคาสังกะสีหรือกระเบื้องที่หาง่ายกว่า ลงทุนเพียงครั้งเดียวไม่ต้องซ่อมอีกหลายปี รวมถึงไม่มีฝุ่นหล่นลงมาเหมือนหญ้าคาที่เมื่อแห้งกรอบแล้วจะตกลงมาที่พื้น บางครั้งนอนอยู่ก็หล่นเข้าตาได้

บ้านเก่าส่วนมากมีแนวโน้มจะแยกครัวออกจากเรือนนอน เนื่องจากครัวกินพื้นที่สำหรับนั่งเล่น สกปรกง่าย เมื่อใช้เตาไฟทำอาหารแล้วจะเกิดควันไปจับเสื้อผ้า หลอดไฟ หลังคา ทำให้เป็นคราบสีเหลืองถ้าปล่อยให้ไว้นานกลายเป็นสีดำดูไม่สวยงาม หลอดไฟก็ไม่สว่าง ชาวบ้านส่วนมากจึง

อยากมีบ้านแบบถาวรที่ไม่ต้องเปลี่ยนแปลงบ่อย แล้วแยกครัวออกมาเพื่อความสะอาด เป็นสัดส่วน เรือนครัวส่วนใหญ่ถึงแม้มีเตาแก๊สใช้แต่ด้วยความเคยชินแบบเดิมยังคงเลือกใช้เตาพื้นมากกว่าเตาแก๊ส เนื่องจากไม่สิ้นเปลืองเงินทอง”

จากที่ผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมของชาวบ้านแต่ละประเภท พิจารณาจากผู้ที่อยู่อาศัยในปัจจุบันเป็นหลัก (ยกเว้นหลังคาเรือนที่แยกครอบครัวออกจากครัวเรือนใหญ่ตามความเชื่อของการสร้างเรือน) แล้วนำมาเทียบเคียงกับเรือนประเภทต่างๆ ที่ได้จำแนกไว้ตามการวิจัยข้างต้น ได้ดังนี้

ลักษณะของชาวบ้าน	รายได้เฉลี่ยของครอบครัว/ปี(บาท)	สมาชิกเฉลี่ยในครัวเรือน (คน)	ประเภทเรือนที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน
ชาวบ้านที่ต้องออกไปทำงานนอกพื้นที่ (ร้อยละ 18.18)	100,001 - 140,000	5 - 9	<ul style="list-style-type: none"> - เรือนใหม่วัสดุถาวร 2 ชั้น - เรือนประยุคต์วัสดุถาวรชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง - เรือนประยุคต์วัสดุถาวรชั้นเดียวติดพื้นทั้งหลัง - เรือนประยุคต์วัสดุกึ่งถาวรชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง - เรือนประยุคต์วัสดุกึ่งถาวรชั้นเดียวยกใต้ถุนเตี้ย
ชาวบ้านที่ต้องออกไปทำงานในพื้นที่ (ร้อยละ 38.18)	70,001 - 100,000	3 - 7	<ul style="list-style-type: none"> - เรือนประยุคต์วัสดุถาวรชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง - เรือนประยุคต์วัสดุกึ่งถาวรชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง - เรือนประยุคต์วัสดุกึ่งถาวรชั้นเดียวยกใต้ถุนเตี้ย - เรือนประยุคต์วัสดุกึ่งถาวรชั้นเดียวติดพื้นทั้งหลัง - เรือนดั้งเดิมวัสดุกึ่งถาวรชั้นเดียวยกใต้ถุนเตี้ย - เรือนดั้งเดิมวัสดุไม่ถาวรชั้นเดียวยกใต้ถุนเตี้ย
ชาวบ้านที่ต้องออกไปข้างนอกบ้านบางเวลา (ร้อยละ 43.64)	40,000 - 70,000	2 - 5	<ul style="list-style-type: none"> - เรือนดั้งเดิมวัสดุไม่ถาวรชั้นเดียวยกใต้ถุนเตี้ย

ตารางที่ 5.2 แสดงลักษณะของชาวบ้าน รายได้เฉลี่ย จำนวนสมาชิก และประเภทเรือน

ลักษณะการทำงาน	รูปแบบเรือนที่อยู่อาศัย		
	เรือนดั้งเดิม	เรือนประยุกต์	เรือนใหม่
ออกไปทำงานนอกพื้นที่		/	/
ออกไปทำงานในพื้นที่	/	/	
อยู่แต่ในหมู่บ้าน	/		

ตารางที่ 5.3 แสดงลักษณะการทำงานกับที่อยู่อาศัย

จากตารางข้างต้นกล่าวได้ว่า ชาวบ้านที่ออกไปทำงานทั้งในและนอกพื้นที่มีรูปแบบที่อยู่อาศัยเป็นแบบเรือนใหม่วัสดุถาวร 2 ชั้น เรือนประยุกต์วัสดุถาวร และเรือนประยุกต์วัสดุกึ่งถาวร ไม่มีผู้ที่อยู่ในเรือนแบบดั้งเดิมวัสดุไม่ถาวร ตามความเห็นของผู้วิจัยที่เป็นเหตุนี้เพราะผู้ที่ไปทำงานนอกพื้นที่มีรายได้สูง สามารถเก็บออมเพื่อมาสร้างเรือนให้มีความถาวรได้เด่นชัดกว่าชาวบ้านประเภทอื่น จำนวนผู้อยู่อาศัยก็มากตามไปด้วยเช่นกัน การเปลี่ยนเรือนจากดั้งเดิมเป็นเรือนประยุกต์ของชาวบ้านประเภทที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน อาจเป็นผลมาจากสังคมภายนอกที่รับรู้มา แล้วนำมาปรับใช้กับที่อยู่อาศัยของตน เช่น การแยกห้องครัว การยกใต้ถุนสูงเพื่อใช้ประโยชน์ เป็นต้น

ส่วนชาวบ้านประเภทอยู่แต่ในหมู่บ้าน ทั้งหมดเป็นผู้เฒ่าที่เคยชินกับความเป็นอยู่แบบอดีตและไม่สามารถหารายได้ได้เอง นอกจากจะมีลูกหลานส่งเงินมาจากการทำงานก็จะเปลี่ยนเรือนเป็นแบบวัสดุกึ่งถาวร และวัสดุถาวร

ดังนั้นสรุปว่า การออกไปทำงานโดยเฉพาะออกไปทำงานนอกพื้นที่ เป็นผลทำให้ระบบการเงินของชาวบ้านดีขึ้น จากนั้นชาวบ้านจะนำเงินที่หาได้มาปรับปรุงเรือนที่อยู่อาศัยของตนให้มีความถาวรมากขึ้นตามลำดับ

รูปการใช้ชีวิตประจำวันของชาวบ้าน

รูปที่ 5.9 ลานหมู่บ้านหรือลานประกอบพิธีกรรม

รูปที่ 5.10 รั้วบ้านสำหรับตากผ้า

รูปที่ 5.11 การขนไม้ไผ่จากป่าเพื่อนำมาสร้างเรือน

รูปที่ 5.12 เตรียมไม้ไผ่เพื่อซ่อมแซมสวนพื้นและผนัง

รูปที่ 5.13 ยามว่างชาวบ้านมานั่งคุยกันบริเวณลานกลาง

รูปที่ 5.14 ยามว่างใช้เวลาในการจักสาน

รูปที่ 5.15 บริเวณหน้าบ้านสำหรับพักผ่อน

รูปที่ 5.16 หญิงคาที่แม่เต่าเตรียมไว้ซ่อมเรือน

รูปที่ 5.17 ต้นกล้วยที่แบกมาเพื่อเป็นอาหารหมู

รูปที่ 5.18 การฉีกต้นกล้วยเพื่อทำอาหารหมู

รูปที่ 5.19 การขนส่งวัสดุสมัยใหม่ที่นำมาสร้างเรือน

รูปที่ 5.20 บริเวณลานซักล้าง

รูปที่ 5.21 กินอาหารกลางวันแบบชาวบ้าน

รูปที่ 5.22 ครุฑแยกจากเรือนนอน มีทั้งเตาแก๊สที่ซื้อมาจากในเมืองและเตาผิง

รูปที่ 5.23 ชาวบ้านช่วยกันเหลาตอกเพื่อเตรียมสร้างเรือน

รูปที่ 5.24 เรือนที่เจ้าบ้านไปทำงานนอกพื้นที่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิเคราะห์พฤติกรรมของชาวบ้าน

พฤติกรรมที่เปลี่ยนไป	แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง
<ol style="list-style-type: none"> 1. ต้องการพื้นที่อยู่อาศัยมากขึ้น 2. ต้องการความปลอดภัยในทรัพย์สิน 3. ต้องการความเป็นสัดส่วน 	<p>ถ้าไม่แยกเรือนจะมีการต่อเติมห้องนอนเพิ่มขึ้น แนวโน้มการปลูกเรือนใต้ถุนสูงมีมากขึ้นเพราะใช้พื้นที่ใต้ถุนเรือนเป็นพื้นที่เอนกประสงค์ได้ การแยกครัวออกจากเรือนนอนเพื่อความสะอาดและเป็นสัดส่วนมากขึ้น มีการล้อมรั้วหรือติดเหล็กดัดในการป้องกันทรัพย์สิน</p>
<ol style="list-style-type: none"> 1. ได้รับอิทธิพลจากเรือนภายนอก จากการไปทำงานนอกพื้นที่ 2. เลือกใช้วัสดุก่อสร้างที่มีความมั่นคงมากขึ้น 3. ไม่ใช้วัสดุธรรมชาติเพราะหายาก 	<p>เรือนที่จะเกิดขึ้นในระยะหลังมีรูปแบบของเรือนใหม่มากขึ้น โดยเฉพาะเรือนที่ผู้อยู่อาศัยไม่มีกำลังพอที่จะหาวัสดุธรรมชาติได้ จะเลือกใช้วัสดุก่อสร้างตามท้องตลาดที่มีความคงทนมากกว่า</p>
<ol style="list-style-type: none"> 1. คำนึงถึงความสะอาดสวยงามมากกว่าในอดีต 2. ฐานะการเงินดีขึ้น 3. ความคิดของคนรุ่นใหม่ ความนิยมต่อสิ่งใหม่ 	<p>ชาวบ้านจะเก็บเงินเพื่อสร้างเรือนที่มีความมั่นคงมากขึ้น โดยเลือกใช้วัสดุสมัยใหม่ผสมกับวัสดุบางส่วนที่ยังคงใช้ได้จากเรือนเดิม</p>
ชาวบ้านขาดประสบการณ์	<p>จ้างช่างรับเหมาพื้นราบมาก่อสร้าง เรือนที่สร้างขึ้นใหม่จะมีลักษณะรูปทรง วัสดุ ที่คล้ายคลึงกันมาก พัฒนาการเป็นแบบก้าวกระโดดเพราะชาวบ้านไม่ทำให้ภูมิปัญญาดั้งเดิมในการก่อสร้าง</p>
ความเชื่อดั้งเดิมลดลง	<ul style="list-style-type: none"> - ลานประกอบพิธีกรรมยังคงอยู่ - คู่แต่งงานที่แยกเรือนใหม่ยังคงสร้างเรือนติดพื้น - การห้ามหันหน้าจั่วเรือนตรงกันค่อยๆ หายไป - เรือนไม่จำเป็นต้องสร้างเสร็จภายในวันเดียว - ไม่มีการปักธงหางว่าวที่เรือนในการแสดงตำแหน่ง ฐานะทางสังคม - บทบาทของช่างตีเหล็กในหมู่บ้านหายไป - ขนาดของหมู่บ้านมีขนาดใหญ่ขึ้นกว่าเดิมมาก
วัฒนธรรมการนั่งเก้าอี้ และการนอนเตียง	<p>เรือนเริ่มมีพื้นที่ใช้สอยเฉพาะอย่าง ขนาดของเรือนและห้องต่างๆ จะเปลี่ยนไปตามขนาดเฟอร์นิเจอร์ที่มีอยู่ในห้องตลาด</p>
ใช้น้ำประปาภูเขาแทนการไปตักน้ำจากลำห้วย	<p>มีการต่อท่อน้ำหรือสายยางมาถึงเรือน ดังนั้นส่วนชั้นวางภาชนะใส่น้ำบริเวณชานหน้าบ้านจะหายไป</p>

ตารางที่ 5.4 แสดงการวิเคราะห์พฤติกรรมของชาวบ้าน

5.4 การเลือกใช้วัสดุก่อสร้าง

แต่เดิมชาวบ้านใช้วัสดุที่หาได้ตามธรรมชาติ จากข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์ในหัวข้อนี้เป็น ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ ฝ้าสังเกต และจากภาพถ่ายลักษณะทั่วไปของหมู่บ้านที่ทำการศึกษ ข้อมูลที่ได้จึงอยู่ในรูปของข้อมูลด้านกายภาพ ผู้วิจัยได้เริ่มศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เมื่อลงพื้นที่สำรวจได้พูดคุยสอบถามแบบไม่เป็นทางการกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายสังคมที่มีหน้าที่ดูแลหมู่บ้าน พ่อหลวง (ผู้ใหญ่บ้าน) ผู้ช่วยพ่อหลวง และชาวบ้านที่มารวมกลุ่มพูดคุยกันบริเวณลานหมู่บ้าน ได้รับ ข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้านที่ศึกษาแยกตามหัวข้อต่างๆ ได้ ดังนี้

- รูปแบบเรือนและรูปทรงหลังคา
- ขนาดที่ดิน การใช้สอยพื้นที่บริเวณโดยรอบเรือน และการล้อมรั้ว
- ขนาดตัวเรือน และจำนวนชั้นของเรือน
- วัสดุที่ใช้ทำโครงสร้างหลัก ผนัง ผนัง หลังคา ประตู หน้าต่าง รั้ว ครัว และห้องน้ำ-ส้วม
- การใช้สอยพื้นที่ภายในเรือน

เมื่อได้ใช้เทคนิคสำรวจภาคสนามเป็นรายหลังคาเรือน ทำการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ รูปแบบเรือน พบว่า

เรือนแบบดั้งเดิม คือ เรือนที่มีรูปแบบดั้งเดิมที่มีเหลืออยู่ในปัจจุบันของหมู่บ้าน เรือนเหล่านี้มีการปลูกสร้างในระยะแรกของการตั้งหมู่บ้าน (ประมาณปี พ.ศ.2532) ก่อสร้างโดยใช้วัสดุที่หาได้เองตามธรรมชาติ เช่น โครงสร้างหลักทำจากลำต้นของไม้เนื้อแข็งที่ยังไม่ได้ผ่านการแปรรูป ผนัง ผนัง และโครงหลังคาทำจากไม้ไผ่ ใช้หญ้าคามัดกับตอกเป็นวัสดุมุงหลังคา ส่วนประตูทำจากลำต้น ไม้เนื้อแข็ง ตัวเรือนไม่มีหน้าต่าง เรือนประเภทนี้มีจำนวน 25 หลัง จากการสำรวจเรือน 61 หลัง คิดเป็นร้อยละ 40.98

เรือนแบบประยุกต์ คือ เรือนที่มีรูปแบบผสมผสานโดยอาจใช้วัสดุเดิมจากการรื้อย้าย ต่อเติมด้วยวิธีการสมัยใหม่ หรืออาจสร้างเลียนแบบผังพื้นบ้านดั้งเดิมแต่ใช้วัสดุสมัยใหม่ เช่น ใช้เสาคสล.แทนเสาไม้แต่ส่วนผนังเรือนยังคงเป็นไม้ไผ่ หรือโครงสร้างหลักของเรือนทำจากลำต้นของไม้เนื้อแข็งที่ยังไม่ได้ผ่านการแปรรูปแต่ส่วนพื้นและผนังทำจากไม้แปรรูปแล้ว เป็นต้น เรือนประเภทนี้มีจำนวน 23 หลัง จากการสำรวจเรือน 61 หลัง คิดเป็นร้อยละ 37.70

เรือนแบบใหม่ หมายถึง เรือนที่มีการสร้างขึ้นในระยะหลัง มีผังพื้นที่เปลี่ยนแปลงไปจากบ้านแบบดั้งเดิม โครงสร้างและส่วนประกอบเป็นวัสดุสมัยใหม่ เช่น ไม้เนื้อแข็งที่ผ่านการแปรรูป สังกะสี กระเบื้อง คอนกรีต อิฐ เป็นต้น เรือนประเภทนี้มีจำนวน 13 หลัง จากการสำรวจเรือน 61 หลัง คิดเป็นร้อยละ 21.31

รูปทรงหลังคา เป็นองค์ประกอบของลักษณะที่อยู่อาศัยที่มีส่วนสำคัญในการบ่งบอกถึง

รูปที่ 5.25 หลังคาทรงจั่วของชาวลานูที่มีการต่อเติม
กันสาดหน้าคา

ประเภทของชนเผ่าที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นๆ ถ้าบุคคลทั่วไปพิจารณาหมู่บ้านชาวเขาจากรูปแบบเรือนจะสามารถสังเกตเห็นได้ว่า เรือนของชาวเขาแต่ละชนเผ่าที่มีความแตกต่างกันในเรื่องของรูปทรงหลังคาซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละเผ่า ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 แล้วว่า ชาวเขาเผ่าลาหู่มีรูปทรงหลังคาเป็นแบบทรงจั่วความลาดเอียงของหลังคาประมาณ 30-37 องศา (ดูรูป 5.25 ประกอบ) แสดงถึงเอกลักษณ์ที่เด่นชัดมาตั้งแต่ดั้งเดิม ดังนั้นเมื่อผู้วิจัยใช้เทคนิคการสังเกตใน

เรื่องรูปทรงหลังคาของหมู่บ้านมูเซอลาบา พบว่า

- เรือนแบบดั้งเดิมหลังคาทรงจั่วที่ไม่มีการต่อเติมชายคา มีจำนวน 2 หลัง จากทั้งหมด 25 หลัง คิดเป็นร้อยละ 8 ที่เหลือเป็นหลังคาทรงจั่วที่มีการต่อเติมชายคากันฝนทางด้านชันขึ้นเรือนและด้านหลังเรือน จำนวน 23 หลัง คิดเป็นร้อยละ 92
- เรือนแบบประยุกต์ ที่ไม่มีการต่อเติมชายคา มีจำนวน 6 หลัง จากทั้งหมด 23 หลัง คิดเป็นร้อยละ 26.09 ที่เหลือเป็นหลังคาทรงจั่วที่มีการต่อเติมชายคากันฝนทางด้านชันขึ้นเรือนและด้านหลังเรือน จำนวน 17 หลัง คิดเป็นร้อยละ 73.91
- เรือนแบบใหม่ ที่ไม่มีการต่อเติมชายคา มีจำนวน 8 หลัง จากทั้งหมด 13 หลัง คิดเป็นร้อยละ 61.54 ที่เหลือเป็นหลังคาทรงจั่วที่มีการต่อเติมชายคาหรือผ้าใบกันฝนทางด้านชันขึ้นเรือนและด้านหลังเรือน จำนวน 5 หลัง คิดเป็นร้อยละ 38.46

รูปที่ 5.26 เรือนแบบใหม่ ที่มีการต่อเติมผ้าใบกันสาด

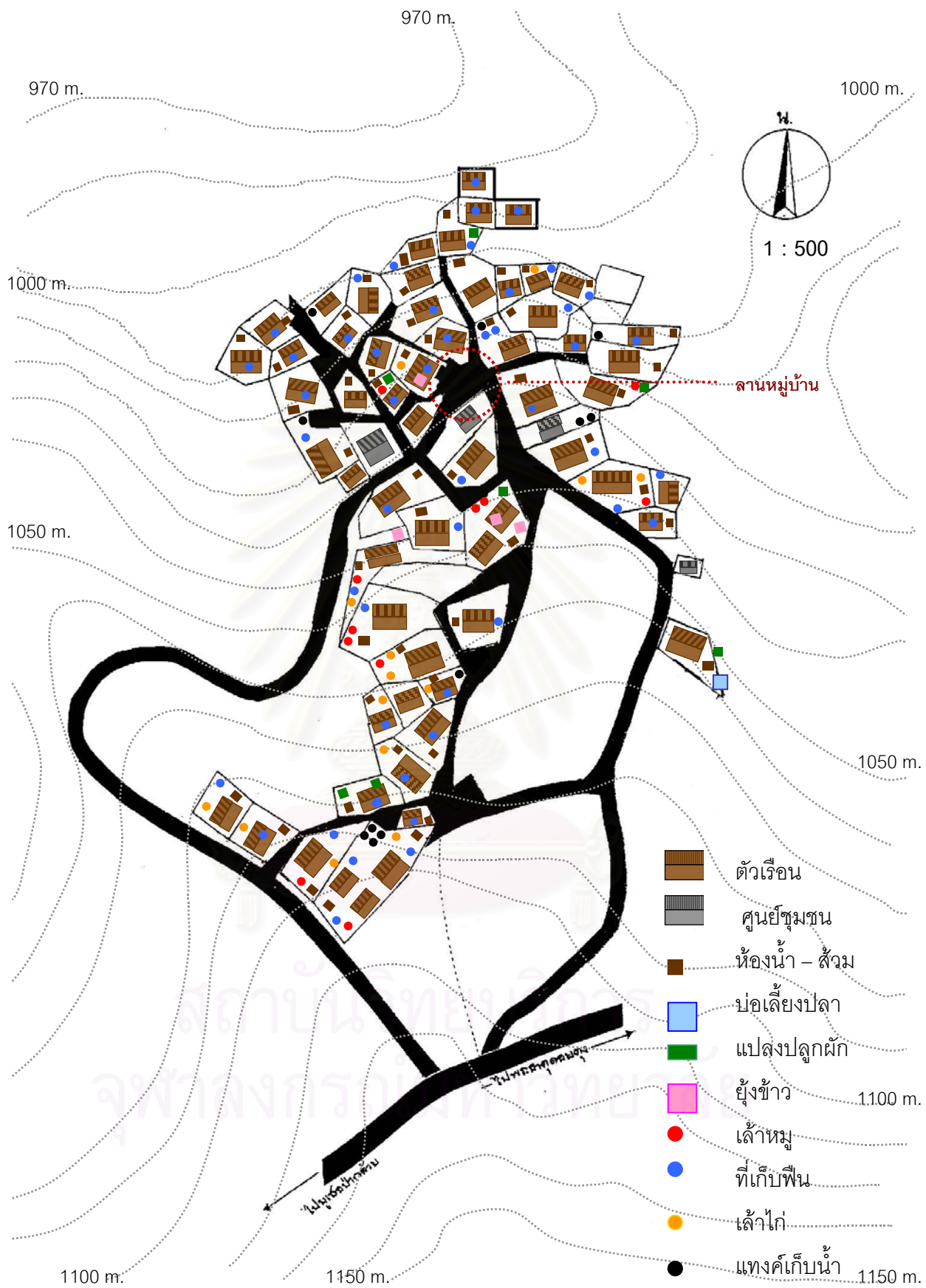
สำหรับ ขนาดที่ดิน การใช้สอยพื้นที่บริเวณโดยรอบเรือน และการล้อมรั้ว จากการสำรวจพบว่า จำนวนที่อยู่อาศัย 55 แปลง (ข้อมูลจากฝ่ายสังคม ดังที่กล่าวไว้ในหน้า 47) การสำรวจโดยเฉลี่ยมีที่ดินอยู่อาศัยเฉลี่ยในช่วง 70 - 140 ตารางวา มีที่ดินอยู่อาศัยน้อยกว่า 70 ตารางวา จำนวน 21 หลัง คิดเป็นร้อยละ 38.18 มีที่ดินอยู่อาศัยในช่วง 70 - 140 ตารางวา จำนวน 30 หลัง คิดเป็นร้อยละ 54.55 มีที่ดินอยู่อาศัยมากกว่า 140 ตารางวา จำนวน 4 หลัง คิดเป็นร้อยละ 7.27

การใช้สอยพื้นที่บริเวณโดยรอบเรือน นั้น จากการสำรวจจำนวน 55 แปลง มีอยู่ 6 แปลง คิดเป็นร้อยละ 10.91 ที่ปล่อยพื้นที่ให้ว่างโดยไม่ใช้ประโยชน์ ส่วนที่ได้ใช้ประโยชน์มีจำนวน 49 แปลง คิดเป็นร้อยละ 89.09 พื้นที่ว่างเกือบทุกหลังคาเรือนใช้สำหรับเลี้ยงไก่และเก็บฟืน แต่บางหลังคาเรือนไม่มีเล้าไก่ (เป็นการเลี้ยงแบบปล่อย เวลากลางคืนให้นอนตามฟุ่มไม้) ส่วนพื้นที่เก็บฟืนบางหลังคาเรือนเก็บไว้ได้ถุนบ้าน เนื่องจากพื้นที่ว่างรอบบ้านมีอยู่น้อยและการเก็บไว้ได้ถุนเรือนไม่จำเป็นต้องสร้างที่เก็บ แต่ก็สามารถกันแดดและฝนได้ดีเช่นกัน การใช้ประโยชน์เพื่อการอื่นเพิ่มเติม เช่น เลี้ยงหมู จำนวน 9 แปลง แปลงปลูกผัก จำนวน 5 แปลง ยุ้งฉาง จำนวน 3 แปลง และที่จอดรถ ปีกอล์ฟเพื่องานรับจ้าง จำนวน 2 แปลง (ดูแผนที่ 5.40 ประกอบ)

รั้ว จากทั้งหมด 55 แปลง แยกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ ไม่มีรั้ว จำนวน 37 แปลง คิดเป็นร้อยละ 67.27 และมีรั้วไม้ไผ่ จำนวน 18 แปลง คิดเป็นร้อยละ 32.73

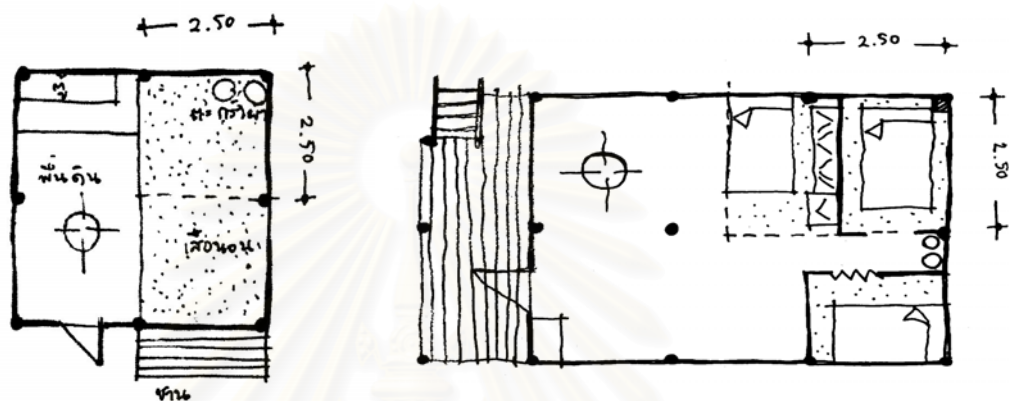
รูปที่ 5.27 รั้วไม้ไผ่

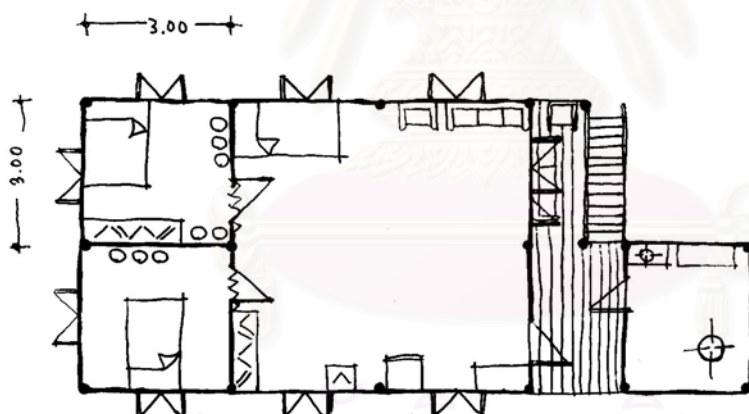
ที่มา : ผู้วิจัย

แผนที่ 5.4 แสดงการใช้ประโยชน์ของที่ดินในแต่ละแปลง

ขนาดตัวเรือน จากการสำรวจ 61 หลังคาเรือน (จากการสำรวจของผู้วิจัยในหน้า 57) จากการแบ่งตามสัดส่วนพื้นที่ที่ใช้สอยแบ่งได้ 3 ขนาด คือ ตัวเรือนขนาดเล็ก มีพื้นที่ใช้สอยภายในตัวเรือนน้อยกว่า 30 ตารางเมตร จำนวน 14 หลัง คิดเป็นร้อยละ 22.95 ตัวเรือนขนาดกลาง มีพื้นที่ใช้สอยภายในตัวเรือนอยู่ในช่วง 30 - 60 ตารางเมตร จำนวน 37 หลัง คิดเป็นร้อยละ 60.66 ตัวเรือนขนาดใหญ่ มีพื้นที่ใช้สอยภายในตัวเรือนมากกว่า 60 ตารางเมตร จำนวน 10 หลัง คิดเป็นร้อยละ 16.39

รูปที่ 5.28 - 5.29 ตัวเรือนขนาดเล็ก (หลังคาเรือนที่ 7) และตัวเรือนขนาดกลาง (หลังคาเรือนที่ 37)

รูปที่ 5.30 ตัวเรือนขนาดใหญ่ (หลังคาเรือนที่ 39)

จำนวนชั้นของเรือน จากการสำรวจทั้งหมด 61 หลังคาเรือน พบว่า เป็นเรือน 2 ชั้น จำนวน 3 หลัง คิดเป็นร้อยละ 4.29 ซึ่งเรือนที่พบเป็นการใช้พื้นที่ชั้นล่างสำหรับห้องโถงเพื่อเก็บของเท่านั้น ไม่มีการดัดแปลงเป็นห้องรูปแบบอื่น เรือนชั้นเดียวยกได้ถุนสูงมากกว่า 1.20 เมตร จำนวน 9 หลัง คิดเป็นร้อยละ 14.75 เรือนที่พบเป็นการใช้พื้นที่โถงของได้ถุนสำหรับตากผ้าและเก็บของเท่านั้น ไม่มีการกั้นห้อง เรือนชั้นเดียวยกได้ถุนเตี้ย 0.60 - 1.20 เมตร จำนวน 42 หลัง คิดเป็นร้อยละ 68.85 เรือนที่พบเป็นการใช้พื้นที่โถงของได้ถุนสำหรับเก็บฟืน เลี้ยงไก่ เล้าหมู เก็บของทั่วไป และบางเรือนใช้เก็บจักรยานยนต์ เรือนชั้นเดียวติดพื้นทั้งหลัง จำนวน 7 หลัง คิดเป็นร้อยละ 11.48

วัสดุที่ใช้ทำโครงสร้างหลัก พื้น ผนัง หลังคา ประตู หน้าต่าง รั้ว ครัว และห้องน้ำ การสำรวจพบว่า ลักษณะกายภาพของที่อยู่อาศัยจากการลงสำรวจภาคสนามในครั้งแรกตามบทที่ 3 นั้น มีสัดส่วนของเรือนแต่ละประเภท ดังนี้ (ดูคำจำกัดความประเภทของเรือน หน้า 4)

เรือนวัสดุไม่ถาวร	จำนวน	38	หลัง คิดเป็นร้อยละ 62.30
เรือนวัสดุกึ่งถาวร	จำนวน	10	หลัง คิดเป็นร้อยละ 16.39
เรือนวัสดุถาวร	จำนวน	13	หลัง คิดเป็นร้อยละ 21.31

แต่หลังจากการลงภาคสนามครั้งที่ 2 พบว่า หลังคาเรือนที่ 4/1, 28 และ 14 กำลังเปลี่ยนจากเรือนวัสดุไม่ถาวรเป็นเรือนวัสดุกึ่งถาวร ทำให้เกิดแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเรือนให้มีความคงทนมากขึ้น สัดส่วนของเรือนแต่ละประเภทจึงเปลี่ยนไปเป็น

เรือนวัสดุไม่ถาวร	จำนวน	35	หลัง คิดเป็นร้อยละ 57.38
เรือนวัสดุกึ่งถาวร	จำนวน	13	หลัง คิดเป็นร้อยละ 21.31
เรือนวัสดุถาวร	จำนวน	13	หลัง คิดเป็นร้อยละ 21.31

โครงสร้างหลักของเรือน จากทั้งหมด 61 หลังคาเรือน แยกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ ใช้ลำต้นของต้นไม้ขนาดต่างๆ ตามแบบเรือนดั้งเดิม จำนวน 39 หลัง คิดเป็นร้อยละ 63.93 โครงสร้างหลักแบบไม้แปรรูป 18 หลัง คิดเป็นร้อยละ 29.51 เกือบทั้งหมดของโครงสร้างหลักแบบนี้จะใช้เสาเรือนคอนกรีตเสริมเหล็กต่อกับเสาไม้จริง ที่เหลือเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กทั้งหลัง จำนวน 4 หลัง คิดเป็นร้อยละ 6.56 ซึ่งทั้งหมดเป็นเรือนชั้นเดียวติดพื้นทั้งหลัง

รูปที่ 5.31 โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กต่อกับเสาไม้จริง

รูปที่ 5.32 โครงสร้างลำต้นของต้นไม้ขนาดต่างๆ

พื้น จากทั้งหมด 61 หลังคาเรือน แยกได้เป็น 5 รูปแบบ คือ พื้นไม้แปรรูป จำนวน 20 หลัง คิดเป็นร้อยละ 32.79 พื้นฟาก จำนวน 34 หลัง คิดเป็นร้อยละ 55.74 พื้นปูน จำนวน 2 หลัง คิดเป็นร้อยละ 3.28 พื้นคอนกรีตปูกระเบื้องเคลือบ จำนวน 2 หลัง คิดเป็นร้อยละ 3.28 ที่เหลือเป็นพื้นดินตามธรรมชาติ จำนวน 3 หลัง คิดเป็นร้อยละ 4.92 เป็นที่สังเกตว่าพื้นปูน พื้นคอนกรีตปูกระเบื้อง

เคลือบ และพื้นดิน ทั้งหมดเป็นพื้นของเรือนแบบติดพื้นทั้งหลัง เป็นที่น่าสังเกตว่าทุกหลังคาเรือนไม่ว่าพื้นของเรือนจะเป็นรูปแบบใด ต้องมีการปูเสื่อทอหรือเสื่อน้ำมันที่พื้นเรือนบริเวณส่วนพักผ่อนทุกหลังเพื่อกันแรงลมที่เข้ามาตามร่องพื้น

รูปที่ 5.33 พื้นฟากปูเสื่อทอและผนังฟาก

รูปที่ 5.34 พื้นไม้แปรรูปปูเสื่อทอและผนังไม้แปรรูป

ผนัง จากทั้งหมด 61 หลังคาเรือน แยกได้เป็น 4 รูปแบบ คือ ผนังไม้แปรรูป จำนวน 11 หลัง คิดเป็นร้อยละ 18.03 ผนังฟาก จำนวน 42 หลัง คิดเป็นร้อยละ 68.85 ผนังไม้ธรรมชาติ จำนวน 4 หลัง คิดเป็นร้อยละ 6.56 ผนังก่ออิฐฉาบปูน จำนวน 4 หลัง คิดเป็นร้อยละ 6.56 ซึ่งทั้งหมดเป็นผนังของเรือนแบบติดพื้นทั้งหลัง

รูปที่ 5.35 ผนังฟากลดหลาดต่างๆ ที่ใช้เป็นผนัง โดยส่วนที่มีสีดำเนื่องจากถูกควันจากเตาไฟอยู่เป็นประจำ

หลังคา จากทั้งหมด 61 หลังคาเรือน แยกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ หลังคาหญ้าคา จำนวน 41 หลัง คิดเป็นร้อยละ 67.21 หลังคากระเบื้อง 12 หลัง คิดเป็นร้อยละ 19.67 หลังคาสังกะสี 8 หลัง คิดเป็นร้อยละ 13.12 เป็นที่น่าสังเกตว่าเรือนวัสดุถาวรและเรือนวัสดุกึ่งถาวรที่ใช้วัสดุคลุมหลังคาเป็นสังกะสีและกระเบื้องมีการติดฝ้าเพดาน สามารถแบ่งรูปแบบของฝ้าเพดานได้ 2 แบบ คือ ฝ้า

ไม้ไผ่ทำขึ้นเอง จำนวน 2 หลัง และฝ้ายิปซัมบอร์ด จำนวน 4 หลัง รวม 6 หลัง จาก 20 หลัง คิดเป็น ร้อยละ 30

รูปที่ 5.36 ฝ้าไม้ไผ่

รูปที่ 5.37 ฝ้ายิปซัมบอร์ด

ประตู จากทั้งหมด 61 หลังคาเรือน แยกได้เป็น 4 รูปแบบ คือ ประตูสำเร็จจากไม้แปรรูป จำนวน 19 หลัง คิดเป็นร้อยละ 31.15 ประตูไม้ธรรมชาติที่ทำขึ้นเอง จำนวน 7 หลัง คิดเป็นร้อยละ 11.47 ประตูสังกะสี จำนวน 17 หลัง คิดเป็นร้อยละ 27.87 และประตูพากไม้ไผ่ จำนวน 18 หลัง คิดเป็นร้อยละ 29.51 เป็นที่น่าสังเกตว่าประตูของห้องนอนจะใช้ฝ้าลักษณะคล้ายม่านช่วยบังสายตา

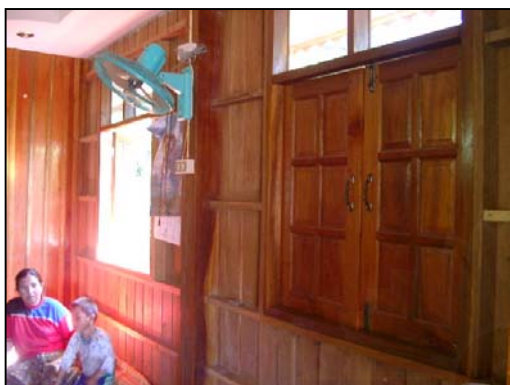
รูปที่ 5.38 พื้น ผนัง และประตูไม้ธรรมชาติ

รูปที่ 5.39 ประตูไม้แปรรูปและม่านบังสายตา

หน้าต่าง จากทั้งหมด 61 หลังคาเรือน แยกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ ไม่มีหน้าต่างตามแบบ เรือนดั้งเดิม จำนวน 45 หลัง คิดเป็นร้อยละ 73.77 หน้าต่างกรอบไม้-บานไม้ จำนวน 15 หลัง คิดเป็นร้อยละ 24.59 และหน้าต่างกรอบไม้-บานกระจก จำนวน 1 หลัง คิดเป็นร้อยละ 1.64 ซึ่งเรือน ใดที่ติดบานกระจกจะมีการติดเหล็กดัดกันกระจกแตกและกันขโมย เป็นที่น่าสังเกตว่าเรือนที่มีหน้าต่าง เกือบทั้งหมดจะเป็นเรือนประเภทถาวรและกึ่งถาวรเท่านั้น บางเรือนจะมีการติดหน้าต่างบาน

เกิดบริเวณที่ไม่มีพื้นที่สำหรับเปิดบานหน้าต่าง หรือจุดอันตราย เช่น บันไดทางขึ้นเรือน ประมาณ เรือนละ 1 ตำแหน่ง

รูปที่ 5.40 ผนังไม้แปรรูปและหน้าต่างกรอบไม้-บานไม้

รูปที่ 5.41 หน้าต่างกรอบไม้-บานกระเจกที่มีการติดเหล็กดัด

ครัว จากทั้งหมด 61 หลังคาเรือน มีครัวอยู่ในเรือนนอนจำนวน 37 หลัง ตามรูปแบบเรือนดั้งเดิม คิดเป็นร้อยละ 60.65 ที่เหลือจำนวน 24 หลัง ที่มีการแยกครัวออกจากเรือนนอน คิดเป็นร้อยละ 36.35 สามารถแบ่งวัสดุก่อสร้างส่วนห้องครัวได้ ดังนี้ ครัวผนังก่ออิฐบล็อก จำนวน 12 หลัง คิดเป็นร้อยละ 50 ผนังพาด จำนวน 10 หลัง คิดเป็นร้อยละ 41.68 ผนังไม้แปรรูป จำนวน 1 หลัง คิดเป็นร้อยละ 4.16 และผนังสังกะสี จำนวน 1 หลัง คิดเป็นร้อยละ 4.16 วัสดุที่ใช้เป็นหลังคาห้องครัวแยกได้เป็น 3 ประเภท คือ หลังคาสังกะสี จำนวน 12 หลัง คิดเป็นร้อยละ 50 หลังคาหญ้าคา จำนวน 7 หลัง คิดเป็นร้อยละ 29.17 และหลังคากระเบื้อง จำนวน 5 หลัง คิดเป็นร้อยละ 20.83 เป็นที่น่าสังเกตว่าห้องครัวส่วนใหญ่ที่มีผนังก่ออิฐบล็อกจะนิยมไม่ก่ออิฐถึงระดับหลังคา แต่จะใช้ไม้จริงตีเว้นร่องตามแนวตั้ง ประมาณ 2 นิ้ว เพื่อเป็นช่องระบายควันไฟแทนการใช้อิฐบล็อก ภายในครัวจะมีฟูกหรือเสื่อที่ใช้สำหรับเป็นที่นอนในฤดูหนาว เพื่อให้ได้รับความอุ่นจากเตาไฟ

รูปที่ 5.42 ไม้จริงตีเว้นร่องเพื่อระบายควันไฟภายในครัว

รูปที่ 5.43 ฟูกนอนเพื่อให้ได้รับความอุ่นจากเตาไฟภายในครัว

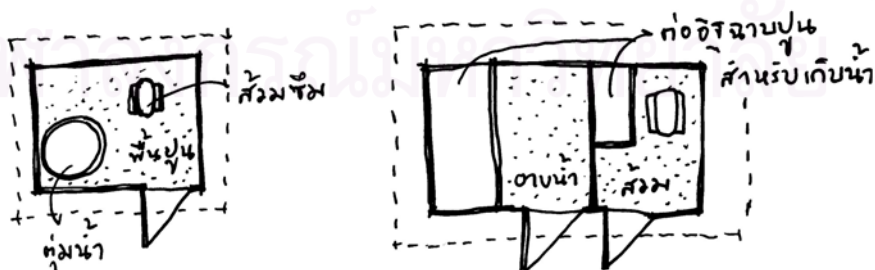

รูปที่ 5.44 ครั้วผนังก่ออิฐบล็อก หลังคากระเบื้อง

รูปที่ 5.45 ครั้วผนังฟาก หลังคาหญ้าคา

ห้องน้ำ-ห้องส้วม เนื่องจากเป็นองค์ประกอบใหม่ของเรือนตามแผนพัฒนาระยะที่ 1 เพื่อสุขอนามัยที่ดี ดังนั้น ลักษณะการใช้งานในปัจจุบันจึงยังคงเป็นส้วมซึมและการอาบน้ำแบบใช้การตักอาบจากตุ่ม สำหรับพื้นที่ในส่วนนั้นนอกจากใช้เป็นส่วนของการซัปดาห์ อาบน้ำ และซักผ้า บางส่วนยังใช้สำหรับตากผ้าเมื่อเกิดฝนตกอีกด้วย จากทั้งหมด 61 หลังคาเรือน มีห้องน้ำ-ห้องส้วมกระจายอยู่จำนวน 48 หลัง หลังคาเรือนที่เหลือใช้ร่วมกับหลังคาเรือนใกล้เคียง ห้องน้ำ-ห้องส้วมที่มีหลังคาเรือนใช้ร่วมกันมากที่สุด ได้แก่ ห้องน้ำ-ห้องส้วมของหลังคาเรือนที่ 8 มีผู้มาใช้ร่วมจำนวน 3 หลัง วัสดุก่อสร้างส่วนห้องน้ำ-ห้องส้วมสามารถแบ่งได้ 3 ประเภท ดังนี้ ส่วนห้องน้ำ-ห้องส้วมผนังก่ออิฐบล็อก จำนวน 18 หลัง คิดเป็นร้อยละ 37.50 ผนังฟาก จำนวน 20 หลัง คิดเป็นร้อยละ 41.67 และผนังสังกะสี จำนวน 10 หลัง คิดเป็นร้อยละ 20.83 วัสดุที่ใช้เป็นหลังคาส่วนห้องน้ำ-ห้องส้วมแยกได้เป็น 3 ประเภท คือ หลังคาสังกะสี จำนวน 37 หลัง คิดเป็นร้อยละ 77.08 หลังคาหญ้าคา จำนวน 3 หลัง คิดเป็นร้อยละ 6.25 หลังคากระเบื้อง จำนวน 3 หลัง คิดเป็นร้อยละ 6.25 และหลังคาพลาสติก จำนวน 5 หลัง คิดเป็นร้อยละ 10.42

รูปที่ 5.46 ผังพื้นห้องน้ำ-ห้องส้วมที่มีการใช้งานอยู่ในหมู่บ้าน

รูปที่ 5.47 ห้องน้ำ-ห้องส้วมของหลังคาเรือนที่ 8 มีผู้มาใช้รวมมาก
ที่สุตรวม 3 หลัง

รูปที่ 5.48 ห้องน้ำ-ห้องส้วมผนังฟากหลังคาสังกะสี   รูปที่ 5.49 ห้องน้ำ-ห้องส้วมผนังอิฐบล็อกฉาบปูนหลังคากระเบื้อง
การใช้สอยพื้นที่ภายในเรือน แบ่งส่วนประกอบได้เป็น ส่วนใหญ่ๆ ได้แก่

1. บันได เป็นส่วนที่ใช้ขึ้น-ลงเรือน ทำด้วยไม้จริง กว้างประมาณ 1 เมตร ไม่มีชานพัก ไม่ว่าจะเรือนนั้นจะเป็นเรือนแบบดั้งเดิมที่สูง 0.60 เมตร ไปจนถึงเรือนประยุกต์หรือเรือนแบบใหม่ที่มีระดับความสูงจากดินถึงพื้นเรือน 2.00 เมตร

รูปที่ 5.50 บันไดของเรือนที่มีผู้เฒ่าและเด็กจะมี
แผ่นไม้รองกันตก

2. **ชาน** เป็นส่วนของทางเดินเข้าเรือน ในแบบดั้งเดิมตามที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 จะไม่มีหลังคาคลุม แต่เนื่องจากน้ำฝนทำให้พื้นที่ส่วนชานเกิดการผุพังได้ง่ายและเร็วกว่าส่วนอื่น จึงมีการพัฒนาต่อเติมหลังคาให้คลุมพื้นที่ส่วนชานขึ้น เรือนชานมักนิยมเปิดโล่ง มองติดต่อกับภายนอกได้ มีพื้นที่บางส่วนสำหรับล้างจานหรือเก็บภาชนะเก็บน้ำ เรือนแบบใหม่นิยมนำพื้นที่ส่วนนี้มาเป็นส่วนรับแขกและนั่งเล่น

รูปที่ 5.41 – 5.52 พื้นที่ชานบางส่วนสำหรับล้างจานหรือเก็บภาชนะเก็บน้ำ

3. **พักผ่อน** เป็นส่วนที่อยู่กลางเรือนก่อนถึงห้องนอน เป็นพื้นที่โล่งไม่มีการกั้นห้อง พื้นที่ส่วนนี้ถ้าเป็นลักษณะของเรือนดั้งเดิมจะเป็นส่วนสำหรับรับแขก ดูโทรทัศน์ นอนเล่นทานอาหาร ไปจนถึงใช้นอนในเวลากลางวัน แต่สำหรับเรือนแบบใหม่จะใช้พื้นที่ส่วนนี้สำหรับรับแขก ดูโทรทัศน์ นอนเล่นเท่านั้น อาจใช้นอนในเวลากลางวันบ้างถ้ามีแขกมาเยี่ยม ไม่มีการใช้สำหรับทานอาหาร
4. **ห้องนอน** ใช้สำหรับหลับนอน เก็บเสื้อผ้า ของมีค่าต่างๆ เป็นพื้นที่ส่วนตัวของเรือนที่มีการกั้นห้องอย่างมิดชิด เป็นลักษณะของพื้นที่ภายในอย่างแท้จริง แต่เดิมห้องนอนมีเพียง 1-2 ห้อง แต่ในปัจจุบันมีการกั้นห้องเพิ่มสำหรับลูกสาวและลูกที่แต่งงาน แต่ยังไม่ได้ย้ายครอบครัวออกไป
5. **หิ้งบูชา** มีลักษณะคล้ายหิ้งพระขนาดเล็กทำจากไม้ แต่สำหรับชาวลาหู่หิ้งนี้มีไว้สำหรับระลึกถึงพ่อ-แม่ที่เสียชีวิตไปแล้ว บางครัวเรือนมีการสร้างหิ้งพระแทนหิ้งบรรพบุรุษตามแบบคนเมือง
6. **ครัว** เป็นส่วนที่ใช้ประกอบอาหารและทานอาหาร เรือนแบบดั้งเดิมจะมีพื้นที่ครัวพื้นอยู่บริเวณใกล้กับทางขึ้นเรือนเสมอ แต่เรือนประยุกต์และเรือนใหม่ที่แยกครัวออกจากเรือนนอน ไม่มีทิศทางของตำแหน่งที่แน่นอน บางเรือนตั้งอยู่ทางหน้าเรือน บางเรือนอยู่ทางด้านหลัง หรือด้านขวาของเรือนก็ได้ จากที่เป็นแบบนี้เพราะการสร้าง

เรือนจะสร้างเรือนใหญ่ให้มีทิศทางและตำแหน่งที่ดีก่อนจึงค่อยสร้างห้องครัวตามพื้นที่ว่างในตำแหน่งต่างๆ กันไป

7. ชั้นเก็บของเหนือเตาพื้น เป็นส่วนที่อยู่เหนือเตาพื้นมีเฉพาะเรือนดั้งเดิมและเรือนประยุกต์บางหลังเท่านั้น ทำจากลำไม้ไผ่ขนาดเล็ก ใช้สำหรับวางตะกร้า กระบุง หรือเครื่องสานต่างๆ ใช้ประโยชน์จากควันไฟที่หุงอาหารเป็นสารป้องกันมอด และยังทำให้เครื่องสานมีความคงทน แข็งแรง ไม่ผุกรอบ เครื่องสานจึงมีสีดำ

รูปที่ 5.53 ชั้นเก็บของเหนือเตาพื้น

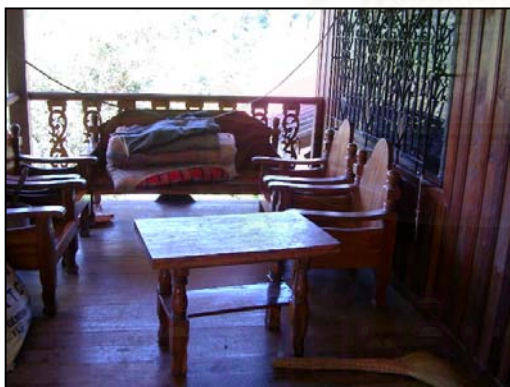
8. ห้องเก็บของ เป็นห้องอยู่บริเวณใต้ถุนเรือนใหม่ 2 ชั้น ก่ออิฐฉาบปูน สำหรับเก็บข้าวของเครื่องใช้ที่ไม่ได้ใช้งานแล้ว เรือนแบบประยุกต์ส่วนใหญ่เว้นพื้นที่ส่วนใต้ถุนไว้เพื่อกันเป็นห้องเก็บของในอนาคต

รูปที่ 5.54 ห้องเก็บของของเรือนใหม่ 2 ชั้น

จากการใช้แบบสัมภาษณ์จำนวน 51 หลัง (หลังคาเรือนที่เหลือไม่สามารถเข้าสำรวจได้เนื่องจากไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้อยู่อาศัยและบางเรือนเป็นการอยู่อาศัยแบบชั่วคราว ดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น) ทั้งหมดที่ใช้ประโยชน์เฉพาะการอยู่อาศัยเท่านั้น ไม่ได้ประกอบกิจกรรมอื่นเกี่ยวกับอาชีพ หรือทำกิจการนอกเหนือจากการอยู่อาศัย จำนวน 48 หลัง คิดเป็นร้อยละ 94.12 แบ่งการใช้พื้นที่ภายในเรือนได้ ดังนี้

- เรือนที่ยังคงการใช้พื้นที่ตามแบบดั้งเดิมหรือเรือนที่ยังมีเตาฟืนอยู่ในเรือนนอน เรือนประเภทนี้แบ่งการใช้พื้นที่ย่อยภายในได้เป็น 6 ส่วน คือ บันได ชาน ส่วนนอน ส่วนพักผ่อน ส่วนครัว และชั้นเก็บของเหนือเตาฟืน ซึ่งทั้งหมดยังคงเป็นเรือนวัสดุไม้ถาวรและเรือนวัสดุกึ่งถาวร
- เรือนดั้งเดิมแบบสร้างตามความเชื่อที่แยกเรือนออกจากครัวเรือนใหญ่ เรือนประเภทนี้แบ่งการใช้พื้นที่ย่อยภายในได้เป็น 4 ส่วน คือ ชาน ส่วนนอน ส่วนพักผ่อน ส่วนครัว และชั้นเก็บของเหนือเตาฟืน ซึ่งทั้งหมดเป็นเรือนวัสดุไม้ถาวร
- เรือนประยุกต์ที่ไม่แยกครัวออกจากเรือนนอน แบ่งการใช้พื้นที่ย่อยภายในเรือนได้เป็น 6 ส่วน คือ บันได ชาน ส่วนนอน ส่วนพักผ่อน ส่วนครัว และชั้นเก็บของเหนือเตาฟืน
- เรือนประยุกต์ เรือนใหม่ หรือเรือนที่มีการแยกครัวออกจากเรือนนอน เรือนประเภทนี้แบ่งการใช้พื้นที่ย่อยภายในเรือนนอนได้เป็น 6 ส่วน คือ บันได ชาน ส่วนนอน ส่วนพักผ่อน และส่วนเก็บของ บางเรือนใช้ส่วนชานหน้าบ้านเพื่อรองรับแขก ถ้าเป็นเรือนประยุกต์หรือเรือนใหม่แบบติดพื้นทั้งหมดจะไม่มีส่วนของบันได แต่จะมีชานขนาดเล็กบริเวณหน้าทางเข้าเรือนแทน ซึ่งทั้งหมดเป็นเรือนประเภทกึ่งถาวรและเรือนวัสดุถาวรเท่านั้น

รูปที่ 5.55 ส่วนชานหน้าบ้านเพื่อรองรับแขก

รูปที่ 5.56 ส่วนนอนและส่วนพักผ่อนของเรือนแบบดั้งเดิม

ส่วนที่เหลือจำนวน 3 หลัง คิดเป็นร้อยละ 5.88 ประกอบอาชีพทำนาจึงเพิ่มพื้นที่ส่วนหนึ่งภายในเรือน เพื่อเก็บผลผลิตก่อนที่จะนำไปจำหน่ายต่อไป

พื้นที่ส่วนหึ่งบูชาในปัจจุบันจากการสำรวจ พบว่า เหลือเรือนเพียงร้อยละ 50 ของหลังคาเรือนทั้งหมดที่มีส่วนหึ่งบูชา พื้นที่ส่วนนี้ตามความเชื่อจะตั้งอยู่ในส่วนห้องนอนของผู้เฒ่าเท่านั้น หลังคาเรือนที่ไม่มีหึ่งบูชาให้เหตุผลว่า พ่อ-แม่ยังไม่เสียชีวิตก็ไม่มีการสร้างหึ่งบูชาหรือคิดว่าไม่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต จากการสำรวจ พบว่า มีจำนวน 3 เรือนที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทาง

ศาสนา (หมอผี) จะมีพื้นที่ในการประกอบหรือเก็บของในการทำพิธี 1 ห้อง ซึ่งห้องนี้อยู่ทางด้านในของเรือนติดกับห้องนอน ผู้อื่นห้ามจับต้องของที่ทำพิธี

รูปที่ 5.57 หิ้งบูชาทั่วไป

รูปที่ 5.58 ห้องทำพิธีของหมอผี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเภทของเรือน	ส่วนประกอบเรือน							
	บันได	ชาน	พัก ผ่อน	ห้อง นอน	หิ้งบูชา	ครัว	ชั้นเก็บ ของ เหนือ เตาพื้น	เก็บ ของ
เรือนดั้งเดิมชั้นเดียวใต้ถุน เตี้ย	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี	ไม่มี
เรือนดั้งเดิมแบบแยก ครอบครัว	ไม่มี	มี	มี	มี	ไม่มี	มี	มี	ไม่มี
เรือนประยุกต์ชั้นเดียวติด พื้นทั้งหลัง	ไม่มี	มี	มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	ไม่มี
เรือนประยุกต์ชั้นเดียวยก ใต้ถุนเตี้ย	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี	ไม่มี
เรือนประยุกต์ชั้นเดียวยก ใต้ถุนสูงมากกว่า 1.20 เมตร	มี	มี	มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	ไม่มี
เรือนใหม่ 2 ชั้น	มี	มี	มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี

ตารางที่ 5.5 แสดงส่วนประกอบของเรือนแต่ละประเภท

จากตารางที่ 5.5 ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า เมื่อชาวบ้านหยุดการรื้อถอนย้ายถิ่นฐาน จะมีการสร้างห้องเก็บของเพิ่มขึ้นเป็นห้องแรกจากองค์ประกอบที่มีอยู่เดิม เพื่อใช้เก็บเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ

5.5 ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าลาหู่ในปัจจุบัน

ข้อมูลชุดสุดท้ายนี้เป็นข้อมูลที่ได้จากการเฝ้าสังเกต การสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ การเตรียมประเด็นในการสัมภาษณ์เกี่ยวข้องกับสาเหตุของการสร้างเรือนหลังใหม่ แทนเรือนหลังเก่า รูปแบบและตำแหน่งของเรือนปัจจุบัน การปรับปรุงซ่อมแซมเรือน การก่อสร้างเรือนใหม่ ปัญหาด้านสาธารณสุข ปัญหาและความต้องการใช้พื้นที่ในปัจจุบัน

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ข้อมูลเจาะลึกกับผู้ครอบครองที่อยู่อาศัยทั้งหมดในหมู่บ้าน จำนวน 51 หลังคาเรือน โดยมองจากภาพรวมและให้ความสำคัญกับความหมายของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมากกว่าการเจาะจงพิจารณาหาข้อเท็จจริงที่มุ่งเน้นแง่มุมใดแง่มุมหนึ่งเท่านั้น ข้อมูลที่ได้มีข้อมูลที่ น่าสนใจ พอสรุปเป็นประเด็นดังนี้

สาเหตุของการสร้างเรือนใหม่ แบ่งสาเหตุได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

ประเภทแรก ผู้ให้สัมภาษณ์เกือบทั้งหมดเคยเปลี่ยนเรือนมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ครั้ง การเปลี่ยนเรือนจะเป็นลักษณะการรื้อเรือนเดิมออกเพื่อสร้างเรือนใหม่ ที่เป็นแบบนี้เนื่องจากตั้งแต่ช่วงแรกที่มีการก่อสร้างหมู่บ้านรูปแบบเรือนเป็นแบบเรือนดั้งเดิมทั้งหมด การเลือกโครงสร้างหลักเพื่อก่อสร้างเรือนจึงเป็นการใช้โครงสร้างที่ทำจากลำต้นไม้ตามธรรมชาติ องค์ประกอบอื่นของเรือนก็เช่นเดียวกัน ดังนั้นความคงทนของเรือนจึงมีอายุตามอายุของประเภทของไม้ที่เลือกใช้ เมื่อส่วนโครงสร้างหลักของเรือนหมดอายุการใช้งานผู้อยู่อาศัยจึงจำเป็นต้องรื้อตัวเรือนออกทั้งหมดเพื่อเปลี่ยนส่วนโครงสร้างหลัก ประมาณระยะเวลาของแต่ละเรือนที่อยู่ได้เฉลี่ย 5-10 ปี

ประเภทหลัง ผู้ให้สัมภาษณ์แต่งงานแล้วแยกเรือนออกมาเป็นเรือนย่อยใกล้เคียงกับเรือนเดิม เรือนประเภทนี้มีการก่อสร้างขึ้นภายหลัง ผู้วิจัยจึงแบ่งย่อยออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ เรือนที่สร้างใหม่แต่คงกระบวนการ รูปแบบ และวัสดุ แบบเดียวกับเรือนดั้งเดิมที่ใช้วัสดุที่หาได้ตามธรรมชาติ เรือนประเภทนี้เมื่อนานไปก็จะเข้าสู่วัฏจักรของเรือนประเภทแรก อีกประเภทเป็นเรือนที่ก่อสร้างตามแบบและวัสดุสมัยใหม่ มีความคงทนมากขึ้นกว่าเรือนเดิม ใช้โครงสร้างหลักเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กผสมกับไม้แปรรูปและวัสดุสมัยใหม่ เช่น พื้นปูกระเบื้องเคลือบ หลังคากระเบื้อง ติดตั้งฝ้าเพดาน เป็นต้น จากการสัมภาษณ์ได้ข้อคิดเห็นจากชาวบ้านว่า เรือนประเภทนี้ดี เนื่องจากไม่ต้องรื้อตัวเรือนออกสร้างใหม่ แต่ในการก่อสร้างครั้งแรกต้องจ่ายเงินจำนวนมาก ชาวบ้านชายกลางคนได้กล่าวว่า "เสียเงินก้อนใหญ่ครั้งเดียวแต่อยู่สบายไปอีกนาน"

รูปแบบพื้นที่ใช้สอยภายในและตำแหน่งของเรือนปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์และการพูดคุยกับชาวบ้าน ผู้วิจัย พบว่า เรือนเกือบทั้งหมดอยู่ในรูปแบบและตำแหน่งทิศทางเดียวกับเรือนเดิม โดยยังคงถือความเชื่อตามแบบดั้งเดิมที่ว่าห้ามหันจั่วเรือนตรงกันจะเกิดความเจ็บป่วยมาสู่ผู้อยู่อาศัยในเรือนนั้นๆ บางเรือนที่ผู้อยู่อาศัยเป็นคนรุ่นใหม่

จะไม่มี ความเชื่อในเรื่องนี้สักเท่าไร แต่จากการทักท้วงของผู้อาวุโสจึงทำตามเพราะเมื่อทำไม่ได้เกิดความเสียหายอันใด การสัมภาษณ์ที่ผ่านมาจึงพบเพียงเรือนที่มีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งทิศทางเรือน แต่รูปแบบพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนยังคงตำแหน่งเดียวกับเรือนเดิม จำนวน 3 หลัง จาก 51 หลัง คิดเป็นร้อยละ 5.88 สาเหตุของการเปลี่ยนทิศทางเรือนเนื่องเรือนเดิมหันหน้าเรือนไปทางทิศเหนือเมื่อเกิดกระแสลมกระโชกแรง ทำให้ตัวเรือนที่สร้างจากไม้และหญ้าคาไม่สามารถรับแรงลมได้ จึงเกิดการสั่นไหวของเรือนขึ้น ผู้อยู่อาศัยจึงเปลี่ยนทิศทางของเรือนมาเป็นแบบในปัจจุบัน อีกสาเหตุหนึ่งมาจากการที่ผู้อยู่อาศัยเจ็บป่วยบ่อยครั้ง จึงแก้เคล็ดด้วยการเปลี่ยนทิศทางเรือน

รูปที่ 5.59 แสดงเรือนที่มีการเปลี่ยนตำแหน่งทิศทางของเรือนไปจากเรือนเดิม เนื่องจากเกิดการเจ็บป่วย

ความต้องการพื้นที่ใช้สอยในอนาคต

ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ พบว่า ชาวบ้านที่ต้องการพื้นที่ใช้สอยเพิ่มจากที่มีอยู่เดิม มีจำนวนร้อยละ 56.86 แบ่งเป็นต้องการห้องนอนลูกเพิ่ม (โดยเฉพาะลูกสาว) ร้อยละ 45 ต้องการแยกห้องครัวร้อยละ 35 ยังคงเก็บผลผลิตร้อยละ 5 ห้องเก็บของร้อยละ 12.50 และที่จอดรถร้อยละ 2.50 ที่เหลือเป็นชาวบ้านที่มีพื้นที่เพียงพอต่อการอยู่อาศัยแล้วร้อยละ 43.14

การปรับปรุงซ่อมแซมเรือน

จากประเด็นสาเหตุของการสร้างเรือนใหม่ทำให้ผู้วิจัย ทราบว่า ชาวบ้านเฉพาะที่มีเรือนแบบดั้งเดิมมักไม่ปรับปรุงหรือซ่อมแซมเรือนของตนเท่าใดนัก เนื่องจากเรือนแบบดั้งเดิมไม่มีความถาวร ถ้าทนอยู่ไปอีกสักพักก็ถึงเวลาที่ต้องรื้อเรือนเดิมเพื่อสร้างใหม่ ดังนั้นส่วนที่ได้รับการซ่อมแซมอยู่บ่อยครั้งประมาณภายในช่วงเวลา 3-5 ปี จึงเป็นการซ่อมแซมส่วนที่หมดสภาพการใช้งานเพื่อให้พออยู่ได้ก่อนที่จะถึงเวลารื้อเรือนเพื่อปลูกเรือนใหม่ ส่วนที่ได้รับการซ่อมแซมมีเพียง 2 ส่วน คือ ส่วนหลังคา คิดเป็นร้อยละ 95.12 ที่เหลือเป็นส่วนพื้นปากบริเวณชานหน้าบ้าน คิดเป็นร้อยละ 4.88 เมื่อสัมภาษณ์ถึงผู้ที่อยู่อาศัยในเรือนปรยุคต์และเรือนใหม่ ก็พบคำตอบไปในแนวทางเดียวกัน คือ กระเบื้องและสังกะสีที่ใช้มุงหลังคาจะผุหรือมีการแตกร้าวได้ง่ายกว่าส่วนอื่นเนื่องจากมีลมพัดแรง จึงเป็นส่วนที่ได้รับการซ่อมแซมมากกว่าส่วนอื่นๆ ของเรือน

รูปที่ 5.60 ปัญหาหลังคารั่ว

รูปที่ 5.61 ปัญหาวัสดุถุงหลังคาและพื้นหมดสภาพ

ปัญหาในด้านการก่อสร้างเรือน

การสัมภาษณ์เป็นรายหลังคาเรือน ประกอบกับการสังเกตเรือนที่กำลังมีการก่อสร้างในขณะและผู้วิจัยลงพื้นที่สำรวจ พบปัญหาในเรื่องต่างๆ ดังนี้

- วัสดุ
- เงินทุน
- แรงงาน

ปัญหาเรื่อง วัสดุที่นำมาก่อสร้างเรือน เป็นปัญหาที่ชาวบ้านให้ความสำคัญ คิดเป็นร้อยละ 78.43 มีผลกระทบอย่างมากต่อเรือนแบบดั้งเดิมและเรือนแบบประยุกต์บางหลัง ที่กล่าวเช่นนี้เนื่องจาก วัสดุที่เรือนประเภทนี้ใช้ก่อสร้างเป็นวัสดุที่หาได้จากธรรมชาติ เช่น ลำต้นไม้เนื้อแข็ง ลำต้นไม้ไผ่ หญ้าคา เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันวัสดุธรรมชาติเหล่านี้บางอย่างต้องขออนุญาตจากทางโครงการพัฒนาอเขตก่อน วัสดุบางอย่างยังคงมีแต่หาได้ยากในพื้นที่โดยรอบ ทำให้การเลือกใช้วัสดุมาก่อสร้างเรือนเป็นไปตามกำลังและอัตราของแต่ละครอบครัว ถ้าครอบครัวใดมีกำลังความสามารถเพียงพอที่จะเกี่ยวหญ้าคามามากเป็นไฟ หรือออกไปตัดไม้ไผ่ในป่าเพื่อนำมาสานเองได้ก็ยังคงใช้วัสดุตามธรรมชาติเหล่านั้น แต่ถ้าครอบครัวใดไม่มีกำลังความสามารถ ไม่มีเวลาจะใช้วิธีการซื้อจากหมู่บ้านใกล้เคียงที่เป็นแบบสำเร็จรูปแล้ว หรือนำวัสดุรูปแบบอื่นที่ใช้แทนกันได้มาใช้แก้ปัญหา เช่น แผ่นพลาสติก ตาข่ายที่ใช้คลุมพืช เป็นต้น

รูปที่ 5.62 ผนังเรือนใช้แผ่นพลาสติกมาแทนผนังส่วนที่ชำรุด

รูปที่ 5.63 ผนังห้องน้ำใช้ตาข่ายมาช่วยบังสายตา

รูปที่ 5.64 ฝาผนังสานที่ซื้อมาจากหมู่บ้านอื่น

รูปที่ 5.65 หน้ากาที่ชาวบ้านไปเกี่ยวมาเอง

เงินทุน เป็นปัญหาใหญ่ที่มีผลต่อเรือนทุกรูปแบบ ผู้ครอบครองที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่ไม่มีเงินทุนเพียงพอในการซื้อวัสดุ ซ่อมแซมเรือน หรือสร้างเรือนหลังใหม่ จึงต้องอยู่ในเรือนเดิมไปก่อนจนกว่าจะมีกำลังทรัพย์เพียงพอ สำหรับผู้ที่อาศัยอยู่ในเรือนแบบวัสดุไม่ถาวรจุดหมายที่ต้องการเงินทุนเพื่อเปลี่ยนหลังคาหญ้าคาใหม่เป็นวัสดุที่มีความทนทานมากกว่าและแยกครัวออกจากเรือนนอน ผู้ที่อาศัยอยู่ในเรือนแบบวัสดุกึ่งถาวรจุดหมายเพื่อเปลี่ยนส่วนที่ยังวัสดุไม่ถาวรให้ถาวรมากขึ้น เช่น โครงสร้างหลักของเรือนเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กและไม่แปรรูป แต่ส่วนผนังยังคงเป็นฝาสาน ก็อยากจะเปลี่ยนส่วนผนังให้เป็นไม้แปรรูปทั้งหมด ผู้ที่อาศัยอยู่ในเรือนแบบถาวรต้องการเงินทุนเพื่อจ้างช่างก่อสร้างจากพื้นราบมาแก้ไข ซ่อมแซม และต่อเติมส่วนต่างๆ ของเรือนตามที่อยู่อาศัยต้องการ ดังจะเห็นได้จากแม่เฒ่าผู้หนึ่งในการให้สัมภาษณ์ยังคงอยู่อาศัยในเรือนเก่าแบบดั้งเดิม ในขณะที่สัมภาษณ์ได้บอกกับผู้วิจัยว่า “เรือนนี้เก่ามากจะพังแล้ว เดียวเดือนหน้าลูกชายที่ไปทำงานนอกหมู่บ้านจะเอาเงินมาสร้างเรือนใหม่ให้” พอผู้วิจัยกลับไปลงพื้นที่อีกเดือนต่อมาก็พบว่าเรือนเก่าของแกได้รื้อออกไป แล้วกำลังสร้างเรือนใหม่แบบวัสดุกึ่งถาวรขึ้นแทน

แรงงาน ผู้ที่มีปัญหานี้มีไม่มากเท่ากับ 2 ประเด็นแรก เนื่องจากผู้ที่มีปัญหานี้เป็นผู้ที่ต้องการเรือนที่มีโครงสร้างหลักเป็นแบบคอนกรีตเสริมเหล็กและไม่แปรรูป ซึ่งผู้ที่อยู่อาศัยเองไม่มีความรู้ความชำนาญในการก่อสร้างจึงต้องจ้างช่างก่อสร้างจากพื้นราบมาก่อสร้างให้ มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ก่อสร้างเองเพราะเคยทำงานก่อสร้างมาก่อน ชาวบ้านอีกกลุ่มที่ได้รับปัญหานี้เป็นชาวบ้านที่มีสมาชิกในครอบครัวเป็นผู้หญิงมากแต่ผู้ชายน้อยหรือไม่มีเลย ทำให้ขาดแรงงานที่จะไปช่วยเหลือก่อสร้างเรือนหลังอื่น จึงไม่มีชาวบ้านหลังอื่นมาช่วยเรือนของตนเอง ไม่มีแรงงานชายในการออกไปหาวัสดุธรรมชาติ และแรงงานก่อสร้างเรือน จึงจำเป็นต้องเก็บเงินเพื่อว่าจ้างชาวบ้านด้วยกันมาก่อสร้าง หรือซ่อมแซมเรือนให้ ผู้สูงอายุที่อยู่บ้านตามลำพังก็เช่นกัน แต่ผู้สูงอายุจะมีชาวบ้านเคารพนับถือจึงมีการลงแขกกันเพื่อมาช่วยสร้างเรือน

รูปที่ 5.66 ชาวบ้านช่วยกันก่อสร้างเรือนให้แม่เต่า

รูปที่ 5.67 เรือนใหม่ที่จ้างผู้รับเหมาพื้นราบมาก่อสร้าง

ความเพียงพอในการใช้พื้นที่ในปัจจุบัน ผู้ครอบครองที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่ใช้พื้นที่ในการอยู่อาศัยเพียงพอ แต่ถ้าครอบครัวใดมีลูกหลานที่ไปทำงานนอกพื้นที่ เมื่อเวลาลูกหลานกลับมาถึงแม้จะเป็นระยะเวลาไม่นาน ก็ต้องการให้มีพื้นที่นอนเป็นสัดส่วน หรือต้องการพื้นที่พักผ่อนที่กว้างกว่าในปัจจุบัน เพราะเมื่อลูกหลานกลับมาในช่วงเทศกาล เช่น งานปีใหม่ หรืองานสำคัญต่างๆ พื้นที่เรือนในปัจจุบันจะค่อนข้างแออัด ส่วนหลังคาเรือนใดที่มีลูกสาวก็ต้องการให้ลูกสาวมีห้องนอนเป็นของตนเอง ไม่ต้องการให้นอนบริเวณส่วนพักผ่อน ปัญหาในประเด็นนี้จึงมีผลโดยตรงกับครัวเรือนที่ทำการเกษตรแล้วต้องนำผลผลิตมาเก็บไว้เพื่อจำหน่ายภายหลัง เช่น อาชีพทำนา ในบางปีถ้าเก็บผลผลิตได้มาก แล้วจำเป็นต้องรอโอกาสที่มีราคาผลผลิตดีจะทำให้ยุ่งฉางไม่เพียงพอที่เก็บผลผลิตต้องนำผลผลิตบางส่วนมาเก็บไว้ในเรือน ถ้าเก็บไว้ในพื้นที่ที่ไม่มิดชิดพอ หนูจะเข้ามากินข้าวเปลือกได้ ปัญหานี้เกิดขึ้นเพราะการเลิกใช้ธนาคารข้าว

รูปที่ 5.68 ข้าวเปลือกที่เก็บไว้รอการจำหน่าย
แต่ยุ่งฉางเก็บไม่พอ

รูปที่ 5.69 ยุ่งฉางเก็บข้าวเปลือกตั้งอยู่บนเรือน
เนื่องจากรอบเรือนไม่มีพื้นที่สร้าง

ปัญหาด้านสาธารณสุขภาค ปัญหาในเรื่องนี้มีเพียงปัญหาเดียว คือ ปัญหาเรื่องไฟฟ้าดับ ที่สาเหตุเกิดจากพื้นที่บริเวณหน้าเขามีกะแสลมแรงโดยธรรมชาติ ทำให้กระแสไฟฟ้าขัดข้องบ่อยทั้งหมู่บ้าน

ห้องส้วม ครัวเรือนใดที่มีการใช้ส้วมร่วมกับหลายครัวเรือน ส้วมจะเกิดการเต็มเร็วต้องสูบออก ราคาค่าจ้างในการเรียกพนักงานดูดส้วมครั้งละ 2,000 บาท ซึ่งเป็นราคาที่แพงมากเมื่อเทียบกับรายได้ ชาวบ้านจึงใช้ช่วงฤดูฝนในการตักออกจากบ่อทิ้งลงมาตามทางระบายน้ำ เพื่อให้หน้าฝนชะล้างสิ่งสกปรกอย่างรวดเร็ว

รูปที่ 5.70 - 5.71 ทางระบายน้ำทิ้ง

บทที่ 6

ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาคอยตุง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย กรณีศึกษา : ชาวเขาเผ่าลาหู่ มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาพัฒนาการของที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าลาหู่ (มุเซอ) ศึกษาลักษณะที่อยู่อาศัย และการอยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าลาหู่ และปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าลาหู่ในปัจจุบัน ของหมู่บ้านดังกล่าว

ประชากรที่ศึกษา คือ ประชากรหมู่บ้านมุเซอลาบาในโครงการพัฒนาคอยตุง เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่มีปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่อยู่อาศัยเฉลี่ยมีขนาดเล็กกว่าพื้นที่ของหมู่บ้านอื่นในโครงการเดียวกัน อีกทั้งมีอัตราการเกิดอยู่ในระดับค่าเฉลี่ยที่สูง และเพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความครอบคลุมผู้วิจัยจึงทำการศึกษาประชากรทั้งหมดในหมู่บ้านมีหน่วยเป็นหลังคาเรือน จำนวน 61 หลังคาเรือน ส่วนข้อมูลเชิงลึกในการสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ และ Sketch ภายหลังคาเรือนสามารถทำได้เพียง 51 หลังคาเรือน จาก 61 หลังคาเรือน เนื่องจากหลังคาเรือนที่เหลือเจ้าบ้านและผู้อยู่อาศัยออกไปทำงานนอกพื้นที่ จะกลับมาเฉพาะช่วงเวลาที่มีการจัดทำเอกสารสำคัญเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยหรืองานประเพณี เรือนดังกล่าวจึงเป็นเรือนที่ใช้อยู่อาศัยแบบชั่วคราวเท่านั้น

จากการศึกษาสามารถจำแนกหัวข้อการสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

6.1 การเปลี่ยนแปลงลักษณะที่อยู่อาศัย

การศึกษาวิเคราะห์ผลการวิจัยในบทที่ 5 ผู้วิจัยได้นำหัวข้อพัฒนาการของที่อยู่อาศัยและลักษณะที่อยู่อาศัยในปัจจุบันมาสรุปผลร่วมกัน เนื่องจากทั้ง 2 หัวข้อมีความสัมพันธ์กันในเรื่องคาบเกี่ยวของระยะเวลาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน สรุปได้ว่า ในหมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงความเชื่อรูปแบบของเรือน และความถาวรของเรือน ดังรายละเอียดดังนี้

สถาบันวิจัยประชากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนของเรือน	ลักษณะดั้งเดิม (ผลการศึกษา)	ลักษณะที่ปรากฏในปัจจุบัน (ข้อสรุป)
ตัวเรือน	1. ถี้อคติจั่วหลังคาห้ามตรงกับเรือนหลังอื่น 2. ไม่มีหน้าต่าง	1. ยังคงถี้อคติเดิม 2. เรือนใหม่มีหน้าต่าง แต่ไม่ค่อยเปิดใช้งาน
ผนังเรือน	ยึดหลักใหญ่ๆ เหมือนการสืบทอดกันมา	1. มีการต่อเติมห้องมากขึ้น 2. แยกครัวออกจากเรือนนอน 3. แต่ยังยึดผนังหลักเหมือนของเดิม
รูปทรงเรือน	เป็นแบบดั้งเดิม	ใช้แบบดั้งเดิมผสมกับแบบสมัยใหม่ แต่ขาดความชำนาญ ทำให้สัดส่วนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม
ใต้ถุนเรือน	1. มีใต้ถุนเตี้ยประมาณ 0.60 – 1.20 เมตร 2. ใช้ประโยชน์ในการเก็บพื้นวางเค้าไก่ จอครดจักรยายนต์ และตากผ้า	1. มีใต้ถุนสูงขึ้นตามวัสดุสมัยใหม่ คือ เสาคสล. 2.50 เมตร 2. ส่วนมากปล่อยเป็นพื้นที่โล่ง บางหลังต่อเติมเป็นห้องเก็บของ เก็บรถยนต์ เก็บผลผลิตและตากผ้า
โครงสร้างหลัก	โครงสร้างไม้จริงที่หาได้จากธรรมชาติ	1. เริ่มเปลี่ยนเป็นเสาคสล.และไม่แปรรูปตามท้องตลาด 2. เพิ่มระยะความกว้างของเสาเรือน
วัสดุผนังหลังคา	หญ้าคา	ยังคงมีหลังคาเรือนดั้งเดิมใช้หญ้าคา หลังคาเรือนสร้างใหม่ใช้สังกะสีและกระเบื้อง
รูปทรงหลังคา	ทรงจั่ว ความลาดเอียง 30-37 องศา ชายคายื่น 1.50 - 2.00 เมตร	เหมือนแบบดั้งเดิม
ผนัง	พากไม้ไผ่	พากไม้ไผ่ ไม่แปรรูป สังกะสี อิฐบล็อก
หน้าต่าง	ไม่มี	มี เป็นไม้อัด กระจก บานเกล็ด บางหลังมีการติดเหล็กดัด
ประตูทางเข้าหลักหน้าเรือน	ไม้ไผ่สานหรือไม้จริงที่หาได้ตามธรรมชาติ	ไม้อัดหรือสังกะสี
พื้น	พากไม้ไผ่ ปูทับด้วยเสื่อ หรือพื้นดิน	ไม้แปรรูป ปูทับด้วยเสื่อหรือเสื่อน้ำมัน พื้นดินกลายเป็นพื้นปูน บางหลังปูกระเบื้องทับ

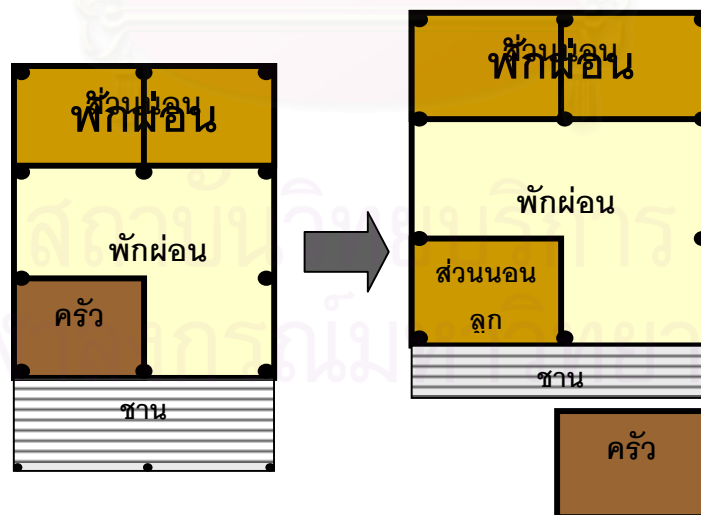
ส่วนของเรือน	ลักษณะดั้งเดิม (ผลการศึกษา)	ลักษณะที่ปรากฏในปัจจุบัน (ข้อสรุป)
บันได ทางขึ้น	เป็นบันไดไม้ช่วงเดียวขึ้นจากภายนอกเรือน ไม่มีราวจับ	ยังคงเป็นบันไดไม้ช่วงเดียวขึ้นจากภายนอกเรือน แต่มีราวจับไม้
ชาน ระเบียง	1. ชานไม้ไผ่ เปิดโล่ง ไม่มีราวกันตก 2. มีชั้นไม้เป็นที่เก็บภาชนะใส่น้ำ	1. ชานมีขนาดเล็กลงเมื่อเทียบกับขนาดตัวเรือน เปิดโล่ง แต่มีราวกันตกไม้ 2. ไม่มีพื้นที่เก็บภาชนะใส่น้ำ แต่กลายเป็นที่วางชุดโซฟาปรับแขกแทน 3. กลายเป็นส่วนทางเดินเชื่อมระหว่างเรือนนอนกับห้องครัวที่อยู่ในระดับเดียวกัน
โถง ส่วนพักผ่อน	1. อยู่ติดกับเตาไฟและพื้นที่ทานอาหาร 2. ปูเสื่อหรือพูกสำหรับนอนพักผ่อน	1. ไม่ได้อยู่ติดกับเตาไฟและพื้นที่ทานอาหาร 2. ปูเสื่อหรือพูกสำหรับนอนพักผ่อน บางหลังวางชุดโซฟา
ห้องนอน	1. ประตูห้องนอนใช้ไม้ไผ่สานเป็นวัสดุ บางหลังไม่มีประตู แต่ใช้ผ้าม่านบังสายตาแทน 2. ห้องนอนของเจ้าบ้านเพียงห้องเดียวบริเวณ ในสุดของเรือน 3. ใช้เสื่อเป็นวัสดุรองนอน	1. ประตูห้องนอนใช้ไม้อัดเป็นวัสดุ แต่ยังคงใช้ผ้าม่านบังสายตาด้วย 2. ห้องนอนเจ้าบ้านอยู่บริเวณเดิม 3. มีห้องนอนสำหรับลูกเพิ่มขึ้นประมาณ 1 - 2 ห้อง บริเวณติดกับห้องนอนเจ้าบ้านหรือบริเวณโถงหน้าเรือน 4. ใช้พูกหรือเตียงในการนอน
หิ้งบูชา	1. เป็นหิ้งไม้ขนาดเล็ก 2. ตั้งอยู่มุมใดมุมหนึ่งในห้องนอนเจ้าบ้าน	1. เป็นหิ้งไม้ขนาดเล็ก แต่ใช้บูชาพระ 2. สร้างติดกับผนังบริเวณโถง
ครัวและส่วนทานอาหาร	1. อยู่ในเรือนนอนบริเวณด้านหน้าเรือนใกล้กับส่วนโถง 2. ใช้เตาไฟ 3. นั่งทานอาหารกับพื้นโดยมีโตกหวายเป็นสำหรับอาหาร	1. แยกออกจากเรือนนอน 2. มีพื้นที่นอนอยู่ในครัว 3. ใช้เตาไฟและเตาแก๊ส 4. นั่งทานอาหารบนเก้าอี้ไม้ขนาดเล็ก โดยมีโตกหวายเป็นสำหรับอาหาร 5. มีตู้เก็บอาหารและจานบริเวณใกล้กับเตาไฟ
ชั้นเก็บของเหนือเตาไฟ	1. ทำจากไม้ไผ่ มีขนาด 1.00 * 1.50 เมตร 2. ใช้เก็บเครื่องจักสาน	มี เฉพาะในเรือนดั้งเดิม

ส่วนของเรือน	ลักษณะดั้งเดิม (ผลการศึกษา)	ลักษณะที่ปรากฏในปัจจุบัน (ข้อสรุป)
ห้องเก็บของ	ไม่มี	ใช้บริเวณใต้ถุนเรือน ก่ออิฐบล็อกเป็นห้องเก็บของ หรือโรงจอดรถ
รั้ว	ไม่มี	กั้นรั้วด้วยไม้ไผ่

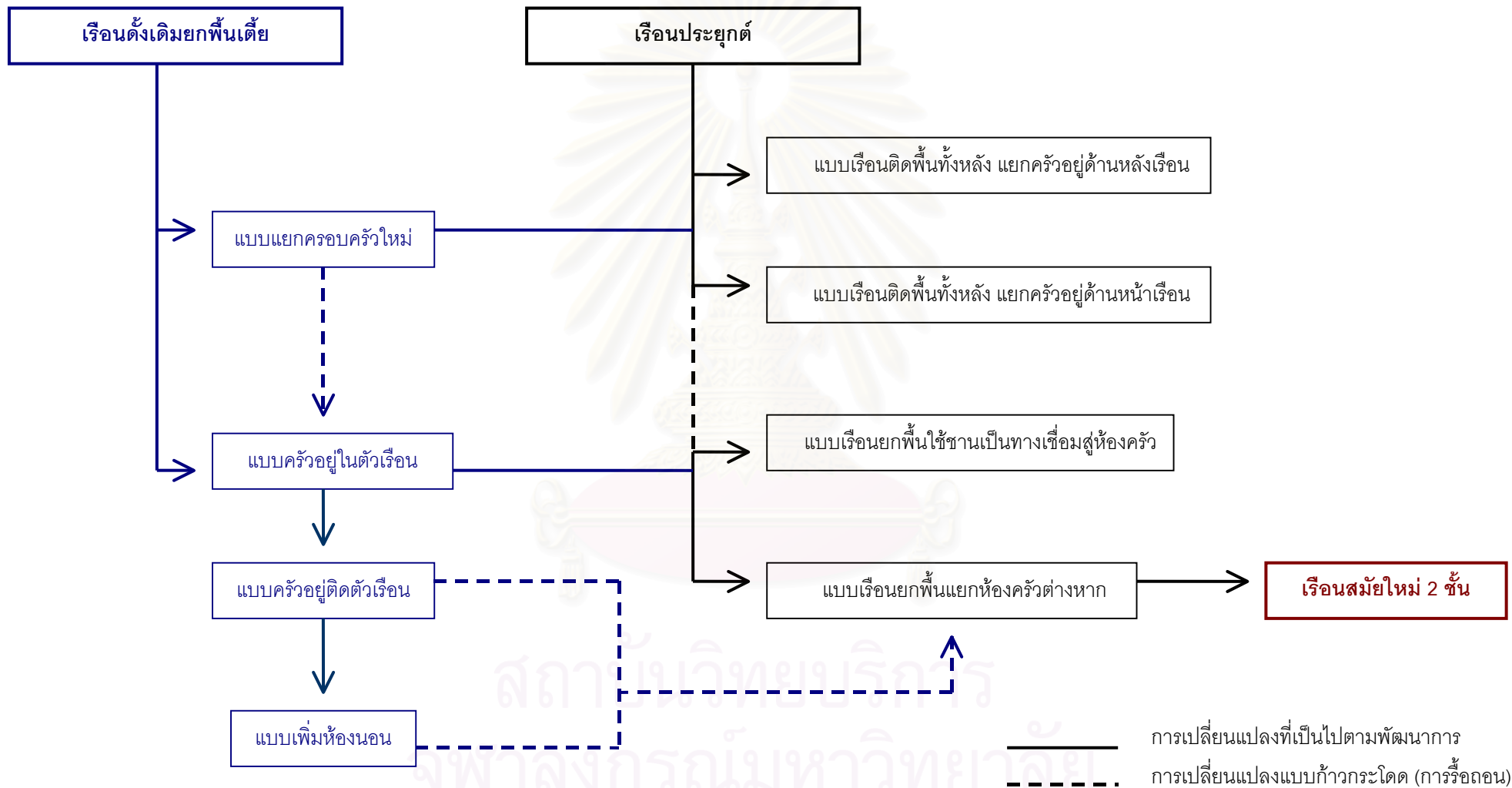
ตารางที่ 6.1 แสดงวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของเรือน

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังสรุปได้ว่า เรือนที่มีผู้อยู่อาศัยหลักเป็นผู้เฒ่าจะยังคงมีพื้นที่ชานหน้าเรือนขนาดใหญ่ เพื่อใช้ในการพักผ่อน พบปะพูดคุย มากกว่าการใช้พื้นที่ภายในเรือน

ด้านการขยายตัวของเรือนจากอดีตถึงปัจจุบัน เมื่อชาวเขาหยุดการเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน มีอาชีพที่มีความมั่นคงมากกว่าการทำไร่เลื่อนลอย การเกิดประชากรที่มีเพิ่มมากขึ้นตามปัญหาการวิจัยที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ในบทที่ 1 ทำให้จากเดิมที่หมู่บ้านมีลูกบ้านเพียง 20 หลังคาเรือน กลายเป็นหมู่บ้านขนาดกลางที่มีลูกบ้านราว 55 หลังคาเรือน ถ้าไม่มีการย้ายออกจะทำให้หมู่บ้านนี้มีอัตราการสร้างเรือนใหม่เพิ่มขึ้น แต่เนื่องจากไม่มีพื้นที่ว่างที่ได้รับอนุญาตให้สร้างได้ จึงจำเป็นต้องแยกครัวเรือนใหม่ในเขตพื้นที่ว่างของที่ดินแปลงเดิม หรือใช้การขยายตัวเรือนด้วยการต่อเติม หรือเพิ่มขนาดพื้นที่ใช้สอยให้มากขึ้นโดยเฉพาะส่วนครัวและห้องนอนลูก (ดูรูป 6.2 ประกอบ) ความเปลี่ยนแปลงในสิ่งต่างๆ ซึ่งรวมถึงแนวความคิดความเชื่อทางศาสนา คตินิยม รสนิยม การกินอยู่ การดำรงชีวิต และการกำหนดรูปแบบทางสังคมย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย

รูปที่ 6.1 แสดงการขยายตัวของเรือนในอดีตกับปัจจุบัน

รูปที่ 6.2 แสดงกระบวนการพัฒนาจากรถอดีตถึงปัจจุบัน

ส่วนในรูปที่ 6.2 แสดงรูปแบบกระบวนการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของเรือนจากอดีตถึงปัจจุบันได้เป็นไปตามการเปลี่ยนแปลงของระบบและวิธีการก่อสร้างในอดีต การสร้างเรือนหลังแรกๆ ถูกสร้างขึ้นมาด้วยความประสงค์ขั้นมูลฐาน คือ เป็นที่กินอยู่หลับนอน พักอาศัยเพียงพอกับการดำรงชีวิต ทุกสิ่งทุกอย่างจะมีเฉพาะสิ่งที่จำเป็นเท่านั้น วัสดุก่อสร้างและโครงสร้างต่างๆ ของเรือนจึงมีเพียงไม้ไผ่ หญ้าคา ฝาสาน เป็นต้น จากนั้นมาวิวัฒนาการเรือนเริ่มซับซ้อนขึ้น เป็นผลกระทบหลักมาจากด้านเศรษฐกิจ ด้านวัสดุก่อสร้าง เทคโนโลยี และค่านิยมของคนรุ่นใหม่ ถือเป็น การเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยมากขึ้น

ผู้วิจัยได้พบว่า เมื่อชาวเขาหยุดการย้ายถิ่นฐาน ห้องเก็บของเป็นองค์ประกอบใหม่ที่เกิดขึ้นเป็นอันดับแรกในการอยู่อาศัย

6.2 ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย

ความเชื่อเดิม	สิ่งที่ปรากฏในปัจจุบัน
การปักธงขาวไว้ที่ตัวเรือน	ไม่ปรากฏ
ลานเดินรำหรือลานประกอบพิธีกรรม	ใช้พื้นที่บริเวณลานกลางหมู่บ้าน
ปลูกเรือนจะต้องสร้างให้เสร็จภายในวันเดียว	ไม่ปรากฏ
ครอบครัวที่แยกครอบครัวใหม่ต้องสร้างเรือนติดพื้น	ยังคงทำตามความเชื่อเดิม
สร้างหมู่บ้านละ 5-20 หลังคาเรือน	เกิดการขยายตัวของที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น
เรือนของช่างตีเหล็กเพื่อเป็นองค์ประกอบหมู่บ้าน	ไม่ปรากฏ
ห้ามหันหน้าจั่วตรงกัน	ถ้าพื้นที่มีเพียงพอสามารถทำได้ก็ทำ

ตารางที่ 6.2 เปรียบเทียบความเชื่อดั้งเดิมกับสิ่งที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

ความเชื่อใดที่ยังคงมีผลกับการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะถ้าไม่ปฏิบัติตามแล้วจะมีผลต่อการดำรงชีวิต เช่น เกิดการเจ็บป่วย ถ้าสามารถปฏิบัติตามได้โดยไม่มีผลกระทบมากนัก ชาวบ้านก็ยังคงความเชื่อนั้นไว้ คือ ลานเดินรำหรือลานประกอบพิธีกรรม ครอบครัวที่แยกครอบครัวใหม่ต้องสร้างเรือนติดพื้น และห้ามหันหน้าจั่วตรงกัน ปรากฏการณ์ทั้งหมดเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่สำคัญซึ่งเป็นลักษณะของการเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย

6.3 พฤติกรรมการอยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าลาหู่ในปัจจุบัน

พฤติกรรมการอยู่อาศัยของชาวบ้าน สรุปลได้ 2 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

1. ชาวบ้านที่ต้องออกไปทำงานนอกรบ้าน เป็นชาวบ้านที่มีหน้าที่หาเงินให้กับครอบครัวเพียงอย่างเดียว ไม่ต้องรับผิดชอบในเรื่องของงานบ้าน สามารถแบ่งย่อยออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

- ชาวบ้านที่ทำงานในพื้นที่รอบหมู่บ้าน จะออกไปทำงานในช่วงเช้าแล้วกลับมาในช่วงเย็น
- ชาวบ้านที่ออกไปทำงานนอกพื้นที่ เช่น เมืองเชียงของ จังหวัดอื่นๆ ในประเทศ รวมทั้งในต่างประเทศด้วย เป็นชาวบ้านที่นานๆ ครั้งหรือช่วงเวลาที่มีงานประจำเผ่าถึงจะกลับมาที่หมู่บ้าน

ครอบครัวของคนเหล่านี้มีเศรษฐกิจดีมากเพียงพอสำหรับการอยู่อาศัยแบบครอบครัวใหญ่ เรือนที่อยู่อาศัยเป็นแบบกิ่งถาวร หลังจากนั้นค่อยๆ เปลี่ยนเรือนให้มีความถาวรมากขึ้น จนเป็นเรือนแบบถาวรในที่สุด เรือนที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่จึงเป็นเรือนประยุกต์หรือเรือนใหม่ 2 ชั้น

2. ชาวบ้านที่ต้องออกไปข้างนอกรบ้านบางเวลา เป็นชาวบ้านที่มีอายุมาก ไม่สามารถออกไปใช้แรงงานได้ กิจวัตรประจำ คือ ทำงานบ้าน ทำอาหาร และหาอาหารมาเลี้ยงสัตว์ที่เลี้ยงไว้ ชาวบ้านกลุ่มนี้มีความเชื่อและความเคยชินจากอดีตสูง เรือนที่อยู่อาศัยจึงยังคงเป็นแบบดั้งเดิม บางหลังคาเรือนใช้การส่งลูกหลานออกไปนอกรพื้นที่เพื่อส่งเงินกลับมาให้ตน เพื่อซ่อมแซมส่วนที่หมดอายุการใช้งานหรือปลูกสร้างเรือนที่ความถาวรมากขึ้น

ลักษณะการอยู่อาศัยของชาวบ้านทั้ง 2 ประเภท เห็นได้ชัดเจนว่า ระบบเศรษฐกิจที่ดีมีผลโดยตรงกับการเปลี่ยนแปลงผังพื้นของเรือน การเลือกใช้วัสดุ ลักษณะการอยู่อาศัย และการนำรูปแบบเรือนในโลกทัศน์ต่างๆ ที่เคยไปเห็นมาลอกเลียนกับเรือนของตนเอง มีการประยุกต์วิทยาการใหม่ๆ เข้ามาใช้ในหมู่บ้าน หนุ่มสาวไปทำงานนอกรหมู่บ้านจะนำความทันสมัยเข้ามา ประเพณีทางศาสนายังคงมีอยู่ แต่ความเชื่อด้านศาสนาจะลดลงไป ชาวบ้านเริ่มสนใจการจ้างแรงงานมากขึ้น กว่ากรร่วมกันลงแขก การช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีน้อยลง

ผู้วิจัยสรุปว่า เรือนที่เกิดขึ้นในอนาคตมีปัจจัยทางการเงินของผู้อยู่อาศัยเป็นตัวกำหนดความถาวรของเรือนที่ใช้ในการอยู่อาศัย

พฤติกรรมของชาวบ้านที่มีผลต่อที่อยู่อาศัย สรุปลได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. พฤติกรรมที่ไม่เปลี่ยนแปลง เช่น การยึดถือเรื่องโชคลาง ในรูปการณีนีส่งผลให้เกิดการรื้อถอนตัวเรือนเดิมเพื่อเปลี่ยนแปลงทิศทางได้บ่อยครั้ง พฤติกรรมกรนอนในห้องครัวในฤดูหนาวส่งผลให้เรือนที่มีการแยกครัวออกจากเรือนนอนต้องมีพื้นที่บริเวณใดบริเวณหนึ่งเป็นพื้น

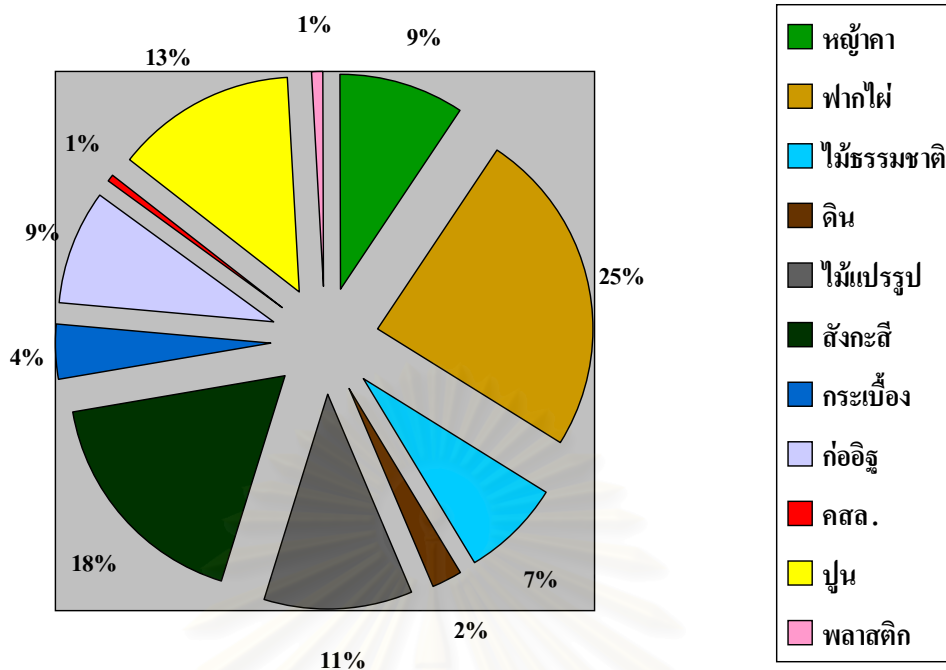
ที่สำหรับนอน พฤติกรรมการใช้เตาฟืนมากกว่าเตาแก๊สเป็นผลให้โครงสร้างเรือนที่ใช้วัสดุจำพวกไม้ไผ่มีความคงทนมากขึ้น

2. พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามสมัยและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้การดำรงชีวิตของชาวบ้านมีความซับซ้อนขึ้น ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนไปเกิดเป็นพฤติกรรมใหม่ จึงมีผลโดยตรงต่อที่พักอาศัย เช่น ต้องการความสะดวกและความเป็นสัดส่วนจึงแยกครัวออกจากเรือนนอน ต้องการพื้นที่เก็บยานพาหนะจึงสร้างที่จอดรถ มีเครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น เช่น ตู้เย็น โทรทัศน์ วิทยุ จึงอยากได้ห้องเก็บของเพิ่มขึ้น รวมถึงการเลือกใช้วัสดุหรือเครื่องเรือนที่มีขายอยู่ตามท้องตลาดทำให้ขนาดของที่อยู่อาศัยเปลี่ยนแปลงไปตามขนาดวัสดุดังกล่าว
3. พฤติกรรมที่มีผลเสียต่อสังคม ความเห็นแก่ตัวที่ต้องการเงินทองกว่าการแลกเปลี่ยนของใช้การจ้างแรงงานมากกว่าการลงแขกหรือพึ่งพาอาศัยกัน เป็นสิ่งสะท้อนภาพสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนนั้น

6.4 การเลือกใช้วัสดุก่อสร้าง

เรือนชาวเขาเผ่าลาหู่ บ้านมูเซอลาปานั้น เดิมมีการสร้างเรือนด้วยวัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ตามท้องถิ่นทำให้เกิดลักษณะพื้นถิ่นของวัสดุก่อสร้าง แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างประโยชน์ใช้สอยของวัสดุก่อสร้างกับความเป็นอยู่ของชุมชนในท้องถิ่นนั้นและความชำนาญของช่าง จุดด้อยของเรือนชาวเขาแบบดั้งเดิมอยู่ที่ด้านความเปราะบาง ชำรุดง่าย ไม่ถาวร วัสดุบางชนิดมีความคงทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศได้น้อย ต่อมาจึงเริ่มมีการปรับเปลี่ยนให้เรือนของตนมีความคงทนแข็งแรงมากขึ้น โดยเลือกใช้วัสดุสมัยใหม่แทนวัสดุเดิมที่หายากขึ้น การตัดสินใจเลือกวัสดุที่จะใช้นั้นมีผลเกี่ยวเนื่องไปถึงราคาก่อสร้างอาคาร การเลือกใช้วัสดุก่อสร้างที่มีประสิทธิภาพสูงเป็นสิ่งสำคัญซึ่งไม่ได้หมายความว่าใช้วัสดุราคาถูกลง แต่เป็นการใช้วัสดุก่อสร้างให้เต็มความสามารถของวัสดุนั้น อาจกล่าวได้ว่า วัสดุเดิมเป็นปัจจัยหลักให้ชาวบ้านให้มาหาปัจจัยดั้งเดิมเป็นวัสดุสมัยใหม่ที่มีอายุการใช้งานที่ยาวนานกว่าวัสดุเดิมมาก โดยเฉพาะสังกะสีที่มีราคาถูกลง ตอบสนองความต้องการได้มากกว่า (พิจารณาแผนภูมิที่ 6.1 ประกอบ) จากปัจจัยนี้ทำให้มีการรื้อถอนเรือนดั้งเดิมเฉลี่ย 2-3 หลังต่อปี

แผนภูมิที่ 6.1 กราฟเปรียบเทียบภาพรวมการเลือกใช้วัสดุในการสร้างเรือน

จากการสรุปข้อมูลข้างต้นที่กล่าวมาทั้งหมด ทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่หมู่บ้านมุเซอลาบาตั้งแต่ปี พ.ศ.2532 จนถึงปี พ.ศ.2545 ได้ดังนี้

ในอดีตองค์ประกอบของหมู่บ้านจะต้องประกอบไปด้วย เรือนหัวหน้าหมู่บ้านเป็นผู้ดูแลสมาชิกในหมู่บ้านให้อยู่อย่างสงบสุข ผู้นำศาสนาเป็นผู้นำในการเลือกพื้นที่ตั้งหมู่บ้านและพื้นที่สร้างเรือน หมอผีเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ช่างตีเหล็กเป็นผู้สร้างและซ่อมแซมเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ ลานประกอบพิธีกรรม และลูกบ้านประมาณ 5-20 หลังคาเรือน เพื่อให้ย้ายถิ่นฐานได้รวดเร็วตามพื้นที่ที่ไ้ทำไร่เลื่อนลอย

ลักษณะเรือนแบบดั้งเดิมเป็นเรือนที่สร้างขึ้นจากวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น หาได้เองตามธรรมชาติ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากชาวเขาเผ่าลาหู่ (มุเซอ) มีการย้ายถิ่นฐานอยู่บ่อยครั้ง โดยโครงสร้างหลักของเรือนสร้างจากลำต้นของไม้เนื้อแข็ง พื้นและผนังใช้ไม้ไผ่นำมาสานเป็นผืน เรียกว่า ฟาก ส่วนหลังคาของเรือนสร้างจากโครงไม้ไผ่ วัสดุมุงหลังคาเป็นกล้วยาคา การดำเนินการก่อสร้างเป็นการร่วมแรงกันของชาวบ้านเอง (ลงแขก) ความเชื่อในการสร้างเรือนนั้นต้องสร้างให้เสร็จภายในวันเดียวเพื่อที่สมาชิกในหมู่บ้านจะได้มีที่พักพิง แต่ละหลังคาเรือนห้ามหันจั่วหลังคาตรงกับเรือนหลังอื่น รวมทั้งเรือนหลังแรกที่เกิดจากการแยกครอบครัวใหม่จะต้องสร้างเป็นเรือนติดพื้น ถ้าไม่เช่นนั้นจะทำให้เกิดความเจ็บป่วยภายในครอบครัว ภายในเรือนประกอบด้วยพื้นที่ 3 ส่วน คือ ชานหน้า เรือนสำหรับพักผ่อน พบปะเพื่อนบ้าน พื้นที่ส่วนครัวใช้วางเตาไฟสำหรับทำอาหารและกินอาหาร พื้นที่ส่วนห้องนอนสำหรับหลับนอน แต่งตัว เก็บเสื้อผ้าเครื่องใช้ เก็บของมีค่า และตั้งหิ้งบูชาบรรพ

บุรุษ เรือนดั้งเดิมเป็นแบบเรียบง่ายตามความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต คือ ใช้เป็นที่สำหรับกินอยู่หลับนอนเท่านั้น เมื่อสร้างเรือนเพียงพอกับจำนวนประชากรที่มีอยู่ในเผ่าแล้ว หัวหน้าหมู่บ้านจะปักธงทางว่าไว้ที่ตัวเรือนเพื่อแสดงถึงฐานะทางสังคมของผู้ที่อยู่อาศัย

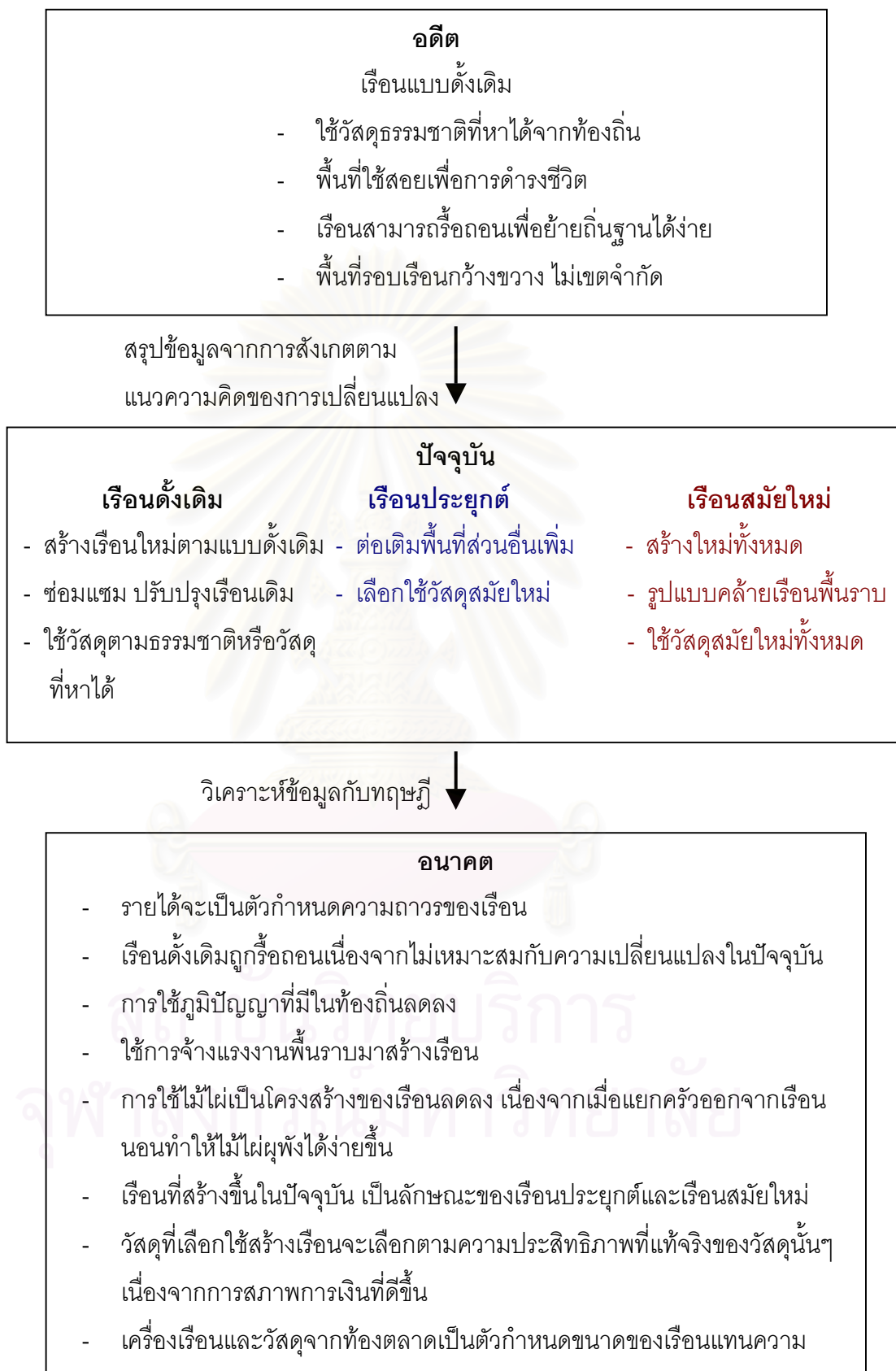
ผลจากการวิจัยพบการเปลี่ยนแปลงในเรื่องต่างๆ ได้แก่ องค์ประกอบของหมู่บ้าน รูปแบบและส่วนประกอบของเรือนอยู่อาศัย อาชีพของสมาชิกในหมู่บ้าน พฤติกรรม และความเชื่อ

องค์ประกอบของหมู่บ้านมุเซอลาบาในปัจจุบันไม่พบเรือนของช่างตีเหล็ก ไม่มีการปักธงทางว่าวที่ตัวเรือน เรือนที่อยู่อาศัยไม่ได้มีเพียงเรือนแบบดั้งเดิมตามแบบในอดีต แต่เกิดการผสมผสานกันของเรือนแบบดั้งเดิม เรือนประยุกต์ และเรือนใหม่ วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างเรือนชาวบ้านเลือกใช้วัสดุที่มีความถาวรแทนวัสดุที่หาได้เองตามธรรมชาติ อาชีพของคนในหมู่บ้านเปลี่ยนจากการทำไร่เลื่อนลอยมาเป็นเลี้ยงสัตว์ เกษตรกร และรับจ้างทั่วไป การลงแขกลดน้อยลง นิยมสิ่งใหม่มากขึ้น และความเชื่อในการห้ามหันจั่วหลังคาตรงกันลดน้อยลง และเรือนไม่ต้องสร้างเสร็จภายในวันเดียว

ปรากฏการณ์เปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดจาก การชาวบ้านมีที่อยู่อาศัยที่เป็นหลักแหล่งแน่นอน การปักธงทางว่าวจึงหายไปเนื่องจากไม่มีการโยกย้ายตำแหน่งของเรือนเหมือนในอดีต นโยบายการพัฒนาของโครงการรอยตุงทำให้ชาวบ้านมีอาชีพที่ก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจที่ดีขึ้น มีไฟฟ้า ประปาใช้ มีเครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น การใช้เวลาพักผ่อนภายในเรือนจึงเพิ่มขึ้นตามไปด้วย อีกทั้งเมื่อมีการสัญจรสะดวกมีชาวบ้านบางกลุ่มออกไปทำงานนอกพื้นที่ทำให้มีรายได้มากกว่าเดิม เมื่อระบบเศรษฐกิจดีขึ้นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันก็ลดน้อยลง รวมทั้งนโยบายห้ามการตัดไม้ทำลายทำให้ป่าชาวบ้านเลือกการใช้วัสดุอื่นทดแทนวัสดุธรรมชาติที่ขาดไป และระบบการแบ่งพื้นที่ในการอยู่อาศัยเป็นแปลงที่ดินที่มีขอบเขตชัดเจน ทำให้การสร้างเรือนตามความเชื่อห้ามหันจั่วหลังคาตรงกันลดลงเนื่องจากพื้นที่มีจำกัด

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทำให้องค์ประกอบของหมู่บ้านขาดเรือนช่างตีเหล็กเพราะอาชีพของชาวบ้านเปลี่ยนจากการทำไร่เพียงอย่างเดียวมาเป็นเลี้ยงสัตว์และรับจ้าง อีกทั้งวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบอาชีพสามารถหาซื้อได้ตามท้องตลาดทั่วไป ระบบเศรษฐกิจที่ดีขึ้นทำให้รูปแบบเรือนและการเลือกใช้วัสดุเปลี่ยนไป จากเรือนแบบดั้งเดิมที่มีเพียงแบบเดียวเป็นเรือนในปัจจุบันที่เพิ่มขึ้นอีก 8 รูปแบบ (ดูหน้า 67-78 ประกอบ) วัสดุที่เดิมหาได้ตามธรรมชาติเปลี่ยนเป็นสังกะสี ไม้แปรรูป และการก่ออิฐฉาบปูน แต่เนื่องจากชาวบ้านไม่มีความรู้ความสามารถในการสร้างเรือนด้วยวิธีการแบบสมัยใหม่จึงต้องจ้างช่างจากพื้นราบมาก่อสร้างเรือนให้ เรือนจึงไม่จำเป็นต้องสร้างให้เสร็จภายในวันเดียว รวมถึงพฤติกรรมการใช้เวลาพักผ่อนภายในเรือนที่มากขึ้น ทำให้เรือนที่เกิดขึ้นในระยะหลังมีขนาดหน้าเรือนขนาดเล็กลง และสร้างห้องเก็บของเพื่อเก็บเครื่องอำนวยความสะดวกที่มีเพิ่ม

ผังแสดงสาระสังเขปของพัฒนาการที่อยู่อาศัย

ขึ้นจากอดีต ส่วนประเด็นการหยุดการย้ายถิ่นฐาน ประชากรเพิ่มขึ้น ทำให้ชาวบ้านต้องการพื้นที่ใน ส่วนห้องนอนลูกเพิ่มจากส่วนที่มีอยู่เดิม

6.5 ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยชาวเขาเผ่าลาหู่ในปัจจุบัน

ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยชาวเขาเผ่าลาหู่ในปัจจุบัน สามารถจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ได้ดังนี้

1. ปัญหาการขาดแคลนวัสดุธรรมชาติที่ใช้ในการก่อสร้างหรือซ่อมแซมเรือน รวมทั้งวัสดุไม่ค่อยมีความคงทน โดยเฉพาะวัสดุส่วนหลังคา
2. ปัญหาการขาดแคลนทุนทรัพย์ในการซื้อวัสดุตามที่มีอยู่ตามท้องตลาด ขาดเงินจ้างแรงงาน สร้างและซ่อมแซมเรือน
3. ต้องการพื้นที่อยู่อาศัยมากขึ้น ในส่วนห้องเก็บของ ห้องนอนลูก และยุ้งฉางของตนเองเพื่อเก็บ ผลผลิต
4. ปัญหาความไม่ปลอดภัยในทรัพย์สินของคนในหมู่บ้าน เนื่องจากสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป
5. ปัญหาราคาค่าจ้างในการดูตัวมีราคาสูง ทำให้ชาวบ้านมาสามารถใช้บริการได้จึงต้องพึ่งพาตนเอง
6. ปัญหากระแสไฟฟ้าขาดข้องบ่อย เนื่องจากกระแสลมตามธรรมชาติ

ปัญหาทั้งหมดข้างต้นสรุปได้ว่า ปัญหาจาก 5 ใน 6 ข้อ เป็นปัญหาที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน โดยประเด็นหลักเกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจการเงินของชาวบ้านและสภาพแวดล้อมโดยรอบ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยลักษณะที่อยู่อาศัยชาวเขาเผ่าลาหู่ (มุเซอ) หมู่บ้านมุเซอลาบา อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ตลอดระยะเวลา 1 ภาคการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า ลักษณะที่อยู่อาศัย พฤติกรรม และรายได้ของชาวบ้าน มีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก เรือนอยู่อาศัยจากเดิมที่เป็นเรือนสร้างจากวัสดุธรรมชาติ ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นเรือนที่มีความถาวรของวัสดุ ชาวบ้านรุ่นใหม่มีความนิยมในสิ่งใหม่ และให้ความสนใจกับสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันมากขึ้น ทั้งหมดเกิดจากรายได้เฉลี่ยที่สูงขึ้นตามแนวนโยบายการพัฒนาของโครงการพัฒนาโดยคงต้องอยู่ในแปลงที่ดินที่มีขนาดจำกัด

ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะแนวทางการแก้ไขเกี่ยวกับภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน ดังนี้

1. การแยกหลังคาเรือนใหม่ออกจากหลังคาเรือนเดิม ไม่ควรให้มีการสร้างเรือนหลังใหม่ในแปลงที่ดินเดิมที่มีหลังคาเรือนอยู่ก่อนแล้ว เพราะจะทำให้มีพื้นที่โล่งเหลือน้อยลงทางโครงการฯ ควรได้มีการวางวัดพื้นที่ว่างสามารถใช้ในการปลูกสร้างหลังคาเรือนได้ไว้สำหรับชาวบ้านที่ต้องการแยกเรือนใหม่ ยกเว้น แปลงที่ดินใดที่มีขนาดใหญ่และเมื่อสร้างเรือนเพิ่มขึ้นแล้วไม่ขัดต่อข้อเสนอนั้นข้อ 3 และ 4
2. จากข้อเสนอนั้นข้อ 1 ทางโครงการฯ ไม่ควรจัดสรรพื้นที่ใหม่ที่อยู่นอกหมู่บ้านให้เนื่องจากในแต่ละครัวเรือนยังคงมีความผูกพันกันอยู่มาก ต้องพึงพาอาศัยสมาชิกในครัวเรือน การแยกแปลงที่ดินใหม่ในพื้นที่อื่นอาจทำให้การมีปฏิสัมพันธ์และการติดต่อกันในครัวเรือนลดน้อยลง อีกทั้งการเกิดกลุ่มบ้านขนาดเล็กจะทำให้ยากต่อการดูแลและการปกครอง
3. จากประเด็นปัญหาเรื่องของขนาดพื้นที่ที่อยู่อาศัยแต่ละแปลงมีขนาดเล็กกว่าหมู่บ้านอื่นแต่ชาวบ้านเองยังคงมีการสร้างครัวเรือนใหม่เพิ่มขึ้นในที่ดินแปลงเดิม ผู้วิจัยแนะนำให้มีการสร้างข้อจำกัดในเรื่องของการเว้นพื้นที่เปิดโล่งที่ไม่มีหลังคาคลุมในที่ดินแต่ละแปลง (Open Space) ไม่น้อยกว่าร้อยละ 25 ของแปลงที่ดิน เช่น แปลงที่ดินอยู่อาศัยขนาด 100 ตารางวา ต้องมีพื้นที่เปิดโล่งโดยไม่มีหลังคาคลุมไม่น้อยกว่า 25 ตารางวา ดังนั้นเหลือพื้นที่ที่สามารถสร้างสิ่งปลูกสร้างมีหลังคาคลุมได้ไม่มากกว่า 75 ตารางวา โดยผู้วิจัยใช้การเทียบเคียงค่าพื้นที่เว้นว่างในที่อยู่อาศัยกับกรุงเทพฯ ที่ใช้ร้อยละ 30 เพื่อป้องกันความแออัดที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ อีกทั้งพื้นที่เว้นว่างที่เกิดขึ้นสามารถเป็นพื้นที่สำหรับเก็บพิน เล้าหมู และเล้าไก่ได้
4. การถอยร่นตัวเรือนให้ห่างจากเขตที่ดิน (Set Back) จะทำให้แต่ละหลังคาเรือนมีระยะของที่ว่างที่ห่างกัน ไม่อยู่ติดกันจนเกินไป โดยผู้วิจัยเสนอนั้นให้มีระยะถอยร่นจากปลายสุดของชายคาเรือนห่างจากแนวเขตที่ดินทุกด้านของแต่ละแปลงไม่น้อยกว่า 1 เมตร เพื่อใช้เป็นทางเดินรอบเรือนและใช้เป็นทางเชื่อมต่อกับหลังคาเรือนอื่น โดยพื้นที่จากการถอยร่นนี้ คิดรวมเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่เปิดโล่งในข้อ 3 ด้วย
5. ควรอนุรักษ์รูปแบบเรือนดั้งเดิมไว้เพราะเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าที่หาได้ยาก ศึกษาหาวัสดุแบบใหม่ที่สามารถใช้ทดแทนวัสดุธรรมชาติเดิมที่หายากขึ้น ส่งเสริมและรณรงค์การปลูกพืชที่สามารถนำไปหรือลำต้นมาใช้เป็นวัสดุบุหลังคาแทนได้ เช่น ต้นจาก ต้นหญ้าแฝก เป็นต้น ซึ่งเป็นพืชที่ป้องกันการพังทลายของดินและทดแทนการใช้วัสดุสมัยใหม่ตามท้องตลาดทั่วไป เพราะชาวบ้านมีกำลังที่สามารถออกไปหาวัสดุได้เพื่อทำให้เกิดลักษณะเฉพาะพื้นถิ่นของรูปแบบเรือนและวัสดุก่อสร้าง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของดิน แร่ธาตุ อากาศ และลักษณะของภูมิประเทศว่าเหมาะสมกับพืช

ชนิดใดมากที่สุด รวมถึงการมีนโยบายเงินทุนช่วยเหลือ ปรับปรุง และซ่อมแซมเรือน
แบบดั้งเดิมของแต่ละเผ่าที่อยู่ในโครงการฯ

หมายเหตุ : ตัวเลขดังกล่าวที่ผู้วิจัยนำเสนอ เป็นตัวเลขที่ผู้วิจัยเสนอแนะขึ้นตามความน่าจะเป็น
สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ และตามความคิดเห็น
ของผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

โครงการรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว.

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร. (ม.ป.ป.)

เงาศิลป์ คงแก้ว. ชีวิตบนเส้นด้ายของ 13 เผ่าไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สามัคคีสาร, 2537.

ชาวเขาในเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิริยธรรม, 2517.

เชิดชาย เหล่าหล้า. สังคมวิทยาชนบท. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร : สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, 2519.

โชติมา จตุรวงศ์. เรือนไทดำ : กรณีศึกษา เพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

ทวิช จตุรพฤกษ์. เสียงจากคนชายขอบ : ศักดิ์ศรีความเป็นคนของชาวลีซอ. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.

ธีรศักดิ์ วงศ์คำแน่น. การวิเคราะห์รูปแบบของเรือนที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเนื่องจากพฤติกรรมของชาวบ้าน : กรณีศึกษา หมู่บ้านลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. รายงานวิชาการระบบมนุษย์กับสภาพแวดล้อม ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

นิจ หิณฐิระนันท์. ปาฐกถาชุด "สิรินธร" ครั้งที่ 9 เรื่อง สถาปัตยกรรมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

นิสา ชูโต. การวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัท แมทส์ปอยท์ จำกัด, 2545.

บัณฑิต จุลาลัย. บ้านไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. ชาวเขาในไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มติชน, 2545.

ประกฤต รินทรานุรักษ์. ที่อยู่อาศัยในชุมชนชนบทกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม : กรณีศึกษาหมู่บ้านแหลมยาง-ตรอกสมุทร ตำบลน้ำคอก อำเภอเมือง จังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

ประชาสงเคราะห์, กรม. ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูงในประเทศไทยปี 2538. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธนบรรณการพิมพ์, 2538.

ประสงค์ เขียมอนันต์. การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน. เอกสารประกอบการสัมมนาทางการการ เนื่องในวาระครบรอบสถาปนา 80 ปี, 23-26 เมษายน 2540 ณ ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาโดยตง. ข้อมูลหมู่บ้านในโครงการพัฒนาโดยตง. พฤษภาคม 2545. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาโดยตง. แผนงานโครงการพัฒนาโดยตง. 2531. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร : บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์, 2524.
- ยุทธการทหาร, กรม. ชาวเขาเผ่ามูเซอ. กรุงเทพฯ, (ม.ป.ท.) 2518.
- ยุทธพงษ์ กัยวรรณ. พื้นฐานการวิจัย. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2543.
- เลขานุการคณะกรรมการปฏิบัติการจิตวิทยาแห่งชาติ, สำนักงาน. ชาวเขา. พระนคร, (ม.ป.ท.) 2518.
- สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์. ชาวเขา : ความเข้าใจกับชนเผ่าต่างวัฒนธรรม. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์สถาบันวิจัยชาวเขา, 2541.
- วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. พฤติกรรมมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์. การตั้งถิ่นฐานชาวเขาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : กรมประชาสงเคราะห์, 2538.
- สมเกียรติ ปินน้ำ. หัวหน้าฝ่ายข้อมูล ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาโดยตง. สัมภาษณ์, 22 พฤศจิกายน 2545.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. สังคมวิทยาชนบท : วิธีการวิจัย ทฤษฎี และการเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบทไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น : ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2528.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. รวมบทความทางวิธีวิทยาการวิจัย เล่ม 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. รวมบทความทางวิธีวิทยาการวิจัย เล่ม 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- สมัย สุทธิธรรม. สารคดีชีวิตของชนกลุ่มน้อยบนดอยสูง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ 2020 เวิลด์ มีเดีย, 2541.
- สามารถ สีโรเวชพันธ์และสุพล ปวารณาจารย์. เรือนชนบท. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์คลองช่าง, 2537.
- สุภาวงศ์ จันทวานิช. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

สุวรรณ บั้วทวน. ทัศนคติต่อการยอมรับของใหม่และลักษณะการยอมรับของชาวนา ในจังหวัด
ขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคม (ส.ค.ม.) จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2515.

อรศิริ ปาณินท์. ที่ว่างทางสถาปัตยกรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.

อรศิริ ปาณินท์. เรือนไทยพื้นบ้านไทย-มอญ. รายงานวิจัยจากทุนอุดหนุนของ สกว., (ม.ป.ท.)
2543.

ภาษาอังกฤษ

Background Information and Socio-cultural Determinants of the Lahu. Bangkok : Dept.of
Public Welfare, Min. of Interior, 1976.

Binney, George A. Social and Economic Organization of Two White Meo Community in
Northern Thailand. Unpublished Ph.D thesis, Advanced Research Project
Agency. Washington DC., 1968.

Hunter, G. Modernizing Peasant Societies. London : Oxford University Press, 1969.

Mile, Douglas. Shifting Cultivation, Threat and Prospects. In Hinton, P. (editor),
Tribesmen and Peasants in North Thailand. Chiang Mai : Tribal Research
Center, 1969.

Rogers Everett, Modernization among presents. New York : Holt, Rinehart and Winston
Inc., 1969.

Smelser, Neil J. in Myron Weiner. Modernization. New York : Basic Book, 1966.

The Hill Tribe: The Lahu. Bangkok : Ministry of Defense/National Psychological Warfare
Committee, 1975.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. www.thailandta.ro/thai/ro/destinatii.php. กรุงเทพฯ : การท่อง
เที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545.

โครงการพัฒนาอดอยตุง. www.doitung.org. กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาอดอยตุง, 2545.

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก
ภาพแต่ละหลังคาเรือนในหมู่บ้านมุเซอลาบา

หลังคาเรือนที่ 1

หลังคาเรือนที่ 2

หลังคาเรือนที่ 3

หลังคาเรือนที่ 3/1

หลังคาเรือนที่ 4

หลังคาเรือนที่ 4/1 (หลังเก่า)

(หลังใหม่)

หลังคาเรือนที่ 5

หลังคาเรือนที่ 6

หลังคาเรือนที่ 7

หลังคาเรือนที่ 8

หลังคาเรือนที่ 8/1

หลังคาเรือนที่ 9

หลังคาเรือนที่ 11

หลังคาเรือนที่ 12

หลังคาเรือนที่ 12/1

หลังคาเรือนที่ 13

หลังคาเรือนที่ 14 (หลังเก่า)

(หลังใหม่)

หลังคาเรือนที่ 15

หลังคาเรือนที่ 16

หลังคาเรือนที่ 16/1

หลังคาเรือนที่ 20

หลังคาเรือนที่ 21

หลังคาเรือนที่ 23

หลังคาเรือนที่ 24

หลังคาเรือนที่ 26

หลังคาเรือนที่ 27

หลังคาเรือนที่ 28

หลังคาเรือนที่ 29

หลังคาเรือนที่ 30

หลังคาเรือนที่ 31

หลังคาเรือนที่ 32

หลังคาเรือนที่ 33

หลังคาเรือนที่ 34

หลังคาเรือนที่ 35

หลังคาเรือนที่ 36

หลังคาเรือนที่ 37

หลังคาเรือนที่ 38

หลังคาเรือนที่ 39

หลังคาเรือนที่ 39/1

หลังคาเรือนที่ 40

หลังคาเรือนที่ 41

หลังคาเรือนที่ 42

หลังคาเรือนที่ 42/1

หลังคาเรือนที่ 43

หลังคาเรือนที่ 45

หลังคาเรือนที่ 46

หลังคาเรือนที่ 47

หลังคาเรือนที่ 48

หลังคาเรือนที่ 49

หลังคาเรือนที่ 50

หลังคาเรือนที่ 51

หลังคาเรือนที่ 52

หลังคาเรือนที่ 53/1

หลังคาเรือนที่ 54

หลังคาเรือนที่ 55

หลังคาเรือนที่ 56

หลังคาเรือนที่ 56/1

หลังคาเรือนที่ 56/2

หลังคาเรือนที่ 57

หลังคาเรือนที่ 58

หลังคาเรือนที่ 59

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้อยู่อาศัยในหมู่บ้านมูเซอลาบา จ.เชียงราย

หลังคาเรือนที่.....
บ้านเลขที่.....
วันที่สัมภาษณ์.....
เวลาเริ่มสัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้น

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....นามสกุล.....
2. เผ่า.....
3. ฐานะการอยู่อาศัยของท่านในบ้านหลังนี้.....
4. เพศ ชาย หญิง อายุ ..... ปี สถานะภาพ .....
5. จำนวนครอบครัวในเรือนหลังนี้ จำนวน.....ครอบครัว
6. จำนวนสมาชิกในเรือน จำนวน.....คน
จำนวนสมาชิกในเรือนที่อยู่ปัจจุบัน จำนวน.....คน
7. อาชีพหลัก.....
8. อาชีพเสริม.....
9. ศาสนา
 พุทธ นับถือบรรพบุรุษ คริสต์ นิกาย.....
 อื่นๆ (ระบุ) .....

ส่วนที่ 2 ลักษณะที่อยู่อาศัยปัจจุบัน

1. รูปแบบเรือน (โดยการสังเกต)
 แบบดั้งเดิม แบบประยุกต์ แบบสมัยใหม่
2. ประเภทของเรือนที่ปลูกสร้าง (โดยการสังเกต)
 เรือนถาวร เรือนกึ่งถาวร เรือนไม่ถาวร
3. ลักษณะเรือน (โดยการสังเกต)
 เรือนชั้นเดียวติดดินทั้งหลัง เรือนชั้นเดียวยกพื้นได้ถุนเตี้ย เรือนชั้นเดียวยกพื้นได้ถุนสูง
 เรือน 2 ชั้น อื่นๆ (ระบุ) .....
4. สภาพการใช้งาน
 อยู่อาศัยอย่างเดียว อยู่อาศัยและประกอบกิจการ อื่นๆ (ระบุ) .....
5. อายุเรือนปัจจุบัน .....ปี
6. ก่อนหน้าที่จะสร้างนี้มีเรือนมาแล้วกี่หลัง (ในพื้นที่เดิม) ..... หลัง
7. กระบวนการสร้างเรือน
 สร้างเอง คนในหมู่บ้านช่วยกันสร้าง จ้างผู้อื่นมาสร้างให้

8. แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการสร้างเรือน

เงินออม   ญาติ.....   ได้รับเงินช่วยเหลือจาก.....

อื่นๆ (ระบุ) .....

9. ขนาดแปลงที่ดินที่ท่านอยู่อาศัย

กว้าง.....ยาว.....

จำนวนพื้นที่.....ไร่.....งาน.....ตารางวา

10. ภายในแปลงที่ดินมีสิ่งปลูกสร้าง ดังนี้

เรือนหลัก.....หลัง

เรือนย่อย.....หลัง

ยุ้งฉาง.....หลัง

พื้นที่เก็บฟืน.....หลัง

เล้าหมู.....หลัง

เล้าไก่..... หลัง

พื้นที่จอดรถ.....หลัง

พื้นที่การเกษตร.....แปลง

อื่นๆ (ระบุ) .....

11. ขนาดตัวเรือนปัจจุบัน ขนาด

.....

12. องค์ประกอบภายในบ้าน

พื้นนอน.....ห้อง

พื้นปูซาทา

ครุฑและพื้นที่ทานอาหาร

ระเบียง

ห้องเก็บของ

อื่นๆ (ระบุ).....

13. วัสดุที่ใช้สร้างเรือน

หลังคา.....

โครงหลังคา.....

โครงสร้างหลัก.....

พื้น.....

ผนัง.....

หน้าต่าง.....

ประตู.....

14. คร้ว ขนาด.....

อยู่ภายในเรือน เพราะ.....

อยู่ภายนอกเรือน เพราะ.....

วัสดุที่ใช้สร้างคร้ว

หลังคา.....

โครงหลังคา.....

โครงสร้างหลัก.....

พื้น.....

ผนัง.....

หน้าต่าง.....

ประตู.....

15. ห้องน้ำ ขนาด.....

วัสดุที่ใช้สร้างห้องน้ำ

หลังคา.....

โครงหลังคา.....

โครงสร้างหลัก.....

พื้น.....

ผนัง.....

ช่องระบายลม .....

ประตู.....

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 3 ลักษณะการอยู่อาศัย

1. สาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก

รายละเอียด	มี	ไม่มี	ลักษณะการใช้
ไฟฟ้า			
น้ำ (ประปา)			
โทรศัพท์			
โทรศัพท์			
เครื่องเสียง			
ตู้เย็น			
เตาแก๊ส			
พัดลม			
อื่นๆ			

2. ลักษณะการใช้พื้นที่ในปัจจุบัน

โถง.....
 พื้นที่นอน.....
 คร้ว.....
 ทานอาหาร.....
 ใต้ถุนเรือน.....
 ห้องน้ำ.....
 อื่นๆ.....

3. หากท่านจำเป็นต้องต่อเติมเรือนในอนาคต ท่านคิดว่าจะต่อเติมเป็นห้องอะไร

- พื้นที่นอน.....ห้อง   พื้นที่บูชา   ห้องรับแขก
 ห้องนั่งเล่น   คร้ว   ทานอาหาร
 เก็บของ   จอดรถ   อื่นๆ (ระบุ).....

4. ท่านรู้สึกอย่างไรกับที่อยู่อาศัยปัจจุบัน

- ดีขึ้นกว่าเดิม   เหมือนเดิม   แย่กว่าเดิม

เนื่องจาก

.....
 .....
 .....
 .....

ส่วนที่ 4 ปัญหาในการอยู่อาศัย

1. สาเหตุของการสร้างเรือนหลังใหม่แทนเรือนหลังเก่า

.....
 .....

2. รูปแบบและตำแหน่งของเรือนปัจจุบันเหมือนเรือนเดิมหรือไม่ เพราะเหตุใด

.....
 .....

3. หากท่านรื้อเรือนเก่ามาสร้างใหม่ ท่านนำวัสดุส่วนใดของเรือนเก่ามาใช้บ้าง

- วัสดุผนังหลังคา   โครงหลังคา   โครงสร้างหลัก
 พื้น   ผนัง   อื่นๆ (ระบุ).....

4. ท่านมีการปรับปรุงซ่อมแซมเรือนในปัจจุบันกี่ครั้ง.....

ตำแหน่งใดบ้าง

- วัสดุผนังหลังคา   โครงหลังคา   โครงสร้างหลัก
 พื้น   ผนัง   อื่นๆ (ระบุ).....

5. หากท่านซ่อมแซมบ้าน ท่านซ่อมอย่างไร

- ซ่อมเฉพาะส่วนที่หมดสภาพการใช้งาน   รื้อสร้างใหม่

6. ท่านซ่อมแซมส่วนไหนก่อน

- วัสดุผนังหลังคา   พื้น   ผนัง

7. ท่านซ่อมแซมเรือนด้วยวิธีไหน

- หาวัสดุเอง   ซ่อมเอง   คนในหมู่บ้านช่วยกันซ่อม   จ้างผู้อื่นมาซ่อมให้

8. ปัญหาในการก่อสร้างเรือนของท่าน

- ..... ขาดเงินทุน   ..... ขาดแรงงาน
 ..... วัสดุหายาก   ..... อื่นๆ (ระบุ).....

9. ท่านมีปัญหาด้านสาธารณูปโภค (น้ำ ไฟฟ้า โทรศัพท์)

- ไม่มี
 มี คือ .....

10. การใช้พื้นที่ในปัจจุบันเพียงพอหรือไม่

- พอ
 ไม่พอ (ส่วนใด).....

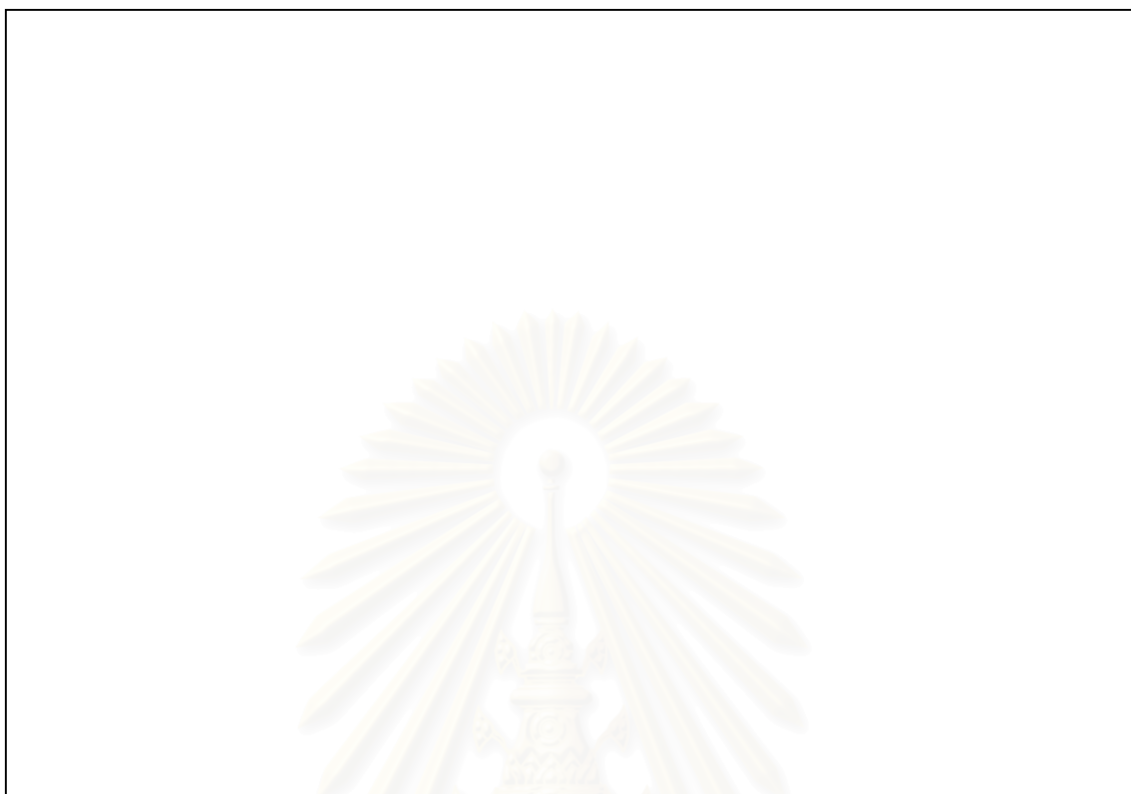
แก้ไขอย่างไร

.....

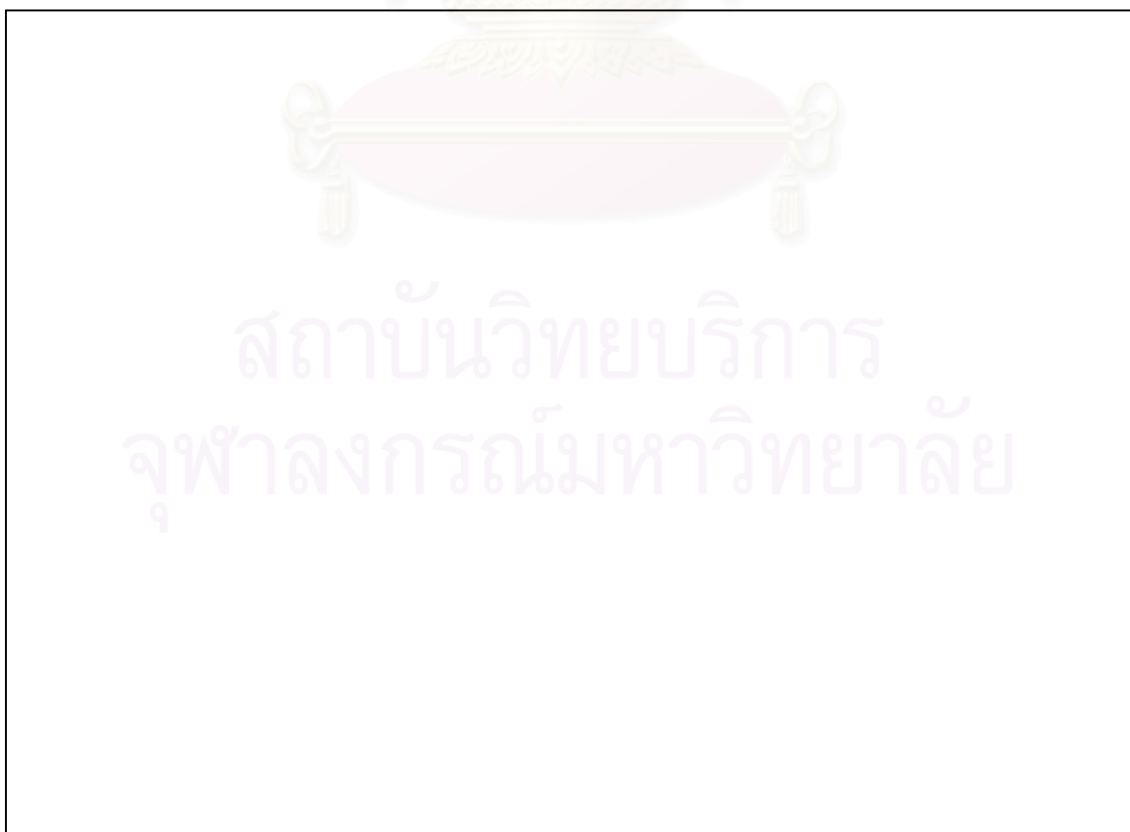
เวลาสิ้นสุดการสัมภาษณ์ .....

รวมเวลา.....

ผังบริเวณ

ผังภายในเรือน

ภาคผนวก ค
ข้อมูลเบื้องต้นของหมู่บ้านมุเซอลาบา

จำนวนสมาชิกในแต่ละครัวเรือนปี 2544						
หลัง ที่	จำนวน ครอบครัว	จำนวนสมาชิก				
		ชาย (คน)	หญิง (คน)	ด.ช. (คน)	ด.ญ. (คน)	รวม (คน)
001	2	2	3	1	-	6
002	1	1	4	1	-	6
003	1	-	2	1	-	3
003/1	2	-	2	1	2	5
004	1	2	4	1	-	7
004/1	1	1	1	-	2	4
005	2	1	3	2	-	6
006	2	3	2	-	1	6
007	1	1	2	-	-	3
008	1	1	1	-	-	2
009	1	1	-	-	1	2
012	1	2	2	-	-	4
012/1	1	1	1	2	-	4
013	1	1	2	1	1	5
014	2	1	2	2	-	5
015	1	2	2	-	1	5
016	1	1	1	2	-	4
020	1	1	1	1	3	6
023	1	2	3	-	-	5
024	1	1	2	1	-	4
025	1	1	1	2	1	5
026	1	3	1	-	1	5
027	2	1	3	-	1	5
028	1	1	4	-	-	5
029	1	-	1	1	-	2
030	3	2	3	2	1	8
031	2	4	4	-	1	9

จำนวนสมาชิกในแต่ละครัวเรือนปี 2544 (ต่อ)						
หลัง ที่	จำนวน ครอบครัว	จำนวนสมาชิก				
		ชาย (คน)	หญิง (คน)	ด.ช. (คน)	ด.ญ. (คน)	รวม (คน)
032	1	3	3	-	-	6
034	4	5	3	5	-	13
035	1	1	3	-	1	5
036	1	3	2	-	-	5
037	1	3	4	-	-	7
038	2	1	4	1	-	6
039	2	1	5	1	1	8
039/1	1	1	2	1	1	5
041	1	2	1	1	1	5
042	1	1	3	-	1	5
042/1	1	1	1	-	1	3
043	3	3	4	2	-	9
045	4	3	5	3	1	12
046	1	5	1	-	-	6
047	1	1	1	2	-	4
048	1	1	3	-	-	4
049	1	2	1	1	-	4
050	1	1	-	-	-	1
051	2	3	3	-	-	6
052	3	2	4	1	1	8
053/1	1	1	1	1	1	4
054	1	-	1	1	2	4
055	2	3	3	-	-	6
056	3	3	4	1	2	10
056/1	1	1	1	-	-	2
057	1	1	2	1	-	4
058	2	2	2	-	2	6
059	1	1	1	2	1	5
	81	91	124	45	32	292

ที่มา : ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาโดยตุง

รายละเอียดการถือครองที่ดินสำหรับอยู่อาศัย ข้อมูลสำรวจปี 2544						
หลัง ที่	พื้นที่ใช้ในการปลูกบ้าน (แปลงที่ 1) ในเขตพื้นที่			พื้นที่ใช้ในการปลูกบ้าน (แปลงที่ 2) ในเขตพื้นที่		
	ไร่	งาน	ตรว.	ไร่	งาน	ตรว.
001			95			
002			39			39
003			58			
003/1						
004		1	36			
004/1			54			
005		1	32			
006		1	57			
007			28			
008		1				
009			85			
012			62			
012/1		1	14			
013		1	16			
014			94			
015			50			
016			48			
020		1	17			
023			7			
024		1	4			
025			40			
026			87			
027			42			
028			52			
029			42			
030			52			
031			75			
032			65			
034			86			

รายละเอียดการถือครองที่ดินสำหรับอยู่อาศัย ข้อมูลสำรวจปี 2544 (ต่อ)						
หลัง ที่	พื้นที่ใช้ในการปลูกบ้าน (แปลงที่ 1) ในเขตพื้นที่			พื้นที่ใช้ในการปลูกบ้าน (แปลงที่ 2) ในเขตพื้นที่		
	ไร่	งาน	ตรว.	ไร่	งาน	ตรว.
035			86			
036			53			
037		1	7			
038		1	22			
039			73			
039/1			45			
041		1	3			
042		1	71			
042/1						
043			95			
045		2	5			
046		1	21			
047		1	40			
048			98			
049			50			
050			65			
051			65			
052		1	34			
053/1						
054			97			
055			88			12
056		3	16			
056/1						
057		1	42			
058			92			
059			93			
รวม	11	2	98	0	0	51

ที่มา : ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาออยตุง

การทำ/ไม่ทำการเกษตร เลี้ยงสัตว์ หนีถกกรรม และค้าขาย ของราษฎรบ้านมุเซอลาบา ปี 2544						
หลัง ที่	การทำ การเกษตร	การ เลี้ยงสัตว์	การทำ หนีถกกรรม	การ ค้าขาย	การ ทอผ้า	การเย็บปัก ถักร้อย
001	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
002	ไม่ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
003	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
003/1	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
004	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
004/1	ไม่ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
005	ไม่ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
006	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
007	ไม่ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
008	ไม่ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
009	ไม่ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
012	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
012/1	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
013	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
014	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
015	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
016	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
020	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
023	ไม่ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
024	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
025	ไม่ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
026	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
027	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
028	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
029	ไม่ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
030	ไม่ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
031	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
032	ไม่ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
034	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
035	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
036	ไม่ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี

การทำ/ไม่ทำการเกษตร เลี้ยงสัตว์ หนีตกรรรม และค้าขาย ของราษฎรบ้านนุเชอลาบา ปี 2544 (ต่อ)						
หลัง ที่	การทำ การเกษตร	การ เลี้ยงสัตว์	การทำ หนีตกรรรม	การ ค้าขาย	การ ทอผ้า	การเย็บปัก ถักร้อย
037	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
038	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
039	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
039/1	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
041	ไม่ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
042	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
042/1	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	มี
043	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
045	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
046	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
047	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
048	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
049	ไม่ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
050	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
051	ไม่ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
052	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
053/1	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
054	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
055	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
056	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
056/1	ไม่ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
057	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
058	ไม่ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
059	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
รวม	35	46	0	5	0	0

ที่มา : ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาออยตุง

รายได้เฉลี่ยของประชากรหมู่บ้านมุสลิมเชอลาบาปี 2539-2544							
หลังคาเรือนที่	ปี 2539	ปี 2540	ปี 2541	ปี 2542	ปี 2543	ปี 2544	รายได้เฉลี่ยรวม
001	84,460	292,200	63,600	42,000	42,000	101,740	104,333
002	55,625	57,000	50,000	30,700	30,700	80,500	50,754
003	18,500	39,000	38,400	24,000	24,000	385,000	88,150
003/1	ยังไม่ได้สร้าง	ยังไม่ได้สร้าง	ยังไม่ได้สร้าง	53,300	53,300	21,000	42,533
004	62,000	72,172	82,780	96,315	96,315	123,720	88,884
004/1	37,000	27,900	23,500	128,002	128,002	27,710	62,019
005	73,000	23,550	37,900	62,000	62,000	53,600	52,008
006	346,300	70,600	62,400	72,000	72,000	37,300	110,100
007	82,500	21,600	29,400	3,600	3,600	3,600	24,050
008	24,988	31,500	36,000	20,000	20,000	29,000	26,915
009	44,800	40,500	37,200	24,000	24,000	32,200	33,783
010	33,178	8,000	36,000	36,000	36,000	ว่าง	ว่าง
011	52,400	48,600	ว่าง	ว่าง	ว่าง	ว่าง	ว่าง
012	69,700	36,300	55,140	36,000	36,000	41,700	45,807
012/1		109,000	100,800	52,800	52,800	93,000	81,680
013	53,260	20,400	38,340	30,000	30,000	41,700	35,617
014	112,640	42,936	28,810	36,450	36,450	38,625	49,319
015	59,890	44,400	50,500	52,000	52,000	46,700	50,915
016	67,250	255,000	56,000	36,000	36,000	244,000	115,708
017	482,600	95,400	ว่าง	ว่าง	ว่าง	ว่าง	ว่าง
019	216,000	232,700	350,000	62,000	62,000	ว่าง	ว่าง
020	147,200	144,080	132,840	72,000	72,000	107,792	112,652
021	99,800	51,300	73,800	59,000	59,000	ว่าง	ว่าง
022	84,100	73,100	ว่าง	ว่าง	ว่าง	ว่าง	ว่าง
023	207,640	16,400	60,400	51,600	51,600	66,000	75,607
024	50,200	61,800	50,000	25,000	25,000	66,000	46,333
025	55,500	21,600	24,000	30,300	30,300	180,000	56,950
026	65,400	41,908	43,900	61,050	61,050	69,600	57,151

รายได้เฉลี่ยของประชากรหมู่บ้านมุสลิมเชอลาบาปี 2539-2544 (ต่อ)							
หลังคาเรือนที่	ปี 2539	ปี 2540	ปี 2541	ปี 2542	ปี 2543	ปี 2544	รายได้เฉลี่ยรวม
027	61,000	22,916	33,300	66,630	66,630	46,800	49,546
028	55,110	61,500	71,040	48,000	48,000	72,000	59,275
029	100,300	213,700	190,000	58,000	58,000	72,000	115,333
030	136,230	96,800	137,400	144,000	144,000	108,000	127,738
031	51,624	71,800	67,280	72,000	72,000	75,700	68,401
032	61,500	54,120	88,800	80,000	80,000	100,800	77,537
033	176,000	27,300	53,000	90,600	90,600	รื้อถอน	รื้อถอน
034	62,100	141,200	156,000	122,000	122,000	93,000	116,050
035	113,800	93,100	128,400	66,000	66,000	67,400	89,117
036	54,300	60,090	61,800	60,000	60,000	82,560	63,125
037	109,800	55,690	85,000	36,000	36,000	76,500	66,498
038	130,000	60,300	78,000	48,000	48,000	48,000	68,717
039	2,000	228,800	71,250	60,000	60,000	181,000	100,508
039/1	195,800	98,400	200,000	24,000	24,000	43,200	97,567
040	19,287	20,750	62,400	24,000	24,000	รื้อถอน	รื้อถอน
041	443,200	185,400	364,000	150,000	150,000	36,000	221,433
042	376,000	330,200	442,000	221,000	221,000	102,400	282,100
042/1	ยังไม่ได้สร้าง	ยังไม่ได้สร้าง	ยังไม่ได้สร้าง	ยังไม่ได้สร้าง	ยังไม่ได้สร้าง	88,960	88,960
043	122,640	97,100	152,000	126,000	126,000	234,500	143,040
044	441,000	รื้อถอน	รื้อถอน	รื้อถอน	รื้อถอน	รื้อถอน	รื้อถอน
045	348,680	233,625	89,340	140,400	140,400	132,000	180,741
046	106,380	45,050	106,500	136,400	136,400	223,802	125,755
047	176,000	218,800	396,000	42,000	42,000	95,005	161,634
048	121,480	40,550	33,800	76,000	76,000	108,000	75,972
049	38,900	62,000	76,000	42,000	42,000	96,000	59,483
050	8,900	4,740	2,400	3,600	3,600	3,600	4,473
051	88,400	60,940	91,200	49,000	49,000	118,000	76,090
052	213,000	137,600	84,000	42,000	42,000	136,800	109,233

รายได้เฉลี่ยของประชากรหมู่บ้านมุเซอลบาปี 2539-2544 (ต่อ)							
หลังคาเรือนที่	ปี 2539	ปี 2540	ปี 2541	ปี 2542	ปี 2543	ปี 2544	รายได้เฉลี่ยรวม
053	52,875	60,330	66,000	รื้อถอน	รื้อถอน	รื้อถอน	รื้อถอน
053/1	ยังไม่ได้สร้าง	ยังไม่ได้สร้าง	42,000	36,000	36,000	55,200	42,300
054	45,280	45,300	46,000	20,300	20,300	24,000	33,530
055	77,100	74,900	90,000	113,220	113,220	163,200	105,273
056	277,280	72,000	99,500	90,000	90,000	148,005	129,464
056/1	ยังไม่ได้สร้าง	ยังไม่ได้สร้าง	ยังไม่ได้สร้าง	ยังไม่ได้สร้าง	ยังไม่ได้สร้าง	70,000	70,000
057	43,000	36,700	36,200	32,100	32,100	90,000	45,017
058	144,000	182,800	38,240	20,000	20,000	42,560	74,600
059	56,800	51,690	62,400	60,000	60,000	48,000	56,482

ที่มา : ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาโดยตุง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวปรัชวีกร มาสมบุญณ์ เกิดวันที่ 15 เมษายน พ.ศ.2521 ภูมิลำเนากรุงเทพมหานคร จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต สาขาสถาปัตยกรรมหลัก ในปีการศึกษา 2544 หลังจากนั้นได้เข้าทำการศึกษาต่อในระดับปริญญาโท สาขาวิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทันที

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย